

వాసిష్ఠ మహర్షిరామాయణము

శ్రీ శుక్ర బ్రహ్మశ్రమము

శ్రీ కాళహస్తి

ॐ

వాసిష్ఠ మహా రామాయణము

రచయిత
శ్రీ విద్వాప్రకాశానందగిరిస్వామిలవారు

శ్రీ చక్రప్రశస్తి సహము
శ్రీ కాజుమ్మ
2000

మొదటి ముద్రణ 1990

2000 ప్రతులు

రెండవ ముద్రణ 2000

1000 ప్రతులు

వెల :

ప్రతులకు :-

మేనేజరు

శ్రీ శుకబ్రహ్మశ్రమము

శ్రీ శుకబ్రహ్మశ్రమము (పోస్టు)

శ్రీ కాళహస్తి - 517640

(A. P)

అక్షరకూర్పు :

గీతా కంప్యూటర్స్, మద్రాసు

ముద్రణ :

నాగార్జున ప్రెస్

చెన్నై - 21

మొందుమాట

ప్రాపంచిక విషయభోగాలలో మానవునికి శాంతి లభించడం లేదు. కాబట్టి నేడు భౌతికంగా లోకం ఎంత ఎదిగినా ఆధ్యాత్మికంగా ఎదుగుదల లేనందుచే మానవునికి శాంతి, ఆనందం మృగ్యమైంది.

మఱి శాంతి, ఆనందం ఎందులో లభిస్తుంది? శ్రుతి మాత అంటుంది - అనేకంలో ఏకాన్ని ఎవడు చూస్తాడో, అనిత్యాలలో నిత్యాన్ని ఎవడు దర్శిస్తాడో, అచేతనాలలో చేతనను ఎవడు తనలోను చూడగల్గుతాడో అతనికి శాశ్వత శాంతి - “తేషాం శాంతిః నేతరేషాం” ఇతరులకు గాదు అని ఎలుగెత్తి చాటింది.

పూర్వం ఆశాంతిలో దుఃఖంతో వున్న 16 ఏండ్ల వయస్సుగల శ్రీరామచంద్రునికి శాంతి మార్గాన్ని శ్రీవసిష్ఠమహర్షి బోధించాడు. ఆ బోధతో శ్రీరాముడు పరమశాంతిని పొందాడు. విశ్వామిత్రుని యాగ సంరక్షణకు బయలుదేరాడు. ఆ బోధే యోగ వాసిష్ఠం, లేక వాసిష్ఠ రామాయణం. దీనిని కూడ రామాయణాన్ని రచించిన వాల్మీకి మహర్షి రచించాడు. ఇది 32 వేల శ్లోకాల గ్రంథం.

దీని ప్రాశస్త్యాన్ని గురించి స్వామి రామతీర్థ ఇలా అన్నారు - “ప్రపంచంలో ఇంతవఱకు వెలువడిన మహాగ్రంథరాజాలన్నింటిలో ఆత్మదృఢమైన వానిలో యోగవాసిష్ఠం ఒకటి” అని. బ్రహ్మదేవుడే ఈ గ్రంథాన్ని గురించి చెప్తూ “నౌకచే సముద్రాన్ని దాట గలుగునట్లు ఈ వాసిష్ఠ రామాయణ విచారణచే సంసారసాగరాన్ని సులభంగా దాటగలరు” అని అన్నాడు.

వసిష్ఠ మహర్షి దేన్ని తెలుసుకొంటే మరల దుఃఖంలో పడరో దాన్ని గురించి శ్రీరామునికి చెప్తూ - “ఆత్మజ్ఞానప్రధానానామిద మేవ మహామతే, శాస్త్రాణాం పరమం శాస్త్రం మహారామాయణం శుభమ్” - ఓ గొప్ప బుద్ధిగల రామా! ఆత్మజ్ఞానాన్ని బోధించు ప్రధాన శాస్త్రాలలో శుభప్రదమైన ఈ వాసిష్ఠ మహారామాయణమే సర్వోత్తమము అని అన్నాడు.

అంతేగాక ఆ వసిష్ఠమహర్షే ఈ గ్రంథాన్ని గురించి 'యదిహస్తి
తదన్యత్ర యన్నేహస్తి న తత్కృదిత్, ఇమం సమస్త విజ్ఞాన శాస్త్రకోశం
విదుర్భుధాః' - ఈ వసిష్ఠ రామాయణంలో యేది వుందో అదే ఇతర
శాస్త్రాలలోను వుంది. ఇందులో యేది లేదో అది ఇతర శాస్త్రాలలోను
లేదు. పండితులీ వసిష్ఠాన్ని సమస్త విజ్ఞానాలకు కోశం అని అంటారు." అని చెప్పాడు. ఇది మోక్షానికి ఉపాయాన్ని చెప్పే శాస్త్రం. కాబట్టి మూల
గ్రంథంలో ప్రతిసర్గ చివర "మోక్షపాయే" అని వుంది.

32 వేల శ్లోకాలుగల ఈ వసిష్ఠరామాయణం వైరాగ్య, ముముక్షు, ఉత్పత్తి, స్థితి, ఉపశమ, విర్యాణ ప్రకరణాలనే అరు ప్రకరణాలు కలిగివుంది. ఒక్కొక్క ప్రకరణంలోను ఆధ్యాత్మికబోధ, ఆత్మ బోధ కథలు, ఉపకథలు - ఆఖ్యాన, ఉపాఖ్యానాలతో మనోరంజకంగా బోధింపబడివుంది.

ఈ 32 వేల శ్లోకాలకు గురుదేవులు పూజ్య శ్రీశ్రీశ్రీ విద్యాప్రకాశానందగిరి స్వాములవారు తెలుగు తాత్పర్యం వ్రాశారు. దానిని శ్రీ వ్యాసాశ్రమంవారు ప్రచురించారు. ఆ గ్రంథంలోనే ముఖ్య శ్లోకాలను దాదాపు ఆరువేలను తీసుకొని శ్రీ స్వాములవారే తాత్పర్యం వ్రాసి 'వసిష్ఠ రత్నాకరం' అనుపేర శ్రీ కుకట్రహస్యాశ్రమంచే ప్రచురించారు. ఆ మూల గ్రంథాన్నే ఇప్పుడు శ్రీ స్వాములవారు ముఖ్య విషయాన్ని వదలకుండా వచనరూపంలో సంగ్రహంగా రోచకంగా వ్రాసి కథలరూపంలో 'వసిష్ఠ మహారామాయణం' అని ప్రకటించారు. ఈ రచన మోషంగా జనాదరణను పొందుటచే మరల ఇప్పుడు మరుముద్రణ చేయబడుతుంది.

ఈ గ్రంథాన్ని చదివి పాఠకులు ఆత్మజ్ఞానాన్ని పొంది శ్రీరామునివలె లోకంలో వ్యవహరిస్తూనే తామరాకువై నీరంటనట్లు సంసారంతో అంటక అసంగులై పరమానందంలో ఓలలాడుదురు గాక !

ఓమ్

స్వామి విద్యాస్వరూపానందగిరి

విషయసూచిక

1.	వైరాగ్య ప్రకరణము	1
2.	ముముక్షు వ్యవహార ప్రకరణము	8
1.	బీలోపాఖ్యానము	12
3.	ఉత్పత్తి ప్రకరణము	24
1.	కర్మట్యుపాఖ్యానము	25
2.	బందవోపాఖ్యానము	29
3.	ఇంద్రాహల్యావృత్తాంతము	30
4.	చిత్తపాఖ్యానము	33
5.	బాలకాఖ్యాయిక	34
6.	ఇంద్రజాలోపాఖ్యానము	35
4.	స్థితి ప్రకరణము	39
1.	భృగుకాల సంవాదము	39
2.	దాశూరోపాఖ్యానము	45
3.	కవోపాఖ్యానము	47
5.	ఉపశమ ప్రకరణము	49
1.	జనకోపాఖ్యానము	50
2.	పుణ్యపావనోపాఖ్యానము	52
3.	బల్యుపాఖ్యానము	53
4.	ప్రహ్లాదోపాఖ్యానము	56
5.	గాఢ్యుపాఖ్యానము	59
6.	ఉద్దాలకోపాఖ్యానము	63
7.	సురఘ్న పరిఘ వృత్తాంతము	66
8.	భాస నిలాస వృత్తాంతము	69
9.	వీరహవ్యోపాఖ్యానము	71
6.	నిర్వాణ ప్రకరణము (పూర్వార్థము)	76
1.	భుశండోపాఖ్యానము	77
2.	శివపూజోపాఖ్యానము	82

3. అర్జునోపాఖ్యానము	...	85
4. జీవదోపాఖ్యానము	...	87
5. వేణకోపాఖ్యానము	...	90
6. భగీరథోపాఖ్యానము	...	91
7. చూడాలోపాఖ్యానము	...	93
8. మణికదోపాఖ్యానము	...	97
9. హస్తినకోపాఖ్యానము	...	98
10. కదోపాఖ్యానము	...	105
11. ఇక్ష్వాకు మను సంవాదము	...	108
12. ముని వ్యాధీయము	...	110
నిర్వాణ ప్రకరణము (ఉత్తరార్థము)	...	115
1. విద్యాధరోపాఖ్యానము	...	116
2. ఇంద్రోపాఖ్యానము	...	117
3. మంక్యుపాఖ్యానము	...	120
4. పాపాతోపాఖ్యానము	...	128
5. అవిద్యోపాఖ్యానము	...	142
6. కవోపాఖ్యానము	...	147
7. శిలోపాఖ్యానము	...	162
8. బ్రహ్మాండాఖ్యానము	...	165
9. బందవోపాఖ్యానము	...	166
10. తాపసోపాఖ్యానము	...	167
11. కాష్ఠవైవధికోపాఖ్యానము	...	175

వాసిష్ఠ మహారామాయణము

1. వైరాగ్య ప్రకరణము

పూర్వము సుతీక్ష్ణుడను బ్రాహ్మణుడు సందేహయుక్తుడై అగస్త్యముని అశ్రమమునకు బోయి, అతని నిట్లడిగెను - 'మహాత్మా! మోక్షమునకు సాధనము కర్మయా, లేక జ్ఞానమా, లేక రెండూనా వదింపుదు?' అంత నమ్మునీశ్వరుడిట్లు నుడివెను - 'పక్షులు తమ రెండు రెక్కలతోటి అకసమున నెగురునట్లు జ్ఞాన కర్మల రెండిటితోను మోక్షము పొందబడుచున్నది. కాబట్టి రెండును మోక్ష సాధనములని చెప్పబడినది. ఇవ్వీషయమున నొక పురాతన వృత్తాంతమును జెప్పిద వినుము- పూర్వకాలమున కారుణ్యుడను వేదపారియైన బ్రాహ్మణు డొకడు గలడు. అతడు అగ్నివేశ్యుని పుత్రుడు. గురువువద్ద వేదవేదాంగము లన్నింటిని పఠించి విద్యావంతుడై స్వగృహమున కేతెంచి అతడు కర్మరహితుడై వసింప దొడంగెను. అదిగాంచి తండ్రి కారణమరయ, కారుణ్యుడిట్లు వదించెను - 'కాస్త్రములు కొన్ని అగ్నిహోత్రాది ప్రవృత్తిరూపధర్మములను బోధించుచున్నవి. మఱికొన్ని త్యాగము చేతనే మోక్షము లభించునని వాక్రుచ్చు చున్నవి. ఈ రెండిటి మధ్య సందేహగ్రస్తుడవై నైష్కర్మ్యత నవలంబించితిని.' అవాక్యములను విని అగ్ని వేశ్యుడిట్లు పలికెను - 'పుత్రకా! ఒక కథ వినుము. దానిని హృదయంగమ మొనర్చుకొని ఆ పిమ్మట నీయిచ్ఛవచ్చి నట్లొనర్చుము.'

అప్పురసలలో కెల్ల నుత్తమురాలగు సురుచి యను నామె హిమవత్పర్వత శిఖరముపై వసింపుచుండెను. ఒకనాడామె ఆకాశమున నేగుచున్న యింద్రదూతను గాంచి "నీవెవరు? ఎచటినుండి వచ్చుచున్నావు? ఎచటికి బోవుచున్నావు?" అని ప్రశ్నింప, అతడిట్లు నుడివెను - "అరిష్టనేమి యను రాజు తన రాజ్యమును బుత్రున కొసంగి, రాగరహితుడై తపం బాచరించుటకొఱ కరణ్యమునకుజని

గంధమాదన పర్వతముపై నివుడు తపశ్చర్య గావించుచున్నాడు. అతని వద్ద కొక కార్యార్థమేగి, యివుడు తిరిగి ఆ వృత్తాంతము నింద్రునకు వదించుటకై పోవుచున్నాను." అంత నాయుప్పురస "అచట జరిగిన వృత్తాంతమేదియో చెప్పు" మనివేడ, దేవదూత యిట్లు చెప్పనారంభించెను - "అరిష్టనేమి రాజచట తీవ్రతపంబాచరించుచుండ ఇంద్రుడది గాంచి, ఈ విమానమును గైకొని పలువురు అపురసలతోను, వివిధ వాద్యులతోను, గంధర్వ సిద్ధాదులతోను నచ్చటికేగి, అతని నీ విమానముపై గూర్చుండబెట్టి స్వర్గనగరమగు అమరావతికి దీసికొని రమ్ము." అని నాకాళ్ళ యిచ్చెను.

నేనట్లే వెడలి రాజున కావిషయమును దెలుప, అతడు స్వర్గమునగల గుణము లేవి? దోషము లేవి? అని ప్రశ్నింప నేనిట్లు చెప్పితిని - 'ఓ రాజర్షీ! పుణ్యము వలన మనుజుడు సర్వమున సుఖము నుభవింపును. ఇతరుల యైశ్వర్యమును గాంచి సహింపకుండుట, సమానుల యెడల ఈర్ష్య, తక్కువ వారిని జూచి సంతోషించుట మున్నగు గుణములచట వారికి గలవు. పుణ్యము క్షయింప నచటవారు మర్త్యలోకమున జనింతురు.' ఆ నా వాక్యములను విని యాతడు 'అట్టి ఫలములతో గూడిన స్వర్గము నాకక్కరలేదు. నేను ఘోర తపంబాచరించి ఈ శరీరమును విడిచెదను. మీరు ఇంద్రుని కడకు వెడలి పొందు' అనెను.

పిమ్మట నే నింద్రునితో నా విషయమును దెలుప, అతడు "నీవు మరల వెళ్ళివైరాగ్యులగు నా రాజును తత్త్వజ్ఞుడైన శ్రీ వాల్మీకి మహర్షి వద్దకు గొనిపోయి మోక్ష ప్రాప్తికి వలసిన తత్త్వజ్ఞానము నాతని కుపదేశింపవలసినదిగా నేను ప్రార్థించినట్లు, అమ్మహర్షికి వచింపుమ" ని నాకాళ్ళ యిచ్చెను. తదనుసారము నే నా రాజును వాల్మీకి వద్దకు గొనిపోవ అచట నమ్మునింద్రుని 'సంసారబంధ దుఃఖ నివారణోపాయము'ను గూర్చి యారాజుడుగ నాతడు 'ఎద్దానిని విని అనుష్ఠించినచో జీవన్ముక్తి లభించునో, అట్టి వాసిష్ఠ రామాయణమును పూర్ణముగ నీకుపదేశిం చెదను, అని చెప్పు. ఆ రాజు శ్రీరాము దేవరని ప్రశ్నింప, విష్ణుభగవానుడే కాప కారణమున మనుజుకారము ధరించి యవతరించెనని యా ఋషి వదించెను. కాపకారణమేమని రాజు మరల యడుగ సనత్కుమార,

దేవశర్మ, భృగు, వృందలు వేత్తరుగా విష్ణువునకు శాపముప లాసగిరసి వాల్మీకి చెప్పెను. వాల్మీకి "ఓ రాజా! పూర్వము (24,000 శ్లోకాలతో గూడిన) పూర్వ రామాయణమును నేను భరద్వాజునకు జెప్పి, ఆతడద్దాని నొకపుడు బ్రహ్మదేవునకు వినిపించెను. బ్రహ్మదేవుడంత సంతసించి వరము కోరుకొనుమని చెప్పి, అంత భరద్వాజుడు 'దేనిచే జనులందరు దుఃఖమునుండి విముక్తులగుదురో, దానిని చెప్పమనెను.' అప్పుడు బ్రహ్మదేవుడు 'ఈ విషయమును గూర్చి వాల్మీకి మహర్షిని బ్రార్థింపుము. ఆతడు ప్రారంభించినట్టి రామాయణమును వినినచో మనుజుడు సంసార సముద్రమును దాటును' అని చెప్పి యిరువురును మా ఆశ్రమమునకు వచ్చిరి. అప్పుడు బ్రహ్మదేవుడు 'ఓ మునీ! నీవు ప్రారంభించిన శ్రీరామాయణగ్రంథము సమాప్తి నొందువరకు విడువకుము. దానిచే జనులు శీఘ్రముగ సంసార సంకటమును దాటివేయుదురు' అని నాతో జెప్పి యంతర్ధానమయ్యెను.

విమ్మట నేను భరద్వాజునితో బ్రహ్మదేవుడు చెప్పిన దేమని యడుగ, ఆ పూర్వ రామాయణమువలనే సంసార సాగరమును దాటించునట్టి మణియొక రామాయణమును రచింపుమని యా దేవదేవుడు వదించెననియు ఆ మోక్షోపాయమును దనకుకూడ వదింపుమనియు, శ్రీరామాదులు జీవన్ముక్తులై యెట్లు వ్యవహరించెదరో తెలిపిన, తానున్న అట్లు గావించెదననియు ప్రార్థింప, అప్పుడు నేనీ ప్రకారమాతనికి వాసిష్ఠ రామాయణము నుపదేశించితిని.

ఓ భరద్వాజా! బ్రహ్మజ్ఞానము ద్వారా దృశ్యమును రహిత మొనర్చి, ఆత్మయందు స్థితిగలిగి యుండుటయే జీవన్ముక్తి. వాసనల యొక్క సంపూర్ణ పరిత్యాగమే ఉత్తమమైన మోక్షము. అట్టి వాసనా రాహిత్యస్థితియే జీవన్ముక్తి. శ్రీరామచంద్రుడట్టి జీవన్ముక్తిపద మెట్లు పొందెనో చెప్పెద వినుము - శ్రీరామచంద్రుడు బాల్యకాలమున గురుసమీపమున సమస్త విద్యల నభ్యసించి స్వగృహమునకు తిరిగి వచ్చి సుఖముగ కాలము గడుపుచుండెను. అత్తతీ ఒకప్పుడ తనికి తీర్థయాత్ర సలుపవలెనను కోర్కె జనింప, తన యా యుద్దేశ్యమును తండ్రి కెఱిగించెను. తండ్రి యాజ్ఞగొని వసిష్ఠాది బ్రాహ్మణ సమేతుడై యనేక తీర్థ,

అతడు పుణ్యస్థలాదులను సేవించుకొని తిరిగి యింటికి వచ్చెను అతఁడే అతని వయస్సు 16 సం కు కొంత తక్కువగ నుండెను అప్పటి నుండియు నాతడు దిన దినము కృశించుచు దుఃఖితుడై యుండ నదిగాంచి దశరథు డాతనిని కారణమరయు తన కేమియు మఃఖము లేదని వచించెను ఆట పిమ్మట దశరథ మహారాజు వసిష్ఠమునింబ్రాని శ్రీరాముని కృతర్థ దుఃఖాదులకు కారణమేమని యడుగ, అద్వానకి కారణము గలదనియు, తాను చింతింపనక్కరలేదనియు వచించెను

ఇట్లందఱు ఒకనాడు దశరథుని గృహమునకు విశ్వామిత్ర మహర్షి యజ్ఞవిఘ్న నివారణకై శ్రీరామచంద్రుని బిలుచుకొని పోవుటకుగాను వచ్చెను ద్వారపాలుడాతని రాకను రాజున కెఱిగింప, దశరథుడు వసిష్ఠ వామదేవాది బ్రహ్మలు ద్వారము కదలేగి, ఆ మునింబ్రాని సత్కరించి లోనికిదెచ్చి మరల పూజాదుల గావించి కుశలమడిగిరి తదుపరి దశరథుడు విశ్వామిత్రునితో సిట్లనెను 'ఓ మహర్షి ! తమ రాకచే నేనపరిమితానందము నొందితిని తామే కార్యార్థ మిట కేతెంచితరో వచింపుడు అద్వానని నేను తప్పక నొనర్చును అంతట విశ్వామిత్రు డిట్లు వచించెను - 'ఓ రాజా ! నేను సిద్ధికొఱకు యజ్ఞ మారంభింప మారీచాది గొప్ప పరాక్రమశీలురగు రాక్షసులందు విఘ్నముల గలుగ జేయుచున్నారు ఆ (యజ్ఞ) కార్యమున నేను కృద్ధుడనై వారిని శంకుట సముచితముకాదు మీ తనయువగు శ్రీరామచంద్రుడు వారలను వధింప సమర్థత గలవాడు, కాబట్టి ఇక పది దినములలో పూర్తి కానున్న తద్యజ్ఞము యొక్క రక్షణార్థము రాముని బంపుడు వసిష్ఠాచులును, ఇక్కార్యమునకు శ్రీరాముని పంపుటకు అనుజ్ఞనిచ్చు గాక ! వారి సమ్మతిచే శ్రీరాముని శీఘ్రముగ నాతో బంపుడు ' ' ఆ వాక్యమును విని దశరథుడు మిగుల ఖిన్నుడై ముహూర్త కాలము మౌనముగ నుండి పిమ్మట విశ్వామిత్రునితో సిట్లనెను - మునింబ్రా ! శ్రీరాముడు పదునాఱేండ్లు సరిగా నించని పసిబాలుడు సుకుమారుడు అట్టి అతడు రాక్షసులతో యుద్ధ మెట్లు చేయగలుగును గొప్ప సేనతో నేనేవచ్చి ఆ రాక్షసులతో యుద్ధమునచ్చేవను మఱియు రావచాది రాక్షసులైనచో,

వారి నెదుర్చుటకు మేమున్న సమర్థులము గాము ఇక రాముడెట్లుగును రాముని తీసికొని పోయినచో నేనొక క్షణముకూడ బ్రతుకజాలను.”

అది విని విశ్వామిత్రుడు కృద్దుడై దశరథుడు తాను జేసిన ప్రతిజ్ఞను భంగము చేయుట ధర్మవిరుద్ధమని పలుకుచు నడచినుండి వెడలి పోనుండగా నంతట వసిష్ఠ మునీంద్రుడు దశరథునితో నిట్లనెను - ‘ఓ రాజా! మీరు కావించిన వాగ్దానమును భంగము చేయుకుడు విశ్వామిత్రుడు మహాపరాక్రమశాలి, సమస్త అస్త్రశస్త్రముల నెఱింగినవాడు ఈతనిదే సంరక్షితుండైన శ్రీరామచంద్రున కేమియు ముప్పు వాటిల్లదు కాబట్టి నిస్సంకోచముగా రాముని బంపివేయుదు.” వసిష్ఠ మునీంద్రుని యా వాక్యములను విని దశరథుడు ప్రసన్నుడై ద్వారపాలునితో రామలక్ష్మణులను శీఘ్రముగ గొని రమ్మని చెప్పెను. అతడు వెడలి తిరిగివచ్చి యిట్లు చెప్పెను - “దేవా! శ్రీరామచంద్రుడు మిగుల చింతాక్రాంతుడై, భోగరాజ్య వైభవాదుల నేమియు నపేక్షింపక ధనసంపదాదులయెడ విరక్తి గల్గి ఆహారవిహారాదుల యందు బ్రీతిలేక, వ్యవహారములం దిచ్ఛలేక ప్రబల వైరాగ్య యుతుడై యున్నాడు అతనికి మహానుభావులైనరైన తగిన యుపదేశముచేసి దుఃఖమును దూరీకరింప వలెను.” అప్పుడు విశ్వామిత్రు డిట్లనెను - ‘శ్రీరాము డిటుకుఁగొని రాబడు గాక ! అతని దుఃఖమును మేము దూరీ కరించెదము అది అతని దుఃఖముకాదు వైరాగ్యమే. బోధప్రాప్తానంతర మాతడు ఉత్తమమగు ఆత్మపదము నొందును.’ అ వాక్యములను విని దశరథుడు ప్రసన్నుడై శ్రీరాముని దోడ్కొని వచ్చుటకై కొందఱు దూతల నంపెను ఇంతలో శ్రీరాముడు లక్ష్మణ శత్రుఘ్నాదులతో గూడి దశరథుని వద్దకు వచ్చుచుండెను. అట్లాతడు వచ్చి తండ్రికి, వసిష్ఠ విశ్వామిత్రాదులకు నమస్కరింప నంత దశరథుడు ‘నీవు దుఃఖింపవలదు విషయ వైరాగ్యముచే నీవు శూరుండవే అయి యున్నావు’ అని పలికెను

అత్తణి రామచంద్రునితో విశ్వామిత్రు డిట్లనెను - ‘ఓ రామా! నీ మానసిక వ్యధకు కారణమేమియో తెలియజేయుము నీవు కోరునది నీకు

లభింపగలదు దానిచే నక నెన్నుండును దుఃఖము నెన్ను వేధింపజాలదు'' అది విని శ్రీరామచంద్రుడు భేదమును వీడి ధైర్యముతునై గంభీరముగ నిట్లు పలికెను.

'' తీర్థయాత్రకు వెళ్లినప్పటి నుండియు నా మనంబున ఈ యసిత్య సంసారదశను గూర్చిన చింతన యుద్భవించెను భోగములశాశ్వతములు, జీవిత మతిచంచలమైనది' అని యెఱుగుటచే పదార్థముల యెడల నాకరుచి జనించెను, నాకు రాజ్యమేల? భోగములేల? అంతయు మిథ్యయే ధనము వలన, సంపద వలన ఏమియు ప్రయోజనము లేదు అవి దుఃఖహేతువులే. ఆయువు అతి చంచలమైనది. అహంకారము సర్వాసర్థములకును మూలము చిత్తము బాహ్య విషయజాలముపై దూకుచు, అతిచపలమై యున్నది. దానిని నిగ్రహించుట కష్టతరముగా తోచుచున్నది. దోషములలో ప్రధానమైనది తృష్ణ మహాత్ములద్దానిని వివేకమును ఖిన్నముచే చేదింది వేయుదురు అనేక క్షేత్రములచే వ్యాప్తమై వార్ధక్యాదులతో కూడిన సిందితమగు శరీరమునందు విశ్వాసముంచ దగదు బాల్యావస్థ మహాదుఃఖ సంయుతమైనది అట్లే యవ్వనము రాగద్వేష కామ క్రోధాదులకు నెల్లవై యుప్పుచున్నది. అనేక రోగములతోను, శోకమోహ చింతాదు లతోను, అశక్తతతోను గూడిన వార్ధక్యము దుఃఖహేతువే అయియున్నది ప్రపంచ మందలి సమస్త పదార్థములను బ్రహ్మాండములను కూడ కాలము గ్రసించివైచుచున్నది. అనేక అపదలతో గూడి అస్థిరమై మోహప్రదమైనట్టి ఈ సంసార దశయందుబడి అజ్ఞానులగు జనులు పరమార్థము నెఱుగక దుఃఖపరవశులగు చున్నారు.

జగత్తు కేవలము పంచభూతముల యొక్క ఏకారమే ఇందు సారము లేదు నశ్వరమైన ఈ ప్రాపంచికదశలందు మూఘులు మాత్రమే ప్రీతిని గొనుదురు ఈ జగత్తునందు స్థిరమైన వస్తువేదియు లేదు సమస్తము వివిధము (మార్పు) నొందుచున్నది ఇట్టి దానియందు విజ్ఞులకు విశ్వాసమెట్లు కలుగును ఈ ప్రకారముగ సాంసారిక పదార్థము లందలి దోష దృష్టిచే నామనంబున భోగముల గూర్చిన యాశ క్షీణించినది ఇక నాకు రాజ్యమేల? ధనములేల? వైభవములేల? నాకు మనశ్శాంతి

లభించి కాశ్యతమై, నిరతిశయానంద స్వరూపమై, దుఃఖరహితమై నట్టి స్థితి కలుగగలందులకై యుపాయము చెప్పవేడెద. అట్టి విశాలత పదమును నేను బొందుకున్నచో, ఇక భజనాదులను విసర్జించి ఈ శరీరమును ద్యజించి వైచెదను.”

శ్రీరామచంద్రుని ముఖతః వెలువడిన యిట్టి వైరాగ్యపూరిత వచనములను విని సభ్యులిల్లరు ఆనందభరితులైరి సిద్ధగంధర్వాదులు సంతోషాతిరేకముచే పుష్పనృప్తి కురిపించి తామట్టి యుత్తమ వచనముల నిదివరకెన్నడును వినలేదని చెప్పిరి.

మఱియు అతని కాత్యజ్ఞానపదేశము చేయు నిమిత్తము వసిష్ఠ మహర్షి వచింపనున్న మహాబోధ నాకర్ణించుటకై యాసభ కేతించ వలసినదిగా మునులను, మహర్షులను అందఱిని గోరిరి ఆ సిద్ధుల వాక్యములను విని యనేక మహర్షులట కేతించిరి. అత్తఱి యా సభలో విశ్వామిత్ర నారద వ్యాసవాల్మీకి భృగు అంగిర పులహ చ్యవన ఉద్దాలక ఉశీర శరలోమ వామదేవ మరీచ దుర్వాసక్రతు వాత్స్యాయన భరద్వాజ శర్యాతి ఋషీకాది మునిపుంగవులును, ఇంకను అనేక బ్రహ్మసింహులును గలరు. అపుడు వసిష్ఠ విశ్వామిత్ర నారదాదు లిట్లు చెప్పిరి ‘శ్రీరామచంద్రు డుత్తమమైన వాక్యము బలికెను రామచంద్రునివంటి ధీశాలురు ఈ ప్రపంచమున చాల అదుదుగ గానవచ్చుదురు. ఇపు డీతనికిమన మాత్యజ్ఞానమును గలిగింప కున్నచో మనము జ్ఞానులమై యుండుట వ్యర్థమే యగును.

2. ముముక్షు వ్యవహార ప్రకరణము

అంతట విశ్వామిత్ర మునీంద్రుడు శ్రీరామచంద్రునితో నెట్లనెను -
 'ఓ రాఘవా! నీవు తెలిసికొనదగిన పదార్థములను దెలిసి కొంటివి కాని నీ
 బుద్ధియును అద్భుతమున నింకనునొకింత శోధనము మాత్రము అవశ్యకమై
 యున్నది వ్యాసమహర్షి యొక్క తనయుడగు శుకుచున్ను బూర్వమెట్లే
 జ్ఞేయము నెరిగియు నంతః కరణమున విశ్రాంతి మాత్రము నపేక్షించి
 యుండెను అది విని శ్రీరాముడు "శుకుడు జ్ఞేయమెఱింగియు
 విశ్రాంతి నెట్లు పొందకుండెను? తుదకెట్లు దానిని బొందగల్గెను?" జెప్పి
 దనిన, అంతట విశ్వామిత్రుడిట్లు శుకుని వృత్తాంతమును జెప్పబొడంగెను
 - పూర్వము శ్రీ శుకదేవుడు దృశ్య పదార్థముల యెడల పూర్వ విరక్తి నొంది
 తన వివేక విచారములచే పరమార్థవస్తువును బొందినను, 'ఇదియే ఆ
 పరమాత్మ' (సత్య వస్తువు) అను విశ్వాసము లేనందున అశాంతచిత్తుడై,
 మేరు పర్వతముపై ఏకాంతముననున్న తన తండ్రియగు వ్యాసభగవానుని
 "ఈ దృశ్య ప్రపంచ మెట్లు ఉత్పన్నమాయెను? ఇయ్యది ఎట్లు
 కమించును?" - అని యడిగెను అందులకు వ్యాసముని చెప్పవలసిన
 దంతయు జెప్పెను దానిని విని శుకుడు తనలో 'దీనిని నేను పూర్వమే
 యెఱిగి యుంటిని ఇప్పుడు హాసముగ నాత డేమియు చెప్పలేడు' - అని
 తలంచి, తండ్రి వాక్యములను అధికముగ దలంప దాయెను పుత్రుని
 తలంపు నెఱిగి వ్యాసులు సుకునితో తానంత కంటి నధికముగ
 నెఱుగననియు, వేద్యవస్తువు నెఱిగిన జనకమహారాజు యొద్దకు
 బోయినచో బొందవలసినదంతయు బొందుదువనియు జెప్ప, శుకుండట్లే
 యచటికి బోవ ద్వారపాలకు లాతని రాకను రాజున కెఱింగించిరి

రాజాతనిని పరీక్షింపనెంచి ద్వారపాలునితో 'అట్లీయట
 నుండనిమ్ము' అనెచెప్పి యేడుదినము లట్లుండి ఏమ్మట శుకుని భవన
 ప్రాంగణములోనికి రానిచ్చి మరల యచట యేడుదినములుండనిచ్చి,
 యాపై నాతని నంతః పురములోనికి రప్పించి, వారము దినములైన వెనుక
 రాజు మీతో కలియుదురని చెప్పించెను అనేక సుందర స్త్రీలను
 వివిధభోగ్యపదార్థములను, అతని యొద్దకు పంపెను, కాని శుకుడుభోగ,

అనాదరముల కెంతి యుండును సమచిత్తము గల్గి పరిపూర్ణ మౌనమునై
వికారరహితుడై యుండెను అట్టి యాతనినిగాంచి జనము తాను
వచ్చినపని యేమని యాదరంబున ఒలుక శుక్రము తాముచెప్పినవాని
నేనును నెఱుంగుదును మా తపశ్రియు సదియే వచ్చెను
శాస్త్రములును నట్టి చెప్పుచున్నయవి అదియే సత్యమునదే నాచిత్తమున
నే ప్రకారము సంశయ రహితమగు సత్త లస్థితి గలుగునో నెలవీయుడ 'సి
ప్రార్థింప జనకు దీట్లు వదలెను - 'నీ వెఱిగిన దానికంటె నధికముగ
జిప్సవలసిన దేదియు లేదు అఖండమైన చిదాత్మ తప్ప వెఱిప యు
నిటలేదు జన్మము తన సంకల్పముచేత బద్ధుడై సిస్సంకల్ప స్థితిచే
ముక్తుడగుచున్నాడు దృశ్య పదార్థముల యెడల బూర్ణ విరక్తి నీకు
కలిగినది కావున నీవు జ్ఞేయము నెఱిగినవావే యగుదువు నీ వెఱిగిన
దానికంటె జ్ఞేయవస్తువు అన్యము కాదు కాబట్టి భ్రమను వీటుము
జనకుని యా వాక్యముల విని శకుడు సంశయ రహితుడై మేల పర్యంత
శిఖరముపైకి జని, అట పదివేలవత్సరములు నిర్వికల్ప సమాధి
యందుండి యా పిమ్మట విదేహముక్తుడాయెను

'ఓ రామచంద్రా' శుకదేవునకువలెనే నీకును కేవలము సమిత్త
మాత్రమైనట్టి యుపదేశము యొక్క అవశ్యకత గలదు ఓ మునీశ్వరు
లారా ' శ్రీరామచంద్రునకు విషయ విరక్తి, వాసనాక్షయము కలిగినది
గావున, నతడు తప్పక జ్ఞాత జ్ఞేయుడే యగును ఏలయనెన జ్ఞేయము
నెఱిగినవాని యొక్క లక్షణము విషయవైరస్యమే, వాసనాక్షయమే శ్రీ
రామచంద్రుడు కేవలము అద్వైతాత్మ్యమందలి విశ్రాంతి మాత్రమునే
ఇపుడపేక్షించుచున్నాడు అతనికి చిత్త విశ్రాంతి గలుగుటకై బోధించుటలో
శ్రీ వసిష్ఠమునీంద్రుడు మిగుల సమర్థుడు 'ఓ వసిష్ఠమునీంద్రా '
పూర్వము మన యిరువురి వైర శమనము కొఱకై నిషధ పర్యంతముపై
బ్రహ్మదేవుడు మనలకు విశేషముగ జ్ఞానోపదేశము చేసెనుగదా ' ఎట్టి
జ్ఞానముచే సంసార వాసన నశించి, జ్ఞేయవస్తువు (ఆత్మ) నందు నెలుకడ
కలుగునో అట్టి జ్ఞానమును శ్రీరామున కుపదేశింపుడు, ఆతని చిత్తము
శుద్ధమైనది కాబట్టి నిర్మల దర్పణమునందు ప్రతిబింబమువలె జ్ఞానోపదేశ
మతనియందు శిష్టముగ బ్రవేశించును మఱియు వీతరాగులును,

నశించిన కామక్రోధాదులు కలవారునగు మీవంటి మహాత్ము లెచటి అత్మ తత్త్వమును గూర్చి యుపదేశింతురో, అచట బుద్ధి తప్పుక విశ్రాంతి నొందును -"

విశ్వామిత్రు డిట్లుపలుక, వ్యాసనారదాదిమునులా వాక్యములను సమర్థించి బలపఱచగా, వసిష్ఠ మునీంద్రుడిట్లు చెప్పబోదగెను -
'మీయొక్క ఆజ్ఞను నేను పాలించెదను నిషధపర్వతమునై పూర్వము బ్రహ్మదేవు డుపదేశించినది నాకు జ్ఞప్తియందున్నది. దానినే నేనిపుడు చెప్పెదను శ్రీరామచంద్రుని సందేహాదులను నేనిపుడు జ్ఞానోపదేశముచే శిష్యుముగ నశింపజేసిదను' అని పలికి వసిష్ఠమునీంద్రుడు శ్రీరామచంద్రున కిట్లుపదేశించెను -

శాస్త్రానుకూలమగు ఉత్తమ పురుషప్రయత్నముచే ఈ ప్రపంచ మున సమస్త పదార్థములు లభించుచున్నవి ఈ జన్మయందలి ఆధిక పురుష ప్రయత్నముచే పూర్వజన్మకృత పురుషార్థమును జయింప వచ్చును ప్రారబ్ధ మెట్లుందునో యని యత్నమును విరమింపరాదు ఏలయనిన అది పూర్వజన్మకృత కర్మఫలమే కావున ఇహ జన్మకృత ఉత్తమకర్మచే దానినిజయించవచ్చును. కాబట్టి ఈ జన్మయందే అత్మజ్ఞాన సంపాదనరూపమగు శుభ పురుష ప్రయత్నమును తప్పక ఆచరించ వలెను పురుషప్రయత్నముచే ఇంద్రియసమూహమును బూర్ణముగ జయించి వాసనారహితుడై ఈ నేను చెప్పబోవు మోక్షోపాయమును సంపాదను వినుము దీనిని పూర్వము కల్పాదియందు బ్రహ్మదేవుడు నాకు జెప్పెను.

సృష్ట్యాదియందు బ్రహ్మదేవుడు జీవులు దుఃఖసంతప్తలై యుందు టను జూచి కరుణాపూరితుడై తన్మివారణమునకై యాలోచించి తపో ధర్మదాన సత్యతీర్థములను రచించెను కాని వానిచే బూర్ణముగ దుఃఖము శమింపదు, అత్మజ్ఞానముచేతనే అయ్యది శమించునని నిశ్చయించి సంకల్పమాముచే నన్ను (వసిష్ఠుని) సృజించెను అతనికి సంసార తరణోపాయమునుగూర్చి బ్రహ్మదేవుని యడుగ నాతడుత్తమ జ్ఞానము నుపదేశింప దానిచే నేను పూర్ణబోధ (అత్మ) స్వరూపుడనైతి అపుడు బ్రహ్మదేవు డిట్లనెను నీవు విజ్ఞానమును బొందితివి ఇక జనుల

యుద్ధరణ నిమిత్తము భూలోకమునకుబోయి కర్మకాండపియులకు కర్మకాండను, వైరాగ్యశీలురకు అత్మజ్ఞానము నుపదేశింపుము ।' అనినాకాజ్ఞ యొసంగెను ఈ అధ్యాత్మవిద్య మొట్టమొదట రాజుల కుపదేశింపబడెను ఆ రాజులలో నొకడగు దశరథునకు జన్మించిన నీ కిపుడు ఆ కారణముగనే వైరాగ్య ముదయించినది. వైరాగ్యయుతుడవై నిర్మల చిత్తుడవై యుండిచి గావున, జ్ఞానరూపయుక్తి నీ యుండిపుడు శీఘ్రముగ బ్రవేశించును. ముముక్షువు అత్మజ్ఞుడైన గురువుచే బాగుగా పరీక్షించి మోక్షపాయమును గూర్చి ప్రశ్నింపవలెను గురువున్ను నిర్మలచిత్తము, పూర్వపర విచారణా సమర్థత గలిగిన శిష్యునకే యుపదేశింపవలెను అప్పుడే యాబోధ సఫలమగును. శమ, విచారణ సంతోష, సత్సంగముల నీ నాలుగు మోక్షద్వారము యొక్కద్వారపాలురు. సర్వయత్నముచే వీనిని సంపాదించవలెను. మనుజుడు బహుజాగరూతుడై యీ జన్మమందే సర్వదుఃఖ ప్రళమకారమగు అత్మజ్ఞానమును గురు శాస్త్రాదుల ద్వారా మణియు స్వవిచారణచే పొందవలెను శమమను కవచముచే రక్షింప బడిన దేహము గలవానిని ఏ దుఃఖమున్ను బాధింపజాలదు అతడు నిరతిశయ సుఖమును బొందును

ఈ ప్రపంచము మనస్సుయొక్క అజ్ఞానముచే కల్పింపబడినది. అయ్యది, 'నేనెవరు? ఈ జగత్తెచటనుండి వచ్చింది?' ఇత్యాది రూపమగు విచారణచే శమించును. విచారణచే తత్త్వమెరుగబడ దానిచే అత్యయందు స్థితికలుగ మనశ్శాంతి, సర్వదుఃఖోపశమము ఉదయించుచున్నది. సంతోషము (సంతుష్టి)చే పరిపూర్ణమైన మనుజుని మానసిక దుఃఖము లన్నియు నశించును అతడు అత్యయందు నిత్యతృప్తుడై దేవతాదులకును వంద్యుడగును అట్లేపితృంగత్యమున్ను అజ్ఞానాంధకారమును జ్ఞాన సూర్యునిచే నశింపజేయును. సాధుసంగతిచే వివేకాదులు జనించి ధైర్యముదయించును. ఈ శమాదులు నాల్గింటిలో ప్రయత్నముచే నేయొక్క దానినైనను సాధించినచో జయము తథ్యము. మణియు తక్కిన మూడును గూడ లభించును అట్టిశమాదులు గలవాడే జ్ఞానోపదేశమున కర్హుడు నీవట్టి యుత్తమ గుణములను గల్గియున్నావు. కాబట్టి ఈ నేను జెప్పబోవుదానిని వినుము - మహత్తర పుణ్యవశముచేతనే ఈ వాసిష్ఠ గ్రంథమును వినుటకు మనుజుడు ప్రయత్నించును. ఈ గ్రంథమనేక

సారభూతములైన యర్థములతో గూడియున్నది గావున ఇద్దానిని విచారించినచో పాపక్షయమై, జ్ఞానోదయమై, అనంతసుఖము గలుగును ఇయ్యది వైరాగ్య, ముముక్షు, ఉత్పత్తి, స్థితి, ఉపశమ, సర్వాణములను నాఱు ప్రకరణములతో గూడి 32000 శ్లోకములు గలిగి యున్నది. ఏదోయొక యుక్తిచేతగాని, దృష్టాంతాదుల సహాయముచేగాని, ఆత్మతత్త్వము నెట్లైన సాక్షాత్కరింపజేసి కొనవలెను బోధచంచువు (కేవల వాచావేదాంతి కేవలతర్కమాత్రనియుదు) కాకూడదు శమదమాదులచే జ్ఞానము నార్జించి, మహాపురుష లక్షణములు గల్గి, సత్పురుషుల యాచారములు గలిగియుండవలెను

ఓ రామచంద్రా ! దృశ్యముందుటయే బంధము దృశ్యము లేక ద్రష్టయైన ఆత్మయందు స్థితి కలిగియుండుటయే మోక్షము పరమాత్మ యొక్క కేవల మనోమాత్రమే బ్రహ్మదేవుడు, ఈ జగత్తు ఆతని సంకల్పమే యగును కాబట్టి మనోరాజ్యమువలె నియ్యది అసత్యే అయి యున్నది ఈ యుత్పత్తి ప్రకరణ భావము నెఱుగుటకై నీచి చెప్పబోవు ఆకాశజాభ్యాన మును వినుము :-

పూర్వము కృత యుగమున ఆకాశజాతను పరమహర్మికుడు (బ్రహ్మదేవుడు) ధ్యాననిష్ఠుడై ప్రజాహితనిరతుడై యుండెను ఆతడు అధిక కాలము జీవింపగా, మృత్యువాతనిని గ్రసించుటకై సత్యలోకము నకుబోవ గొప్ప యగ్ని ఆ మృత్యువును గాల్చిదొడగెను కాని దానిని భేదించుకొని లోనికిపోయి బ్రహ్మదేవుని తన హస్తముతో బట్ట బ్రయత్నించెను కాని యీతనిని స్పృశించుటకుగూడ శక్తి లేక యమునివద్దకు బోయి, తానా యాకాశజాని ఏల వధింపజాల కుండెనని ప్రశంప యముడు - 'అతని కర్మను వెదకుము, కర్మలేకున్న ఒంటరిగ నీ వాతనిని వధింప జాలవు' అని చెప్పి, అంతట మృత్యువాతని కర్మకాండై ప్రపంచమంతటను వెదకెను. కాని లాభము లేకపోయెను అప్పుడు తిరిగి యమునివద్దకు బోయి యాయుదంతం బాతని కెఱిగింప, ఆతడిట్లనియె- ఆతడు కర్మవాసనా రహితుడు, పరబ్రహ్మ స్వరూపుడు, విజ్ఞాన ఘనుడు, సర్వవ్యాపకుడు కావున నీ వాతనిని వధింప జాలవు. అందుచే నీవాప్రయత్నమును విరమించుకొనుము, - అన విని మృత్యువాత్మర్య మును బొంది స్వస్థానమున కరిగెను. ఈ ప్రకారము వసిష్ఠమునీంద్రుడు బోధించుచుండ సంతలో సాయంసమయము కాగా సభ విరమింపబడెను అందఱును వారి వారి స్థానముల కరిగి తిరిగి ప్రాతఃకాలమున మరల యథాప్రకారము సభాస్థలకి విచ్చేసిరి

అప్పుడు వసిష్ఠుడిట్లు బోధించెను - మనస్సు మొదలుగాగల ఈ దృశ్య జగత్తంతయు పరమాత్మయందు కల్పింపబడినది ఇది ఎండమావులవలె మిథ్య పరమాత్మయే సత్యము సాధుసంగమ సద్బ్రాహ్మణుల ద్వారా పురుషప్రయత్నముచే ఆత్మజ్ఞానము సంపాదింప బడ, అద్వానిదే దృశ్య (సంసార) దుఃఖము పూర్వముగ వశించి జీవన్ముక్తిలభించును జ్ఞానమే మోక్షసాధనము పరమాత్మ దేవుడు ఈ శరీరమందే చిన్మాత్ర రూపమున ప్రసిద్ధుడై యున్నాడు ఈ జగత్తు

(దృశ్యము) అసలు ఉత్పన్నమే కాలేదు అట్టి ఈ లేనిదాని మార్గనమందెమె
శ్లేశము గలదు! కాస్తములన్నింటిలో ఈ (వాసిష్ఠ) మహారామాయణము
చాల యుత్తమమైనది. ఇద్దాని మనన విచారణలచే జీవన్ముక్తి తప్పక
లభించును జీవన్ముక్తుడు ఆత్మయందు సదా జాగ్రత్తుడై దృశ్యప్రపంచ
మందు సుషుప్తితుల్యుడై ఎల్లపుడు నిర్భయుడై నిర్వికారుడై అనంద
మయుడై కార్యయుతుడై యున్నను వాస్తవముగ కార్యరహితుడై
సర్వాత్మస్వరూపుడై యుండును పరమాత్మ యొక్క ప్రకాశము చేతనే ఈ
జగత్సంతయు బ్రకాశించుచున్నది ప్రళయకాలమున ఆ పరమాత్మ
మాత్రమే శేషించియుండును ఈ జగత్తు అధిష్ఠానరూపముచే సత్యము,
తన (దృశ్య) రూపముచే అసత్యమునై యున్నది. వసిష్ఠమునీంద్రుడిట్లు
బోధించుచుండ నింతలో సాయంసమయముకాగా సభ విసర్జింపబడెను
మరల ప్రాతఃకాలమందఱునువచ్చి వారి వారి స్థానము లలంకరింప
అపుడు వసిష్ఠ మునీంద్రు డిట్లు చెప్పబొడగెను.

వీరశిష్యాభ్యానము

ఓ రామచంద్రా ! ఈజగత్తు స్వప్నసంకల్పపురతుల్యమను
విషయమున నొక యాభ్యానమును జెప్పెద వినుము పూర్వము
పద్ముడను రాజుడెను అతడు గొప్ప ధార్మికుడు, సద్గుణ సంపన్నుడు
అతనికి సద్గుణవతియైన లీల యను భార్య గలదు ఇరువురు
అన్యోన్యముగ వశేషమైతి, ప్రీతి గలిగి యుండిరి. ఇట్లు సుఖసంపన్నులైన
యుండ నొకనాడు లీల తనలో నిట్లు విచారించెను - "ప్రాణనియుడగు
నాభర్త సదా యౌవనవంతుడై శ్రీమంతుడై మరణరహితుడై యుండుట
కుపాయమెద్ది? ఈతనితో నే ననేక యుగములు సుఖముగా నెట్లు
భోగముల ననుభవింపగలను? కాబట్టి జప తపాది వ్రతానుష్ఠానములచే
నీతడు మరణరహితుడగుటకై యత్నించెదను" ఇట్లు చింతించి
బ్రాహ్మణుల బిలిపించి మనుజుడు అమరు డెట్లగునని వారిని బ్రశ్నింప
వారు జపతపాదులచే సిద్ధులు లభించునుగాని మరణరహిత్యము
లభింపదని వారు చెప్పి అంతనామె తనలో నిట్లనుకొనెను "దైవేచ్ఛచే నా
మరణము పతియందగనైనచో నేను సర్వ దుఃఖకరహితనై ఆత్మయందు
సుఖముగ నుండును అట్లుగాక నేనుండగనే పతి మరణింపినచో, అతని
జీవుడు గృహమును వీడిపోకుండునట్లు ప్రయత్నించెదను అత్తలి
నాయంతఃపుర మందపమందే నాభర్తతోత సుఖముగ నుండును" అని

యిట్లు తలంచి సరస్వతీదేవిని ప్రసన్నముగావించుకొనుటకై భర్తతో వదింపకనే శాస్త్రానుసారము స్నాన దాన తప ఉపవాసాదులను తీవ్రముగ జేయబడగిను ఈ ప్రకారముగ 100 త్రిరాత్ర వ్రతములను గావింప అపుడు వాస్తేవి యగు సరస్వతి ప్రత్యక్షమై వరము కోరుకొమ్మనగా, "దేవీ! నాపతి మరణానంతర మాతని జీవుడు నా యంతఃపుర మండపమునకు వెలుపల బోకుండునట్లును, వరము కొఱకుగాని దర్శనము కొఱకుగాని నే నెపుడెపుడు నిన్ను బ్రార్థింతునో, అపుడు నీవు నాకు దర్శనమొసంగు నట్లును నన్ననుగ్రహింపు" మన, దేవి వల్లెయని యంతర్ధాన మయ్యెను. అపుడు ఇష్టవరప్రాప్తిచే రాణి చాల సంకోషించెను తదుపరి చాల కాలమున కామె భర్త మరణించెను. అపుడామె అత్యంత వ్యాకుల చిత్తకాగా అదిగాంచి సరస్వతీదేవి కరుణార్థి యటకేతెంచి యామెతో నిట్లనెను "మరణించిన నీ పతి శరీరమును బుష్పసమూహమున గప్పియుంచుము ఆతనిని నీవు తిరిగి పొందెదవు ఈ పుష్పములు వాడిపోవు ఈతని శరీరము నశింపదు. ఈతని జీవ మీ యంతః పురమునకు వెలుపలపోడు," ఆ వాక్యములను విని యామె బంధువులామె నోదార్చి యట్లే యా మృత శరీరమును బుష్పములందు గప్పియుంచిరి లీలయు పతి శరీరము వైపు ముఖముంచి దీనయై యుండిను ఆనాడర్థ రాత్రిసమయమున నందఱును నిదురించుచుండ లీల దేవిని స్మరించగా నామె ప్రత్యక్షమై కారణంబడుగ, 'నాపతి యిపుడెచట నున్నాడు? ఏ రూపముతో నున్నాడు? ఏమి చేయుచున్నాడు? నన్నటకుగొనిపోమ్ము ఒంటరిగ నేను జీవింప జాలను' అనెను అపుడు దేవి యిట్లు పలికెను నీ భర్త చిదాకాశమున నున్నాడు సర్వసంకల్పములు నశించినచో తత్త్వజ్ఞానముచే అవిద్య నశింప, జగత్తుయొక్క అత్యంతాభావము సిద్ధింప ఆ చిదాకాశమున స్థితి సంభవించును నా వరప్రదాన ముచే నీవట్టి స్థితిని బొందెదవు ఇట్లని యంతర్ధాన మొందెను.

అపుడు లీల నిర్వికల్పసమాధియందుండి స్థూలదేహమును వీడి చిదాకాశమున స్థితి గల్గెది యచ్చోటి మాయా శబలిత యాకాశమున

పూర్వపు సామంత, భృత్యాదులతోనే కూడియున్న తన పతిని గాంచి యట కేగెను. కాని సూక్ష్మరూపిణి యగుటచే నామె నెవరును నట వీక్షింపజాల కుండిరి. లీల ఆశ్చర్యము నొందును 'ఆ నగరములోని వారందరును మరణించిరా?' అని తలపోసెను ఇంతలో దేవి యొక్క ప్రబోధముచే సమాధి భంగముకాగా తిరిగి తన యంతఃపురమున జేరి అందరు నట్లే యుండుటను గాంచి పభీజనముతో తన్ను భర్త సింహాసనమువద్ద గూర్చుండనీయుడనియు నట్లుండి సభాసదులందరిని వీక్షించుచుండిన నేజీవించెదననియు లేకున్న జీవింపజాలననియు తెలుప. అపు డందఱును లేచి రాజసభ నేర్పరుప పతి సింహాసనముచెంత గూర్చుండి పూర్వపు సభాసదులను బాంధవాదులను గాంచి లీల ప్రసన్నయయ్యెను.

విమ్మట లీల యటనుండి యంతఃపురమున బుష్ప మధ్యమున నుంచబడిన తన భర్త దేహమువద్ద యాసీనయై "అహ ! ఈ మాయ యెంత ఆశ్చర్యమైనది ! ఈ బాహ్యముననున్న సామంతాది జనము ఈ పర్వతాదులు ఇదే రీతిగా సమాధియందు చిదాకాశమును దర్శనమున గాంచితినే ! ఈ రెండు స్పృష్టులలో నేది సత్యమో దేవిని యడిగెదనని తలించి దేవిని స్మరించి పూజింప ఆమె కుమారీ రూపమున ప్రత్యక్షము కాగా తనకు గలిగిన సంశయము నడిగెను.

దేవి .- ఈ రెండు స్పృష్టులును మిథ్యయే. అత్యయే ఆయా విధముగ నచటను, ఇచటను మాయచే ఆ యా స్పృష్టి రూపమున భాసించుచున్నది.

లీల .- ఈ స్పృష్టినుండి భ్రమాత్మకమైన నా పతి స్పృష్టియెట్లు ఉత్పన్నమాయెనో వచింపుడు ?

దేవి - చిదాకాశమున ఆ జ్ఞానావృతభాగమున ఒకానొకచోట గిరి గ్రామమును పర్వతావృతమగు ఒక చిన్న గ్రామము కలదు అందు పత్నీ పుత్ర సహితుడగు ఒక బ్రాహ్మణుడు గలడు. అతని పేరు వసిష్ఠుడు భార్య పేరు అరుంధతి. ఒకనాడ బ్రాహ్మణుడు పర్వత శిఖరముపై గూర్చొని యుండ క్రింద భాగమున భూమిపై సమగ్ర పరివార రథాది సమేతుడై

వేట కేతెంచిన యొక రాజును జూచి తనలో 'నేనుగూడ నట్టి రాజత్వము నెప్పుడు పొందుదును' అని చింతింపసాగెను. పెదప కొంతకాలమున కా బ్రాహ్మణుడు మరణోన్ముఖుడు కాగా భార్య నన్ను (దేవిని) బ్రార్థించి మరణరహిత పదవి దుస్సాప్యమని యెఱింగి నీవలానే తన భర్త మరణానంతరమాతని జీవము తన యంతఃపురమునకు వెలుపల బోకుండులాగున వరము గైకొనెను. పిదప కాలవశమున నా బ్రాహ్మణుడు మరణింప పూర్వజన్మ సంకల్పబలముచే రాజై పుట్టి యా గృహకాశముననే రాజ్యపాలన చేయుచు నుండెను. ఆ బ్రాహ్మణి పతితో గూడ మరణించి సూక్ష్మ శరీరముతో నాతని చెంతకు బోయెను. ఆతడు మరణించి నేటికి 8 రోజులు. ఆతడే నీభర్త యగు పద్ముడు. ఆ యరుంధతియే నీవు.

దేవియొక్క యావాక్యములను విని లీల యాశ్చర్యపతియై చిన్ని గృహమండపమున నీ వికాల పర్యతాదియుక్త పృథిని ఎట్లుండ గలదు? అని ప్రశ్నింప ఆమె యిట్లు వచించెను - స్వప్న సంకల్పాదులందలి ముల్లోకములవలె ఆ బ్రాహ్మణుని గృహమండపమున నీ ప్రపంచము గలదు. చిదాకాశమందీ సృష్టిసమూహము అసత్యమైనను సత్యతుల్యముగ గానుపించుచున్నది. ఈ ప్రకారముగ చిదాకాశమున పరమాణు పరమాణువ్యవస్థలు అనేక బ్రహ్మాండములు గలవు. అపుడిది యొక ఆశ్చర్యమా! అట్లే కాలవిషయము నందును గ్రహించవలెను. స్వప్నమందువలె స్వల్పకాలము దీర్ఘకాలముగ భాసించును. వాస్తవముగ ఈ దృశ్య పదార్థ మేమియును లేదు. అజ్ఞానము చేతనే జీవుడీ విధముగ పుత్ర మిత్రాది సంసారమును, జగత్తును వీక్షించుచున్నాడు.

లీల - ఆ గిరిగ్రామము వద్దకు నన్ను గొంపోవుడు. వారలను వారి సృష్టిని జూచెదను.

దేవి - దానిని గాంచుట కీ స్థూలదేహము అడ్డు కాబట్టి దీనిని వీడి సమాధియందున్నచో ఆసృష్టిని నిరాటంకముగా చూడవచ్చును. అనగా శుద్ధ చిద్రూపమగు బ్రహ్మమును బొందినచో, అతఁడీ శుద్ధ చిత్తరూప దేహముచే దానిని జూడగలవు. నా దేహము శుద్ధ సత్వగుణయుక్తము గావున నే నీ దేహముతోనే తక్కిన మనోమయ ప్రపంచములను

జూదగలను చిరకాల భావనచే జనులకు స్థూలత్వదేహబుద్ధి కలుగు చున్నది కాబట్టి వాసనాసూక్ష్మము తద్వారా మరల సూక్ష్మత్వమును దొందవలసియున్నది.

లీల - అయితే ఇంతకాలము వఱకు ఈ వివిధ ద్వైతాది కల్పనలచే మమ్ము భ్రమపెట్టిన దేది?

దేవి - అజ్ఞానము, అయ్యది విచారణచే నశించును ఆపుడు ద్వైత్వాదులు నశించి కేవలము బ్రహ్మసత్తయే శేషించును వాసనలు క్షయింప రాగద్వేషాదులు సిర్మాలముకాగా నిర్వికల్పసమాధి లభించును అత్తజీ సంసారభావన నశించును అదియే జీవన్ముక్త స్థితి

లీల - దానిని అభ్యసించు దిట్లు?

దేవి - దృశ్యము యొక్క ఆత్మంతాభావముద్వారా రాగ ద్వేషాదులను సన్నగింపజేసి కొని వాసనలను నశింప జేసికొనుచు బ్రహ్మము సత్యము, జగత్తు మిథ్య అను భావనలను రూఢి పఱచుకొనుట అభ్యాస మనబడును దానిచే అజ్ఞానమును మహానిద్ర తొలగిపొయి జీవుడు మోక్షభాజు డగును.

వసిష్ఠమునిండు దిట్లు బోధించుచుండ నింతలో సాయంసమయ మైనందున సభ విరమింపబడెను మరల ప్రాతఃకాలమున యథారీతి అందఱును వచ్చి చేరగా అమ్మునిండుదిట్లు బోధింపసాగెను

అంతట రాత్రిసమయమున నందఱును ఆ యంతఃపురమున నిద్రించు చుండ లీల సరస్వతీదేవి యిరువురును నాశీనులై దృశ్యము నంతయు విసర్జించి నిర్వికల్ప సమాధియందు సశ్చలముగ నుండిరి ఏదప పూర్వ సంకల్పానుసారము సూక్త దేహధారులై ఒకరి చేయి నొకరు పట్టుకొని అతిదూర మాకసమున నెగపి, అనేక పర్వత, నగర, మృగ దేవతాదిమయమైన జగత్తును, అందు పప సముద్రావృత మగు భూతలమును అట గిరిగ్రామమును వీక్షించిరి ఆ గిరిగ్రామ మందలి బ్రాహ్మణుని గృహమునందు జనులు దుఃఖ పూరితులై యుండిరి అచ్చట కేగి వారిరువురును నచటివారికి అదృశ్యరూపమున నుండిరి

అప్పుడు లీల తన సత్యసంకల్పముచే తానున్న సరస్వతీ దేవియు సామాన్య స్త్రీ రూపమున వారల కగుపించుగాకయుని సంకల్పించెను. వెను వెంటనే అచటి వారందఱును దేదీప్యమానముగ ఒకాశించుచున్న యాయురువురు దేవి సమాన నారీమణులను గాంచి విస్మితులైరి. అప్పుడు మృతబ్రాహ్మణుని పుత్రుడగు జ్యేష్ఠ శర్మ వారిరువురను బూజింప నంతవారు అచటివారి యొక్క దుఃఖకారణ మరయు బ్రాహ్మణ పుత్రుడు తన తల్లిదండ్రుల మరణము సంభవించుటయు దానిచే నా గ్రామవాసులు మొదలగు వారందరు దుఃఖముయు లగుటయు వివరించి తద్దుఃఖోపశమనమునకై వేడుకొనెను. అంతట లీల వదిలి తన పుత్రుని మస్తకమును వేటితో స్పృశింప ఆతని యొక్కయు అచటి వారందఱి యొక్కయు దుఃఖము దూరీకృత మయ్యెను. అంతరము వారిద్దరును అంతర్ధానమైరి. తదుపరి లీల దేవి నిట్లు ప్రశ్నించెను.

లీల - నా పతిజీవుడు రాజ్యమేలు చోటనున్న జీవులు నన్నేల చూడలేదు? నా పుత్రు డెట్లు చూడగల్గెను?

దేవి .- అప్పుడు ప్రపంచ మిథ్యాత్వభావన నీకింకను చూచి పడ లేదు నేను లీలను అను భావమున్ను పోలేదు. అవిద్యయు పూర్తిగ తొలగలేదు కాబట్టి సత్యసంకల్పము కలుగలేదు. ఇప్పుడు జ్ఞానావిర్భావ ముచే సత్య సంకల్పము కలదానవుకాగా నీవు తలంచినందున పుత్రు డవిద్యమున జూడగల్గెను.

ఈ మండపాకాశమందు మువ్వరు పతులే కాదు అతీత, అనాగత, అనేక భూతలాదులు అనేకజన్మలందలి అనేకపతులు గలరు. ఈ మువ్వరిలో మూడవ పతి ఇప్పుడు ఒకానొక బ్రహ్మాండమున రాజ్య మేలుచున్నాడు. ఆ బ్రహ్మాండము సమీపమునే యున్నను వ్యవహార దృష్టిచే కొట్లకొలది మైళ్ళ దూరమున గలదు. ఈ మువ్వరిలో నీవు ఏ పతి సమీపమునకిప్పుడు పోనుంకించుచున్నావో వచింపుము. అచటికి వెళ్లు చేర్చెదను.

లీల నీవు చెప్పినది వాస్తవమే స్పష్ట ప్రారంభముమంది

యివ్వుటికి నాకు 800 జన్మలు గడచినవి వాని నన్నిటిని నే నిపుడు స్మరించుచున్నాను విద్యాధరినై పుట్టితిని శబరియై జన్మింపితిని మత్స్యమై పుట్టితిని గోవుగజన్మింపితిని - వెయ్యల ఎన్నియో జన్మలందు సుఖదుఃఖముల ననుభవించుచు ఈ సంసార సముద్రమున దిరుగాడితిని

ఈ ప్రకారముగ వారు పరస్పరము మాట్లాడుకొనుచు ఆ గిరిగ్రామ సౌందర్యము నంతయు లీల స్మరించినదై, ఆ విషమంతయు దేవికి విన్నవించి, ఆ పిమ్మట తన భర్త నగరమునకు బోయెదమన్న కోర్కెను వెలిబుచ్చెను అట్లే వారిరువురును స్వర్గాద్యనేక లోకములను దాటి బ్రహ్మాండ కటాహమును భేదించు కొనిపోయి అటనున్న జలాద్యావరణములను దాటిరి అత్తలి చిదాకాశమున నట కొట్లకొలది భిన్న భిన్న సృష్టులను, జగత్తులను లీల వీక్షించెను

ఆ పిదప లీల తన జగత్తు నందలి యంతఃపురమున పుష్ప మధ్య మంచుంచబడిన భర్త మృత శరీరమును, చెంత సమాధి యందున్న తన శరీరమును గాంచి, తదుపరి పతియొక్క సంకల్పమయ ప్రపంచమున బ్రవేశించెను అపుడు పతి యగు విదూరథునకును సింధు రాజునకు యుద్ధము ప్రారంభము కాగా దానిని గాంచుటకు వచ్చిన వారిచే నాకసము పూర్ణమైయుండెను అంత లీలా సరస్వతు లిరువురును సంకల్పకల్పిత విమానములపై గూరుచుండి అభయంకర సంగ్రామము నవలోకించిరి అనేక శస్త్రాస్త్రములచే వీరులు పరస్పరము శిరద్యం గములను భేదించుకొనుచుండిరి పలువురు సైనికులు మరణించు చుండిరి బాణ ఖడ్గాదుల వృష్టికురియుచుండెను క్రమముగ యుద్ధము శమింప ఆ రణప్రదేశము మృత శరీరములతోను, రక్తాదుల తోను బూర్ణమై యుండెను పిమ్మట రాత్రి సమయమున పికాచాదులట విహరింపసాగెను ఈ ప్రకారముగనున్న యా రణరంగమును వీడి ఆయురువురు విదూరథుని రాజగృహమున సూక్ష్మచిద్రము గుండా ప్రవేశించిరి అత్తలి వారి ప్రభావముచే నా రాజు తప్ప తక్కిన యచటి వారందఱును నిద్రించుచుండిరి రాజు పుష్పాంజలి నర్పించి వారలకు నమస్కరించెను అపుడు తన సంకల్పముచే మంత్రిని మేలు కొలిపెను

అతడును లేచి వారికి నమస్కరించెను ఏమ్మట దేవి రాజును తా నెవరి పుత్రుడు, ఎపుడు జనించెను అని ప్రశ్నింప, మంత్ర అతని జన్మవృత్తాంతమును వివరించి చెప్పెను. అంతట దేవి తన హస్తములతో నాతని మస్తకమును స్పృశింప రాజునకు తన పూర్వజన్మల వృత్తాంత మంతయు స్పష్టముగా దొడెను అపుడు దేవి రాజుతో నిట్లెను - ఈ జగద్రూప భ్రాంతి స్వప్నమువలె అసత్యమైనది. వాస్తవముగ నీవు జనించలేదు, మరణించలేదు అత్యవే అయి నీయందు నీవు స్థితి గల్గి యున్నావు జగత్తు యొక్క అసత్యత్వము తెలియబడినప్పుడేక ఆ జగత్సత్యత్వ భ్రాంతి యుండ నేరదు. వసిష్ఠ మునీంద్రుడిట్లు వచింపనంత సాయంసమయము కాగా సభ విరమింపబడెను మరల ప్రాతఃకాలమున సభ్యులెల్లరు యథాప్రకార మా సభాస్థలికి విచ్చేయ నమ్మునివర్యు డిట్లుపదేశింప దొడగెను -

(వసిష్ఠమహర్షి యిట్లు పలికెను) - ఓరామచంద్రా ! దేవి యిట్లు వచించి తాము వెడలుచుంటిమని వెచ్చ, అంత విదూరభుడు 'నేను, నామంత్రి, అవివాహిత యగు నా పుత్రి ఆ నా నిజలోకమున కలుగుటకై అజ్ఞను దయచేయు' మని వేడ. దేవి 'అట్లే యగుగాక ! ఈ శ్రేష్ఠయుద్ధమందు నీవు మరణించి వారిరువురతో గూడ సూక్ష్మరూప ములతో నీ పూర్వస్థానమున కేగెదవు' అని చెప్పెను వారిట్లు సంభాషిం చుచుండ నింతలో భయభ్రాంతుడగు నొక మనుజుడటకు వచ్చి బాణ చక్రాద్యాయుధ సహితమగు గొప్ప సేన యే తెంచినది. నగరమంతట అగ్ని రగుల్కొనబడినది ! అని చెప్పెను అపుడా దేవులిరువురు రాజు మంత్రి కిటికి గుండా బయటకు చూడ, ఆ నగరమంతయు సేనచేతను, చటచటా శబ్దముల చేతను అగ్నిజ్వాలలచేతను పరిపూర్ణమైయుండెను ఇంతలో నచటికి సఖీజన సమేతముగ రాజపట్టమహిషి 2వ, లీల భయభీతయై యేతెంచెను.

ఒకసఖి అంతఃపుర స్త్రీజనమును శత్రువులు హరించుటను నగరము నాక్రమించుటను రాజునకు దెల్పిను అది విని రాజు ఆ దేవీద్వయమువద్ద సెలవు గైకొని తనభార్యను సంరక్షించుచుందుడని ప్రార్థించి యుద్ధమునకు వెడలెను

2వ, లీల - దేవీ ' నిత్యము మరిని నేను పూజించుచుంటిని. నాకు వరమొసంగుడు నాపతి యుద్ధమున దేహమును త్యజించి యెటకేగెనో నే నచట ఈ శరీరముతోనే ఆతని భార్యగా నుంచునట్లును గ్రహింపుడు.

దేవి - అట్లే యగుగాక ' ఫలయన నీవు చాలకాలము పుష్పధూపాదులతో నన్నర్చించి ప్రసన్న మొనర్చితివి.

1వ, లీల - నన్నుపూర్వము స్థూలశరీరముతో గిరి గ్రామము నేల బొందింపకుంటివి ?

దేవి - ఎవరు దేనిని వాంఛించుదురో దానిని ఆయా ప్రకారము పొందెదరు నీవు పూర్వము ముక్తిని అభిలషించితివి. కావున దానినే పొందితివి, ఇతరమును గాదు.

2వ, లీల - నిన్నెంతయోకాల మారాధించిన నాపతి విదూరధుడు అకస్మాత్కుగ ఈ రణమందేల జయించుట లేదు?

దేవి - శత్రువగు సింధురాజు జయముకొరకై సన్నారాధించి యుండెను నీపతి ముక్తికొర కారాధించెను కాబట్టి అతడు దానిని బొందును ఎవరెట్టి కోరిక గలిగి యారాధింతురో వారట్టి ఫలము నవశ్యము పొందుదురు నేనందఱి హృదయ మందును జ్ఞప్తి (చైతన్య) రూపమున నున్నాను.

ఈ ప్రకారముగ వారు మువ్వరును సంభాషించుచుండ ఇరు సేనలును భీకరముగ పోరు సలుపుచుండెను ఆ రాజు లిరువురును రథారూఢులై ఒకరిపై నొకరు వివిధ శస్త్రాస్త్రములను బ్రయోగించు కొనుచు, తీవ్రముగ యుద్ధముదేయ దొడగిరి తుదకు సింధురాజు తన ఖడ్గముచే విదూరధుని తడను మోకాళ్ళను విరుగొట్టగా అతడు రథముపై నుండి క్రిందిపడి మూర్ఛిలైపో సారథి అనసిన రథముపై నుంచి రాజభవనము వైపునకు బోవుచుండ మరల సింధురాజు విదూరధుని కంఠముపై ఖడ్గము విసరెను సగము తగిన కంఠముతోనున్న రాజును సారథి గొనిపోవుచుండ సింధురాజు వెన్నెలదెను కాని సరస్వతీదేవి యొక్క

ప్రభావముచే నాతడు రాజభవనములోనికి పోజాలక వెళ్ళిపోయెను సారథి రాజు శరీరమును గృహములోనికి దెచ్చి మరలించియ్యవలె సరస్వతీదేవి యెదుట నుండెను రాజు మరణించినను వార్త గొల్గియున్న వ్యాపింప విల్లెదల అశాంతి ప్రబలెను కాసి సింధురాజు వచ్చి తన కొమరుని రాజగర్హపై గూర్చుండబెట్టి ప్రజా పాలనమును ప్రారంభింపగనే తిరిగి యథా ప్రకారము గాంతి నెలకొనజేసెను

2వ, లీల - దేవీ! ఆయ్యా నా పతి యిట దేహమును త్యజింప బోవుచున్నాడు (నాకు శోకము కలుగుచున్నది!)

దేవి - గొప్ప అరంభములతో గూడి యున్నవైనను ఈ యుద్ధము రాజ్యము మరియు ఈ దృశ్యము అంతయు మిథ్యయే భ్రమ మాత్రమే నీ పతియగు విదూరధుని బ్రహ్మాండము పద్మని మృతకవీరమునైన అంతఃపురముయొక్క మండపాకాశమున గలదు అట్లే పద్మని బ్రహ్మాండము గిరి గ్రామ బ్రాహ్మణుని గృహాకాశమున గలదు ఈ ప్రకారముగ, ఈ దృశ్యమంతయు స్వప్నమువలె భ్రమ మాత్రమే అయియున్నది ఆత్మయే త్రికాలములందును సత్యమైనది చాసెనుందీ దృశ్యమంతయు అజ్ఞానముచే గల్పితమైనది వాస్తవముగ ఈ దృశ్యములేదు!

అటు పిమ్మట దేవియొక్క వరప్రసాదముచే ఆ 2వ లీల తచ్చరీరముతోనే తన కన్యతో గూడి అనేక లోకములను దాటి తుదకు పద్మని అంతఃపురమును జేరెను కాసి అట ఆ కన్య యెదలను గానరాకుండెను తరువాత ప్రబుద్ధ లీల దేవిని మరణాంతర జీవస్థితిని వర్ణింపమని కోరగా దేవి యిట్లు తెలిపెను కుద్ధాకుద్ధ కర్మాదుల ననుసరించి మనుజుని ఆయువునందు ఆధిక్యత, న్యూనత యేర్పడు చుండును విషయసీమయగు మూర్ఖుడు మరణానంతరము అనేక భ్రమలను గాంచుచు గొప్పబాధ ననుభవించుచు దుఃఖితుడగును పుణ్యకర్మల జేయువారు స్వర్గాదుల ననుభవించి మరల మానవాదులుగ జనింతురు

ఇట్లుండ నచట విదూరథుడు దేహత్యాగము చేసెను అతని జీవచైతన్యము దేహమును వీడి అకాశమార్గము గుండా చనుచుండ ఆ దేవులిరువురును వానిని వెన్నంటిరి అజీవచైతన్యము వారిని చూడజాల తున్నను వారాతనిని జూచుచుండిరి అతని జీవుడు యమపురికి బోవనచట యముడాతని కర్మముల విచారించి పాపకర్మమేదియు లేదని చెప్పి వానిని వదలి వైచెను అపుడా జీవచైతన్య మటనుండి బయలుదేలి అనేక లోకములను దాటి ఆ బ్రహ్మాండమును వీడి మతీయైక బ్రహ్మాండమున పద్ముని యంతఃపురమున బ్రవేశించెను. అచట పద్ముని మృతశరీరమును 2 వ లీలను జూచిరి. 2 వ లీల ఆకారదులందు మొదటి లీలవలెనే యుండెను అపుడు దేవి విదూరథుని జీవచైతన్యమును నిరోధించెను.

లీల - పూర్వము సమాధి యందున్న నా దేహమేమైనది ?

దేవి - 15 దినముల కది జరగాగ్నిచే తపింపబడి తదుపరి స్థిరమై పోయెను అపుడు మంత్రు లద్దానిని మృతి నొందినట్లితీంగి చందనాదులచే దహించిరి. పరివారము ఔర్జ్వదేహిక క్రియలను సల్పెను పూర్వ మిచటికి వచ్చి నేటికి 31 వ రోజు

అపుడు దేవి 'మమ్ములను ఈ (రెండవ) 2 వ లీల చూచుగాక' అని సంకల్పింపగా అట్లే, 2 వ, లీల వారిని గాంచి ఆనంద పరవశయై వారి పాదములపై బడి దేవికోరిన ప్రకారము తానెట్లు వచ్చినది అంతయు చెప్పెను అత్తతీ దేవి విదూరథుని జీవుని వదలగా అతడు పద్ముని మృతశరీరమున బ్రవేశించెను. రాజు లేచి ఆయిరువురు లీలలను జూచి మీరెవరని అడుగ పూర్వలీల తానాతని పూర్వ జన్మమందలి భార్యయనియు, 2 వ లీల అతని కొర్కై లీలారూపముగ తానుప్రార్థించిన తన ప్రతిబింబ రూపితీ యనియు, మూడవ ఆమె సరస్వతీదేవి యనియుచెప్ప. రాజు దేవికి నమస్కరించి జ్ఞానము, దీర్ఘాయువు, ధనము తన కొసంగునట్లు ప్రార్థింపదేవి తన హస్తములతో నాతనిని స్పృశించి "అట్లే యొసంగితి" నని చెప్పి అత్యుజ్జానియై తాను సుఖముగ

రాజ్యమేలుమని ఆశీర్వాదించి అంతర్దాసముయ్యెను పిమ్మట రాజునకు రాజ్యాభిషేకముకాగా ప్రజలలందరు సంతోషముతో ఆసందేహము జరిపిరి వారు మువ్వరును సుఖముగ నున్న వారై జీవన్ముక్తులై వెలసిరి ఇట్లా రాజు 80 వేల సంవత్సరములు రాజ్యమేల ఆ పదప మువ్వరులు విదేహ ముక్తి నొందిరి.

ఓ రామచంద్రా! ఈ ప్రకారముగ ఈ లీలోపాఖ్యానము వారా దృశ్యము యొక్క మిథ్యాత్వమును ఆత్మయొక్క సత్యత్వమును నెఱుగుము ఏ పదార్థము నందు అధికమగు ఆచారాప గలదో దానిని త్యజించినచో ముక్తి లభించినట్లే చిత్తము వాసనారహితమై దృశ్యము వైపునుండి మరలి ఆత్మవైపున కెప్పడేరెందునో ఆపుడే సంసారదుఃఖము నశించి ఆత్మసాక్షాత్కార ముదయుంచును ఇక నెపుడు కర్మటి రాక్షసియొక్క ప్రశ్నజాలమును వినుము

పూర్వము హిమాలయ పర్వత చిత్తర భాగమున కర్మటియను రాక్షసి నివసించు చుండెను ఆపె అతిదీర్ఘకాయము గలది కృష్ణవర్ణిని. విగాలదేహము గలదగుటచే క్షుధాశాంతికై ఆహారము సంతృప్తిగ లభింపమి అజ్ఞానులగు సమస్తప్రాణులను భక్షింపనెంచి హిమవచ్చిభాగముపై ఏకపాదముపై నిలబడి వేయి సంవత్సరములు తీవ్ర తపంబునర్చి ఆ పదప బ్రహ్మదేవుడు ప్రత్యక్షమై వరము కోరుకొమ్మనగా అంత నా కర్మటి 'జనులందు ప్రవేశించుటకై నేను లోహరహితమైన (రోగరూప) సూచికయు, లోహరూప సూచికయునగుదునుగాక' అనికోరగా పద్మజా రట్లేయని చెప్పి, నీవు దుష్టజనుల శరీరములందు సూచి (సూది) రూపమున బ్రవేశించి వ్యాధిరూపిణివై బాధింతువు ఆ (విషూచి) రోగముయొక్క చికిత్సకై నేను మంత్రము చెప్పెదను వినుము

“ఓం ప్రాం ప్రాం రీం రాం విష్ణుశక్తయే నమః,
 ఓ నమో భగవతి విష్ణుశక్తమేనాం
 ఓం హర హర నయ నయ పద పద మథ మథ
 ఉత్పాదయ దూరీ కురు స్వాహా, హిమవంతంగద్భ
 జీవ సః సః సః చంద్రమండల గతోఽసి స్వాహా ।”

“మాంత్రికుడి మహామంత్రిమును తన కుడిచేతితో తన ఎడమ
 చేతియందు వ్రాసి ఆ ఎడమచేతితో రోగ పీడితుని దేహమంతయు తుడువ
 వలెను నీవీ మంత్రి ప్రభావముచే హిమవత్పర్వతమునుగూర్చి పరుగిడి
 పోయినట్లు మాంత్రికుడు మనంబున ధ్యానించవలెను. మఱియు ఆ రోగి
 చంద్రమండల మధ్యమునందు అమృతరసాయనములో మునిగి
 యున్నట్లును జరామరణ బాధారహితునిగను, మనోవ్యథా శరీరజన్య
 రోగములవలన గలుగు దుఃఖము ఆ రోగిని విడిచి పోయినట్లును
 మాంత్రికుడు చింతన చేయవలెను ఈవిధముగ నెవరైన మాంత్రికుడు
 పరిశుద్ధుడై బాగుగ నాచమనముచేసి శాంత చిత్తముతో సర్వకార్యములను
 జేయునేని అప్పుడు నీవా రోగిని బాధింపక విడిచిపొమ్ము” అని
 బ్రహ్మదేవుడాజ్ఞాపించి అంతర్ధానమయ్యెను

తదుపరి ఆ రాక్షసి క్రమముగ సూక్ష్మమై ద్వివిధ (లోహమయ,
 రోగరూప) సూచికా రూపమును బొంది జనుల హృదయములందు
 బ్రవేశించి బాధ గొలుపుచు నలుదెసల తిరుగసాగెను

ఈ ప్రకారముగ ఆ కర్కటి బహుకాలము మనుజుల మాంసమును
 (సూచీ రూపమున) భుజించినను తృప్తిబొందకుండె. మఱియు నయ్యది
 తన స్వల్పదేహమును జూచి మిగుల ఖేదమొంది తన పూర్వశరీరమును
 తిరిగి పొందు నిమిత్తము హిమవచ్ఛిఖరముపై 7వేల సం॥లు
 ఉగ్రతపంబాదరించెను దానిచే పాపము శమించి పవిత్రవతియు,
 బోధరూపిణియు నాయెను దాని తపస్సుచే జగంబంతయు ఉడికి పోవ
 అప్పు డింద్రుడు నారదుని యట్లగుటకు కారణమేమని యడుగ నారదు
 డంత ఆ కర్కటియొక్క వృత్తాంతమును సూచీ రూపమున నయ్యది
 యనుభవించిన భోగములను అన్నిటిని వివరించి చెప్పెను ఇంద్రుడప్పుడు

అ సూచికను వెదకుటకై వాయుదేవుని బంపి, అతడు క్రమముగ జలబూద్ధిపమున కేగి అట హిమవద్ధిఖరముపై సెళ్ళలముగ తపించుచున్న సూచికను గొంటి ఆ వృత్తాంత మంతయు సంద్రున కెత్తించెను. తదుపరి వేయి సంవత్సరముల యనంతరము బ్రహ్మదేవుడు ఆ సూచికవద్దకు వెళ్ళి వరము కోరుకొమ్మనగా ' నేను జ్ఞేయమగు ఆత్మను బొందితిని. సంశయములు శమించినవి. తృప్తి నొందితిని. సత్యవస్తువును నేను, నాకు వరముతో నేమి పని, అసత్యవస్తువు నేల కాక్షింపవలె? ' అని మనంబున దింతించుచుండ బ్రహ్మదేవుడు ' నీ తపస్సు యొక్క ఫలమును నీవు బొందితివి. నీవు ఆ పూర్వశరీరమును బడసి అన్యాయ పరులగు జీవులను మాత్రమే భక్షించుచు జీవన్ముక్తువై లోకమున చరించెద' ' వని చెప్పి వెడలిపోవ. అయ్యది క్రమముగ తన విశాల రాక్షస దేహము నొందెను. అపుడట నాసినయై 6 నెలలు ధ్యానమందుచు పిదప లేచి ఆహారము కొఱకై విచారించుచు న్యాయార్థితమైన దానిని భక్షింప వలెననియు అట్లుగాకున్న మరణమే శ్రేష్ఠమనియు తలంచుచుండ సంతలో వాయువు ' నీవు మూఱుల వద్దకు వెళ్ళి వారికి జ్ఞానమును బోధింపుము' ' అవాక్యములను విని అయ్యది యా పర్వతమును దిగి క్రింది నున్న కిరాతరాజ్యమునకు రాత్రి సమయమున నేరెంటెను.

అపుడట ఆ కిరాతదేశరాజగు విక్రముడును, అతసమంతయు రాత్రి చోరాది దుష్టజీవులను దురికించు సమత్తము నగరమునకు వెలుపల నున్న అరణ్యమునకు రాగా కప్పుటి వారిని జూచి తన కాహారము లభించెనని సంతసించుచు, అయినను మీరు ఆత్మజ్ఞానులైనచో వధింపరాదని యెంచి వారి జ్ఞానమును పరీక్షించుటకై కొన్ని ప్రశ్నలడు గదలచి చాటుగా నుండి భీకరముగ గల్గింది " ఓహో! మీరువురు ఇప్పుడు నాకాహారము కానున్నారు మీరెవరు? " అని అరవగా రాజు నిర్భయముగా " నీ వెవరవు? మా యెదుటకు రమ్ము " అని యడుగ నంత నాభయంకర రాక్షసి వారివద్దకు వచ్చెను. దానిని జూచి వారింపుడు నిర్భయపెత్తులై యుండిరి అపుడు మంత్ర నియధిష్ఠమేమి ' సయమగు రాక్షసి " మీరాత్మ జ్ఞానము నెత్తొగినచో ఉత్తములే లేకున్న మీరు అనర్థ జీవులగుదురు. కావున మిమ్ముల భక్షించవైచెదను. నేనడుగు ఈ ప్రశ్నలకు

సమాధాన మీయుదు" అనిచెప్పి అట్లే యని రాజనగా రాక్షసి, "యథార్థముగా నొకటి అయి చిపాధి భేదముచే అనేకముగా నుండి లక్షలకొలది బ్రహ్మాండములను బుద్బుదములు లయించునట్టి సముద్రకుల్యమగు అణువెయ్యది" ఇట్టి ఆత్మజ్ఞానమును గూర్చిన యనేక ప్రశ్నలనడిగి ఈ నా పంశయములను మీరు తొలగింపజాలనదో మిమ్ములను, మీ రాజ్యమందలి జనులందరిని భక్షించి వైచేదనని చెప్పి యూర కుండ, నంత మొదట మంత్రియు, పిమ్మట రాజున్ను ఆ యా ప్రశ్నలకు సమాధానమిచ్చుచు, తాను ప్రశ్నించినది అనంతమై నిర్వికారమై, నాశరహితమై, ఏకమైనట్టి పరమాత్మ వస్తువును గూర్చియే యనిచెప్పిరి అదివిని యా రాక్షసి సంతోషించి వారి మనోరథము తెలిపినచో తీర్చేదనని చెప్పి, రాజు 'నీ వికనుండి ఏ ప్రాణిని హంపింపకుము' అని వచింప రాక్షసి 'అట్లే' యనెను. అప్పుడు రాక్షసి తనకు బ్రహ్మదేవుడుపదేశించిన విషూచికా వ్యాధి నివారణ మంత్రమును వారిరువురకును (నదివద్దకుబోయి) ఉపదేశించెను అప్పుడు రాజు నీవు మానవ స్త్రీమాపము దాల్చి కొంతకాలము మా గృహముననుండి తదుపరి హమాలయ పర్వతముపైకి బోవచ్చును అని రాక్షసితో చెప్పి ఆమె యందుల కంగీకరించెను

అంతట వారు మువ్వరును తిరిగి రాజభవనమున కేగిరి అచట రాక్షసి కొంతకాలముండి తదుపరి హమవత్సర్వత శిఖరమునకుబోయి సమాధినిష్ఠయం దుండి ఆ పిదప మరల రాజవద్దకు వచ్చి ఆహారమును గొనిపోవుచు, నివ్వితముగ నేటికిని అయ్యది అచటనే యున్నది. ఆ రాజుయొక్క తదనంతరము వారి వంశములోని వారు ఆ రాక్షసికి యథారీతి ఆహారము సచ్చుచుండిరి. ఈ ప్రకారమయ్యది కిరాత రాజులతో మైత్రి గలిగియుండి, ఆ రాజ్యమందలి రోగ తదితర భయాదులను నిర్మూలించుచుండెను నేటికిని అచట అట్లు జరుగు చున్నది. ఎప్పుడైన అయ్యది అధికకాలము ధ్యాననిష్ఠ యందుండి కిరాతరాజ్య మునకు రానిదో అచటివారు అచటి దోషముల శాంతకై 'కందరాదేవి' అను రాక్షసియొక్క మూర్తిని నిర్మించి ఎత్తయున స్థానమున స్థాపించి పూజించెదరు అచటి ప్రతి రాజున్ను అట్లాకందరాదేవిని స్థాపించును.

ఏ రాజైన స్థాపించనిదో, భయరగాదు లాతని ప్రజలను నశింపజేయును ఆ కందరాదేవి ప్రతిమ నేటికిని అవట గలదు ఆ దేవి యశుభములను దోగొట్టి శుభమును గలుగ జేయుచు నేటికిని ఆ కిరాతరాజ్యమున వర్తిల్లుచున్నది.

దుండవోపాఖ్యానము

శ్రీ వసిష్ఠుడు - ఓ రామదండ్రా ' ఈ జగత్తు మనో మాత్రమే యనుటకు పూర్వము బ్రహ్మదేవుడు నాకు చెప్పిన ఆఖ్యానమును చెప్పెద వినుము -

ఒకానొకపుడు నేను 'స్పృష్టి సమూహము లెటనుండి యేతెంచినవి' అని బ్రహ్మదేవుని యడుగ అతడిట్లు చెప్పెను - ఒకపుడు నేను స్పృష్టిచేయ నుంకించుచు, దివ్యదృష్టిచే నాకసమున పరికించి చూడ ప్రకాశమానము లగు వేర్వేలు బ్రహ్మాండములను గాంచి విస్మయమొంది అందరి ఒకానొక స్పృష్టియందలి సూర్యుని చిలిచి అవి యెట్లెర్పడినవో తెలుపుమని యడుగ మూర్ఛుడిట్లు చెప్పెను -

'దేవా! పూర్వకల్పమున కైలాస పర్వతము క్రింద జంటూ ద్వీపము యొక్క ఒకానొక భాగమున 'సువర్ణజట' యను ప్రదేశమున మరీచ్యాదులచే నిర్మింపబడిన యొక మండలమున ధర్మాత్ముడగు ఇందువను బ్రాహ్మణుడు ఆతని పత్ని గలరు సంతానము లేమి కలుగలే, ఆ బ్రాహ్మణ దంపతులు కైలాస పర్వతమునై చాల కాలము ఘోర తపంబు సల్పి, పార్వతీ సమేక్షుత్తి మహాదేవుడేతెంచి మనోరథమును దెల్పుమన అంత నా బ్రాహ్మణుడు మహాబుద్ధికాలురగు పది మంది పుత్రులు తనకు కలుగవలెనని ప్రార్థించెను అట్లే అని చెప్పి మహాదేవుడు విడలిపోగా వారిరువురు స్యగృహమున కేగిరి కాలక్రమమున వారికి పది మంది పుత్రులు జనించిరి వారు క్రమముగ సర్వకాష్టపారంగతులైరి ఇట్లుండ కొంతకాలమునకు వారి జననీ జనకులు దేహయాత్ర చాలించి విదేహకైవల్యము నొందిరి ఆపుడు ఆ దుండవులు చింతాక్రాతులై కైలాస పర్వతము పైకి జని వారిలో వారు 'లోకమున పరమ శ్రేయస్కరమైన

వస్తువేది' యని పరస్పరము విచారించుకొనుచుండ జ్ఞేష్ఠభ్రాత
'బ్రహ్మదేవుని పదము ఉత్తమమైనది నేను బ్రహ్మదేవుడను నాదే ఈ
జగంబంతయు సృష్టించితి లయమొందింప జనుచున్నది ఈ
ప్రకారముగ దీర్ఘకాలము చింతించి ధ్యానించినచో ఆ బ్రహ్మపదము
లభించు'నని చెప్పి తక్కిన సోదరులు సంతోషించి ఆ కైలాస పర్వతముపై
పద్మాసనాసీనులై నేతములు మూసికొని బాహ్యవృత్తులను వదిలి ఈ
బ్రహ్మాండమునకు నేనే కర్త లోకము లన్నియు నా యుచేవర్తిం
చుచున్నవి.'

ఈ రీతిగా మనంబున భావన చేయుచు నుంచెరి కాలక్రమమున
వారి దేహములు కృశించి పడిపోవ మాంసాహారులగు వన్యమృగములు
వానిని భక్షించెదెను కాని వారు అట్లే మనంబున ధ్యానించుచు
చతుర్ముగాంతమున కల్పాక్షయమగు వఱకు నుంచెరి మతేయు ఇష్టమ
కల్పారంభమున కూడా వారట్లే యుండిరి ఈ ప్రకారముగ వారు
బ్రహ్మదేవులైరి. ఈ పది బ్రహ్మాండములును వారి మనంబుల యందు
వర్తించుచున్నవి. అందు ఒకానొక బ్రహ్మాండమందు నేను సూర్యుడను. .
ఈ ప్రకారముగ ఆ సూర్యుడు పరికింపూరకుండ నంత నేను
(బ్రహ్మదేవుడు) 'ఈ పది బ్రహ్మాండములుండ ఇక మరల నా సృష్టిచే నేమి
ప్రయోజనము అని యడుగ సూర్యుడిట్లు పలికెను - మీరు
నిష్కాములు ఈ సృష్టి మీ లీలా మాత్రము, సత్పురుషులు ప్రాప్తించిన
కర్మను అసక్తిరహితులై ఆచరింతురు ఆత్మజ్ఞులకు కర్మచేగాని
కర్మత్యాగముచేగాని ప్రయోజనము లేదు అయినను నిష్కామ బుద్ధిచే
ప్రాప్తించిన కర్మము జేయుదు వారివారి మనంబులందు స్థిరమొకొసిన
దానిని నశింపజేయుటయందు వారు వారు తప్ప తదితరులెవరును
శక్యులుకాదు మనస్సే సుఖ దుఃఖములకు కారణము ఇష్టప్రయమున
ఇంద్రాహుల్య వృత్తాంతమును వినుచు

ఇంద్రాహుల్య వృత్తాంతము

పూర్వము మగధ దేశమును ఇంద్రద్యుమ్నుచను రాజు
పాలించుచుండెను అతనికి ఆహుల్యయను సుందర స్త్రీ భార్యగా

నుండెను ఆ సగరమున ఇంద్రుడను వ్యభిచార శిరోమణియైన బాహ్మణు
కుమారుడొకమండెను అపాల్య అతనియం దాసక్తిగలిగి సర్వ తగమతని
సూర్తియే దింతించుచు భిక్షయై యుండెను అదిగాంచి ఆమె సఖి అనె
నెద్దిన గొనవచ్చెదని చెప్పి ఒక రేయి అట్టి తీసెకొని వచ్చెను
అప్పటినుండియు వారివరును ఒకరినొకరు విడిచి యుండజాలకుండెరి
రాజు ఆ విషయమునెఱింగి వారిరువురకును అనేక దండనలు విధించెను
ఏనుగులదే శ్రాక్యించెను. చన్నిళ్ళయందుండెను కొరతా దెచ్చిలు
కొట్టించెను కాని వారు ఏ మాత్రము దుఃఖము నొందక ఒకరియొక్క
స్మృతిదే మఱియొకరు హర్షపూరితు లై యుండిరి అప్పుడు రాజు వారేల
క్షేతము నొందుటలేదని యడుగ ఇంద్రుడిట్లు చెప్పెను -

మాకీ జగత్తంతయు ఒకరి రూపముగ మఱియొకరికి
కనుపించుచున్నది. (అనగా నాకు అపాల్యమయముగను, అది కు
ఇంద్రమయముగను దోచుచున్నది.) కాబట్టి మా దేహములు బాధింప
బడినను మనస్సులు పరస్పరము ప్రేమమయములై సుఖము కల్గెను
ఏ దండనలైనను వరకాపాదులైనను శరీరమును ప్రభావితము చేయుటలే
కాని మనంబునుగాదు మనస్సే ముఖ్యాంకురము శరీరము నశించెనను
మనస్సు ఇంకను ననేక శరీరములనుత్పన్నము చేయుటకు ఈ
దండనలు మీ దృష్టియందు దుఃఖకరములుగ దోచుచున్నవిగాని
పరస్పరాను రాగయుక్తులమైన మాకట్టిమియును లేదు ఇంద్రుని యా
వాక్యములను విని రాజు సమీపమున నున్న భరతమునితో "ఈ నీదులకు
తగిన శాపమిండు" అని చెప్పి ఆతడు విచారించి దుర్మద్యులగు
మీరిరువురును నశించి పోవుదురు గాక" యని శపించెను అప్పుడు
ఇంద్రుడు వామునతో నెట్లనెను - ఈ శాపప్రయోగము ద్వారా మీరు మీ
తపస్సును నశింపజేసికొనిరి. ఈ శాపముచే మా కేమియు నష్టములేదు
దేహము నశించినను మనోరూపులమగు మా కేమియు హానిలేదు
తదుపరి వారిరువురును శాపకారణంబున మృతినొంది భూమిపై పడిరి
అనంతరము వారు తమ అన్యోన్య దృఢప్రేమచే అనేక జన్మలందు
స్త్రీపురుషులై జనించెరి నేటికిని వారిచదివట జన్మించు చున్నారో
అచటపట స్త్రీపురుషులగానే యుడయుందుచున్నారు

ఈ ప్రకారముగ శాపములచే గూఢ మనస్సును నిగ్రహించుటకు శక్యముకాదు కాబట్టి ఐందవుల సృష్టులను నశింపజేయుట మీ వంటి మహ్మాతులకు యుక్తముకాదు మీరు ప్రత్యేకముగ మీచిత్తాకాశమున ఒకటిగాని, రెండుగాని లేక అనేకములుగాని యగు సృష్టుల జేయుదు ఐందవులు మిమ్మేమి చేసిరి? మీరు మీ యాత్మయందు స్వేచ్ఛగ స్థితిగల్గియుండుదు - సూర్యుడిట్లు వచింప నేనందుల కంగీకరించి సృష్టి నొనర్చి అందా సూర్యుని ప్రథమ మనువుగానుండి సృష్టి క్రమమును తన యుచ్చ ప్రకారము జరుపుచుని కోర ఆతడు సమ్మతించి తన శరీరమును రెండుగా విభజించి, ఒకభాగమును ఐందవ సృష్టియందలి సూర్యునిగా నియమింపి మఱియొక భాగముతో మను పదమును దొందెను

వసిష్ఠుడు - దేవా ! వరశాపములు మనస్సునేల నిగ్రహింపజాలవు ?

బ్రహ్మదేవుడు - మనస్సు స్వతంత్రము, అస్వతంత్రము గూడను. పురుషప్రయత్నముచే దృఢమొనర్చుకొనబడిన చిత్తమును శాపాదు లేమియు చేయజాలవు. పురుష ప్రయత్నరహితములైన అద్భుత చిత్తములను శాపాదులు ప్రభావితములుగ చేయగలవు. మనస్సు ఎట్లు తీవ్రముగ భావించునో తన నిశ్చయము ప్రకారము అట్లే ఫలమును దొందును కాబట్టి నీవు పరిచ్ఛిన్న (దృఢ) దృష్టిని వదిలి ఇచ్చారహితుడవై ఆత్మయందు నిలకడగలిగి యుండుము

ఓ రామచంద్రా ! ఈ ప్రకారముగ బ్రహ్మదేవుడు పూర్వము నా కెఱింగించినది నీకు చెప్పితిని మాయాశబలిత పరబ్రహ్మము నుండి సమస్త మనస్సును, దానినుండి వ్యష్టిమనస్సుల జీవులు ఉదయించుచున్నవి ఆ యా జీవులు వారి గుణవైచిత్ర్యము ననుసరించి కొందఱు దీర్ఘ కాలమునకు కొందఱు అల్ప కాలమునకు మోక్షమును దొందుచున్నారు మనోరూపమగు ఈ సంసారలత సమ్యక్జ్ఞానమను గొవ్వలిచే చేదింప బడినచో మరల మొలకెత్తదు (సంసార విముక్తి నొందురు) చిదాకాశ, చిత్తాకాశ, భూతకాశములను మూడాకాశములు గలవు అందు చిదాకాశము సత్యమైనది. మాయాశబలిత చిదాకాశముననుండి తక్కిన రెండును ఉద్భవించుచున్నవి అయినను ఈ భేదము అజ్ఞానుల

నిమిత్తము చేయబడినదేగాని, జ్ఞానులకొక చిదాకాశమే గలదు. అత్మ యందు జనన మరణములు లేవు. మనస్సే (దేహాదులద్వారా) జనించుచున్నది. మనస్సే మరణించుచున్నది. అట్టి మనస్సును అత్మయందు లయమొనర్చిన అత్మ రూపత్వము నొందును. అదిమో మోక్షము బంధమోక్షములు చిత్తాధీనములు. ఇవిషయమున పూర్వము బ్రహ్మదేవుడు నాకు వచించిన నొక కథ చెప్పెద వినుము -

చిత్రోపాఖ్యానము

అతి విశాలమై శూన్యమై భయంకరమైనట్టి ఒక మహారణ్యము కలదు. అందు హస్తలోచనయుతుడగు శాలాకారముగల నొక మనుజుడు గలదు. అతడు తన యనేక పేతులతో ననేక గుడియ (దండము) లను గైకొని తనపై తాను మోదుకొనుచు పరువిడుచుంతెను ఒకప్పుడు చీకటి నూతిలో పడెను. అందుండి చాలా సేపటికి లేచి మరల అట్టి తనపై తాను బాదుకొనుచు పరువెత్తి ఒక కీతల కదళి (అరటి) వనమున ప్రవేశించెను. అటునుండి వచ్చి ఒకానొక కంటక వనమున ప్రవేశించెను. అటునుండి మరల నూతిలో పడెను. మరల కదళివనమున జొచ్చెను. ఇట్టి యాచారము గలవానిని జూచి కారణమేమియని నేనడుగ నీవు నా శత్రువు. నీచే నేను చేదింపబడితిని' అని యేడ్చుచు తన యంగములను దాను జూచుకొని నవ్వి క్రమముగ వానినన్నింటిని త్యజించెను. ఈ ప్రకారముగ నా యడవిలో నింకను అనేకులను ఆ ప్రకారమే చేయుచుండుటను జూచెను. కొందరు నా బోధచే తమ యంగములనుద్యజించుచుండిరి. కొందరు నన్ను తిరస్కరించి వెదలిపావు చుండిరి. ఈ ప్రకారముగ దీర్ఘకాలమువఱకు వారా మహాటవి యందు పరిభ్రమించుచు సుఖదుఃఖముల నొందుచుండిరి.

ఓ రామచంద్రా ! దీని యంతరార్థమును వినుము. ఈ సలసారమే ఆ మహారణ్యము జీవుల చిత్తములే. ఆ ప్రహరము సర్వుకొను మనుజులు కొన్ని చిత్తములు నా బోధచే శాంతి నొంది తమ రూపమును త్యజించి ముక్తి నొందు చున్నవి. కొన్ని వివేకమును బోధను ఉపేక్షించి తిరస్కరించి బంధముననే ఛరకాలము తగుల్కొని యున్నవి. ఆ

యందకూపమే నరకము కదళీవనమే స్వర్గము కంటకవనమే మనుష్యలోకము.

ఈ ప్రకారముగ మనస్సు స్వయముగానే దుఃఖమును విస్తరించి జేసికొనుచు పట్టు పురుగువలె తన్ను తానే బంధించు కొనుచున్నది. చిరకాలము సమాధిస శీలించుటచేతను ఆత్మభావన నభ్యసించుటచేతను మనస్సు సూక్ష్మత్వము నొంది దుఃఖరాహిత్యము నొందుచున్నది. మనస్సుయొక్క ప్రమాదము (అజ్ఞానము) చేతనే దుఃఖము వృద్ధి నొందుచున్నది. మరల మనస్సుయొక్క వివేకముచేతనే దుఃఖము నశించు చున్నది. కాబట్టి వాసనారాహిత్యము ద్వారా మనస్సును జయించి బ్రహ్మ (ఆత్మ) పదమునుబొంది నట చిరకాలము స్థితి నొందినచో గొప్ప అపదలందును కోకమును బొందచు వాస్తవముగ జ్ఞానికి బంధ మోక్షదృష్టులు రెండును లేవు మొదట మాయాశబలిత పరమాత్మనుండి మనస్సు, ఆ మనస్సునుండి జగత్తు, దాదిచే బాలకునకు చెప్పబడిన, ఈ క్రింది కథవలె (మిథ్యా రూపమున) స్థితి బొందినవి.

బాలకాఖ్యాయిక

సత్యాసత్య వివేకరహితుడగు బాలుడొకడు తన దాదిన ఒక మంచి కథ చెప్పుమని యడుగ, అమె యిట్లు చెప్పడడగెను అసత్యను నగరము గలదు అందు ముగ్గురు రాజకుమారులు గలరు వారిలో ఇద్దరికను పుట్టనే లేదు ఒకడు తల్లిగర్భమున నొకను బ్రవేశింపలేదు ఒకప్పుడా నగరమున కరువు రాగా వారు మువ్వురు మరియుక పట్టణమునకు బోవమండ శ్రవలో ఎంచవేదీమిచే తపించుచుండ నటమూచు వృక్షములను జూచిరి అందు రెండుత్పన్నము కాలేదు ఒకదానికి నీజమేలేదు అందొక చెట్టుక్రింద సేద దీర్చుకొని వాని ఫలముల భుజించి బయలుదేరిరి మరల శ్రవలో మూడునదులు కనుపించెను అందొకటి బాగుగ శుష్కించె పోయినది. తక్కిన రెంటియందును నీరులేదు ఆ శుష్కించిన దానియందు వారు స్నానము చేసి సాయుకాలమునకు భవిష్యన్నగరమునకు జేరిరి అచట మూడు భవనములు గలవు వానిలో రెండింకను కట్టబడలేదు ఒక దానికి గోడలే లేవు గోడలే లేని భవనమున

వారు ప్రవేశించిరి అట మూడు బంగారు పాత్రలు గాంచిరి అందు రెండు విరిగిపోయినవి ఒకటి పాడి పాడి అయిపోయినది ఆ చూడవలెన పాత్రయందు నూలు ద్రోణముల అన్నమును వండి ముగ్గురు బ్రాహ్మణులను దిలిచిరి వారిలో ఇద్దరికి శరీరములే లేవు ఒకనికి ముఖము లేదు ఆ ముఖములేని బ్రాహ్మణుడు ఆ వండ ద్రోణముల అన్నమును తినవేయగా మిగిలిదాసిన ఆ రాజకుమారులు ముగ్గురు తినిరి అనంతరము ఆ ముగ్గురు వేటకువెళ్ళి ఇప్పటికిని సుఖముగ నున్నారు ! - ఈ కథవిని ఆ బాలుడు సంతోషించెను

ఓ రామచంద్రా ! బాలకాఖ్యాయుకవలెనే ఈ జగత్తు కల్పిత సంకల్పములచే దృఢత్వము నొంది యున్నది భవిష్యత్సమమున ఆ రాజపుత్రుల యొక్క స్థితి యెట్లు సంకల్పారచనయై యున్నదో ఈ సుసార స్థితియు వంతియే శరీరము నశించిన ఆత్మ నశింపదు శరీరమున కన్ని సుఖదుఃఖములు కలిగినను దానికి విలక్షణముగను వేరుగను నున్న ఆత్మకు ఏ హానియు లేదు జగత్కల్పనయంతయు మనస్సువలనే కల్గినది కావున ఆత్మను గూర్చిన వివేకము ద్వారా ఆ మనస్సును నశింపజేసిన మోక్షము లభించును కాబట్టి నీవు మనోనాశ్యాము యత్నము పలుకుము మనస్సు సత్యమును అసత్యముగను అసత్యమును సత్యముగను, ప్రాస్వకాలమును దీర్ఘ కాలముగను, దీర్ఘకాలమును ప్రాస్వకాలముగను దర్శింప జేయుచున్నది ఇట్టి జగత్సంబంధమగు ఇంద్ర జాలము చిత్తముయొక్క ఆధీనమై యున్నదనుట కొక అఖ్యానమును జెప్పద వినుము

ఇంద్రజాలోపాఖ్యానము

ఉత్తరాపాండవమును రాజ్యముగలదు హరిశ్చంద్రుని కులమందు జనించిన లవణుడను ధర్మాత్ముడైన రాజు దానిని పాలించు చుండెను ఒకనాడతడు మంత్రులతోను, సామంతులతోను, ఇతర సభాసభులతోను గూడి కొలువుతీర్చి యుండ నచ్చటి కొక ఇంద్రజాలికుడు వచ్చి రాజుతో మీరాక అశ్చర్యప్రదమగు కౌతుకమును ఈ సింహాసనముపై నుండియే నిక్షింపుతని పలికి తన దేతియందలి నెమలియొకను రాజు ముందు

త్రిప్పెను ఆ క్షణముననే యొక డొక గుఱ్ఱము నటకు గొనివచ్చి రాజుతో
'మా ప్రభువిద్వానిని తమకొఱకు పంపెనని చెప్పెను అప్పుడు
ఇంద్రజాలికుడు రాజుతో ఆ గుఱ్ఱము నెక్కి విహరింపుడని చెప్పి రాజు
గుఱ్ఱమును జూచి కనుమూసికొని నాలుగు ఘడియి లట్లే యా
సింహాసనమున సీశ్వరముగ నుంచెను అదిగాంచి సభాసదులెల్లరు
ఆశ్చర్యమొప్పులై, సశ్చేస్థితులై యుండిరి. నాలుగు ఘడియలైన వెనుక
రాజు మేల్కొని సింహాసనముపై నుండి పడుచుండ ఎదుటనున్న వారు
పట్టుకొనిరి అప్పుడు మంత్రాదులు రాజును భ్రమ కారణమడుగ రాజు
సభాసదులందఱితోను నాలుగు ఘడియలలో జరిగిన తన
వృత్తాంతమంతయు నిట్లు వర్ణించి చెప్పెను -

ఇంద్రజాలికుడు నాయెదుట నెమలియొకను ద్రిప్పిన పిదప నేను
భ్రమయందు నా యెదుటనున్న యీగుఱ్ఱము నెక్కి వేటకు బోవ ఒక
విశాలమైన యరణ్యము కానవచ్చెను నేనట్లే దప్పికతో బోవుచుండ వింకొక
యరణ్యము కానుపెంప నట నొక లత బట్టుకొనగా, నాక్రిందనున్న
గుఱ్ఱము ఎటకో సాగిపోయెను ఇంతలో సాయం సమయము కాగా నేనా
రాత్రి యా మిక్కిటమైన చలిలో నటనే అతి దుఃఖముతో గడిపి
ప్రాతఃకాలమున ఆ యరణ్యమున దిరుగాయచుండ సంతలో నట
చాందాలకన్య ఒక పాత్రయందు అన్నమును గొనిపోవుచుండుటను జూచి
ఆమెను కొంత అన్నము పెట్టుమని వేడుకొనినను ఆమె యది యాతనికి
తగిన అహారము కాదని నిరాకరించి పోవుచుండ నే నామె వెనువెంటనే
పోవుచు ప్రాధేయపడగా తుదకామె నీవు నా పతివైనవో అన్నమిత్తునని
చెప్పి అతడందుల కంగీకరించెను అప్పుడా పాత్రలోని యన్నములో
సగము భాగము నాకివ్వ, దానిని నేను భుజించి నేరేడుపండ్ల రసమును
ద్రావి అట కొంత సేపు విశ్రమింపితిని పిదప ఆ స్త్రీ పాలమును
దున్నచున్న తన తండ్రికి మిగిలిన ఆ అన్నమునిచ్చి వివాహమును గూర్చిన
తన సంకల్పము నాతనికి నెఱిగింప, అతడు సమ్మతించెను అప్పుడు
సాయం సమయమున మేము మువ్వరము చాందాల వాటికకు
వచ్చితిమి అదట మాంసాదులతోను, ఈగలతోను ఆ ప్రదేశము చాల
యకుభ్రముగ నుంచెను తదుపరి ఒకానొక కుభ దినమున ఆ చందాలు
రందరు వైభవముగ ఆ స్త్రీ తోటి నాకు వివాహము చేసిరి

కాలక్రమమున నాకు పలువురు కుమారులు కుమార్తెలు కలిగిరి, కుటుంబభార మధికమయ్యెను ఆ కుటుంబపాలనకై నేను ఏదూని పాట్లు పడితిని ఎన్నియో ఇక్కట్లను అనుభవించితిని గ్రామవాసులతోను తదితరులతోను అనేక కలహములు సంభవించెను ఇట్లు ఒహ దుఃఖముతో నా జీవితము గడచెను ఇంతలో నేను వృద్ధుడనైతిని నేనున్న యా ప్రదేశమున గొప్ప దుర్భిక్షము సంభవించెను అనేకులు తిండిలేక మరణించిరి కొందఱా ప్రదేశమును వీడి ఇతర చోట్లకు బయిరి నేనున్న అటనుండి నా కుటుంబమును మితముగ వెంటనిమకొని బయలుదేరితిని త్రోవలో నొక వృక్షము క్రింద విశ్రమించితిని నా భార్య నిదురింప నా కడగొట్టు కుమారుడు ఆకలి బాధకు తాళజాలక మాంసమిమ్మని నన్ను చాల పోరు పెట్టిను ఆతని యా బాధ చూచజాలక నేను మరణింప నిశ్చయించి, అట కట్టిలను పేర్చి అగ్ని రక్కెల్కొలిపి అందు దూకుచుండ, ఇవట ఈ సింహాసనము నుండి పడబోవ అపుడు తూర్వ జయ జయ నాదములచే నేను మేల్కొల్పబడితిని ఈ ప్రకారముగ ఇంద్రజాలికుడు నాకు భ్రమను గొలిపెను - అని రాజు వచింప అపుడా ఇంద్రజాలికు డంతర్దానమయ్యెను అది గాంచి సభాసదులు రాజుతో 'ఈత డింద్రజాలికుడు కాదు, అయియుండినచో ధనమును వాంఛించి యుండెడివాడు ఈతడేదియో దైవీమాయమై యుండనోపు' అని చెప్పిరి.

ఓ రామచంద్రా! ఆ సమయమున నేనున్న ఆ సభయందుంటిని కావున ఈ వృత్తాంతము నపుడు నేను కళ్యాణ చూచితినే గాని ఒకరి వలన వినినది కాదు ఈ ప్రకారము జగద్వైచిత్ర్యము చిత్తము వలననే కలిగినదని యెఱుగుము.

మనోవృత్తులే సంసారమును విషవృక్షమునకు ఉత్పత్తి స్థానము, భోగవాసనా సంక్షయముద్వారా వానిని నింగ్రహించుట ద్వారా మనస్సును సంయమ మొనర్చినచో సంసారభ్రమ శమించి అత్యప్రాప్తియను మోక్షము లభించును తన కభిలషితమైన వస్తువును త్యజించుట ద్వారా చిత్తము సులభముగ జయింపబడును సంకల్పముల యొక్క అభావమును శస్త్రముచే చిత్తమును వృక్షము సముదముగ భేదింపబడ జీవనకు బ్రహ్మస్వరూప ముదయించును

కాబట్టి పురుష ప్రయత్నము ద్వారా వాసనలను నిర్మూలించి చిత్తమును అచిత్తముగ నొనర్చి నాశరహితమగు ఆత్మసామ్రాజ్యస్థితిని బడయ వలయును మనస్సును మనస్సు చేతనే జయించవలెను ఇంతకు మించి ఆత్మసాక్షికి మతేయుపాయమున్న లేదు సంకల్పము యొక్క అభావమే అవిద్యానాశోపాయము

శ్రీ రాముడు - ఆ ఇంద్రజాలికుడెవడు? ఆత దెటకేగెను? శుభాశుభ కర్మఫలముల ననుభవించున దెవడు?

వసిష్ఠుడు - ఓ రామచంద్రా! శుభాశుభ కర్మఫలముల ననుభవించునది చిత్తమే గాని ఆత్మకాదు, జడమగు శరీరము కాదు

మఱునా దారాజు వింధ్యాచలాంశ్వామునకుబోయి చూడగా తాను భ్రమయందు గాంచిన దాంతాలవాటికాది దృశ్యము నటగాంచెను అచట తన దాంతాల స్థితి యందు తన యత్తయ్యెయున్న స్త్రీ తన కుమార్తె మున్నగు వారి వియోగమునకై విలపించుచుండ వారల కుచిత ధనాదుల నొసంగి కొంతకాల మట ఉండి పిమ్మట స్వదేశమునకు వచ్చెను తదుపరి యారాజు 'భ్రమ' యందలి పదార్థములు జాగ్రత్తనందు సత్యముగ నేల కానుపించెనని నన్నడుగ నేనిట్లు చెప్పితిని - 'అవిద్యయం దంతయు సంభవించును దానిచే లేనది యున్నట్లును, ఉన్నది లేనట్లును అగును కాకతాళీయ న్యాయముచే చిత్తవాసనాకారణమున జనుల వ్యవహార ములు ఎప్పుడైన పరస్పరము కలియుచుండును అవఱుని చిత్తసంస్కారము వింధ్యాచల దాంతాలుని హృదయమునను, దాంతాలుని సంస్కారము రాజు హృదయమునను రూఢియై యుండెను కావున అట్లు సంభవించెను యథార్థముగ ఈ అవిద్య యనునదియే లేదు బ్రహ్మము ఒక్కటి మాత్రమేగలదు మిగుల అనాత్మభూతమగు అవిద్యారూపమైన చిత్తమును, ఓ రామచంద్రా! నీవు దూరీకృతమొనర్చి శేషించిన ఆత్మయందు స్థిరపడవై యుండుము శుభేచ్ఛాది స్వప్నభూమికలను క్రమముగ నారోపించి సంకల్ప (మన) విలయము ద్వారా స్వాత్మస్వరూపుని నొది పరమశాంతిని బొందవలయును

4. స్థితి ప్రకరణము

ఇంద్రియనిగ్రహమును వారధిచేతనే ఈ భవసాగరము దాట బడును గాన మతచేసినచేతను గాదు దృశ్యముయొక్క ఆత్మరూప భావముచేదన్ని మనస్సును పికాచము ఇక చేసినవలసను శాలి నొరము మనస్సునందే యీ జగుబులన్నయు గలవు ఇవ్విషయమున భృగుకాల సంవాదరూపమగు వృత్తాంతమును వినుము

పూర్వము మందరాచలముయొక్క ఒకానొక శిఖరముపై భృగుమహర్షి ఘోరతపంబు సల్పుచు సమాధిచ్ఛదై యుండ నతని కుమారుడగు శుక్రాచార్యు డేకాంతమున స్వస్థుడై యుండెను అతఁడే ఒక సుందర ఆప్సరస ఆకాశమార్గమున బోవుచుండుటను శుక్రాచార్యులు చూచి మోహపరవశుడయ్యెను ఆవెయు శుక్రుని గాంచి మోహమును బొందెను అనంతరము శుక్రాచార్యుడు నేతములను మూసికొని ఆ యప్సరసనే మనంబున ధ్యాసించుచు ఈ ప్రకారము తన మనోరాజ్యమున ననుభవించెను 'ఈ సుందర స్త్రీతో గూడ నేను స్వర్గమునకు వెళ్ళితిని ఇదిగో ఇదియే స్వర్గము చంద్ర సూర్యాది లోకపాలురు ఇంద్రుడు మున్నగు వారిదిగో' అటుపెమ్మట తన మనోరాజ్యముననే ఇంద్రునకు నమస్కరింప అతడా ఋషిత్వముని యాదరించి చిరకాల మట నివసింపుమని చెప్పెను కొంతసేపవట విశ్రమించి స్వర్గవైభవమును గాంచుటకై వెతలి అప్సరస సమూహమును గాంచి అందు తాను పూర్వము జూచిన విశ్వాదీ యను అప్సరసను వీక్షింప ఇరువ్వురును మోహపరవశులైరి అప్పుడు శుక్రాచార్యులవట అంధ కారమును గల్గించి ఇతర జనులందరును వెతలిపోయినపిదప ఏకాంతముగ నామెతో రమించెను ఈ ప్రకారము శుక్రాచార్యుడొకటో గూడ దీర్ఘకాలము స్వర్గమందలి వైభవముల ననుభవించుచుండెను తదుపరి పుణ్యము క్రియింప వారిచుప్పరి దేహములు స్వర్గము నుంచా భూతలముపై బడెను

వారి దేహములు భిన్న భిన్నములాయెను శుక్రాచార్యుని సూక్ష్మదేహము అనేకజన్మలెత్తి తుదకు తాపసియై జనించి సమరగా నది

తటమున తపము సల్పుచుండెను అతని పూర్వపు శుక్రాచార్య దేహము కాలక్రమమున కృశించి భూమిపై పడి శైథిల్యత నొందెను భృగుమహర్షి తపఃప్రభావముచే నద్దానిని హింసజీవులెవ్వయు భక్షింపక నుండెను. ఇట్లుండ వేయి దేవతావత్సరములు గడిచిన మీదట భృగు మహర్షి సమాధినుండి లేచి, పుత్రుని మృత శరీరము నెదుట గాంచి అకాలమున నాతనిని కాలుడు హరించి నై దెనని యెంచి పూర్వపరములను విచారించక కాలుని శపింప నుద్యుక్తుడై యుండ నపుడు కాలుడు భౌతిక దేహరూపియై యటకు వచ్చి ఆ ఋషి పూర్వాపరములను విచారించక కృద్భూతాయెననియు, ఈశ్వరనియతినే తానాచరించెననియు, పరమార్థ దృష్టి యందెవరును కర్తకారనియు, ఆజ్ఞాని వలె వ్యర్థముగ తన్ను శపింపరాదనియు, స్థూలశరీరము నశించును సూక్ష్మశరీరము నశించనదై మోక్షపర్యంతము వాసనానుసారమనేక జన్మల గైకొనుననియు చెప్పి, శుక్రుని స్వర్గగమనాది వృత్తాంతమంతయు అతనికి నివేదించి ఇపుడాతని పుత్రుడు సమంగానదీ తటమున 800సం॥ల నుండి తపము సల్పుచున్నాడని తెలియజేసి తాను జూడదలంచినచో, ఆ వృత్తాంతమంత యును తనయోగదృష్టితో జూడవచ్చుననియు చెప్పెను మఱియు నిట్లు వచించెను - మీ పుత్రుడు మానసిక దేహముచే దేనిని జేసెనో దానినే పొందెను. జీవుడు తన వాసనానుసారమే యేకర్మ చేయునో దానిఫలమునే పొందును ఇట అన్యుల కర్మత్వమేమి గలదు? - ఏమృత భృగుమహర్షి జ్ఞానదృష్టిచే ముహూర్తమాత్రకాల మంతయు పరికించి తదుపరి కాలునితో "నీవు చెప్పినంతయు సత్యము నేను పొరబడి మఱియొక విధముగా తలంచితిని", అని చెప్పగా నంత కాలుడిట్లనెను -

మనోమోహమును జయించినవారే కృతార్థులు. పాపము క్షయింప అంతఃకరణము శుద్ధముకాగా సజ్జనుల నిర్మల బుద్ధి శాస్త్రవిచారణ యందు ప్రవృత్తిగలదగును శాస్త్రవిచారణచే మనోమోహము నశించును" - కాలుడిట్లు పలికిన మీదట నంత వారిరువురును గలిసి స్వర్గమునుండి బయలుదేలి భూతలమున సమంగా నదీతటమున తపంబు సల్పుచున్న శుక్రునికడకు బోయిరి అచటికి బోయి కాలుడు భృగువునకు బ్రాహ్మణరూపమున తపమొనరించుచున్న శుక్రుని జూచి 'ఈతడు

సమాధినుండి లేచుగాక' యని సంకల్పింప శుక్రుడు సమాధినుండి లేచి వారలకు నమస్కరింప 'మీరెవరని ప్రశ్నింప, భృగువు 'నీవు సన్న స్మరించుకొనుము' అని చెప్పి అంత శుక్రుడు రెండు ఘడియలు ధ్యానమునం దుండి తన పూర్వ విషయమంతయు స్మరింప విస్మయపడె తన కృతకృత్యమును అత్యజ్ఞాన ప్రాప్తిని భృగువుని కెఱింగించి ఆ తన 'మందరాచలస్థితపూర్వ దేహమును చూచుటకు బోయెదము, రఁదు' అనెను. అట్లే వారు మువ్వురును మందర పర్వతమునకు జనిరి అచట శుక్రుడు నీరసించి శుష్కించి యున్నట్టి పూర్వ దేహమును వీక్షించి, 'ఆహా ఇద్వాసితో పూర్వ మనేక భోగముల ననుభవించితిని దీనిని మోషముగ ప్రేమించితిని. అట్టి యిది యిప్పుడు శుష్కించి, శిథిలమై పోయినది!' అనియట్లు విలపించెను ఓ రామచంద్రా! వ్యవహారదశ యందు జ్ఞానులును, అజ్ఞానులును ఒకే విధముగ నుందురు. కాని అజ్ఞానులు సక్తులై బద్ధులగుదురు జ్ఞానులు అసక్తులై నిర్దేవులై, అత్యస్థితి గలవారై ముక్తులగుదురు కర్మేంద్రియములతో సక్తులైనను జ్ఞానేంద్రియములతో అసక్తులై యుందువారు ముక్తులే

ఏమృత కాలుడు శుక్రునితో "నీవు యీ పూర్వదేహమున బ్రవేశింపుము ఈ దేహముతో నీవు తపంబు సల్పి నిదప గ్రహాధికారమున అసుర గురుత్వమునై బొందెదవు" అని వచించెను అటుపిమ్మట శుక్రుడు తన పూర్వ దేహమున బ్రవేశింప భృగువు ఆ దేహముపై జలమును మంత్ర యుక్తముగ సంప్రొక్షించెను అప్పుడు పూర్వమువలనే శుక్రుని దేహము పవిత్రమాయెను అతడు తండ్రికి నమస్కరించెను తండ్రి యాతని ప్రేమతో కౌగిలించుకొనెను. అప్పుడు వారు ఆ శుక్రుని బ్రాహ్మణ శరీరమును కులచారప్రకారము దహనము చేసివైచి ఆ మందరవనము ననే తపంబు సల్పుచు నుండ కాలక్రమమున శుక్రునకు గ్రహాధికారము దైత్యగురుత్వము లభించెను భృగువున్ను తన ప్రజాపతి అధికారమున నుండెను.

'ఓ రామచంద్రా! నీవు సర్వప్రయత్నములచే ఇంద్రియములను జయించి చిత్తమును వశమొనర్చుకొనుము అప్పుడే మోక్షము లభించి జీవన్ముక్తుడ వగుదువు. జీవన్ముక్తుడనే శరీరమును నగరమున రాజువలె

సుఖముగ తన శేషించిన ప్రారబ్ధము ననుభవించుచుండును ఏ దుఃఖమున్ను అతనిని బాధింపజాలదు జీవితమంతయు అతనికి సుఖమయముగ నుండును ఇంద్రియములకు వశులగు జనులను జూచియు, అజ్ఞ ప్రపంచమును గాంచియు అతడు నవ్వుమండును ఓ రామదండ్రా ! నీవు దామవ్యాళకటన్యాయము ననుసరింపకుము. భీమ బాస దృఢన్యాయ మనుసరించి దుఃఖరహితుడవు కమ్ము.

పూర్వము పాతాళమున శంబరుడును దైత్యులరాజుండెను. అతడు గొప్పమాయావి. శక్తిమంతుడు అతనికి గొప్ప అసురసైన్యము గలదు దేవతలతో నాతడు పెక్కు పర్యాయములు యుద్ధముచేసి వారల నోడించెను ఒకతూరి వారితని భయముచే స్వర్గమునుండి యంతర్ధానమై భూతలమున జేరిరి శంబరుడు తన శక్తిచే దామ, వ్యాళ, కటులను మువ్వురు గొప్ప రాక్షసులను సృజించెను వారికి పూర్వకర్మలేమిచే వాసనారహితులై ప్రకృతమును మాత్రము కాకతాళీయముగ ననుసరించుచునుండిరి వారిని గొప్ప సేనతో శంబరుడు దేవతల నాశముకొఱకై స్వర్గమునకుబంపెను అపురిరువురకును ఘోర యుద్ధము జరిగెను తుదకు దేవతలు ఓడిపోయి, అంతర్ధానమొంది బ్రహ్మదేవునికడకేగి మొరపెట్టుకొనిరి. బ్రహ్మదేవుడు వారలతో "ఇక పదివేలవత్సరములైన పిదప శ్రీవిష్ణువుచే శంబరాసురుడు హతుడగును. అప్పటివఱకు వేచి యుండుడు. ఈలోగా దామవ్యాళాదులతో కపట యుద్ధము చేయుచు రణరంగమునుండి పారిపోవుచు నుండుడు ఇట్లుండ అహంభావము ఉదయింప వారు వాసనారహితులై "నేను, నాది" ఇత్యాది భావసమన్వితులై యుందురు అత్తలీ వారు సులభముగా జయింపబడగలరు వాసనారహితులగువారిని, దేహాహంభావము లేనివారిని నెవరును జయింపజాలరు వాసనారహితులగువారు బాలునిచేగూడ జయింప బడగలరు" అని చెప్పి అంతర్ధానమొందెను పిదప దేవతలు బ్రహ్మ దేవుడు చెప్పిన చొప్పున దామాదులతో చాలా కాలము కపటయుద్ధములు చేయుచుండ కాలక్రమమున వారలందు అహంభావము, వాసనలు మున్నగునవి యుదయింప వారు మరణభీతులై పారిపోయిరి అప్పుడు తక్కిన అసురసైన్యమంతయు

అకసమునుండి క్రిందిపడి నశించెను శంఖరుని భీతిచే దామాదులు మువ్వరును సప్తమ పాతాళమున దాగుకొన అచటనున్న యమకింకరులు తమ కొమార్తెల నిచ్చి వారికి వివాహము సల్పిరి ఇట్లచట వారు వాసనాసహితులై 10వేల సంవత్సరముల వరకు నుండిరి. పిమ్మట నొకనాడచటికి మహానరక కార్యవిచారణార్థము యమధర్మరాజు తన కనుసైగ మాత్రముచే వారలను జ్వలిండు మహారౌరవాది నరకభూము లందు పడవేయ నచటవారు భస్మీభూతులైరి పిదప కిరాత, కాక, గృధ, శుక, సూకర, మేష, కీటాద్యనేక యోనులందు వారు జనించి యిపుడు కాశ్మీర దేశమున నొక చిన్న దొరువునందు మత్స్యములైయున్నారు చూచితివా ! వాసనయొక్క దారుణ మహాత్వము ! కావుననే దామ వ్యాళ కట న్యాయము నీకు వలదని నేనుచెప్పితిని.

ఆ దామాదుల దుఃఖ మెపుడు పరిసమాప్తమగునో వినుము. దామాదుల కుటుంబీకులగు యమకింకరుల ప్రార్థన విని యమధర్మరాజు ఆ సమయముననే వారికిట్లు చెప్పెను - వారు మువ్వరును ఎపుడు వేఱుపడి తమ గాథను విందురో అపుడుముక్తు లగుదురు ఎట్లనగా కాశ్మీర దేశపు దొరువునందు చేపలై అనేక సారులు జన్మించిన పిదప వారచ్చటనే పద్మసరోవరమున సారసపక్షులై జనించి శుద్ధత్వము నొంది ముక్త్యర్థము వేఱుపడిపోవుదురు. కాశ్మీర మండలమున అధిష్ఠాన మను నగరమున ప్రద్యుమ్నమను శిఖరమున నొక గొప్ప గృహము కలదు. అందొక మూల గూటియందు వ్యాళుడు పిచ్చుక అయి పుట్టును ఆ నగరమును శ్రీయశస్కర దేవుడను రాజు పాలించును అతని గృహమున నొక స్తంభముయొక్క చిద్రమున దాముండు దోమయై పుట్టును ఆ నగరముననే నరసింహుడను జ్ఞానియైన (రాజు) మంత్రి వసిండు చుండును అతని గృహమున కటుడు పంజరమున సారిక పక్షిగ నుదయించును. ఒకప్పుడా మంత్రి శ్లోకరచిత మగు దామ వ్యాళ కథను చెప్పును దాని నా సారికపక్షి విని మోక్షమును పొందును అట్లే రాజమందిరమున నున్న దోమయు, ప్రద్యుమ్న శిఖరస్థమగు పిచ్చుకయు ఆ కథ విని మోక్షరూప శాంతిని బొందుదురు.

౬ రామచంద్రా ! అజ్ఞానులగు జనులు అహంభావమును,

వాసనలను అశయించి దామ వ్యాళ కటులవలె అభివేతనము నొందుదురు కాబట్టి వివేకము చేతను పురుషస్వయత్నము చేతను అ అహంభావాదులను త్యజింపవలయును అత్యస్వభావమును నిరంతరము స్మరించుచుండవలసను, దృశ్యము మిథ్యయని సత్యము భావించుట వలనను అహంభావము నశించును అహంభావము శమంప సరిసార దుఃఖమున్న పూర్ణముగ శమించును

దామాదులు నశించిన వెనుక శంఖరాసురుని సేన దేవతలచే జయింపబడెను పిమ్మట శంఖరాసురుడు దేవతలను వధించుటకై అలోచించి అత్యజ్ఞాన సంపన్నులును వాసనారహితులునునగు భీమ, భాస, దృఢులను మువ్వరు దానవులను స్వజించెను వారు అహంభావ రహితులై దేవతలతో పారి వారి నోడించిరి అంత దేవతలు విష్ణుభగవానునితో మొరపెట్టుకొనగా భగవానుడు శంఖరుని భీమాదులను వధించెను. దైవహతుడగుటచే శంఖరుడు విష్ణువునికి బోయెను భీమాదులు విదేహముక్తి నొందిరి.

కాబట్టి ఓ రామచంద్రా ! వాసనాయుక్తమగు మనస్సు బద్ధము వాసనారహితమగు మనస్సు ముక్తము అని యెఱుగుము సత్యమగు అత్యమొక్క విచారణచే వాసనలు శమించును అపుడు మనస్సు శమించును. భీమాదులు అహంభావమును బొందలేదు గాన శరీరాదులు, జగత్తు అసత్యమని ఎఱిగిరి కాన వారు దేవతల నోడించిరి. దామాదులు అహంభావ యుతులై దేవతలచే నర్హితులైరి కాన భీమభాస దృఢన్యాయము నవలంబించి దామవ్యాళకటున్యాయమును ద్యజించుము ఈ విషయమును పూర్వము బ్రహ్మచేత్తరు నాకు జెప్పెను

జగత్తు అసత్యము, మిథ్య అట్టి అసత్యవార్తమునందు మనస్సు నుంచక నశ్వరములగు దేహాదులందు అహంబుద్ధిలేక సత్యమగు అత్యమే నీవని దృఢముగ భావించి తదాత్మసాక్షాత్కారముచే దుఃఖరాహిత్యమును బొంది జనన మరణ ప్రవాహమును వాటి పునర్జన్మ రహితుడవై కమ్ము

(వాసిష్ఠ మునీంద్రుని యిట్టి యుత్తమబోధచే శ్రీరామచంద్రుని యంతఃకరణము చంద్రునివలె ఆతిశీతలత్యము (శాంతము) నొందెను)

దాశూరోపాఖ్యానము

ఓ రామచంద్రా ! కల్పనారచితాకారము గలదియు, వస్తు కూన్యమున్ను నగు ఈ జగత్తు దాశూరుడు వచించిన చందమున అసత్యమే కాని వాస్తవముగ సత్యము కాదు. (లేనిదేయగును) జగత్తుయొక్క స్వరూపమును వర్ణించుట కొఱకు దాశూరోపాఖ్యానమును చెప్పెదను వినుము. పూర్వము మగధదేశమున వృక్ష పరిపూర్ణమగు నొక పర్వతముండెను దానిపై శరభోమ యను తాపసి వసించుచుండెను అతని పుత్రుడే దాశూరుడు తండ్రి స్వర్గస్థుడు కాగా దాశూరుడు దుఃఖాక్రాంతుడై యుండ అట వనదేవత అదృశ్యరూపమున జగత్పదార్థము యొక్క చంచలస్థితిని చెప్పి దైర్యము వహింపుమని యుద్బోధింప నంత నా దాశూరుడు లేచి తండ్రి శరీరమునకు దహనాది క్రియలు సల్పి తపంబుచేయ నిశ్చయించెను. కాని భూప్రదేశము అశుద్ధముగ నున్నదని భావించి వృక్షము పైని స్థితి నొందుటకుగాను తపము సల్పెను. కాని దానిచే శ్రీఘ్రముగా తన సంకల్పము సిద్ధింపమి తన శరీరమును కోసికోసి అగ్నిహోత్రునియం దాహుతిచేయ నారంభించెను అప్పుడు అగ్నిహోత్రుడు శరీరమును ధరించి ప్రత్యక్షమై వరము కోరుకొమ్మన. వృక్షముపై తాను స్థితిని బొందునట్లు కోరుకొనెను అగ్నిహోత్రు డట్టియని యంతర్ధాన మొందెను. దానిచే దాశూరుడు మిగుల సంతోషించెను.

అత్తటి యచట మిగుల యున్నతమైనదియు శాఖాపుష్పాది సమన్వితమును అనేక పక్షులతోను, ప్రాణిగణము చేతను పరిపూర్ణమై నదియునగు ఒక కదంబ వృక్షము ప్రత్యక్షమయ్యెను అతడు దాని నధిరోహించి అందలి నొకయెత్తైన కొమ్మపై నొక యాకు మీద యాసీనుడై దిక్కుల నొక్కసారి పరికించి 10 వత్సరములు మానసికముగ అశ్వమేధాది యజ్ఞముల నటగావింపక్రమముగా చిత్తము శుద్ధమై జ్ఞానముత్పన్న మయ్యెను ఒకానొకచోట నొక సుందర వనదేవతను గాంచి నీ దేవతనని యడుగ తానచటి వనదేవతననియు నందనవనమున చైత్రశర్ద

త్రయోదశికి జరిగిన వనదేవతల సమాజమందు పుత్రసహితలై యున్న తక్కిన వనదేవతలను గాంచి పుత్ర రహితయును తనకు దుఃఖము కలిగిననీయు కాబట్టి తనకు పుత్రుని ప్రసాదింపఁదనియు, మహాత్ములను ప్రార్థించుటచే జీవుల మనోరథము లీడెరుననియు ఆ వనదేవి యాతనికి విన్నవింప దాకూమడు తన జేతయందున్న పుష్పమామెకిచ్చి ఇక నొక మాసమునకు పుత్రుని బడయగలవని చెప్పిపంపెను అట్టి యామెకు పుత్రుడుదయింప 12 సం లైన పిదప ఆమె తన యా పుత్రుని దాకూరునికడకు గొని వచ్చి ఆతనిని ఆత్మజ్ఞానయుతునిగ జేయుడని ప్రార్థింప ఆతనిని తనయొద్దనే యుంచమని చెప్పి యామెను దాకూరుడు పంపివైచెను పిదప అమృహర్షి తన యా సుతునకు బహురీతుల జ్ఞానోపదేశము చేసెను.

మతీయు నిట్లుచెప్పెను - “ఒకనాడు నేను అద్భుత్యరూపమున కైలాస వాసినియగు మందాకినీ నది యందు స్నానము చేయుటకు వెడలి తిరిగి రాత్రి సమయమున నీ వృక్షముపైకి తిరిగివచ్చితిని. అక్కడ ఆ వృక్షగర్భమున నొక శబ్దమును వింటిని. పుత్రా! ఒక అశ్రుర్యకరమైన ఆఖ్యాంకిక చెప్పెద వినుము మహా పరాక్రమియగు నొక రాజు కలడు ఆతనిపేరు భోక్తుడు (అవ్యాకృత ఆకాశజుడు) ఆతని అజ్ఞను బ్రహ్మవిష్టాదులున్నూ పాలించుదురు మూడు శరీరములతో నాతడు జగత్తు నాక్రమింపియుండెను ఆతడు ఆపారమగు అవ్యాకృతాకాశమున బ్రహ్మాండమను నగరమును దేవమనుష్యాది అనేక జీవులను సృజించెను అతడు జాగ్రత్స్వప్నములందు శత్రువులపై దాడికి పోవుచు సుషుప్తి యందు లయించుచునుండును అవ్యాకృత ఆకాశోత్పన్నమగు సంకల్పమే (మనస్సు) ఆ భోక్తుడని యెఱుగుము ఆ మనస్సుయొక్క స్వరూపమే ఈ జగత్తు అదైన అవయవములే బ్రహ్మవిష్ణుభవాదులు ఆ మనస్సు స్వకల్పిత విషయముల యొక్క ఆనందము కొఱకు ప్రావులాడుచు సుఖదుఃఖము నొందుచున్నది. అదైనది బాహ్య విషయముల నుండి మరల్చి ఆత్మజ్ఞానము ద్వారా సమూలమొనర్చి

బ్రహ్మపదమున విశ్రమింపుము ఉత్తమ మధ్యమ అథమ సత్త్వ రజస్సమములను మూడు శరీరములు ఆ మనస్సునకు గలవు అ సత్త్వాది మూడు గుణములను ద్యజించుటచే తన స్వరూపము నశింప ఈ సంకల్పమయ మనస్సు మోక్షపదమును జొందుచున్నది సంకల్ప నాశముతప్ప మోక్షమునకు వేతొక ఉపాయమెద్దియును లేదు కాబట్టి ఆత్మజ్ఞానముద్వారా ఏకల్ప భారమును దూరీకృతమొనర్చి మోక్షభాగిని నిరతిశయానందము నొందుటకు ప్రయత్నింపుము ఈ ప్రకారముగ రాత్రియందు వారిరువురును ప్రసంగించుకొనుట విని నే నాకాశము నుండి యా వృక్షముపైకి దిగి అచటి కేగితిని దాశూరుడు నన్ను పూజించినపిదప నేనాతని పుత్రునకు అనేక కథాదుల మూలమున బోధగావించి స్యస్థానమున కేగితిని

౬ రామచంద్రా దాశూరుడు వచించినలాగున నీవు సంకల్ప మును ద్యజించి అహం మమాది భావనలను వీడి ఆత్మ నిష్కడవుకమ్ము "దేహదులు నేనుకాను, సచ్చిదానంద స్వరూపమగు ఆత్మనే నేను" అని నిర్ణయించి ఆత్మయందు స్థితిగలిగి యుండుము. నే ననేక శాస్త్రములను చిరకాలము విచారించితిని కాని వాసనలను ద్యజించి మోక్షముగ (ఆత్మయందు) ఉండుటతప్ప మఱి ఉత్తమమైన పద మెద్దియును లేదని గ్రహించితిని. జ్ఞానికి ఈ విశాల దృశ్యజగత్తంతయు ఆత్మల్పముగ భావము జగత్తునందలి బోగము లెవ్వియు జ్ఞానిని అనురక్త మొనర్పజాలవు సమస్తము ఆత్మమయమై యున్నది, ఇవ్విషయమున పూర్వము కచుడు వచించిన దానిని వినుము -

కపోహాభ్యాసము

బృహస్పతి కొమరుడగు కచుడు మేరుపర్వత మండలి యొకానొక వనమున పూర్వము తాను విసిన బ్రహ్మజ్ఞానము యొక్క మనన నిధిధ్యాసనముల పరిపాకకచే ఆత్మయందు విశ్రాంతినొంది పంచభూతమయ దృశ్యసపంచమందు ప్రీతి లేక అత్మాతిరిక్తమగు దేనిని రమణయోగ్యముగ గాంచజాలక ఇట్లు గానము చేసెను " నేనేమి

చేయుదును ! ఎచటికి బోవుదును ! దేనిని గ్రహింతును ! మహా ప్రళయమందు జలముచేవలె సమస్త విశ్వమున్ను అత్మచే పరిపూరితమై యున్నది. అంతయు అత్మమయమై యున్నది కాబట్టి నేను సర్వదా అత్మయందే స్థితికలిగి యున్నాను !” ఈ ప్రకారము భావించుచు అమేరు పర్వత కుంజమున కచుడు ఘంటాశబ్దంవలె ఓంకారం నుచ్చరించుచు తురీయ రూపమగు అర్థమాత్ర యందు విలయము చేయుచు, బాహ్యభ్యంతరములందు స్థితి నొందక కేవలం అత్మనే భావించుచు అత్మయందే స్థితి గల్గి యుండెను.

5. ఉపశమ ప్రకరణము

వసిష్ఠ భగవానుని యుపదేశవాక్యముల నిట్లందఱును శ్రద్ధతో నాలకిం చుచుండనపుడు మధ్యాహ్నకాలిక శంఖారావములు మ్రోగగా అమ్మునీశ్వరుడు తన వచనములను విరమించి మరుసటి దినమున చెప్పెదననెను అపుడందఱును లేచి వారివారి స్థానముల కరిగిరి దశరథ వసిష్ఠుల ప్రార్థనానుసారం విశ్వామిత్రుడునాటి రేయి వసిష్ఠమునీంద్రుని యాశ్రమముననే గడపెను. సర్వులు ఆహ్వాక క్రియలను జరిపి రాత్రి విశ్రమించిరి కాని శ్రీ రామచంద్రుడు మాత్రము నిదురపాక వసిష్ఠ మునీంద్రుని వచనములను దీర్ఘముగ విచారించెను ఈ సంసారమాయను గూర్చియు, తన్నివారణోపాయమును గూర్చియు, మనోజయమును గూర్చియు బాగుగా చింతనచేసెను అజ్ఞానమును వాసనలనువీడి ఆత్మజ్ఞానమును బడయు లాగున తన మనంబును సుబోధించి ప్రార్థించెను ఈ ప్రకారముగ నారాత్రి యంతయు వసిష్ఠాక్ష స్రవోధమును బాగుగా మననము చేసి ప్రాతఃకాలమున తనసోదరులతో గూడ వసిష్ఠాశ్రమమునకు బోయి నట ఏకాంతమున సమాధినిష్ఠుడై యున్న వసిష్ఠమునీంద్రునకు దూరము నుండియే ప్రణమిల్లి తిక్కలందలి యంధకారము పూర్తిగ నశించునంత వఱకు ఆ యాశ్రమ ప్రాంతము ననే యుండెను పిమ్మట కొంత కాలమునకు వసిష్ఠమునీంద్రుడు సమాధి విరతుడై వచ్చినవారి నాదరించి విశ్వామిత్రునితో గూడ రథమునెక్కి మునుల తోడను, దశరథ సేనా మేతముగను దశరథుని భవనమున కేగి సభాస్థలము నలంకరించెను పిమ్మట దశరథుడు వసిష్ఠమునీంద్రుని ప్రశంపించుడు నిట్లనెను -

మునీంద్రా ! తమ వచనామృతముచే మేము పరమత్వప్తిని బడసితిమి ఆత్మావరోకనాసమర్థులమైతిమి మహాత్ముల వాక్యములు అంతఃకరణమునందలి మోహమునడచి శీతల మొనర్చును పిదప శ్రీరామునితో ప్రస్తుత విషయమున వసిష్ఠ మునీంద్రుని ప్రశ్నింపుమనెను వసిష్ఠుడు శ్రీరాముని తాను బోధించిన యంశములు స్మరణ యందున్న వాయని యడుగ నంత శ్రీరామచంద్రుడు గుర్వనుగ్రహమున

అట్లేస్మరణయందున్నవనియు ప్రస్తుత విషయమున నింకను తన కుపదేశింపుదనియు ప్రార్థింప వసిష్ఠమునీంద్రుడిట్లు వచించె -

మనుజుడు తాను స్వయముగ విచారించి ఆత్మవస్తువును ఎఱుగనంతవర కయ్యది ఆతనికి పొందబడదు మొదట శాస్త్ర వైరాగ్యసత్సంగాదులచే మనస్సును కుద్ధమొనర్చుకొని ఏమ్యట గురువును సమీపించి ఆతడుపదేశించు విధమున ఆత్మసాక్షికి ధ్యానాదుల ననుష్ఠింపవలయును దేహముతో మిశ్రితమైయున్న ఈ యాత్మను విచారణ ద్వారా విడదీసి ఆత్మయందే స్థితిగల్గి యుండవలెను ఆత్మయు శరీరమున్ను కేవలము భిన్న భిన్నములైనవి. వాస్తవముగ సుఖదుఃఖములు ఆత్మయందు లేవు అది నిత్యకుద్ధముక్తము అజ్ఞానము వలననే సుఖ దుఃఖములు జనించుచున్నవి. అజ్ఞానము నశించిన అవియు నశించును ఈ ప్రపంచమున కొందరు గురూక్తమార్గమున ననుష్ఠించుచు ఈ జన్మయందుగాని మతీకొన్ని జన్మలందుగాని మోక్షము నొందుదురు మతీకొందఱు చిత్తకుద్ధి గలిగియున్న కారణముచే ఆత్మవిచారణచే అకాశఫల పతనమువలె శీఘ్రముగ జ్ఞాన ప్రాప్తినొంది ముక్తులగుదురు. రెండవ తరగతివారి శీఘ్రజ్ఞాన ప్రాప్తి విషయమై ఈ క్రింది వృత్తాంతమును వినుము -

జనకోపాఖ్యానము

విదేహరాజగు జనకురొకప్పుడు వసంతఋతువునందు అనుచర సహితముగ నొక వనమున విహరించుచు అనుచరులను దూరముగ నుంచి తాను పర్వతకుంజములందు విహరించుచుండ నచట అదృశ్య రూపమున నున్న సిద్ధులు తమ ప్రసంగములందు వచించుకొనుచున్న యుత్తమ అధ్యాత్మబోధనువిని తానట్టి ఆత్మస్థితిని బొందమి ఛిన్నుడై వెంటనే పరివారసమేతముగ స్వగృహమున కేగి మేడపై నెక్కి ఈ ప్రకారముగ చింతన చేసెను - "అహ! ఈ సంసార మనిత్యము చంచలము భోగములు అకాశ్యతములు ఈ తుచ్ఛమైన రాజభోగము లందు, ధనాదులందు, అల్పజీవితమందు నేనేల విశ్వాసమును బంధించుకొని యుంటిని? ఎందరో మహా మహా రాజులు, చక్రవర్తులు

కాలగర్భమున ధూళివలె నెగిరిపోయిరి. ఇక నావిషయమై వేఱు చెప్పవలెనా? ఓహో కారణమును ఇప్పుడు తెలిసి కొంటిని. అది మనస్సే. ఇంతవరకు నేను దానిచే చంపబడితిని. ఇప్పుడు నేను దానిని చంపుచున్నాను. నేనిప్పుడు పరమానందదాయకమగు ఆత్మ (పరబ్రహ్మము) యొక్క శరణ్యమును బొందుచున్నాను. ఆత్మయందే స్థితిగల్గి నేను సుఖముగ వెలసెదను! ఇట్లు చింతన జేయుచుండ మధ్యాహ్నమగుటచే నొక ప్రతీహారి వచ్చి, "దేవరా! లేచి స్నానధ్యానాదికృత్యములు నెరవేర్చుదు" అని వినయముతో బలుక జనకుడు పూర్వము వలెనే జగత్ప్రీతిని గూర్చి యిట్లుచింతన జేయుచుండెను - "ఓ చిత్తమా! నీవిక భోగములపైకి పాకుము. ఆశలను వీడుము విషయభోగ సేవనముచే తుదకు దుఃఖమే సంప్రాప్తించును. పరమాత్మ విచారము వైపునకు మరలుము!" ఇట్లు తలంచి మరల ఈ రీతిలో నిశ్చయించుకొనెను, - "కర్మచేగాని అకర్మచేగాని నాకేము ప్రయోజనము? నేను అప్రాప్తమగు దానిని వాంఛింపను. ప్రాప్తించినదానిని విడువను. స్వస్థరూపమున ఆత్మయందు స్థితిగల్గి యుండెదను. యథాప్రాప్తములగు క్రియలను ఈ శరీరము చేయుగాక! కర్మత్వ భోక్తత్వరహితుడనై ఆత్మపదమున దృఢనిశ్చయమును బొందియున్నాను" ఇట్లు నిశ్చయించి జనకుడు సూర్యునివలె యథాప్రాప్తకర్మములను తటస్థభావనతో జేయుచు ఆత్మయందు సదా స్థితిగల్గి యుందుచు జీవన్ముక్తుడై వెలయసాగెను

ఓ రామచంద్రా! ఈ ప్రకారముగ జనకుడు యథాప్రాప్తములగు సమస్త రాజ్యకార్యములను నిర్వహించుచును హర్షామర్షములను బొందక సుమెన్ది యందున్న వానివలె నుండెను. స్వమేకానుసంధానముచే నాతడు సమ్యక్ జ్ఞానమును బొంది దుఃఖరహితుడాయెను కాబట్టి ఆత్మజ్ఞాన రూపఫలము లభించువఱకు తన చిత్తముతో ఆత్మవిచారము సలుపు చుండవలెను మనుజుడు బాహ్యద్రవ్యాది పదార్థములను యార్జించుట యందెట్టి యత్నముసల్పునో అట్టి యత్నమునే మొదట తన బుద్ధి ప్రజ్ఞను వృద్ధిచేసికొనించుటకు చేయవలెను. ప్రజ్ఞ (ఆత్మజ్ఞానము) చేతనే ఈ భయంకర సంసారసాగరము దాట బడునుగాని దాన తీర్మాదులచేగాదు. కాబట్టి అట్టి ఆత్మవిచార రూపమగు ప్రజ్ఞ (బుద్ధి)నే మనుజుడు

వృద్ధిదేయవలెను ఈ శరీరము (ఉపాధి) నేను అను అల్పభావసలయింప సర్వవ్యాపకమగు ఆత్మ ఉదయించును మనస్సు వాస్తవముగ లేనదే యగును అట్టి లేని మనస్సును బయలుదేరుటయే దేమి ప్రయాసము? సర్వానర్థములకును మూలభూతమైనట్టి తృప్తిను త్యజింపవలెను వాసనాత్మాగము ధ్యేయమసయు, జ్ఞేయమసయు రెండు విధములు మొదటిది జీవన్ముక్తు లవలంబింతురు రెండవది విదేహముక్తియొక్క స్వరూపం అనగా లోకోచితములగు కర్మలను కర్మత్వరహితముగను అసంగముగను ఏ వాసనాత్మాగ మవలంబించి జీవన్ముక్తులౌనర్హుడురో అది ధ్యేయవాసనాత్మాగము రెండవది (జ్ఞేయము) దేహరహితమగు వాసనా త్యాగం "ఈతడు నాబంధువు, యీతడు బంధువుకాదు" అను భావన అల్పబుద్ధిగలవారికే యుండును ఉదారచిత్తులకిట్టి భేదభావనా రూపమగు పరిష్కేదముండదు యీ ప్రపంచముననున్న ప్రాణికోట్ల స్థియు మన బంధువులే, ఏలయన జీవమ పూర్వము అనేక జన్మలందు అనేక శరీరములను ధరించి యుంటెనుగదా! ఇవిషయమున నొక పూర్వ వృత్తాంతమును చెప్పెద వినుము -

పుణ్యపావనోపాభ్యాసము

ఈ జంబూ ద్వీపమున మహేంద్రమను గొప్ప పర్వతము గలదు దాని శిఖరమున నొక ప్రదేశమున మునులు స్నానార్థము ఆకాశ గంగను స్వర్గమునుండి దింపుకొనిరి అద్దాని తీరమున బ్రహ్మజ్ఞుడైన దీర్ఘతపుత్రుడు ముని వసిండుచుండెను అతనికి పుణ్యపావనులను ఇరువురు పుత్రులుండిరి అందు పుణ్యము ఆత్మజ్ఞానియై యుండెను కాని పావనుడింకను జ్ఞానమును బొందలేదు ఇట్లుండ దీర్ఘతపుత్రుడు నూరు వత్సరములు గడిచిన ఏమ్మట నాతడు దేహమును ద్యజించి బ్రహ్మపదమును బొందెను అతని భార్యయు అతటి పతివలన నేర్పబడిన యోగయుక్తిచే దేహమును వీడెను అప్పుడు పుణ్యము వారిరువురకును బెర్తుదెహిక క్రియలను సలుపుచుండ పావనుడు మాతా పితృ వియోగముచే పరమదుఃఖమును బొందుచుండెను తదుపరి పుణ్యము తన తమ్మున కీవిధముగ బోధించెను - 'సోదరా' నీవు దుఃఖించుట

తగదు మన తల్లి దండ్రులు శోకరహితమగు శాశ్వత బ్రహ్మమును బొందిరి మఱియు ఇప్పటికి మన యువవృత్తును పూర్తి మనక జన్మలందెందరో తల్లిదండ్రులు గవచ్చి వారి అండతో కొఱకును దుఃఖపడకుంటేవేల? నీవును నేనును పూర్వము మృత పక్షి కీట మనుష్యాద్యనేక జన్మలను బడసి యుంటిమి వాని నన్వేషించి నేనెప్పుడు సూక్ష్మదృష్టిచే గాంచుచున్నాను కాబట్టి ఆ పక్షి మృగాదులలో ఎవరో బంధువులు మనకు ఉండి యుండిరి వారిలో ఎవరి కొఱకు శోకించెదము ఎవరి కొఱకు శోకింపకుండము! కాన ఈ సుఖమున సుఖదుఃఖములకు మేర యేమి? ఇక్కారణమున శోకమును వీడి మనంబున అహం రూపమున నున్న ప్రపంచభావనను దృఢించి జన్మజరావర్జితమగు నాశరహితమైన ఆత్మను స్మరించి ఆ యాత్మ యుండే స్థితి గలవాడనై సుఖము గ నుంచుము

ఇట్లు పుణ్యునిచే బోధితుడై సావనుడు ఆత్మజ్ఞానము నొందెను ఇట్లీరువురు జ్ఞానులును అవ్వనమున సందరించుచు కాలక్రమమున దేహములవీడి నిర్వాణపదము నధిష్ఠించిరి కాన అగణిత బంధువులలో ఎవనిని దృఢించెదము? ఓ రామచంద్రా! సమస్త శోకములకు మూల కారణమైన విషయ తృప్తిను తృప్తించుటయే శాంతికి ఉపాయము ఓ రాఘవా! పూర్వము విచారణచే బలిచక్రవర్తి ఆత్మజ్ఞానమును బొందినట్లు నీవున్ను పొందుము.

బిల్వహిత్యావము

సాతాశమున బలియను చక్రవర్తి యుండెను అతడు అతి పరాక్రమశీలుడై పదికోట్ల సంవత్సరములు రాజ్యమేలి అనేక భోగములననుభవించి తుదకు వైరాగ్యమునొంది మేరు పర్వత శిఖరమునై గూరుచుండి యిట్లు చింతన జేసెను 'అహా నశ్వరములగు ఈ భోగసమూహము నాకేమి సుఖమును గలుగ జేయుచున్నవి? మరల మరల అవియే భోగములు అనుభవించుచు, అనుభవించుచు నేను పోష్యాస్పృదుడనైతినే! ఎద్దానిని బొందిన మరల కర్తవ్యమగునది ఎద్దియునుండదో, ఏదిసరతిశయమైన సుఖమో దానిని చింతించెదను.'

అని బలిచక్రవర్తి ధ్యాననిష్ఠుడై మరల క్షణములో "ఓహో ! జ్ఞప్తికి వచ్చినది. పూర్వము నేను బ్రహ్మజ్ఞుడగు మా తండ్రియైన విరోచనుని తన ప్రాంగణమున నున్న కల్పవృక్షము క్రింద సమస్త దుఃఖములెచట శాంతి నొందును? విషణలు, మనోమోహము ఎచట నశించును? చిత్తమునకు పరమ విశ్రాంతి ఎచట లభించును? దేసిని పొందినచో మనుజుడు బ్రహ్మలోక పర్యంత విషయములనుండి విరాగుడగును?" అని ప్రశంప అతడిట్లు చెప్పెను -

అతివికలమైన దేశము (కైవల్య ధామము) ఒందుగలదు ? అచట వృధివ్యాకాశాదు లెవ్వియునులేవు. అచట సర్వశక్తి మంతుడును, సర్వవ్యాపియు నగు రాజాకడు (అత్మ) కలచు. అతని సంకల్పముచే కల్పితుడగు మంత్రి (మనస్సు) ఒకడు. ఆ మంత్రి అమరతఃపుటనా ప్రవీణుడు. అతడు మహాబలవంతుడు. అతని నెవరును జయింపలేరు. కాలక్రమమున (సుకృత పరిపాకముచే వివేకముదయింప) ఆ రాజానకే తన యా మంత్రిని జయింప బుద్ధి పాడమును. ఆ మంత్రిని జయించినచో జయింపబడని లోకములున్న జయింపబడినవే యగును. కాబట్టి నిత్య త్యాగరూప కష్ట చేష్టచేసినను అతని జయించుట కొఱకై పన్నద్భుదవు కమ్ము. ఆ మంత్రి అజేయుడైనను అతనిని సులభముగ జయించు ఉపాయమును చెప్పెద వినుము - అత్మజ్ఞానమును యుక్తిచే నాతడు శిష్యుముగ వశుడగును. ఆ రాజా (అత్మ) కానిపింప మంత్రి (మనస్సు) వశుడగును. మంత్రిని వశము చేసికొనిననే రాజదర్శన మగును. కాబట్టి పురుష ప్రయత్నముచే అభ్యాసము ద్వారా రాజదర్శనము (అత్మజ్ఞానము) నకున్న మంత్రి పరాజయము (మనోజయము) నకున్న రోడు రోడుగనే ప్రయత్నింపవలెను. అప్పుడు మీ దేశమును (మోక్షము) బొంది శాశ్వత సుఖమును దుఃఖరాహిత్య మును ననుభవింపగలవు. మోక్షమే ఆ దేశము. అత్మయే రాజా. మనస్సే అతని మంత్రి. సమస్త విషయములందును ఇచ్చును సర్వదా త్యజించుటయే మనస్సును జయించుటకు పరమోపాయము.

విచారణచే అత్మదర్శనము తృప్తిత్యాగము రెండును

ఏకకాలముననే (తోడుగనే) అభ్యసంపవలెను ఏలన ఆత్మచిత్తముచే తృప్తిత్యాగము తృప్తిత్యాగముచే ఆత్మదర్శనమును గలుగెను.

నా తలచియును విరోధమును పూర్వమిట్టి భోధచేసియుండుట నాకు జ్ఞాపకమున్నది కాబట్టి నేనిప్పుడు గత భోగాదులను విస్మరించి ఆత్మయందే స్థితిగల్గి యుండును నా అజ్ఞానముయొక్క నాశాత్తము మాకులగురువగు శుక్రాచార్యుని ఆత్మదర్శనోపాయమునుగూర్చి ఆచార్యుని ఇట్లునిశ్చయించి బలి నేత్రములు మూసికొని శుక్రాచార్యుని స్మరింప అతడు ప్రత్యక్షమై తన్నుస్మరించిన కారణ మాతని నుండి తెలిసికొని ఈ సమస్త భోగాదులు చిన్మాత్రమే, చైతన్యము యొక్క విషయాకార కల్పనయే బంధము తత్కల్పనారాహిత్యము ముక్తి' అని సాక్షాత్పముగ అజ్ఞాననాశోపాయమును వదించి తొందర పని యుండుటచే సప్తర్షులతోగూడి ఆకాశమున కెగసిపోయెను విదప బలి అంతయు చిన్మాత్రముగ నిశ్చయించి దృశ్యకల్పనారహితుడై ఓంకారార్థమాత్ర రూపమగు తురీయ బ్రహ్మమును భావించుచు నిశ్చల సమాధియందుండ ఆతని యనుచులగు దేవదానవాదు లట కేతెంచి తమ ప్రభు వట్లు నిశ్చలముగ స్థితి నొంది యుండుట గాంచి విస్మితులై శుక్రాచార్యుని స్మరింప ఆతడే తెంచి 'బలి నిర్మలమగు ఆత్మ పవమున ప్రతిష్ఠితుడై యున్నాడనియు, ఆతని నెవరును పలుకరించవద్దనియు అంతవఱకు వారే తమలో తాము రాజ్యకార్యముల నిర్వహించుచుండ వలసినదనియు చెప్పి వెడలిపోవ వారట్లేచిసిరి ఏమృత వేయి సంవత్సరములయ నంతరము దేవదుండుభుల శబ్దముచే సమాధినుండి లేచి ఆత్మస్థితి యందు తాననుభవించిన పరమశాంతిని స్మరించి ఆనందించుచు దృశ్యమందు ప్రీతిలేక తిరిగి సమాధియందు ప్రవేశింప నుండ నింతలో దేవదానవాదు లందరు ఆతనిని చుట్టి నమస్కారాదులు నొనర్చ 'నేను కృతకృత్యుడనైతిని ఇక కర్మయందుగాని కర్మత్యాగమందు గాని నాకు పట్టుదల యేల?' కాబట్టి యథాప్రాప్తములగు కార్యములను అనుగుణ్యై ఆచరించెదను' అని తలంచి ధ్యేయత్యాగముకుడై సమస్త రాజ్యకార్యములను ఆపుటి నుండి చేయదొడగెను తదుపరి ఒకపుడు ఒక గొప్ప యజ్ఞమును జేసెను విష్ణుభగవానుడు బలి భోగసమూహమును

గోరదని నిశ్చయించి ఇంద్రునకు జగత్తండమునొసగ దలంచి బలియజ్ఞము నకు జని మాయాబలమున త్రిలోకము లను తన పాదముచే కొలచి బలిని పాతాళమున నుంచెను ఇపుడును ఆతడు జీవన్ముక్తుడై ధ్యానతత్పరుడై స్వస్థుడై అట వెలయుచున్నాడు బహుకాలమైన పిదప ఆతడు ఇంద్రాధి కారము వహించి కల్పాంతమున విదేహ కైవల్యము నొందును.

౬ రామచంద్రా ! నీవున్ను బలివలె వివేకముచే 'నేను నిత్య ఆత్మస్వరూపుడను' అని నిశ్చయించి పురుషప్రయత్నముచే అద్వైతాత్మ పదమునొంది సుఖంపుము నీవు జనన మరణరహితుడనగు ఆత్మనేనను నిశ్చయము గలిగి మనస్సును జయించి పరమశాంతి నొందుము

ప్రహ్లాదోపాఖ్యానము

౬ రామచంద్రా ! ఇక నిపుడు దైత్యేంద్రుడగు ప్రహ్లాదుడు దేనిచే సిద్ధిచెందెనో అట్టి జ్ఞాన ప్రాప్త్యుపాయమును వినుము - పూర్వము పాతాళమున హిరణ్యకశిపుడను గొప్ప పరాక్రమవంతుడైన దానవేంద్రు డుండెను ఆతని పుత్రులలో శ్రేష్ఠుడగు ప్రహ్లాదుడు యువరాజుగా నుండెను హిరణ్యకశిపుడు ముల్లోక వాసులను పీడించుచుండ దేవతలు విష్ణువుతో మొరపెట్టుకొనగా విష్ణువు సృసింహరూపమున నేతెంచి హిరణ్యకశిపుని వధించి ఆతని నగరమును భస్మమొనర్చి వెదలెను అపుడు దానవులు చెల్లాచెదలైపోయిరి శేషించిన దైత్యులతో ప్రహ్లాదుడు పాతాళమున రాజ్యపాలనము చేయదొడగెను

ఒకపుడు ప్రహ్లాదుడిట్లు చింతనచేసెను - దానవులను హతమొనర్చిన మహా పరాక్రమశాలియగు విష్ణువును వశమొనర్చుకొను ఉపాయమెద్ది? ఆతనిని శరణుదొందుట తప్ప వేఱు ఉపాయము లేదు; అని నిశ్చయించి శంఖగదా పద్మాదియుక్త విష్ణు స్వరూపమును మానసికముగను, బాహ్యమునను పూజించెను మానసికముగ తనను కేవలము నారాయణ స్వరూపునినే భావించి ఆ తన విరాడైహమును పూజించెను ఈ ప్రకారముగ ప్రహ్లాదుడు నిరంతరము విష్ణులక్ష్మి గలిగియుండ ఆతని ప్రజయగు దైత్యులున్ను క్రమముగ విష్ణుభక్తులైరి. అది చూచి దేవతలాశ్చర్యముతులై విష్ణువువద్ద కేగి అట్టి విపరీతస్థితిని

వర్జించిదెప్పు విష్ణువు ప్రహ్లాదునకది అంతము జన్మమనియు ఈ ప్రహ్లాదాము దుఃఖంప నవసరములేదనియు చెప్పివారలను ముప్పిసిగిసి అప్పటినుండియు ప్రహ్లాదునకు భోగాదులు రుచింపకయుండిను వాటియల దాతడు ఆసక్తి లేకయుండెను కాని ఆత్మయందు విశ్రాంతిని ఇంకను బొందకున్నందున రెంటి మధ్యనున్న వాదాయెను ప్రహ్లాదుని పూజాగృహమున హరి ప్రత్యక్షము కాగా, ప్రహ్లాదు దాతనిని పూజించి సంస్తుతించెను ఏమట్ల భగవాను దాతనితో మరల జన్మదుఃఖము పొందకుండులాగున యేదైన వరము కోరుకొమ్మనగా, దేవసి తాము ఉత్తమమని తలంతురో అట్టి వరము నొసంగుడని ప్రహ్లాదుడు సార్థంప, 'సంపూర్ణ భ్రమశాంతి కొఱకు బ్రహ్మమునందు విశ్రాంతి కలుగునతికు నీకు (ఆత్మ) విచారణ సంభవించుగాక' అను వరమిచ్చి భగవాను దంతర్హన మయ్యెను ఏమట్ల ప్రహ్లాదుడు ఈ ప్రకారముగా చింతన జేసిను -

భగవానుడు 'నీకు విచారణ సంభవించునుగాక' యని చెప్పెను కాబట్టి నే నాత్మవిచారణ సర్పిదను ఈ సంఘాతమున నేనెవరో విచారించెదను ఈ దేహము శబ్ద స్పృశ్యాదులు దృశ్యములున్ను (నాకుంటి బాహ్యములున్ను) జతములున్ను గావున అవి నేనుగాను విషయవర్జితమై, దృశ్యరహితమై, సర్వప్రకాశకమై, నిర్మలమైనట్టి చిన్మాత్ర మగు ఆత్మయే నేను ఇట్టి నిత్య ఆత్మ సామ్రాజ్య సుఖమును వదలి అరమణీయమైన రాజ్యవిభూతులందు నేను రమింపను అపూర్ణమగు ఆత్మదృష్టి యెదట! ఈ కుచ్ఛములైన రాజ్యవిభూతులేదట? నా పూర్వజా రిట్టి ఆత్మజ్ఞానము నొందక దృశ్యమందే ప్రీతిగొని దుఃఖభాజులై నశించిరి! చిదాత్మరూప మగు నా యాత్మకు నమస్కారములు విష్ణుభగవానుని యనుగ్రహముచే నే నాయాత్మ సపుడు తెలిసికొని దుఃఖవిముక్తుడనైతి దృశ్యవాసన లన్నియు క్షయించి నేనిపుడు స్వస్థముగ ఆత్మయందు నెలకొనియున్నాను ఓ కుచ్ఛబుద్ధి ముక్త ఆత్మస్వరూపమా! నీకు జయమగుగాక!

అని ఇట్లు చింతన చేయుచు ప్రహ్లాదుడు పరమానందమయమగు నిర్వకల్పసమాధిని బొంది ఎర్పతమువలె నిశ్చలముగ నుంచెను ఈ

ప్రకారముగ వేయు సంవత్సరము లాతడు బ్రహ్మకార స్థితిదూపమగు సమాధియందుండెను అసురనాయకులు మేలుకొలుప యత్నించినను మేలుకొనలేదు అతఁడీ దైత్యరాజ్యము రాజులేమి అరాచక్ష్మి మత్స్యన్యాయమున కాస్పదమయ్యెను రాజ్యమంతటను అఱిందీ చోరత్వము మున్నగునవి ప్రబలెను తదుపరి విష్ణుభగవానుడు అప్పటి జగత్స్థితిని గూర్చి మానసికముగ పరిశీలింప పాతాళమున ప్రహ్లాదు సమాధియందుండుటయు అట ఆరాజకత్వము ప్రబలుటయు గాంచి దైత్యులు నశించినచో దేవతలు విజయేచ్ఛా రహితులై స్వర్గసుఖమందు విరక్తులై అభిమానశూన్యులై మోక్షమొంద భూలోకవాసులు దేవతలేమి? యజ్ఞ దానాదులను విరమింప కర్మ కాన్తిచే కర్మభూమి యగు భూలోకము అస్తమింప కర్మాధీనమగు జగత్తు నశించును. అకాలమునే (ప్రళయా త్కూర్వమే) అట్టి జగన్నాశము యుక్తము కాదు కాబట్టి ప్రహ్లాదుని మేలుకొలిపి రాజ్య కాధ్యములందు నియోగించెదను అతడీలోకమున కల్పపర్యంత ముండవలెను.

- అని యోచించి లక్ష్మ్యాది పరివారసమేతుడై దైత్యనగరమున కేగితన శంఖమగు పాంచజన్యము పూరించి సమాధినుండి మేలుకొనుమని చెప్పి, ప్రహ్లాదుడు సమాధినుండి లేవగా భగవానుడు జన్ముక్తులకు కర్మచేయు టచేగాని కర్మ త్యాగముచేగాని ప్రయోజనము లేదనియు, అతడు కల్పపర్యంతము జీవింపవలసి యున్నదనియు, అకాలమున దేహమును వీడుట సముచితము కాదనియు వాసనాది యుక్తుడును, కామాదిపూరితుడునునగు అజ్ఞానికి మరణము కోఱించును, గావి తత్త్వవేత్తయగు జ్ఞానికి గాదనియు, జ్ఞానియగువాడు కర్మత్యాగిమానము లేనందుచే అంతయు చేసినను ఏమియు చేయనివాడే యనియు, కాబట్టి ధ్యేయవాసనాత్యాగ మవలంబించి జీవన్ముక్తుడై కల్పపర్యంతము రాజ్యకార్యముల నొనర్చుచు విదప విదేహ కైవల్యము నొందుమనియుచెప్పి ప్రహ్లాదుడందుల కంగీకరింప విష్ణు వాతనిని సింహాసనారూఢుని గావించి రాజ్యాభిషేక మొనర్చి నిజవాసమగు క్షీరసముద్రమున గరిగెను ఓ రామచంద్రా ! ప్రహ్లాదుని జ్ఞానప్రాప్తిని గూర్చిన ఈ కథను ఎవరు చింతన జేయుదురో వారికి యేడు జన్మలందలి పాపము నశించిపోవును

అతిపాపియైనను దీనిని మనస్సునందు ధరించుచో శిష్యమున నశమ పదమును బొందును మనుజుడు తన పురుషసైత్యముచే నీ దియ మనంబులను జయించుట వలనను ఆత్మవిచారణ వలనను తన హృదయమందున్న విష్ణుభగవానుని (ఆత్మను) సాక్షాత్కరించుకొనును బాహ్యవిష్ణుపూజ గోణము ఆత్మపూజ ప్రధానము ఆత్మయే విష్ణువు కావన ఆత్మచింతనమే శ్రేష్ఠమగు విష్ణుపూజ యగును

ఓ రాఘవా ! ఈ జగన్మాయ యొక్క వైచిత్ర్యమును తెలుపుట కొఱకు నీకొక ఆభ్యాసమును జెప్పిద వినుము

గాఢ్యపాఠ్యాసము

ఈ వసుధాతలమున కొసల దేశమున పరమ శోభియుండును, ఋద్ధిమంతుడును నగు గాధియను బ్రాహ్మణుడుండెను బాల్క కాము నుండియు ఆతడు మిగుల విరక్తుడై యుండెను ఒకనాడతడెదియో అధీష్ఠకార్యమును మనమున సిద్ధుకొని తన బంధువర్గమును వీడి అరణ్యమున తపమునర్పనేగి ఒక సుందర తటాకమును గాంచి విష్ణుదర్శనపర్యంతము అందు కంతము వరకు మునిగియుండెను ఈ ప్రకారముగ 8 నెలలు గడువగా పిమ్మట విష్ణుభగవానుడట శేతెంచి వరము కోరుకొమ్మన ఆ బ్రాహ్మణుడు తమచే రచితమగు ఈ జగన్మాయను గాంచ దలంచినానని విన్నవింప భగవానుడు అట్లేగాంచ గలవు పిదప దానిని విడిచి వేయగలవని చెప్పియంతర్ధానమొందెను తదుపరి గాధి జలము నుండి యేతెంచి అవ్వనముననే కొన్ని దినములుండెను ఒకనాడతడు విష్ణువు యొక్క వాక్యములను జింతించుచు తటాకమున స్నానముచేయుచు అఘమర్షణము గావింప నెంచి మునుగగా ఆ నీటియం దాతనికి విపరీత జ్ఞానము జనించి ఈ క్రింది యనుభవములు కలిగెను - ఆతడు తన్ను మృతునిగా గాంచెను బంధ్యాదులు విలపించుచు శ్మశానమునకు గొంపోయి ఆతని మృతశరీరమును భస్మమొనర్చిరి పిదప భూతమండలదేశమున స్త్రీ గర్భమున జనించినట్లును ఆ చందాల వాటికయందే పెరిగి వివాహితుడై పుత్రులగని యుటునటు వనాదులందు సంచరించుచు స్వస్థానమున నొక

కుటీరమును నిర్మించుకొని యుండ క్రమముగ వార్షిక్యము నొందినట్లును, ఆతని కుటుంబ మంతయు మృత్యువుపాలైనట్లును ననుభవించెను.

తదుపరి యాతడచ్చోటు వీడి యనేక దేశములు సంచరించుచు కీరుల నివాసస్థానమగు దేశమున శ్రీమతిపురిని జేర అటరాజు మరణించుటచే నూతన రాజుకై మంగళగజము తిరుగుడుచు ఆ కటంజుడను చాండాలుని నెత్తి తన శిరసుపై పెట్టుకొనగా అందరును సంతసించి ఆతనికి రాజ్యాభిషేక మొనర్పిరి. అప్పుటి నుండి యాతడు గవలుడను పేరుచే ప్రఖ్యాతిగాంచెను 8 సం॥లు ఆతడు రాజ్యపాలనము చేసిన వెనుక నొకనాడతడు తన యాభరణయులను తీసివైచి తన రాజ ప్రాసాద బాహ్యంగమునకు జనగా అట గాన మొనర్చు చున్న చాండాల సమూహమును జూచెను ఆ చండాలురలో నొక వృద్ధుడారాజును గుర్తెరింగి 'ఓ కటంజుడా ! మిత్రుడవగు నీ దర్శనముచే నాకు అనందము కలుగుచున్నది' అనిచెప్పగా అటనున్న రాజక్ష్త్రీలు పురజనము మున్నగువారు "ఈతడు చండాలుడు" అనితలంచి ఆతనిని ఉపేక్షించి ప్రాయశ్చిత్తార్థము అగ్నిలో దూక ప్రారంభించిరి. నగర వాసులలో కల్లోల మేర్పడెను. అదంతయు జూచి ఆ రాజు అవమానమును భరింపలేకయు తన కొఱికిందరు మరణించుచున్నారని దిగులొందియు ఆ యగ్నిలో దూకెను ఆతని శరీర మపుడు భస్మీభూతమగుచుండ అవయవ ములు వ్యాకులత్వమొంద నీటియందు అఘమర్షణ మొనర్చుచున్నగాది మేలుకొని నాలుగు ఘడియలైన వెనుక నెమ్మదిగ తన పూర్వపు బ్రాహ్మణ స్థితిని స్మరించి అశ్చర్యమొంది తన యాశ్రమమునే కొన్ని దినములు గడపెను. ఏమ్మట ఒకనాడతనివద్ద కొక యతిథి రాగా భోజనానంతరము రాత్రి పరుండబోవునపు డీరువురును సంభాషించుకొనుచుండ తాను (అతిథి) కృశించి యుండుటకు కారణమేమని గాధి యడుగ ఆ యతిథి కీరదేశమున తానొక నెలదినము లుండెననియు అచట 8 సం॥లు ఒక చండాలుడు రాజ్యమేలిననియు విదప ఆ విషయము తెలిసికొని అగ్నియందు ప్రవేశింప చాలామంది ద్విజులున్ను అగ్నిని ప్రవేశించి రనియు తాను మాత్రము ప్రయాగకు జని శుద్ధియొనర్చుకొనెననియు

మూడవ దండ్రాయణము యొక్క చివర పారణమొనర్చి ఆతని యాశ్రమమునకు వచ్చుటచే ఉపవాసాదులచే కృశించి యుండెననియు చెప్పి అది విని గాధి విస్మితుడయ్యెను

మరుసటి దినమున ఉదయము ఆ యతిథి వెడలి పొయిన పిమ్మట గాధి తమ యాశ్రమమును వీడి దేశములను దాటి భూతమండలమునకు జని పూర్వము తానుగాంచిన దృశ్యములనే చూచి ఆశ్చర్యముకుదై అచ్చట నొకనిని పిలిచి ఆ గ్రామ సమీపమున నొక చందాల రాజు యొక్క వృత్తాంతము జ్ఞాపకమున్నదా యని ప్రశ్నింపి ఆతడు కటంజదాండాలుడు రాజైన వృత్తాంతమంతయు జెప్పి ఆయా వాక్యముల వినుచు గాధి ఆయా గ్రామ గృహములందు ఒక మాసము వరకుండి పిదప అట నుండి కీరదేశమునకుబోయి అచట నొకనిని దాండాల రాజవృత్తాంతమును గూర్చి యడుగ ఆతడున్న అట్లే వచించి, అది యంతయు జరిగి అప్పటికి 12 వత్సరము లాయెనని చెప్పెను ఈ ప్రకారముగ నట గాధి ఎవరెవరిని యడిగినను వారు అదేరీతిగ చెప్పుచుండ అపుడు గాధి పూర్వము వృత్తాంతము స్మరించుచుండ ఆ నగరమున పూర్వము తాను జూచిన సేనా వాహనాదులతో గూడి నృపవేషధారి యగు విష్ణుభగవానుడు రాజ మందిరము నుండి బయటికి వచ్చు చున్నట్లుగాంచెను మఱయు తానచట పూర్వమనుభవించిన దృశ్యముల నున్న అదేరీతిగ నచ్చట తిలకించెను

అపుడాతడు ఆశ్చర్యమగుచుతై ఆ భ్రమ యొక్క కారణ మెఱుగ దలంచి ఆ నగరమును వీడి ఒక పర్వతగుహయందు ఒకటిన్నర సంవత్సరము విష్ణుప్రీతికొఱకు తపస్సు చేయ, భగవానుడు ప్రత్యక్షమై ఏమి కావలెనని యడుగ తాను (విష్ణువు) జూచిన మాయను సృష్టికరింపు మనియు, భ్రమయం దాతడు గాంచినది, బాహ్యమున నెట్లు ప్రత్యక్షమయ్యెను, తెలుపు మనియు కోరగా భగవానుడిట్లు వచించెను 1 గాధి ! వాస్తవముగ బాహ్యము, అభ్యంతరము ననునవి లేవు ఈ అకాశ పర్వతాదులన్నియు చిత్తమునే గలవు పత్రాదులు అంకురమునే యుండి బాహ్యమున ప్రత్యక్షమగునట్లు ఈ పృథ్వాదులున్న చిత్తమునకు బాహ్యమున గానంబడుచున్నవి.

వాసనా సహితమగు మనంబున యిటువంటి లక్షలకొలది వృత్తాంతము లుండును కావున అద్వానియందేదాండాలత్వ మొకటి ప్రత్యక్షమగుటయు దాశ్చర్యమేమియునులేదు స్వప్నమందు అల్ప క్షణకాలమున అనేక వత్సరములు వివిధానుభవముల నొందినట్లు అనుభూతమగు చున్నదిగదా ' వాస్తవముగ ఆ యతిధిగాసి, కీరదేశముగాని, ఆ నగరముగానలేవు, వాసనస్పృటిని నీవు భ్రమచే గాంచితిని. ఇప్పుడును నీవు భూతమండలమునకు జనలేదు అతిధి వాక్యముల విని భూతమండలమునకు బోవుచు మార్గమున నొక పర్వత గుహయందు విశ్రమించి శ్రమచే పరవశచిత్తుడవై స్వప్నతుల్యమున నీ భూతమండలాదులను గాంచు చున్నావు. అట్లే జలమున అపమర్శణ సమయమందును నీవు గాంచిన కీర నగరాదులస్వయు మాయామయ ములై మనస్సు నందు జూచిన విభ్రమమే యగును కాబట్టి నీవు లేచి బ్రహ్మ చర్మాశ్రమ యోగ్యములగు అగ్నిహోత్ర స్వాధ్యాయాది కర్మల గావింపుము అనిచెప్పి విష్ణువంశర్చన మొందెను

తదుపరి గాధి భగవానుడుచెప్పినట్లు కీరాది దేశములు వాస్తవముగ లేవాయని పరీక్షించుటకై వెతలిచూడ, అవియుట్లేయుండుటను జూచి ఆ గుహకు జని విష్ణుభగవానుని ఆరాధింప ఆతడు ప్రత్యక్షమై ఏమి కోరుచున్నావని యడుగ "అటు నెలలవరకు కీరభూతమండలములందు సంచరించెతిని. కాని అచటి వృత్తాంతములు నేను భ్రమయందు గాంచినట్లుగనే యున్నందున మాయాదృష్ట పదార్థములు దేశకాలాంతరమున వ్యధిచారమును బొందునేగాని అట్లే యుండవు గావున ఇదేమి యిట్లు జరిగినది అనుసంశయము గలిగినదని చెప్పుగా భగవానుడిట్లు వదించెను - కాకతాళీయ న్యాయముచే భూతమండల కీరదేశవాసు లందరి చిత్తమునకు భ్రాంతి యందువలె కటంజవాంతాల రూపస్థితి నీకువలెనే భాసించినది. కావుననే వారందరు నావృత్తాంతమును అదే రీతిగా చెప్పుచున్నారు ఎప్పుడైన అనేకులు భ్రమను గాంచవచ్చును కాబట్టి నీవు ఇచటనే యుండి మనోమోహరహిత మగు అత్యనుగూర్చి విచారింపుము అని చెప్పి భగవానుడంతర్ధానము కాగా గాధి అచటనే యుండి కొన్ని మాసములైన పిదప మరల విష్ణు

భగవానుని ఆరాధింప నాదేవుడు సత్కర్మముకాగా ఈ మాయామోహ నివృత్తికి ఉపాయము వచింపుచుని గాధి ఆతనిని స్తోత్రము లగవానుడిట్లనిను.

స్వప్న భ్రమాదులందువలె నీకి చందాలాది వృత్తాంతము గోచరించినది కటంజాదను చందాలుని ఆతని గ్రామ స్వహేమలము నీవెపుడో చూచియుంటివి. ఆ భావములే నీకు జలమందు అఘమర్షణ మంత్రము జపించునపుడు నాయిద్భవే నీ మనంబున భ్రమ రూపమున నుదయించినది దృశ్యము నందు జ్ఞాని రమింపడు ఈ మాయా చక్రమునకు నాభియైనట్టి మనస్సును నిరోధించి ఆత్మయందు లయమొనర్చినచో ఇక ఈ మాయ బాధింపదు కావున ఈ పర్యత కుంజమున పది సంవత్సరములు మనోనిరోధ రూప తపము సల్పుము అపుడు అనంత జ్ఞానమును బొందెదవు అనిచెప్పి విష్ణుదేవుడంత భాగము కాగా గాధి ఋష్యమూక పర్యతముపైకి జని సర్వ సంకల్పములను దృఢించి మనోనిరోధ రూపమగు తపము పది వత్సరములు నివించి ఆత్మజ్ఞానమొంది ముక్తుడయ్యె మఱియు జీవన్ముక్త రూపమున మహదానందమున నోలలాడుచుండెను

౬ రామచంద్రా ! ఈ ప్రకారముగ మాయ అతిభయంకరమైన అసావధాన చిత్తులను సంకటమందు బడ ద్రోయును గావున నీవు నిరంతరము ఆత్మస్థితియందు జాగరూకుడవై ఈమాయాచక్రమును దాని నాభియగు చిత్తమును నిరోధించుటద్వారా నిరుద్ధమొనర్చి ముక్తుడవై అనంతసుఖమును బడయుము దృశ్యరూపమగు మలమును వీడి మనస్సును ఆత్మయందు లయ మొనర్చి ఆశాపాశమును భేదించి స్వస్వరూపమున (ఆత్మయందు) స్థితిని బడయుము పూర్వము ఉద్ధాలక ముని భూతసమూహ విచారణ ద్వారా పరమ జ్ఞానమయ దృష్టి నెట్లుబడసెనో వినుము.

ఉద్ధాలకోటాభ్యాసము

పూర్వము భూతలమున గంధమాదన పర్యతముపై నొక రమ్య కిఖరమున ఉద్ధాలకుడను ముని వసించుచుండెను ఆతడు మొదట

అల్పప్రజ్ఞ గలవాడయ్యును క్రమముగ తపస్సు చేతను, శాస్త్రార్థ విచారణచేతను వివేకమును బొందెను. ఒకప్పుడాత డేకాంతమున నివ్విధంబున చింతనజేసెను. దేనియందు విశ్రాంతి నొందిన మరల మనుజుడు దుఃఖింపడో అట్టి పొందదగిన వస్తువేది ? భోగత్వస్థ వాసనా జాలము నా మనంబున పరిపూర్ణముగ నెపుడు శమించును ? మనో వ్యాపార రహితుడనై నిర్వికల్ప సమాధియందు నిశ్చలముగ నేనెపుడు స్థితి గల్గియుండును ? ఇట్లుచింతించుచు నాతడా పర్వత శిఖరస్థ వనమున మరల మరల ధ్యానమభ్యసించెను. కాని చంచలమగు చిత్తము దృఢవిషయముల వైపునకు పరుగిడుటదే నాతడు సమాధియందు స్థిరత్వమును బొందకుండెను. అప్పుడాతడు వ్యాకుల చిత్తుడై ఆ పర్వతముపై తిరుగాడుచు నొకప్పుడు సమస్త జీవ సంచార రహితమగు నొక గుహను బొంది అందు బ్రవేశించి పత్రాసనముపై మృగచర్మమును బలచి దానిపై గూర్చొని పద్మాసనము వైచికొని విషయముల వైపునకు పరుగిడుచున్న మనస్సును వాసనల నుండి నివృత్తము జేయుచు నిర్వికల్ప సమాధిని పొందు నిమిత్తము ఈ ప్రకారము చింతన జేసెను -

ఓ మూర్ఖ చిత్తమా ! సాంసారిక వృత్తుల వలననేమి ప్రయోజనము ? బుద్ధిమంతులు చివరకు దుఃఖమునే గలుగజేయునట్టి క్రియలను ఎన్నడును జేయరు. ఓ మనస్సా ! నీవు పాతాళమున కేగినను బ్రహ్మలోకమున కేగినను శాంతి రూపమగు ఆత్మామృతమును బొందనిచో నిత్యానందమున స్థితిగలుగదు. అనర్థదాయకములగు శబ్దస్పర్శాది ఇంద్రియార్థములందు సుఖమెచట ? కాబట్టి, ఓ యింద్రియములారా ! మీరు మీ వాసనలను వీడుదు. ఈ బాహ్యదృశ్యశరీర మనంబులందు 'అహం' పదమునకు యోగ్యమైన దేదియులేదు అవి నేను గాదు అత్మ తత్త్వము నెఱుంగమి ఈ అహంకారాది భ్రమత్పృతి యుదయించినది, అత్మ దర్శనముచే నయ్యది నశించుచున్నది. నేను మనోవేహింద్రియాది సంబంధ రహితుడను, పరబ్రహ్మమును, శాంతుడను, నిరవయవుండను.

ఈ ప్రకారముగ నిశ్చయించి ఉద్ధాలకుడు, నిమిలిత నేత్రుడై పరబ్రహ్మ వాడకమగు ప్రణవమును ఉచ్చైస్వరముతో నుచ్చరించుచు పాపరహితుడై సమాధి కార్యమునకు యోగ్యుడాయెను ఏమృత నాతడు

పంచేంద్రియములను విషయముల వైపునకు బోనీయక బంధించి మనస్సును శుద్ధ మొనర్చుటకుగాను పూర్వపు గృహదుల గూర్చిన చింతను దూరీకృతముచేసి విషయముల వైపునకు బరుగిడు చున్న చిత్తమును నిరోధించి బాహ్యవిషయములను బూర్ణముగ ద్యజించి మనస్సును హృదయమున నెలకొలిపి బ్రహ్మకార వృత్తులను మధ్య మధ్య విచ్చిన్న మొనర్చు విపరీతభావనారూప వికల్ప సమూహముల నెగురగొట్టుచు ఆవరింప జాచిన నిద్రను గూడ పారద్రోలి మనస్సును విషయముల నుండి మాటి మాటికి మరల్చుచు ఇవ్వితమున నద్వానిని వాసనా రహిత మొనర్చి చిరకాల ఆత్మానుసంధానము ద్వారా చిద్రూపత్వమును బొందెను ఈ ప్రకారముగ ఆత్మస్వరూపమును సాక్షాత్కరించుకొనినట్టి యా ఉద్ధృతకుని సమీపమున కప్పుడు సిద్ధులు, దేవతలు, అప్పురసలు ఏతెంచిరి. కాని బ్రహ్మనందమున నోలూడు యాతని చిత్తము వారిచే నాకర్షింపబడకుండె. ఆ దేవతాదు లాతనిని విమానముపై నెక్కి స్వర్గమున కేతెంచుడని ప్రార్థించినను అతడు భ్రమను నొందక వారలను సముచితరీతి పూజించెను సమాధి తత్పరుడును భోగ విరక్తుడును నగు ఆతనిని ఆ సిద్ధాదులు చాలసేపైన పిదప వీడి చనిరి. జీవన్ముక్తుడగు అమ్మునివరుడు అటు పిమ్మట మునుల ఆశ్రమము లందును, మేర్వాది పర్వతము లందును, వనభూములందును రీలా మాత్రమున విహరించె అటు పిదప చాలకాలమున కాతనికి దేహము త్యజించి నిదేహముత్తుడవ కోర్కె జనింప, ఒకానొక పర్వత గుహయందు పల్లవాసనముపై పద్మాసనము వైచి గూర్చుండ నిమీలిత నేత్రుడై ప్రాణవాయువును నిరోధించి ఆత్మయందు స్థితిగల్గి నిశ్చలముగ నుండెను. అతని జీవుడు బ్రహ్మభావమును పొందెను ఆతని దేహము ఆఱు నెలల వఱకు సూర్యకిరణములచే సంతప్తమై కుప్పించెను. అత్తడి యటకు రాత్రి సమయమున ఖింఖిణి యను దేవి యేతెంచి అతని మృత శరీరమును తన ముకుటమున ధరించెను.

ఓ రామచంద్రా ! ఈ ప్రకారముగ నీవున్ను ఆత్మవిచారము ద్వారా బ్రహ్మపదమున విశ్రాంతి నొందుము వాసనారహితుడును దృఢభావ

వర్జితుడును నగు జ్ఞాని వ్యవహారమందున్నను లేక సమాధియందున్నను నొకటి మనస్సు యొక్క చంచలత్వ ముడుగుటయే ప్రధానము. కార్యములందు కష్టత్వభావము లేకుండుటయే ముఖ్యము. అట్లైనచో మనుజుడు వ్యవహార తత్పరుడైనను సరే, లేక సమాధి యందున్నను సరే రెండును సమానమే. ఇక సింధువు నీవు ఆత్మవిచారము సల్పి బ్రహ్మజ్ఞానము నొందిన సురభు అను కిరాత రాజు వృత్తాంతమును వినుము -

సురభు పరిభు వృత్తాంతము.

పూర్వము హిమాలయ పర్వత మూల ప్రదేశమున హేమ జటులను కిరాతులుండిరి. వారికి సురభువను నుత్తమ గుణాన్వితుడు రాజుగ నులదెను. ప్రజాపాలనము దుపయోగింపవలసిన నిగ్రహనుగ్రహ క్రియలచే నాతడు వ్యాకులచిత్తుడై జీవితమందలి సుఖ దుఃఖ క్రమములను గూర్చి చింతించుచు సంశయగ్రస్తుడై చిత్త విశ్రాంతి లేక యుండ నొకపుడతని గృహమునకు మాండవ్య ఋషి యేతెంచెను. అపుడు సురభు దాతనిని పూజించి ప్రజాపాలన మందలి నిగ్రహనుగ్రహములచే తన చిత్తమున కశాంతి కలుగుచున్నదనియు, సమదృష్టి కలుగుటకై యుపాయము వచింపవలె ననియు నాతనిని బ్రార్థింప నంత నా ఋషిశ్వరు డిట్లు పదేశించెను - ఓ రాజా! వైరాగ్య త్యాగ ఆత్మజ్ఞాన సంపాదనాది పురుష ప్రయత్నములచే మనస్సు సూక్ష్మమై నశించును. ప్రథమమున నీవెవరిచో ఈ దృశ్యమేమియో విచారింపుము. ఎపుచట్టి విచారణచే నీవు నీసత్యభావము నెఱుంగుదువు. అపుడు హర్షకోకాదులు నెన్ను బాధింపవు. మణియు అపుడు నీచిత్తము తన పూర్వ స్వరూపమును వీడి సంతాపరహితమగు బ్రహ్మస్వరూపమై శాంతి నొందును. సమస్త దృశ్యమును త్యజించుచు వచ్చినచో శేషించునదే (ఏది ఇక త్యజింప శక్యముకాదో అదియే) అత్మ సర్వత్యాగము లేకున్న ఆ యాత్మ లభింపదు. కావున ప్రయత్నముచే దృశ్యమును త్యజించి ఆత్మను బొంది శాంతి నొందుము - ఈ ప్రకారముగ నా ఋషి యుపదేశించి తన యాశ్రమమునకు తిరిగి వెళ్ళెను. అపుడారాజు ఎకాంతస్థలమున కేగి స్వబుద్ధిచే తానెవరో ఈ క్రింది రీతిగ విచారణనల్పింపి ఈ స్మృతివ్యాధి

దృశ్యపదార్థములు నేనుగాను, మాంసాది జడపదార్థము కద. 1 ఈ శరీరము నేనుగాను, అట్లే ఇంద్రియ మనలబులును నేనుగాను ఈ సమస్తదృశ్యమునకు సాక్షియై చిద్రూపమై వెలుగు ఆత్మమే నేను. అహ! చిరకాలమున కట్టి మహావా నందదాయకమైన ఆత్మను కనుగొంటివి ఈ యాత్మను విజులగుటచే నొక దుఃఖమేలేదు ఈ ప్రకారముగ ఆ కీర్త రాజు పురుషస్వయత్నముచే వివేకముద్వారా బ్రహ్మపదము నొంది సమదర్శియై రాజకార్యముల జూచుచు ఆత్మానందప్రాప్తిచే పరిగృహితి సుఖముగ నుంచెను అతడు వందల కొలది వత్సరములు రాజ్యమేలి తుదకు భౌతికదేహమును త్యజించి విదేహకైవల్య మొందెను

ఓ రామచంద్రా ! సురఘునివలెనే నీవున్ను వివేకముచే ఆత్మస్పృహ నవలంబించి శాంతి నొందుము

శ్రీరాముడు - మహాత్మా! మనస్సు చంచలమైనదిగదా! అది ఏకమగు బ్రహ్మమున నెట్లు నిలకడ నొందగలదు?

శ్రీవసిష్ఠుడు - ఇవ్విషయమున నీవు సురఘు పరిఘ సంవాదమును వినుము వారిరువురును చిత్త ఇంద్రియములను జయించి ఏకమగు బ్రహ్మమున స్థితిగలవారు

పూర్వము పారశీకదేశమున పరిఘుడను రాజు గలడు ఒకపుడతని రాజ్యమున క్రామము సంభవించి పెక్కురుజనులు మరణించుచుండ అతడు దుఃఖపరవశుడై రాజ్యమును వీడి వైరాగ్యయుక్తుడై వల్లలముల ధరించి నగరవాసుల కెవరికి తెలియకుండ తప మొనర్చుటకై దూరస్థ వనమునకు దోయెను అచట చిరకాలము శుష్కపత్రములనే భుజించుచు నుండుటచే మునులమధ్య నాతడు పర్వాదుడని ప్రసిద్ధికెక్కెను పిదప నాతడు వేయి సంవత్సరముల కఠిన తపస్సు చేతను సమాధ్యభ్యాసముచేతను చిత్తశుద్ధి గలవాడై పరమాత్మ అనుగ్రహముచే ఆత్మజ్ఞానమునొందెను పిదప నాతడు శ్రీలోకమున సంచరించుచు ఒకపుడు తన మిత్రుడైన సురఘుయొక్క గృహమున జీర ఆ పూర్వమిత్రులిరువురును తమ ఆకస్మిక సంయోగమునకు హాస్తింప కుశల పక్షుల నైదుకొనిరి పిమ్మట పరిఘుడు సురఘు నిట్లడిగెను -

మిత్రమా! పరమ విశాంతిమయమగు సమాధిని నీవు శీలించుచున్నావా? అవుడు సురఘు దీట్లనెను - జ్ఞానిశీలించుట యేమి? ఆతడేమి చేయుచున్నను సమాధియందే యుండును వాసనా రాహిత్యమునొంది ఆత్మజ్ఞానము గలిగి యుండుటయే సమాధి అట్టి స్థితిగలవాడు వ్యవహారము చేయుచున్నను సమాధిస్థుడేయగును జ్ఞాని తన యాత్మ స్వరూపమును ఏ కాలమందును మఱువకనే యుండును నేను సదా జ్ఞానవంతుడనై శాంతుడనై సమాధిస్థుడ నయ్యేయున్నాను. సదా ఆత్మయందున్న నాకిక అసమాధి యెచట? - అది విని పరిఘు దీట్లనియె - మిత్రమా! నీవు నిక్కముగ పరబ్రహ్మపదము పొంది పరితృప్తుడవైతివి సర్వోత్తమమగు ఆత్మయొక్క ప్రాప్తిచే నీవు వీతరాగుడవై చంద్రునివలె ప్రశాంతముగ శోభించుచున్నావు.

సురఘుడు - ఈ దృశ్యమంతయు మిథ్య కావున మనకిక గ్రాహ్యమగు వస్తువెద్దియు లేదు మనస్సుయందే పూర్ణత్వప్తి నొందుదము కాబట్టి ఈ ఆత్మదృష్టియే సేవింప దగినది

ఈ ప్రకారముగ వారిరువురు సంభాషించుకొని పరస్పరము పూజించుకొని వారి వారి కార్యములను జూచుటకై వెడలిరి.

ఓ రామచంద్రా! ఈ ప్రకారముగ నీవును వివేకజ్ఞానము ద్వారా పరమాత్మ పదమును ప్రత్యక్షముగ బొందుము సమ్యక్జ్ఞానము గలవాడును దృశ్యము మిథ్యయని ఎఱింగినవాడును ఆత్మస్థితి గలవాడును, ఇక దేనివలనను దుఃఖితుడు కాదు, అట్టివానిని ఏ పాపమున్ను అంటదు మఱియు నాతనికి అవిద్య పూర్ణముగ నశించి మరల ఎన్నటికి నుదయింపదు ఈ శరీరము, ధనాదులు నావి యను అభిమానమును వీడి మనస్సును మనస్సుచే భేదించి ఆత్మను దర్శింపకున్నచో జగద్భుజము నశింపదు, సంసారము మరల మరల కలుగును ఇవ్విషయమున భాస విలాసులను నిరువురు మిత్రుల సంవాదమును వినుము.

భాస విలాస వృత్తాంతము

పూర్వము సహ్యపర్వతము శిఖరముపై రమ్యమైన ఆతి మహర్షి ఆశ్రమము గలదు ఆ యాశ్రమమున భాసవిలాసులను సేరువ్వచు మునికుమారులు వసించుచుండిరి వారు పరస్పరము గాఢ మిత్రత్వము గలిగి యుండిరి, వారు క్రమముగ యౌవనమును బొంద వారి కంఠు లిరువురును స్వర్గస్థులు కాగా వారికి బిర్లు దైహిక క్రియలను సలిపి వియోగ జనిత దుఃఖముచే చింతాక్రాంతులై యుండిరి. వారిష్టదును వైరాగ్యమునుబొంది వేణుపదినవారై వనమున కాలమును గడుపుచుండిరి కాలక్రమమున వారు వార్ధక్యము నొందిరి విమల జ్ఞానమును బొందని వారిరువురు వృద్ధతాపసులు పిరకాలమునకు ఒకదోట కలిసికొనగా, విలాసుడు భాసుని కుశలము నడిగెను అప్పుడు భాసుడిట్లనియె -

మిత్రమా! జ్ఞేయమగు బ్రహ్మము నెఱుంగ నంత వఱకును కామసంకల్పాదులు నశింపనంతవఱకును మనకు కుశలమెచట ? మనుజులయొక్క చిత్తము అజ్ఞానకారణమున అనేక కార్యములందు ప్రవర్తించుచు చింతాయుక్తమై క్షణమైనను విశ్రాంతి నొందకున్నది అత్యులాభము కలుగనిచో జ్ఞానమను మహాషధి లేకున్నచో ఈ సంసారమను మహామారి ఉదయించుచునేయుండును! ఈ ప్రకారముగ వారిరువురును పరస్పరము సంభాషించుకొని కాలక్రమమున విమల జ్ఞాన మొంది ముక్తిని బడసిరి.

కాబట్టి ఓ రామచంద్రా! సంసారమను సముద్రమును దాటుటకు అత్యజ్ఞానముతప్ప మఱి ఏ యుపాయమున్నులేదు దేహమున ఇంద్రియాదుల కంటి అత్యుపేణుగ నున్నదిగావున ఆ దేహాదులకు సుఖదుఃఖములు కలిగినను అత్యుపేహానియు లేదు అంతఃకరణమున ఆసక్తి (సంగము) లేనివాడు నిర్విక్షేపమగు సుఖమును బొందును అట్టివాడు కార్యములజేసినను అకర్తయే యగును కావున సకల దుఃఖనివృత్తి కొఱకును అత్యుపేహప్రాప్తికిని అంతః కరణముయొక్క సంగమును నిర్మూలింపవలయును ఈ అంతఃకరణ సంసక్తి వలననే

క్రిమికీడాది యోనులును తదితర దుఃఖపరిపరలును గలుగు చున్నవి సుసక్తి రెండువిధములు - ఒకటి వంద్య సుసక్తి రెండవది వంద్యాసుసక్తి, దేహములందలి అసక్తి వంద్య సుసక్తి యనియు అత్మజ్ఞానముచే జనించి నదియు జీవస్మృక్తుల కుండుపట్టదియు సుసార రహితమైనదియు వంద్యాసుసక్తి యనబడును ముముక్షువగువాడు సాక్షిస్వరూపమగు అత్మయందే తన చిత్తమును స్థిరమొనర్చవలెనుగాని దృశ్యసాక్ష్యస్వరూప మగు దృశ్య పదార్థములందు అసక్త మొనర్చగూడదు జ్ఞాని జాగ్రత్తునందును సుషుప్తు నివలె నున్నవాడై దృశ్యవిషయములందు అసక్తి లేక యుండును ద్వైత (దృశ్య) త్యాగముచేతను, (అత్మ) విచారణదృష్టి చేతను జ్ఞానులు అత్మస్వరూపమున స్థితిగల్గవచ్చును ముక్తి నొందుచున్నారు ఓ రామచంద్రా ! అహంకారములు మూడు విధములుగ చెప్పుబడినవి

1) అకాశము కంటిను సూక్ష్మమై అన్నిటికంటి పరమైనట్టి ఏద్రూపాత్మను నేను అని తలంచుట మొదటి అహంకారము

2) అంతయు నేనే అను అహంకారము రెండవది

3) దేహమును నేను అనునది మూడవది

ఇందు మొదటి రెండును తత్త్వజ్ఞానము వలన గలుగునవియున్నె యున్నవి మూడవది దుఃఖము కొఱకే యగును శాంతి కొఱకు గాదు తదుపరి ఈ మూడు అహంకారములను గూడ వదలి శేషించిన నిరహంభాన రూపమగు పూర్ణ చిన్మాత్రము నవలంబించి దానియందే తత్పరుడవై యుండుము.

అకారాహిత్యముచే మనుజునకు పరమశాంతి లభించును త్రైలోక్యము తృణమువలె నపుడు భాసించును. అట్టి నిరాశచే మనుజునకు సర్వోత్తమ సుఖము లభించును. ఒక పర్యాయము విమల జ్ఞానోదయమై అజ్ఞాన గ్రంథి విచ్ఛిన్నమైనచో నిక మరల యెన్నటికిని అజ్ఞానబంధనము కలుగదు అవిద్యాచహితుడగు జ్ఞాని సదాచార లోక వ్యవహారములందు పూర్ణముగ తత్పరుడై యున్నను అంతఃకరణమున అత్మభావన గల్గి యున్నవాడై పరమానంద యుత్తుడై యుండును జనక, దిలీప శర్యాతి, మాంధాత, సగరాది రాజులున్ను బృహస్పతి శుక్ర చంద్ర

సూర్యాదులును సప్తర్షులును ఇంకొందరో ఇతరులు జ్యోతిషశాస్త్రం ఆయా రాజ్యాది కార్యములను ఆసక్తముగ నాచరించుచు అత్యంత మగ్నులై ప్రశాంతముగ వెలయుచున్నారు ఇంకనొందరో వెలయుచును

అత్యంత దుర్గమమును అపారమును భయంకరమునునగు ఈ సంసార సాగరము యుక్తి ప్రయత్నములచేత దాట బడదు ఏదేక వైరాగ్యములచే జ్ఞాను లవ్రాసని దాటి జీవన్ముక్తులై భ్రమ రహితులై దుఃఖవర్జితులై అత్యంత మగ్నులై యుండురు చిత్తనాశము కొఱకు శాస్త్రములందు చెందు క్రమములు గలవు - 1) యోగక్రమము 2) జ్ఞానక్రమము ప్రాణ నిరోధము యోగక్రమము సమ్యక్జ్ఞానాభ్యాసము జ్ఞానక్రమము, ప్రాణాయామాదులచేతను వైరాగ్యదులచేతను ఏకాగ్రత్వ దృఢాభ్యాసము చేతను ప్రాణస్థిరమవు నిరోధింపబడును అట్లే జ్ఞానము మిథ్య యనెయు అత్యంత సత్యమనెయు పూర్వముగ నెఱిగి అత్య విచారణచే దృఢభావనచేత అత్యయంచే స్థితి గలిగి యుండుట జ్ఞానక్రమము తత్తవిచారణ దృఢపడినచో ఎదుట నున్నవట్టికిని బోగములు రుచింపక యుండును.

ఓ రామచంద్రా! నీవు వైరాగ్యాదులను లెస్సగా నవలంబించి సంసారము (ఏక్రియ చేయుచున్నను) అత్యవిచారణ సలుపుచు చిత్తము వాస్తవముగ లేవనియు అత్యసత్యమనెయు ఇత్యాది విధములగ చెంతన చేయుము చేహమును గృహమునుండి చిత్తమును బేతాళమును బారద్రోలి శాంతిని బొందుము అట్టివిచారణనే పూర్వముబృహస్పతి యొక్క సాదరుడగు సువర్చుడు కావించెను అతడేనాకర్తానిని వింధ్యపర్వతముపై జెప్పెను కాబట్టి నీవున్ను అర్తాని నవలంబింపుము ఇక నీవును ఇంద్రియ మనోబోధదాయకమును బ్రహ్మపర వ్రతమునగు ఏ దృష్టి నవలంబించి పూర్వము వీతహవ్యముని అత్యవదమున సాక్షుకముగ నాదూఱుడయ్యెనో ఆ దృష్టిని గూర్చి వినుము

వీతహవ్యోపాఖ్యానము

పూర్వము వీతహవ్యుడను ముని విరక్తుడై సమాధి కీలించు సమిగ్ధము వింధ్యపర్వతగుహలను వెతకుచు ఆ వింధ్యారాజ్యమున నొక

చోట పర్ణకాలను నిర్మించుకొని అందు పద్మాసనము వైచికొని కూర్చొని
ఇంద్రియ మనంబులను బాహ్యభ్యంతర విషయములనుండి మరలించి
తన శుద్ధమనస్సుచే నిట్లు విచారించెను -

“ఓ ఇంద్రియములారా ! మీరు కేవలము కల్పితజడస్వరూపులు
చిదాత్మ స్వరూపుడనగు సాక్షిరూపుడనైన నాకును, మిథ్యారూపులగు
మీకును ఏ సంబంధము లేదు ఓ చిత్తమా ! నీవున్న జడరూపమవు,
కాబట్టిలేనిదానివే యగుదువు ఓ చిత్తమా ! నీవు అత్మను గూర్చిన భావన
చేయుము అప్పుడు అనంతసుఖము కలుగును” ఈ ప్రకారముగ
చింతన చేయుచు వాసనారహితుడగు వీరహవ్యుడు వింధ్యాచల
కందరమున సమాధియందు నిశ్చలముగ, మూడు వందల సంవత్సరము
లుండెను. ఆ సమయ మాతనికి అర్థముహూర్తమువలె గడచి పోయెను
ఆ కాలములో నాతడు గొప్పగొప్ప మేఘ శబ్దముల చేతను
దృష్ట్యాదులచేతనుగూడ మేలుకొనలేదు కాలక్రమమున యాతని
దేహము వర్షాకాలపు బురదచే భూమిలోకి జొచ్చుకొని పోయెను
మున్నూరు వత్సరముల కాలము సమాధి నుండి మేల్కొంచి
మనోరూపమున తన హృదయముననే ఈ క్రింది విషయముల
ననుభవించెను - కైలాసపర్వతవనమున మునియై నూజు వత్సరము
లుండెను కొంతకాలము ఇంద్రపదము ననుభవించెను తదుపరి శివుని
గణముగ నొక కల్పమువఱకుండెను.

అట్లు గణముగ నున్న సమయమున నొకపుడు తన పూర్వకాలిక
దేహము లన్నిటిని జూడ తలంపాతనికి గలిగెను అట్లాతడు తన నశించి
నట్టి దేహములను జూడగా నశింపని వానిలో వింధ్యారణ్యమందు బురదలో
కూరుకొనియున్న దేహమును జూచి తాను జీవన్ముక్తుడు, కావున తనకు
దేహత్యాగము నందుగాని గ్రహణమందు గాని పట్టుదల లేకున్నను ఆ
దేహము క్షయించు వఱకు దాని నాశ్రయించి లోకమున విహరింపదలచి
దాని నుద్ధరించుటకుగాను సూర్యగణమైన పింగళుని సహాయ మపేక్షించి
సూక్ష్మరూపమున సూర్యమండలమున బ్రవేశింప సూర్యుడాతని
యభీష్టము నెరిగి పింగళుని బంప అతడు బోయి భూమి క్రింద నుండి
యా శరీరమును లేవనెత్తగా నంత నాముని యొక్క సూక్ష్మదేహ మందు

బ్రవేశించెను పిమ్మట పింగళుడు స్వస్థానమున కరిగెను తన వాత ఆయుని స్నానాదుల గావించి నదీ తటమున నాపగలంతయు నుండి దినాంతమున మరల సమాధి శీలింప నిచ్చగల్గి, ఒకానొక, విచిత్రమైన గుహయందు బ్రవేశించి పూర్వమువలెనే ఇంద్రియాదులను సంబోధించి విచారణ సల్పెను ఈ ప్రకారముగ నాతడట్టి విచారణ సల్పుచు ఈ ప్రపంచమున జీవన్ముక్త రూపమున చాలకాలముండెను ఈ ప్రపంచమున 3000 సం॥ ఆతడు సుఖపూర్వకముగ విహరించి పిదప ఒకప్పుడు పితృహ కైవల్యమునొంద దలచి సహ్యాపర్వతగుహయందు బ్రవేశించి పద్మాసము నైదికొని కూర్చొని తన దేహాంద్రియ చిత్తాదులకును తదితర గుహారి పదార్థములకును నెలవు చెప్పి ప్రణవము (ఓంకారము) నుచ్చరించుచు తల్లక్ష్మభూతమగు పరమాత్మను భావించుచు క్రమముగ తురీయపదము నొంది స్వరూపమై (అత్మయై) విలసిల్లెను ఆతడు పరబ్రహ్మమున లీనమయ్యెను తదుపరి కాలక్రమమున నాతని దేహము శిథిలమై పంచభూతములందు విలీనమాయెను

ఓ రామచంద్రా! నీవున్ను వీతహవ్యునివలె స్వబుద్ధితే తత్త్వ విచారణ పలిపి సారవస్తువగు అత్మ నెఱిగి అట్టి అత్మజ్ఞానముద్వారా దుఃఖరాహిత్యము నొంది జీవన్ముక్తుడనై లోకమున విహరింపుము

శ్రీరాముడు - జీవన్ముక్తుల శరీరములకు అకాశగమనాది శక్తులున్నటుల యేల కానివింపవు ?

శ్రీ వసిష్ఠుడు - ఆ శక్తులు అగ్నియొక్క యూర్ధ్వచలనమువలె పదార్థములయొక్క స్వాభావిక శక్తులై యున్నవి అత్మజ్ఞానరహితుడైనను మనుజుడు మణి మంత్రోపధ యోగాభ్యాసాదుల ద్వారా ఆ శక్తులను బొందగలడు కాని అత్మజ్ఞుడు వాని నభిలషింపడు అతనికి ప్రపంచమున నేకోర్కెయు నుండదు.

శ్రీరాముడు - వీతహవ్యుని శరీరమును (భూమియందు కూడుకొనియున్న దానిని) హింసకజేవు లేల భక్షించలేదు ? లేక పంకాదులయందేల శిథిలమై పోలేదు?

శ్రీవసిష్ఠుడు - చిత్తము ఏయే పదార్థములందు పడునో అటు
అయా రూపమగుచుండును ఎట్లన శత్రువును జూచునపుడు ఏకారి
యగును పుత్రుని గాంచునపుడు ఆనందిత మగును రాగద్వేషాది
రహితుడునునగు యోగిశరీరముపై హింసక జీవితము కృ
పదునో అపుడా చిత్తము ఆ యోగియొక్క సమరూప చైతన్యముయొక్క
ప్రతిబింబముచే సమత్వము నొందును కావున నది ఆతనిని హింసింపదు
అందుచేతనే ఆత్మస్థితి గలిగియుంచిన వీతహృష్యని దేహమును
సింహవ్యాఘ్రాదులు బాధింపలేదు మరియు సమరూపమున నున్న
పంచభూతముల సంవిత్తువలన సర్వకారదశగా బొందియున్న ఆతని
దేహము వికారత్వమును బొందకుండెను ప్రాణముల గతియే
స్పందము బాహ్యవాయు జనిత హస్త పాదాదుల స్పందము, అభ్యంతర
చిత్తజనిత ప్రాణస్పందము శమించినచో శరీరమున ధాతువులు
క్షయింపవు. కాబట్టి యోగి దేహము తద్యోగాభ్యాసము వలన ప్రాణాది
స్పంద రహిత మగుటచే నశింపక యుండును. ఆత్మజ్ఞానులును,
వీతరాగులును, భిన్న గ్రంథులును, మహాత్ములునగువారు తమ
శరీరమున స్వతంత్రులు కాకతాళియ యోగముచే వీతహృష్యని సంవిత్తు
కొంత కాలము జీవింప వలెనని భావించెను, గావున ఆతడు జీవించెను
ఎపుడాతని సంవిత్తు విదేహ ముక్తివైపునకు ఆభిముఖమాయనో,
అపుడాతడు విదేహముక్తి నొందెను

సరూప నాశనము, అరూప నాశనము అని చిత్తనాశము రెండు
విధులు మొదటిది, జీవన్ముక్తుల కుండును రెండవది విదేహముక్తులకు
వర్తిల్లును జీవన్ముక్తుల చిత్తము వాసనా రహితమై మైత్ర్యాదిగుణ
సమన్వితమై యుండును అరూపనాశమున చిత్తముయొక్క లేశమేని
యుండదు సరూపనాశమున చిత్తము వాసనారహితమై ద్రవపటల
న్యాయమున వర్తింతును.

ఈ సంసారమను లతకు బీజము శరీరము దాని బీజము మనస్సు
దాని బీజము ప్రాణస్పందము వాసన ప్రాణస్పంద వాసనలలో నేయుకటి

నశించినను చిత్తము నశించును. ప్రాణస్థంద వాసనల రెంటి యొక్క బీజము శబ్దాది విషయములు కాబట్టి ప్రథమమున దృశ్యములగు శబ్దాది విషయములను ద్యజింపవలయును.

వాసనాక్షయ మననాశ తత్త్వ జ్ఞానముల మూడిటిని ఏక కాలమునే (తోడ తోడనే) దృఢముగ నభ్యసించ వలయును. ఏకాగ్ర్యము చేయుచున్ననుగూడ ఈమూడిటిని అభ్యసించుచు రావలెను సమస్త పదార్థములయొక్క యథార్థ దర్శనము (అత్మరూప దర్శనము) చేతను, శరీరముయొక్క నాశనమును గూర్చి విచారించుట చేతను వాసనలు చిత్తమున ప్రవర్తింపవు.

౬ రామచంద్రా ' కాబట్టి నీవు నిరంతరము అత్మ విచారణ సల్పుము అత్మజ్ఞాని యగు జీవన్ముక్తుడు సమచిత్తము గల్గి పార్శ్వ భోగాది రహితుడై ద్వంద్వములకు లోబడక అత్మయందే సదా స్థితికల్గి ఎల్లప్పుడు మహదానందము గలవాడై యుండును నీవున్ను అట్టి జీవన్ముక్త స్థితి నవలంబించి ప్రాప్తించిన కార్యములను ఫలాభిసంది రహితముగ గావించుచు నిరతిశయానంద రూపమగు అత్మవదమున వెలయుము

6.(1) నిర్వాణప్రకరణము (పూర్వార్థము)

‘ఓ రామచంద్రా ! ఈపక్షమే ప్రకరణానంతరము నిర్వాణ ప్రదమగు నిర్వాణ ప్రకరణమును నీవు వినుము’ అని వసిష్ఠ మునీంద్రుడు దెప్పించుచు శ్రీతలంచును సత్కలముగ వినుచుండ సాయంకాల సూచకములగు మృదుంగ శంఖాది రావములు మ్రోగగా నపుడు వసిష్ఠమునీంద్రుడు సభ విరమింప సభ్యులెల్లరు వారి వారి నివాసముల కరిగిరి విశ్వామిత్రుడు వసిష్ఠునితో సహా వసిష్ఠాశ్రమము వఱకు సాగనంపి తిరిగి వెళ్ళెను, ఆ రాత్రి రామలక్ష్మణ శత్రుఘ్నులు మూడు జాములవఱకు వశిష్ఠ ప్రాక్కోపదేశమును గూర్చి చింతనజేసి పిదప సగము జాము కాలము విశ్రమించిరి మరల ప్రాతఃకాలము సభ్యులెల్లరును సమావేశము కాగా వసిష్ఠమునీంద్రుడిట్లుపదేశించెను

ఓ రామచంద్రా ! వైరాగ్య అభ్యాస తత్త్వజ్ఞానముల ద్వారా పరిసారము దాటబడును గావున వాసిని నీవభ్యసించుము బ్రహ్మము జగద్రూపమున వర్తించు చున్నది కావున నీక ద్వైతకల్పన యెచట ? కాబట్టి నీవు దృశ్యభావనను వీడి అహంకారమును దృఢించి ఆత్మ (బ్రహ్మ) స్వభావమును బాగుగ నెఱిగి ఆత్మయందే స్థితిగల్గవాడవై పూర్ణసుఖము నొందుము.

శ్రీ రామచంద్రుడు - మహాత్మా ! తమ వాక్యార్థవిచారణచే నేను పరమార్థము నెరిగితిని సంశయములుడిగినవి ఆత్మయందు స్థితి కలిగినది. అంతఃకరణమున పరమశాంతి నొందుచున్నాను సర్వవ్యాపక్ము పరబ్రహ్మ స్వరూపమైనట్టి నా యాత్మకు నమస్కారము

శ్రీ వసిష్ఠుడు - ఓ రామచంద్రా ! ఈ దృశ్యజగత్తు పరిసారము అవిద్య (అజ్ఞానము) యొక్క విలాసమైయున్నది. బ్రహ్మ విస్వదులున్న అవిద్య యొక్క సర్వాంశస్వరూపులు, వారు జీవన్ముక్తులు దేహస్థితి పర్యంతమువారు ప్రపంచమున నుండి దేహంతమున విదేహముక్తులై పరబ్రహ్మమున వెలయుదురు వాస్తవము ! ఈ స్థావరజంగమాత్మకమగు దృశ్య ప్రపంచమంతయును భూతరూపత్వ మును బొందకయే యున్నది అజ్ఞానమువలననే ఈ దృశ్య మివిధముగ గానుపించుచున్నది జ్ఞానముచే

ద్విత్వకల్పనయే లేక బ్రహ్మము మాత్రమే శేషించి యున్నదగును అది కాలక్రమమున నంకురించి జన్మప్రదములై దుఃఖహేతువు లగును కావున బుద్ధిపూర్వకముగ వాసనలను జ్ఞానముచే దగ్ధ మొనర్చుటయే మోక్ష హేతువులై యున్నవి వాసనారహితులగు జీవన్ముక్తుల చిత్తము గొప్పసంకటము లందును, గొప్ప ఐశ్వర్యము లందును గూడ సమముగను, ప్రశాంతముగను నుండును

ఓ రామచంద్రా ! నీవున్న జనకాదులవలె నట్లే బ్రహ్మస్వరూపము నవలంబించి అసక్త బుద్ధిగలవాడవై దృశ్యసత్వత్వభావన లేక వర్తింపుము

శ్రీరాముడు - మహాత్మా ! నా అజ్ఞాన మిప్పుడు నిక్కముగ శమించినది. నేను ప్రబుద్ధుడనైతి నేనిక మరల దుఃఖమెన్నటికిని బొందను ఇక తాము చెప్పిన దొప్పున అచరించెదను జ్ఞానము వారా వాసనలు క్షయించుటచే నేను నిశ్చయముగ జీవన్ముక్త పదస్థితి జీవుల కెట్లగునో తెలుప వ్రాద్దన.

శ్రీవసిష్ఠుడు - చిత్తపశమనమునకు అత్మజ్ఞానము, ప్రాణ నిరోధము ఉపాయములు రెండును సమములే మఱియు ఏకఫలమునే కలుగ జేయునవి. కాని కొందఱికి మొదటిది అసాధ్య మగును, మఱి కొందఱికి రెండవది అసాధ్యము గను నుండును నాకు మాత్రము జ్ఞాన నిశ్చయమే సుసాధ్యమైయున్నది. ఓ రామచంద్రా ! జ్ఞానమువలన ముక్తి ఎట్లు లభించునో పూర్వము వచించితిని, ఇప్పుడు ప్రాణనిరోధోపాయమును గూర్చి నీకు వచించెదను వినుము

భుక్తుంతోపాఖ్యానము

బ్రహ్మదేవుని సుతుడనగు నేనొకప్పుడు స్వర్గమున ఇంద్రసభ యందు నారదాది ఋషుల వలన చిరంజీవుల కథను వింటిని. అచట అక్కఱ ప్రసంగమున శాశ్వతపుడను ముని - మేరుపర్వతము యొక్క ఈశాన్య కోణమున నున్న పద్మరాగ శిఖరముపై గల అమ్రకల్ప వృక్షముపై దక్షిణభాగమున గల పక్షుల స్థానమున భుక్తుండుడను కాకి గలదనియు, అతడు చిరంజీవి, రాగరహితుడు, త్రికాలజ్ఞుడు, ఆత్మ వేత్త యనియు

ఈ ప్రకారముగ ఆ భుశుండుని వృత్తాంతము రెండు మారులు ఉన్నది ఉన్నట్లు చెప్పగా, ఆ సభానంతరము నేనా మేరుపర్వతముపైకి జని ఈశ్వరభాగమున గల కల్ప వృక్షమున పెక్కు కాకుల మధ్య విలసిల్లుచున్న భుశుండుని యెదుట ఆకసమునుండి దిగగా ఆతడు లేచి సత్కరించి నన్నాసనముపై గూర్చుండబెట్టి యిట్లనెను - మునీంద్రా! తమ రాకచే మేము ధన్యులమైతిమి మా ఆశ్రమము పవిత్రమైనది. తమ యాగమన కారణ మెఱిగి యున్నను తమ వాక్యామృతమును గ్రోల తలంపుగల మాకు తమ రేల ఇటకు వేంచేసిరో వచింప వేడెదము అప్పుడు నేను భుశుండునితో 'మీరేకుల మందు జన్మించితిరి? బ్రహ్మవేత్త లెద్దిరి? మీ అయు వెంత? ఏయే వృత్తాంతములు మీకు జ్ఞాపకమున్నవి? అని యడుగ భుశుండు డిట్లు పలికెను

కైలాసవాసియు పార్వతీవల్లభుడునునగు శంకరుని యొక్క మాతృగణము నందలి ముఖ్యులగు ఎనిమిదిమందిలో ఏడవదియగు 'అలంబుసకు' చందుడను కాకి వాహనమై యొప్పుచున్నది. ఒకప్పుడు అమాత్యక లందరును గలిసి ఆకాశమున ఉత్సవమును సలిపిరి మఱి తుంబురు భైరవులను బూజించి మదిరాపానముచే సంతుష్టులై నొక గోష్ఠి పల్చి, అందిట్లనుకొనిరి - 'ఉమానాథుడగు శివుడు మనల నేల అనాదర దృష్టితో చూచుచున్నాడు మనము మన ప్రభావము నాతనికి జూపెదము దానిచే నాతడు మనలనిక అనాదరింపకుండును' అని నిశ్చయించి పార్వతిని వశపరచుకొని మంత్రసహిత జలము నామెపై ప్రాక్షింది ఆమెను భక్త్యపదార్థముగ జేసి ఆడుచు పాడుచు మహోత్సవము గావించుచుండ ఆ యుత్సవమున బ్రాహ్మదేవియొక్క వాహనములైన ఏడు హంసలును, చందుడను కాకియు ఆకసమున నృత్యము సలిపిరి. అనంతరము ఆ యేడు హంసలును చందునితో సమాగమమునొంది గర్భవతులైరి. ఆ విదప మాతృకలును హంసలును రుద్రునికడకేగి భక్త్యరూపమున నున్న పార్వతిని అతనికి సమర్పింప ఆతడు వారిపై కృద్ధుడు కాగా అంతట వారు (తమ అవయవముల దానము ద్వారా) పార్వతిని సృజించి వివాహ మూలకముగా నాపెను శివునకొసంగ అందరు సంతుష్టులై వారి వారి స్థానముల కరిగిరి. హంసలు బ్రాహ్మదేవికడకేగి జరిగిన వృత్తాంత మామెకు

చెప్పగా ఆమె గర్భవతులైనవారిని జూచి 'మీరిక వాహన కార్యమునకు సమర్థులు కాజాలరు కావున మీ యిచ్చా పూర్వకముగ సందరింపువని వచించి నిర్వికల్ప సమాధి యందు సుఖముగ నుండెను అంతట కాలక్రమమున ఆ హంసలు విష్ణునాథి కమల పల్లవములపై యునువది యొక్క గ్రుడ్లను పెట్టగా, నవి పగిలి మేమిరువదియొక్క కాకులము జనించి బ్రాహ్మదేవిని చాలకాలము ఆరాధింప ఆమె మాకు జ్ఞాన మొసంగుటచే ముక్తులమైతిమి తదుపరి ఏకాంతమున ధ్యాన (సమాధి) యందుండ గోరి మేము వింధ్యపర్వతముపై గల మా తండ్రీవర్ధ కే'గా ఆతడు (దండుడు) 'పుత్రులారా! మీరు ముక్తిని బొంద గోరుచో దేవియగు అలంబుసను బ్రార్థింపుడు' అని చెప్పి మేము బ్రాహ్మదేవి యనుగ్రహముచే మేము జ్ఞేయము (బ్రహ్మము)ను బూర్వముగ నెఱింగితిమి, ఏకాంత స్థితికై ఇప్పుడు ఉత్తమ స్థానమును గోరుచున్నాము అని విన్నవింప నాతడు మేరు పర్వతమున నున్న యీ గూటిని గూర్చి వచించి తానిట్లానిని పూర్వము నిర్మించి నిట దేవీ ధ్యాన మగ్నుడై యుండెనియు అటకేగి సుఖముగ నుండుదని తెలుప, మేము భగవతికిని, మా తండ్రీకిని వందనము లర్పించి ఆకాశమున నెగసి ఆ వృత్తాంతమును తల్లులగు హంసలకును, బ్రాహ్మదేవికిని ఎఱింగించి వారి యనుమతిని బడసి యచ్చోటు కేరెంచి సుఖముగ వసించుచున్నాము

మా సోదరులు కాలగర్భమున లీనమై శివపదము నొందిరి. మేము అత్యస్వభావ మాత్రముచే సంకుష్టులమై అత్యయందే తృప్తినొంది సాంసారిక భ్రమలచే మోహము నొందక ప్రకాంతముగ కాలక్షేపము చేయుచున్నాము అనేక యుగములు కల్పములు గడచిపోవుటను నేను గాంచితిని. యుగాంతమందలి ప్రచండ వాయువులచేతను తదితర సమయములందును గూడ ఈ కల్పవృక్షము చలింపకయే యున్నది కల్పాంతమున జగద్భితి విరమించు నపుడు నేనీ గూటిని వదలి అకాశముననే స్థితి కలిగి ద్వాదశాదిత్యులు తపింప జేయునపుడు 'నేను వరుణుడను' అను ధారణ కలిగియు ప్రచండవాయువు వీచునపుడు 'నేను పర్వతమును' అనుధారణ గలిగియు, జగత్తు సముద్ర రూపమగునపుడు వాయువును నేను అనుధారణ గలిగియునున్నవాడనై

తిరిగి యుగారంభమగు వరకు నిర్వికల్ప సమాధియందు ఆత్మ యందు ప్రశాంతముగ స్థితిగల్గి తదుపరి ఈ వృక్షముపైకి స్వస్థానమున కేతెందుదును పరమేశ్వరుని నియతిచే నేను ప్రతికల్పమున నెట్లు ధారణాదులు నవలందించి చిరంజీవియై యున్నాను నాసంకల్పముచేతనే ప్రతికల్పమందు ఈ పర్వతముపై నీ శిఖరమున ఈ కల్పవృక్షము ఉదయించు చుండును ఓ మునీంద్రా! నాయీ గడచిన జీవిత కాలమున నేనెన్నియో సృష్టలను, ప్రళయములను, విచిత్ర ఘటనలను, అశ్రేయకరమైన దృశ్యములను గాంచితిని. ఈ సృష్టలందరి ఎందరో మహర్షులు, దేవతలు, రాజులు ఇపుడు నాస్పృతి పథమున గలరు బ్రహ్మదేవుని పుత్రుడవగు నీకిది యెనిమిదవ జన్మము. ఎనిమిది కల్పములందు (లేక జన్మలందు) నీవు నన్ను గలిసికొనినట్లు నాకు జ్ఞాపకముగలదు.

వ్యాస వాల్మీకాది మహర్షులు యుగయుగమునను మహాభారత రామాయణాది గ్రంథముల రచించుట జ్ఞప్తికి గలదు రామాయణమును వేలాది శ్లోకములుగల జ్ఞానశాస్త్రమును వాల్మీకి రచించి యుండుట స్మృతియందుగలదు పూర్వకల్పములందు విస్మృతమగుటచే మరల వాసిష్ఠ రామాయణమును జ్ఞానశాస్త్రమును అతడు పండ్రిండవ మారు రచించును అట్లే వ్యాసులవారు భారతమును ఏడవ మారు రచించును ప్రతి మన్వంతరమున జగత్కృమము విపర్యయమునొంద నాకు క్రొత్త మిత్రులు క్రొత్తబంధువులు క్రొత్త భృత్యులు క్రొత్తనివాసస్థానములు ఏర్పడుచుండును. ఒకపుడు వింధ్యాచలమున ఒకపుడు హిమాల యమున, ఒకపుడు మలయాచలమున, ఒకపుడు ఈమేరు పర్వతమున గూటిని నిర్మించుకొని యుండును

వాసనలు లేనివానిని, చింతలు నశించినవానిని, వివేకయుక్తుని, బ్రహ్మపదమున విశ్రాంతి నొందిన, వానిని చందలమనంబులేని వానిని, సమాహత చిత్తుని మృత్యువు బాధింపదు ఆత్మప్రాప్తి కార్యముననే మనుజులు తమ చిత్తమును నియోగింప వలయును ముల్లోకము లందును ఈ సమస్తజగత్తునందును ఆత్మతప్ప మఱి ఉత్తమమైనదియు విశ్రాంతి దాయకమునగు వస్తువేదియునులేదు అత్మదృష్టి యొకటియే

సంసార భయమును నశింపజేయునది. అత్మచింతన యను దాని పథులలో నొకటియగు ప్రాణచింతనను నేనాశ్రయించితిని, పూర్వక క్షుభక రేచకాది రూప ప్రాణాయామాదుల యొక్క సంధిరూపమైన చైద్రూప పరమాత్మయందు స్థితిగలిగి యుండుట ముక్తి హేతువగును అట్టి ప్రాణాపాన సంధిరూపమగు పరమాత్మనే నేనుపొందించుచున్నాను. ప్రాణసమాధిద్వారా నేను నిర్మలమగు అత్మయందు చిత్త విశ్రాంతి నొందితిని. ఇట్టి దృష్టి నవలంబించి నేనాత్మయందు నిరంతరము స్థితి కలిగి యుండుటచే ఈ జగత్త్వములందు విక్షేపరహితుడనై సమబుద్ధి గలిగి అనందముగ వెలయుచున్నాను.

ఓ రామచంద్రా! ఈ ప్రకారముగ తన వృత్తాంతమంతయు తెలియజేసిన అమృతాత్ముడగు భుకుందుని నేను కొనియాడి అటనుండి బయలుదేలి సప్తర్షి మండలమునకు బోవుచుండ ఆ భుకుండును స్నేహవశమున నావెంట చాలా దూరము వఱకు రాగా నేను చేయి పట్టుకొని యెట్లో అతనిని తిరిగి పంపివేయ కష్టముతో నాతడు వెనుకకు మరలెను ఏదప నేను సప్తర్షిలోకమును జేరితిని. పూర్వము కృతయుగాదియందు రెండు వందల సంవత్సరములైన తదుపరి నేను భుకుందునితో నట గలిసితిని మఱల నేటికీ యెనిమిదివత్సరముల క్రితము మఱియొక పర్యాయము మేరు పర్వతముపై భుకుందుని నేను గలసి కొంటిని.

శ్రీవార్మిక - ఈ ప్రకారమగు భుకుందుని కథను ఏ విమలమతి విచారించునో అతడు భయవ్యాప్తమగు సంసార నదిని దాటివేయును ఓ రామచంద్రా! ఇట్లు నిరంతరాభ్యాసముచే నుత్పన్నమైన జ్ఞాన యోగములచే భుకుండుతే రీతి పొందదగిన వస్తువు (అత్మ) బొందెనో నీవున్ను ఆరీతి పొందుము సంసారమున అసక్తబుద్ధిగలవారునునగు జనులు భుకుండుని పగిది పరబ్రహ్మమున స్థితిగల వారగుదురు

శ్రీరాముడు - మహాత్మా! ఈ శరీరరూప గృహము నెవరు నిర్మించిరి? ఇది ఎట్లు స్థితి నొందియున్నది? దీనియందెవరు వసించు చున్నారు.

శ్రీవాసిష్ఠుడు - ఓ రామచంద్రా! రక్షమాంసాదిమయమగు ఈ శరీరమును ఎవరును నిర్మింపలేదు ఇది యంతయు స్వప్తమువలె ఆటాసమాత్రమే అయియున్నది స్వప్న మనో రాజ్యాదులందువలె ప్రతిభాసకాలమందు మాత్ర మీ దేహము సత్యముగ రోచును తదితర కాలము లందు అసత్యమైయున్నది ఈ ప్రపంచము దీర్ఘస్వప్తమువలె దీర్ఘమనోరాజ్యము వంటిది మనుజుడు తన మనోరాజ్యమందలి వ్యాఘ్రాదులచే నెట్లు భీతనందతో అట్లే పంకల్పకల్పితమగు ఈ జగత్పదార్థములందు భయమేల? చిత్తుకాశము కంటి వేతైనదేదియు లేదు అనునదియే సమ్యక్జ్ఞానము కాబట్టి అజ్ఞాన సద్రనుండి మేలుకొని ఆటాస మాత్రమును, అపత్యమునునగు ఈ దృశ్య ప్రపంచమునంతయు వీడి సద్రూపమగు ఆత్మనే ఆశ్రయించి ఆత్మయందే స్థితిగల్గి పరమానందము నొందుము.

ఈ ప్రకారమగు బోధను రామచంద్రుడు విని స్వాత్మయందు విశ్రాంతినంద ఆతని ఆత్మవిశ్రాంతికి స్థిరత్వమును గలుగజేయుట కొఱకై వసిష్ఠమునీంద్రుడు తన బోధను కొంతసేపు విడిచెను ఒక ఘడియ కాలమైన విదప వసిష్ఠుడు రామచంద్రుని సమాధినుండి మేలుకొని పి మరల యిట్లు బోధింపనారంభించెను -

ఓ రామచంద్రా! నైన దెల్పిన విధమున ఆత్మయందు స్థితుడైన జగత్తు సత్యమును విశ్వాసమును వీడి పురుషప్రయత్నముచే ఈ పంసార దక్రముయొక్క వాధియైన పంకల్పము (చిత్తము)ను రహిత మొనర్చుము నీవు పర్వ వ్యాపియు, పర్వజ్ఞుడునునగు ఆత్మవేదాసి. మనస్సు దేహాదులుకాదు పరమార్థమున ఈ సమస్త స్థూలసూక్ష్మ ప్రపంచము ఆత్మకంటి భిన్నముకాదు ఇవిషయమున సాక్షాత్ పరమశివుడు నాకుపదేశించిన పంసారదుఃఖిప్రశమనకరమగు బోధను వినుము.

శివపూజోపాఖ్యానము

ఓ రామచంద్రా! పూర్వమొకపుడు నేను పార్వతీపరమేశ్వరుల నివాసస్థల మగు కైలాస పర్వతముపై గంగాతటమున ఆశ్రమమును

నిర్మించుకొని శివభాజా తత్పరుడైనయ్యుంటిని ఒకనాడు రాతి మొదటిజాము సకము శతచిన విమ్మల నేను సమాధిని విరమించి దృష్టిని బాహ్యమున బ్రసరింప నచట గొప్ప ప్రకాశము కనిపించెను అదియేమియని చూచుచుండ సంతలో శివుడు పార్వతీ సమేత నై పరివార సహితముగ నా శిఖరమున కేతించినట్లు కనుగొంటిని అప్పుడు నే నమ్మహాదేవుని సమీపించి, ఆ పార్వతీ పరమేశ్వరులను భక్తితో బూజింప నంతట శివుడిట్లు ప్రశ్నించెను.

శివుడు - మునీంద్రా! నీ తపము నిర్విఘ్నముగ జరుగుచున్నదా? నీవు బ్రహ్మపదమున స్థితిని బొందితివా? ఆపుతునే నిట్లంటిని పభూ! మహాదేవుని స్మరణముచే ప్రాణులకు బొందరాని పదార్థమెద్దియును లేదు తమ్ముస్మరించి ఆనందించు ప్రాణులు ధన్యులు, వారుండు పులము ధన్యము, తమ స్మరణమును చింతామణిని ధరించుటచే నా పుష్కలముల నశించినవి మహాత్మా! నాయీ సంశయమును లేదెదింపవేదెద పర్వపాపక్షయకరమును పర్వవిఘ్నవికార రహితమునగు దేవార్చన యేదియో సెలవింతు?

శివుడు - మునీంద్రా! దేవుడన బ్రహ్మకాదు, విష్ణువైనాడు, శివుడుకాదు, సూర్యచంద్రాదులునుగారు సచ్చిదానంద రూపమగు ఆత్మయే దేవుడు అట్టి చిద్రూప ఆత్మ తత్త్వము నెఱుంగని వాసి కొఱకు విఘ్నాధికార పూజనము మొనర్పబడినది. ఆత్మ పూజనముచే ఆత్మసాక్షాత్కారమును అభ్యుత్థిమ ఫలము లభించును అట్టి ఆత్మను శమ జ్ఞానాది పుష్పములచే నర్పించవలెను ఆత్మపూజను త్యజించి ఇతర పూజల నన్వేషించువాడు, కల్పవృక్షమును ద్యజించి కంటక వృక్షముల నాశ్రయించువాడే యగును.

మునీంద్రా! ఈ జగత్సంతయు పరమాత్మ స్వరూపమే అయియున్నది. ఆ పరమాత్మయే దేవదేవుడు ఆతనినే శమజ్ఞానములచే పూజించవలయును రూపదీపాదులచే గావించు దేవపూజ సామాన్యుల కొకకే చెప్పుబడినదగును మునీంద్రా! ఆత్మరూపమగు చైతన్యమున కన్యమైనది యెద్దియునులేదు బ్రహ్మ విష్ణు శివాదులకున్న ఆ పరమాత్మ

తండ్రి అట్టి ఆత్మ నెఱంగినవాడు మఱల ఈ సంసారమున జనంపడు,
జ్ఞానము చేతనే ఆ యాత్మ పూజింపబడును

అఖండ సాక్షాత్కార వృత్తిరూపమగు ఆత్మజ్ఞానము
కలిగియుండుటయే పరమ ధ్యానము అదియే ఆత్మరూపరసవంతుని
పరమ పూజ సచదుడున్నను కూర్చొనయున్నను చూచుచున్నను,
వినుచున్నను సర్వకాలము లందును ఆత్మమయ్యై యుండవలెను
సంకల్పములను వాసనలను పారద్రోలవలెను ఆత్మయొక్క స్వల్పకాల
ధ్యానముచేతనే యెన్నియోవేల యజ్ఞములు చేసిన ఫలము లభించును
కాబట్టి యథాప్రాప్తములగు పదార్థములను గ్రహించుచు సుఖ దుఃఖము
లందు నిర్వికారుడై సమద్వంద్వ గలిగి ఆత్మను (జ్ఞానముద్వారా)
నిరంతరము అర్చించవలయును ఈ ప్రకార ముపదేశించి అమృతా
దేవుడు తన యభిమత స్థానమునకు వెడలిపోయెను రామచంద్రా
అప్పటినుండి నేటివరకును నేనా ఆత్మపూజనే చేయుచు చింతారహితుడనై
యుంటిని మఱియు అట్టి ఆత్మ పూజ గావించువాడు వ్యవహారమగుటచే
యున్నను భేదవర్ధితుడైయే యుండును అపదలందును మహా
దుఃఖములు సంప్రాప్తించినపుడును నీచిట్టి ఆత్మద్వంద్వమే అవలంబించి
విచారించుము ఈ సాంసారిక పదార్థములు నశ్వరములైనవి కావున వానికి
విషాదము నొందవలదు కాశ్వరమై స్థిరమై అనందదాయకమైనట్టి ఆత్మనే
అన్వేషించి అట్టి ఆత్మయందే స్థితి గలిగి దుఃఖరహితుడనై యుండుము
చిత్తము (వాసనా త్యాగము చేతను, జ్ఞానము జేతను లేక ప్రాణసిరోధము
చేతను) అచిత్తత్వ దశ నొందుటయే పరమోత్తమ పదము (మోక్షము).
అనంతమై, కాశ్వరమై, నాశరహితమై నిర్వికారమైనట్టి రిల్య ఫలమున ఈ
బ్రహ్మాండము లన్నియు మజ్జవలె స్థితి నొందియున్నవి మఱియును
పరమాత్మయను మహాలయందు ఈ జగంబులు నేఖలు చందనమున
వర్తించుచున్నవి. అవి అధిష్ఠానద్వంద్వముల దా పరబ్రహ్మమున కన్న
వేరుగాకయు దృశ్య (అరోప) దృష్టచే కర్మితములైయు యున్నవి
అసత్యమున్ను, అవస్తువున్ను నగుటచే ఈ దృశ్యస్పృశ్యము
దీర్ఘస్వప్నమేయని ఎఱుగుము

ఓ రామచంద్రా ! ఇక నిపుడు శ్రీకృష్ణునిచే అర్జునునికుండేశంప బడిన అసంసక్తి వలన గలుగు శుభగతిని గూర్చి వినుము

అర్జునోపాఖ్యానము

భగవంతుడగు యముడు ప్రతి చతుర్యుగమున కొంత కాలమైన వెనుక ప్రాణులకు తానెసంగు బాధయందు పాపమును గూర్చిన ఆశంకచే నొకప్పుడు అయిదు లేక ఏడు లేక ఎనిమిది లేక పది లేక వంద్రుడు లేక పదునాణువత్సరములు తపస్సు చేయును అతత మృత్యువు ఏ ప్రాణిని వధింపదు అపుడు భూతలము అధిక ప్రాణులచే వ్యాప్తమై సంచారము నకు అయోగ్యమగును ఆ సమయమున భూభార నివృత్తికొఱకు అధర్మ ప్రవర్తకులగు ప్రాణులను (రామకృష్ణాది) దేవతలు అనేకయుక్తులచే నశింపజేయుదురు ఇపుడు యమ పదము నధిష్ఠింపమున్న వైవస్వతుడు కొంతకాలమునకు అట్లే తపస్సు చేయఁజేసినపుడు భూతలము మృత్యురహిత ప్రాణులచే వ్యాప్తము కాగా భూదేవి భార నివృత్తికొఱకు విష్ణువును శరణుబొందును అపుడు విష్ణువు నరనారాయణుల అనుచరులగు సమస్త దేవతలతో గూడ రెండు దేహములతో నీభూమిపై నవతరించును అందొకటి వసుదేవుని పుత్రుడగు వాసుదేవుడుగను, మఱి యొకటి పాండు తనయుడగు అర్జునుడుగను బ్రసిద్ధికెక్కును. అపుడు కౌరవ పాండవులకు యుద్ధము సంభవించి విష్ణువు ద్వారా కౌరవులను నశింపజేసి భూభారము నడంచును అయుద్ధసమయమున అర్జునుడు శోకయుక్తుడు కాగా తత్సంగ్రామ సిద్ధికొఱకై అపుడు కృష్ణపరమాత్మ ఆతనికి ఆత్మజ్ఞానమును నివ్వెడమున బోధించును -

ఓ అర్జునా, ఆత్మపుట్టునదీకాదు, నశించునదికాదు అది నాశరహితము, కాశ్యతము, నిర్వికారము, అట్టి ఆత్మయేనీవు నీవు వధించువాడవు కాదు, వధించు దేహేంద్రియాది సంఘాతము నేనను అభిమానమును సర్వదా వీడి జరామరణ రహితమగుకాశ్యత ఆత్మయే నీవని భావింపుము యుద్ధము నుండి పరుగిడిపోవట క్షాతధర్మము కాదు క్షత్రియులకు యుద్ధము సహజధర్మము, కార్యము యొక్క సిద్ధి అసిద్ధులయందు సమబుద్ధిగలిగి అసంగమగు ఆత్మయందు స్థితిగలిగి

యున్నవాడనై యథాప్రాప్తములగు కర్మములను నిస్సంగముగ నాచరించుము అపుడు పాపము ఏమాత్రము నిన్పంటదు సమస్త సంకల్పములను ద్యజించి సమకాలతపిత్తుడనై శేషించు ఆత్మయందు స్థిరబుద్ధి కలిగియుండుము సంకల్పములన్నియు శమింప మనుజుని యొక్క వాసనారహితమగు చిన్మాత్రము యొక్క స్వరూప మేదిగలదో అదియే పరబ్రహ్మము సామాన్యరూపము పరరూపము అను రెండు రూపములు నాకు గలవు శుభ దక్ష గదాదియుక్తమగునది సామాన్యము అద్యంత రహిత నిర్వికార చిద్రూప ఆత్మపరము ఆత్మబోధ నీకు కలుగనంతపఱకు సామాన్యరూపమును భజించుము. ఆత్మజ్ఞాన ప్రాప్త్యనంతరము నా పర రూపమును నీవెఱుంగ గలవు అద్వానిని బొందినజేవుడు మరల ఈ సంసారమున జనింపడు జగత్తుయొక్క సత్యత్వబుద్ధిని ఆత్మయొక్క అసత్యత్వ బుద్ధిని వదిలి తుచ్ఛమగు మనస్సును గూడ త్యజించి శేషించు ఆత్మయందు స్థితి గలిగియుండును. అనాది కాలాభ్యాసముచే బ్రోధమైనట్టి వాసనయే ఈ సంసార త్రమనుగలుగజేయుచున్నది, కాబట్టి తత్త్వజ్ఞానాభ్యాసముచే వాసనను సమూలముగ నశింపజేసి శ్రేయమునొందుము అనాత్మ రూపములగు దేహదులందరి ఆత్మభావనారూపమగు ఈ వాసన ఆత్మజ్ఞానమును మహాబోధచే నశించుచున్నది. ఓ యర్జునా - నీవు పవిత్రమగు ఆత్మవు. దేహదులు నీవుకావు కావున వీనియందలి అహంభావ మమకార రూపమగువాసనను వీడి జీవన్ముక్తుడనై యథా ప్రాప్తములగు కార్యములను అసంగబుద్ధితో నాచరింపుము ఎవరి హృదయమున ఆత్మజ్ఞానమును అగ్నిప్రజ్వలించుచుండునో అతని యందిక వాసనారూపబీజముదగ్ధమై మరల యెన్నటికిని నంకురింపదు అట్టి వాడిక జలమందు మలపత్రమువలె సుఖ దుఃఖాదులందు మునుంగడు ఈ ప్రకారముగ భగవంతుడుపదేశింప నపుడు అర్జునునకు ఆత్మజ్ఞానోదయమై సంశయములు క్షయింప భగద్వాక్యానుసారము కార్యసన్నద్ధుడగును

ఓ రామచంద్రా! నీవున్ను ఇట్టి దృష్టి నవలంబించి అసంగమగు ఆత్మయందు స్థితిగలవాడనై యథాప్రాప్తములగు కార్యములను నిస్సంగబుద్ధితో నాచరింపుము, ఈ జగత్తుస్వపురుల్యమైనది. ఇట్టి సృష్టి

రూపస్వప్నమున సంభవించినది యెద్దియును లేదు అజ్ఞానము లేదు ఈ సంసార స్వప్నమున ఒక భ్రమనుండి ఇంకొక భ్రమములమును బ్రవేశించుచు మోసాతుడగుచున్నాడు

ఈ సందర్భమున నొక భిక్షుకుని వృత్తాంతమును వచించెదామినుము.

జీవహోపాఖ్యానము

సమాధ్యభ్యాస తత్పరుడగు నొక భిక్షుకుడుండెను సమాధ్యభ్యాసముచే శుద్ధమగు ఆతని చిత్తముచేసిన చింతనచేయుచుండెనో తద్రూపమును శీఘ్రముగ బొందు చుండెను ఒకనాడతడు సమాధి నుండి విరతుడై తనయాసనముపై గూరుచుండి ఏకాగ్ర చిత్తముతో నేనో చింతనజేయుచు వినోదము కొఱకు నేనొక సామాన్య మానవుని చిత్రీని భావించెదను, అని తలచెను వెంటనే యాతడు జీవటుడనై, సామాన్య మానవునిగా తన్నుదలంచుకొనెను ఆ జీవటుడు నిద్రయందు తన్ను వేదాధ్యయన యుతుడగు బ్రాహ్మణునిగను, ఆ బ్రాహ్మణుడు నిద్రయందు తన్ను రాజుగను, ఆ రాజు స్వప్నమున తను అప్పరసగను అట్లే ఆ అప్పరస నిద్రయందు తన్ను అదుజింకగను, ఆ జింక నిద్రయందు తన్ను లతగను, ఆ లత నిద్ర యందు తుమ్మెదగను, ఆ తుమ్మెద మరణకాలమున తన్నుహంసగను, ఆ హంస (అనేకజన్మ లందు తిరుగాడి తుదకు ఒకానొక హంస జన్మయందు) మరణకాలమున తన్ను దలంచుకొని ఆ యా రూపములనే బొందెను బ్రహ్మదేవుని వాహనమగు హంసగా నున్నపుడు ఆ బ్రహ్మదేవుని వలన వివేకవైరాగ్య జ్ఞానాదుల నొంది జీవన్ముక్తుడై యుండెను అట్లు బ్రహ్మదేవుని వాహనమగు హంసరూప మునున్నపు డాతడొకపుడు బ్రహ్మదేవునితో గూడ రుద్రపురమున కేగి అట రుద్రునిగాంచి 'నేను రుద్రుడను' అను బుద్ధి కలుగ తన హంసరూపమున త్యజించి రుద్రుడాయెను ఆ రుద్రుడు సర్వోత్తమ జ్ఞానయుక్తుడై మెలగుచు తన పూర్వకాలిక వృత్తామంత మంతయును స్మరించి యిట్లనుకొనెను అహ! ఈ మాయ యెంత విచిత్రమైనది - అసత్యమైనను సత్యమువలె భాసించు చున్నదే - మనః కల్పితమగు ఈ సంసార సంభ్రమమున అయా బ్రాహ్మణ రాజ అప్పరసాది భావనలచే

అయా నూలు జన్మలను ధరించి ఆ భిక్షుకుడనే యగు నేనిపుడు
 రుద్రుడనై వెలయుచున్నాను. ఇదియంతయు భావనావళియు నను
 అనాత్మవస్తువుయొక్క చింతన చేతన ఏర్పడినది. విచారణచేతను,
 అత్మవస్తు చింతనచేతను ఈ దృశ్యమంతయు మిథ్యయను భావన
 దృఢపడగా అయ్యది విలీనమై పోవుచున్నది. ఈ జగదాకారము
 తత్త్వజ్ఞానముచే బాధితమైనందు వలన ప్రాతిభాసిక రూపమున నియ్యది
 స్థితి గలిగియున్నను రానిచే నేమియు హసితేదు. అది ఏనోదము కొంత
 యగును. కావున నేనిపుడాయాబ్రాహ్మణాదుల సంసారము లందు
 ప్రవేశించి వారలను ప్రబుద్ధుల జేసెదను, అని నిశ్చయించి ఆ రుద్రుడు
 నిద్రించుచున్నట్టియు అయా భిక్షుక బ్రాహ్మణాదులందరిని తన జ్ఞాన
 తేజముచే ప్రబుద్ధుల జేయ, వారందరును రుద్ర తేజముచే
 జ్ఞానసంపన్నులై రుద్రరూపులై రుద్రుని యాజ్ఞచే వారి వారి
 సంసారములందు కొంతకాలము భోగముల ననుభవించి మరల
 రుద్రలోకమును జేరి ఉత్తమ గణములై కల్పాంతమున రుద్రునితో సహా
 విదేహముక్తులై వెలయుదురు

అంతట శ్రీరాముడు వసిష్ఠుని ఆ జీవటాది రూపముల బొందిన
 భిక్షుకుడిపు దెవటనైన యున్నాడా లేదా యని ప్రశ్నింప నాటిరాత్రి
 సమాధియందు ముల్లోకములను గాంచి మరునా డా విషయమును
 తెలియజేసెదనని అమ్మునింగ్రుడు వచింప నింతలో మాధ్యాహ్నకాలిక
 దిండిమశబ్దములు ద్రొగగా పథ విరమింపబడెను. మరునాడు ప్రాతః
 కాలమున పథ్యులిల్లరును సమావేశమైన విదవ వసిష్ఠుడు శ్రీరామచంద్రు
 నకు గతరాత్రి సమాధియందలి తన యనుభవము నిట్లు వివరించి
 చెప్పెను - ఓ రామచంద్రా! గతరాత్రి సమాధియందు యాననేత్రముచే
 నేను భిక్షుకుని వెతకుచు, ఈతడు మనో రాజ్యమునకు బయట
 ఎట్లుండును 'అను తలంపు భూమిపై వెతకుచుండ రాత్రి రెండు
 భాగములు గడచిన మీదట, మూడవభాగమున ఉత్తర దిశయందు
 జినమను జనపదమున దీర్ఘదృష్టియను నొక భిక్షుకుడు తన కుటీరమున
 సమాధి యుండుట గాంచితిని. అతడు సమాధి యందు బ్రవేశించి నేటికి
 ఇరువదియొక్క రాత్రులు గడచినవి. నేడతడు తన దేహమువీడి
 విదేహైవల్యము నొందును ఆ 21 దినములలో అతడు వేలకొలది

వత్సరముల కాలము ననుభవించెను. పూర్వముకానొక కల్పమున అట్టి లిక్తుకుడుం దియుండెను ఈతడు రెండవవాడు నేను వినోదమునకు ఇతర పృష్ఠులను బరికింప నట అట్టివారేయగు మూడవ లిక్తుకుడు లభించెను. ఈ ప్రకారముగ స్పృష్టి సమూహములందు లిక్తుకాద్యనేక పదార్థములు సమానముగానే యుండును ఇప్పుడి పథయందున్న నారదాది ముని బ్రాహ్మణాదులున్ను ఇట్టివియు లేక అన్యములునునగు జ్ఞానకర్మలతో గూడి మరల మరల యుద్భవించుదురు

అంతట దశరథుడు కొందఱు మనుజులను బంపి లిక్తుకుని సమాధినుండి మేలుకొలుపనెంచ వసిష్ఠుడు అతడు దేహమును వీడి విదేహముక్తి నొంద అతని స్మృతశరీరము ప్రాణరహిత మాయెననియు, మాసాంతమున అద్భావిని భక్తాదుల జలమునవైచి పూజాదుల కొఱై ప్రతిరూపమగు అన్యలిక్తుకుని స్థాపించుదు రనియు దశరథుసతో చెప్పెను.

ఈ ప్రకారము జగత్కార్యారంభకమైన ఈ గుణమయమగు అజ్ఞానముచే దుర్బేద్యమును సత్యఅత్యజ్ఞానముచే సులభముగ జయింప బడునదియునై యున్నది. ఓ రామచంద్రా! ఏవు సుమస్తమోస్తై చిత్తవిలాపమును త్యజించి, కల్పనారహితుడనై పరమాత్మ పదము మాశ్రయించి యుండుము. మౌనము వాల్మీకము, ఇంద్రియ మౌనము, కాస్థి మౌనము, మమస్త మౌనము అని నాలుగు విధములు అందు సుమస్తమౌనము అన్నిటికంది మత్తమమైనది. ఈ జగత్తుయొక్క యథార్థ మెఱింగి ఏకల్పరహితుడై అనాది అనంతమగు ఆత్మయందు సదా స్థితి కలిగియుండుట తురీయ పదము యొక్కయు, జీవన్ముక్తుల యొక్కయు లక్షణము. ఏకతత్త్వ (ఆత్మ), దృఢాభ్యాసము, ప్రాణ విలయము, మనోవిగ్రహము, మోక్షప్రాప్తికి మపాయములు. జ్ఞానము ఏకతత్త్వ దృఢాభ్యాసముచే సమస్త పదార్థముల యొక్క అస్త్వత్వమును, బాగుగా నుదయింప రైకవాసన బాధితముకాగా దానిచే వాసనలు క్షయింప తద్వారా మనస్సు, ప్రాణము నిగ్రహింపబడును చిత్తము వాసనామాత్రమే వాసనారహితమై పరమ (మోక్ష) పదము ఏకతత్త్వ (ఆత్మ) దృఢాభ్యాసము, ప్రాణ నిరోధము మనోనాశము ఈ మూటిలో

నొకటి సిద్ధింప పరస్పరము మూడును సిద్ధించును ఓ రామచంద్రా!
(అత్మ విచారణ చేతనే చిత్తము అచితత్వదశ నొంద అవిద్య క్షయించును
ఇదియే మోక్షపథము ఈ సంపారస్వస్థ బ్రాంతి సందర్భమున పూర్వము
బేతాళునది వచింపబడిన ప్రశ్నలను వినుము -

బేతాళోపాఖ్యానము

వింధ్యాదల మహారణ్యమున వికలాకారముగల నొక బేతాళుడు
వసిండుచుండెను వధ్యులగు అజ్ఞజనుల నిమిత్తమది అచటి కిరాతాది
రాజ్యములకేగి అచటిరాజుసగువధ్యజీవుల భుజించి సుఖముగనుండెను
ఒకసారి ఆతనికి వధ్య (అజ్ఞ) జీవులు లభింపమి అకలిచి నొక నగరమున
కేగ అటరాత్రికాలమున దుష్టసిగ్రహార్థము బయలువెవరిన అచేళు
రాజునుగాంచి అన్యాయముగ తన్ను వధింపననియు తాను వచించు
ప్రశ్నలకు సమాధాన మొసంగవలె ననియు చెప్పి, రాజు అట్లే యనగా
బేతాళుడు ఏసూర్యుని కిరణములందీ బ్రహ్మాండములు అల్ప
రేణువులు? ఏది అనేక స్వప్నములను చొందుచును, వీడుచును తన
నిర్మల ప్రకాశరూపమును త్యజింపకుండును? ఈ ప్రకారముగ నైదు
ప్రశ్నలకుగ రాజు వానియన్నింటికిని సరియైన సమాధానము చెప్పించు
తాను ప్రశ్నించినది కేవలము చిత్వరూపమగు ఆత్మమేయని
వాక్రుచ్చెను అది విని, బేతాళుడు సంతసించి రాజును తత్వజ్ఞునిగ
గ్రహించి వదలివేసి ఆత్మచింతనచేయుచు అకలిని మరచి
సమాధిస్థుడాయెను.

ఓ రామచంద్రా! ఈ ప్రకారముగ ఈ జగత్తంతయు
చిద్రూపాత్మయందు స్థితిగలిగియున్నది ఈ జగత్తు విచారణచే విలీనమై
పోవుచున్నది అప్పుడు శేషించునదియే ఆత్మపథము నీవట్టి ఆత్మయందు
స్థితిగలిగియుండుము అట్టిదో భగీరథునకువలె దుస్సాధమైన
కార్యములున్ను సిద్ధించును ఎట్లన -

భగీరథోపాఖ్యానము

ఈ కోసల చేశమున పూర్వము భగీరథుడను పరమధార్మికుడైన రాజులడెను. ఆతడు దానపరుడును మిగులపరాక్రమశాలియునై యుండెను. ఒకప్పుడు ఈ సంసారస్థితిని గూర్చి విచారించుచుండ ఆతనికి ఉత్తమ వైరాగ్యమగుచుండెను. ఏకాంతమున నాతడు "మరల మరల అవియే కర్మల జేయుచున్నాను మరల మరల అవియే భోగముల ననుభవించుచున్నాను కాని పరపురుషార్థమిందేమియు గానరాదు దేనిని బొందినదో నిక బొందవలసిన దేదియు మిగిలి యుండదో దానిని బొందుటయే ఉత్తమ కర్మయని తలంచుచున్నాను" అని చింతనజేసి తన గురువగు త్రితలుని కడకేగి 'మహాత్మా' జనన మరణరూపమగు ఈ సంసారము యొక్క దుఃఖమెట్లు అంతమగునని ప్రశ్నింప ఆతడు 'జ్ఞేయమును బొందినదో నశించును ఆ జ్ఞేయమే ఆత్మ అమానిత్వము, అసక్తి, ఏకాంత వాసము నిరంతర అధ్యాత్మజ్ఞాన సంపాదనము, సర్వభూతదయ ఇత్యాది సుగుణరూపమైన జ్ఞానముద్వారా జ్ఞేయమగు ఆత్మ పొందబడును 'నేనురాజునను అహంభావమును వీడి రాజ్యమును శత్రువుల కొప్పగించి వారివద్ద భిక్షాటనము చేయుము అప్పుడు దేహదులందలి అభిమాన అహంకార మమత్వాదులు నశించును. విషయభోగభావననువీడుము ఈ ప్రకారముగ అహంకారాదులు నశింప శేషించు చిన్మాత్ర వస్తువు నీవే అయి యున్నావు అదియే సంసారదుఃఖ రహితమగు పరమాత్మ పదము.

ఈ ప్రకారముగ త్రితలుడు బోధింప భగీరథుడంత మూడు దినములలో తన ధనాది సర్వస్వము త్యజించి రాజ్యమును శత్రువుల కొసంగి కొవ్విన మాత్రముతో బయలుదేలి తన్నైవరును తెలిసికొన జాలనట్టి గ్రామ అరణ్యాదులందు వసించుచు సర్వ అభిలాషా రహితుడై ఆత్మయందు పరమ విశ్రాంతిని బడసెను. అట్లాతడు భూమండలమున సంచరించుచుండ ఒకప్పుడు ఆకస్మికముగ తన నగరమును చేర అట మంత్రాదులవద్ద భిక్షాటనముచేసెను. అచటి నగరనివాసులు,

మంత్రులు అతడు భగీరథుడని గుర్తించి పూజించి రాజ్యమును గైకొనుమని ప్రార్థించినను ఆ రాజ్యాది వస్తువు లందు అదరము లేనివాడై అట కొన్నాళ్లుండి తిరిగి మతీయొక చోటికి వెడలిపోయెను. నగర వాసులు శోకిల్లిరి. తదుపరి ఒక సమయమున అతడు తన గురువగు త్రితలుని కలిసి కొన వారిరువురును కొంతకాలము పర్వత వన గ్రామాదులందు వసించిరి. అట్లు జీవన్ముక్తులగు వారిద్దరును బ్రహ్మసందమగ్నులై యథాప్రాప్తములగు కార్యముల జేయుచు ధన్వద్యైశ్వర్యములను తృణమువలె త్యజించుచు సుఖముగ నుండిరి.

ఏమ్మట ఒకపుడొకానొక రాజ్యమున పుత్రరహితుడై రాజు మరణంప ప్రజాగణము రాజు నన్వేషించుచు భిక్షాటనము చేయుచున్న భగీరథుని సమర్థునిగ నెంచి అతనిని రాజుగ జేసిరి. అట్లచట రాజ్యపాలనము చేయుచుండ భగీరథుని వద్దకు కోసలదేశ మంత్రాద్యులు వచ్చి తాను రాజ్యమొసంగి వెళ్ళిన శత్రురాజు మరణించె ననియు తిరిగి ఆ రాజ్యమును తానే పాలింపవలెననియు ప్రార్థింప, అతడందుల కంగీకరించి సప్తసముద్రావృతమగు భూమండలమును బాలించెను ఒకపుడతడు, కపిలముని శాపముచే పాతాళమునదగ్గులైన తన పితామహులగు సగరపుత్రులుతరించుట కుపాయము గంగాజలమని విని స్వర్గమునుండి ఆ గంగనెట్లైన భూతలమునకు రప్పింప ధృఢ నిశ్చయుడై రాజ్యమును మంత్రుల కొప్పగించి తపమొనరించుటకై అరణ్యమున కేగి అట వేలకొలది వత్సరములు బ్రహ్మదేవుని, శంకరుని, జహ్నుయుని ఆరాధించి తుదకు గంగానదిని భూతలమున ప్రతిష్ఠించెను. అప్పటి నుండియు ఆ పుణ్య నిర్మల స్రవంతి భూమిపై ప్రవహించెను

ఓ రామచంద్రా ! భగీరథునివలె నీవున్ను ఆత్మదృష్టినవలంబించి శాంతసమచిత్తుడనై యథాప్రాప్తములగు, కార్యముల నొనర్చుచు, మతీయు సమస్త విభవ సమూహమును ప్రథమమున త్యజించి మనస్సను పక్షిని హృదయమున నిర్బంధించి శిఖిధ్వజుని వలె ఆత్మయందు నిశ్చలముగ నుండుము! ఇపుడా శిఖిధ్వజుని వృత్తాంతమును వినుము -

చూడాలోహాభ్యాసము

ఓ రామచంద్రా! పూర్వకల్ప ద్వాపరయుగమున శిఖిర్వజ చూతాలురను నిరువురు దంపతులుండి యుండిరి. ఈ కల్పద్వాపరమున కూడ వారు మరల ఆ రూపముననే జనింతురు అట్లు జరుగవలెనని బ్రహ్మదేవుని నియతియై యున్నది కావున నట్లే సంభవించును.

పూర్వద్వాపరమున జంబూ ద్వీపమున వింధ్యాచలసమీపమున మాలవ దేశమున ఉజ్జయినీ నగరమున శిఖిర్వజాడను గొప్ప రాజుండెను. అతడు విద్యావంతుడును ధైర్యదీదూర్యాది గుణ సంపన్నుడునై యొప్పుచుండి అతని చిత్తము సురాష్ట్ర దేశాధిపతి కొమరితయగు చూతాలయను కాంతయం దనురక్తమై యుండుటను మంత్రులు గ్రహించి వారిరువురకును వివాహము చేసివైచిరి. ఆ దంపతు లిరువురును అన్యన్య ప్రేమ గలవారై ఏకమనస్కులై అనురాగయుతులై వర్తించుచు వెక్కుభోగముల ననుభవించుచు నుండిరి. ఇట్లుండ క్రమముగ యౌవనము క్షీణింపజొచ్చు వారిరువురును సంసారస్థితిని గూర్చి విచారించి అత్మజ్ఞానమే సంసారవ్యాధికి విషధమని నిర్ణయించినవారై అద్వాని సంసారదనయందే తత్పరులై యుండిరి. తదుపరి చూతాల అధ్యాత్మ శాస్త్రార్థమును విజ్ఞుల వలన విని ఈ ప్రకారముగ రాత్రింబవళ్ళు అత్మవిచారణ పలుప సాగెను - 'నేనేవరు? దేహము, మనస్సు జడరూపములు గాన అవి నేను గాను అవి అసద్రూపములు. నిర్వికారమగు చిద్రూప అత్మనే నేను అట్టి చిదాకాశరూప అత్మకు నాశముగాని జనన మరణములుగాని లేవు. ఆహా! చిరకాలమునకు నేనిప్పుడు అత్మను బొంది భ్రమరహితనై సుఖముగ నున్నాను ఇట్టి యాత్మచింతనచే నామె స్వాతారామయై నిత్యము అంతర్ముఖ వృత్తి గలిగి రాగద్వేష ఇచ్ఛాది రహితయై ప్రాప్తక్రియలను సమకాంత చిత్తముతో నాచరించుచు, అత్మప్రాప్తిచే అపూర్వభాన్వితయై వెలయ జొచ్చెను అది గాంచి ఒకపుడు శిఖిర్వజాడు అట్టి యాపెకోభకు కారణమేమని చూతాల నడుగ ఏకోక్త్యయు లేక విషయ భోగాశను పరిత్యజించి అత్మయందు స్థితిగలిగి యుండుటయే అందులకు గారణమని వచింప అది విని

యా రాజు ఆమెను పరిహసించి అట్టి యసంబద్ధ ప్రలాపమును వీడి తనతోబాటు విలాసముగ క్రిడింపుమని చెప్పి వెడలగా చూడాల తన భర్త స్థితిని గాంచి విచారపడెను.

ఇట్లుండ ఒకప్పుడు చూడాలకు ఆకాశ గమనసిద్ధిని బొంద కోర్కె జనింప సమస్త భోగములను వీడి నిర్జన స్థానమున కరిగి ఏకాంతముగ ప్రాణాయామాద్యభ్యాసములను గావించి, అణిమాది సిద్ధులను బడసెను తద్వారా ఆపి ఆకాశ శిల జలాదులందు కూడా నిరాటంకముగ ప్రవేశింప శక్తి గలిగి యుండెను అనేక పర్యాయములు తన భర్తకు జ్ఞానోపదేశము చేసెనుగాని అతనికి రాగాది కషాయము లింకను పరిపాకము జెందమి జ్ఞానము కలుగకుండెను ఉపదేశ క్రమము కేవలము శాస్త్రమర్యాదను కాపాడుట కొఱకేగాని జ్ఞాన ప్రాప్తికి గారణము శిష్యుని ప్రజ్ఞయే యైయున్నది. కాని అంతమాత్రముచేత గురూపదేశ శాస్త్రాదులు వ్యర్థములు కావు. ఎట్లనగా - వింధ్యాచలప్రదేశమున ధన ధాన్యసంపన్నుడును, అతిలోభియునగు ఒక వర్తకు డుండెను, అతడొకప్పుడు అరణ్యమున బోవుచుండ అతని ఒక గవ్వ గడ్డియందు పడిపోవగా ఆప్రదేశము సంతయు నతడు మూడు దినముల వఱకు వెతకుచుండెను అది దొరికినచో దాని క్రయ విక్రములచే నెనిమిది యగును. క్రమముగ పదివేలగును. ఈ ప్రకారమగు యాలోచనచే నాతడు జనుల పరిహాసమును గూడ లెక్కచేయక అదేపనిగా రాత్రింబగళ్లు ఆ గవ్వకొత్తికె వెతకుచుండ మూడు దినములైన పిదప నతనికొక చింతామణి దొరుకగా ప్రసన్నుడై సర్వైశ్వర్యములతో గూడి సుఖముగ వసింపరొడగెను

గవ్వను గూర్చిన యన్వేషణము చేయనిచో నా వర్తకునకు చింతామణి యెట్లు లభించి యుండెడిది కాదో, అట్లే గురూపదేశ శాస్త్రాది విచారములేక ఆత్మతత్త్వము ప్రాప్తింపదు. అయినను గురూపదేశము ఆత్మప్రాప్తికి సాక్షాత్కారణము కాదు. ఏల యన ఆత్మబ్రహ్మము, ఇంద్రియ మనోజ్ఞానములకు పరమై వెలుగుచున్నది.

తత్త్వజ్ఞానము లేమి శిభిధ్వజుడు మహామోహము నొంది దుఃఖాగ్నిచే సంతప్తుడై రాజ్యాది భోగములను తృణమువలె జూచుచు

పరమ వైరాగ్య మవలంబించి ఒకనాడు తానరణ్యమున కేగి ఏకాంతమున తపంబాచరింప నిశ్చయము గలిగి యుంటే ననియు అందులకు నీతేమియు విఘ్నమును గలుగజేయరాదనియు, రాజ్యపాలనము చేయుచు సుఖముగ నుండుమనియు చూడాలకు జెప్పి ఆమె ఆతని యొక్క వైరాగ్య దృఢత్వమును బరీక్షింప దలంచి ఆతని యభీష్టమును వారింపి యౌవన కాలము గడువనంత వఱకును గృహమందే యుండి ఆ పితవ యిరువురును గలిసి వనమునకు బోవచ్చునను భావము నాతనికి తెలియజేసెను కాని ఆతచందుల కంగీకరింప లేదు అనాటి రేయి కయన స్థానమున తన ప్రక్కన నిద్రించుచున్న చూడాలను వీడి దుష్ట నిగ్రహార్థము బయలు దేరుచున్నానని సేవకాదులకు జెప్పి రాజగృహమును వదలిపోయి శిథిల్వృజాదు అరణ్యగ్రామాదులను దాటి మందరాచల తటమున నున్న యొక్క శుద్ధ శీతల ఫల వృక్ష జలాది సహితమై యొప్పుచు రమ్యమై విలసిల్లుచు తాపసుల కనునై యున్న యొకానొక వన ప్రదేశమున జేరి ఆటనొక పర్వతాలను వైచికోసి దండకమందలు దర్శాసనాది సామగ్రిని సేకరించి దేవతార్చన జప పూజాదులందు గాలము గడుపుచుండెను

ఇట చూడాల అర్ధరాత్రి సమయమున భర్త వెదలిన పితవ భయముచే లేచి తన పతి రాజ్యమును వీడి చనినందులకు చింతిల్లి ఆతని దెంత కేగ దలంచి ఆకాశ మార్గము గుండా బోవ ఒక నిర్జన స్థానమున సంచరించుచున్న తన భర్తను జూచి ఆతని భవిష్యత్తు నంతట యోగబలముచే విచారించి ఆతని వద్ద కేగుట కది సమయము కాదని నిశ్చయించి తిరిగి రాజగృహమునకు జని నిదురించెను ఒకానొక కారణమున రాజు ప్రవాసమున కేగెనని ప్రజలకు జెప్పి తానే రాజ్యపాలనా కార్యములను జూచుకొనుచుండెను

ఇట్లుండ పడునెసిమిది వత్సరములు గడిచిన మీదట చూడాల రాజుయొక్క రాష్ట్రేష్టాది కషాయములు పరిపక్వము కాగా అశ్మశ్లానము బోధించుట కది తగిన సమయమని యెఱిగి ఒకనాడు రాత్రి అంతఃపురమును వీడి ఆకాశమార్గము గుండా మందర పర్వతట ప్రదేశమును జేరి బ్రాహ్మణ కుమార వేషమున రాజుముందు వ్రాలెను

అత్తతీయట పుష్పమాలను గ్రుచ్చుచున్న శిఖిర్వజాడు లేచి అతనిని మిగుల సత్యరించ తానెవరని ప్రశంప చూడాల యిట్లు చెప్ప దొడగెను

ఒకపుడు దేవర్షియగు నారదుడు ఒకానొక గుహ యందు ధ్యానస్థుడై యుంతగా తత్పమీపమున గంగానదియందు కోలాహల ధ్వని యగుట విని అది యేమియని పరికింప రంభాద్యష్టరసలట జలక్రీడ నొనర్చుచుండుటనుగాంచ, అకస్మాత్తుగ నాతని చిత్తము సంక్షోభ మొందవీర్యము స్థలితమయ్యెను అమ్మునీంద్రుడు వెంటనే తన చిత్తమును వివేకముచే బంధించి ఆమృతవీర్యము నొక పుటికముచే నిర్మిత ఘటమందుంచి స్వసంకల్ప రచిత క్షీరముచే నద్వానిని నింపెను, అ వీర్యమొక మాసములో క్రమముగ వృద్ధికాగా కాలక్రమమున నందుండి యొక సుందర బాలకుడుద్భవించెను తండ్రియగు నారదుడాతనిని విద్యావంతునిగ జేసి బ్రహ్మదేవుని యొద్దకు గొంపోవ బ్రహ్మదేవుడాతనిని సర్వవిద్యాకోవిదునిగ జేసి కుంభుడను నామమిడెను. అట్టి నారద పుత్రుడగు కుంభుడనే నేను బ్రహ్మలోకమున నేను వసించుచుండును. లీలాపూర్వకముగ నివుడు బ్రహ్మాండము లందు విహరించుచున్నాను. నేను భూమిపై సంచరింపదలంచినచో నా అంగములు భూమిని స్పృశింపవు ఆకాశమార్గమున జనుచు నిన్నిచట అవలోకించి ఇచటి కేతెంచితిని.

తదుపరి చూడాల శిఖిర్వజానితో నాతడవ్వనంబున నెంత కాలము నుండి వసించుచున్నదియు, ఏమిదేయుచున్నదియు తెలుపుమని కోరగా, శిఖిర్వజాడిట్లు వదించెను - దేవా! సంసారము యెడల భయభీతుడనై రాజ్యాదులను ద్యజించి నేనీవనమున తపస్సు నాచరించుచున్నాను కాని దానిదే విశ్రాంతి లభింపకున్నది.

చూడాల:- ఓ రాజర్షీ! పూర్వకాలమున ఒకపుడు బ్రహ్మదేవుని నేనిట్లడిగితిని - మహాత్మా జ్ఞానము, కర్మ ఈ రెంటిలో నేది శ్రేయోదాయక మైనది? అపుడు బ్రహ్మదేవుడిట్లనియె - ఆ రెంటిలో జ్ఞానమే పరమ శ్రేయమగు మోక్షము నొనగూర్చును జ్ఞానము లేనివాడే కర్మనాశ్రయిం చును వాసనా త్యాగముచే జీవనకు జనన మరణవర్జితమగు పరమార్థ

వస్తువు లభించును. వాసనారహితమగు మనస్సే జ్ఞానము అట్టి జ్ఞానముచే 'జ్ఞేయ'మగు ఆత్మలభింప జీవుడు పునర్జన్మ రహితుడగును !

ఈ రీతిగ ఓ రాజర్షి! బ్రహ్మదులు గూడ జ్ఞానమే పరమ శ్రేయమని వచింపనీవేల అజ్ఞానవలె నున్నవాడవై ఈ తపోరూప అనర్థ విలాసమున వర్తించు చున్నావు? నేనెవడను? ఈ ప్రపంచ మెట్లుత్పన్నమైనది? ఇది యెట్లు శమించును? అను నీ ప్రకారముగ ఏల విచారింపక యున్నావు?

శిఖిధ్వజాదు - (అశ్రుపూరిత ముఖుడై) - దేవా ! మీరే నా గురువులు ! మీ చరణములకు నమస్కరించుచున్నాను. దేనిని బొందినచో జీవుడీక దుఃఖము నొందడో అట్టి సుఖ స్వరూప బ్రహ్మమునుగూర్చి నాకుపదేశింపుడు మీరు వచించిన దంతయు తిరుగు చెప్పక శ్రద్ధతో నంగీకరించెదను.

మణికాచోపాఖ్యానము

చూడాల అట్టిన వినుము - శ్రీమంతుడును, గుణవంతుడును, శాస్త్రకుశలు యను నగు ఒకానొక మనుజుడు గలడు అతడొకప్పుడు చింతామణి కొఱకై తపస్సు చేయ కాలక్రమమున నయ్యది సంప్రాప్తించెను కాని ఎదుట నున్న ఆ చింతామణినిగూర్చి 'ఇది చింతామణియో కాదా? దీనిని నేను తాకెదవా తాకకుందునా, తాకినచో ఒకవేళ మాయమై పోవునేమో, ఇంత త్వరలో చింతామణి నాకెట్లు లభింపగలదు? అని యిట్లు చింతనజేసి దాని నుపేక్షింప ఇంతలో నయ్యది యెచటికో ఎగిరిపోయెను పిద్దులు సంప్రాప్తించునపుడు వానిని గ్రహించువానికి అవి సద్బుద్ధిని గలుగజేయును ఉపేక్షించువానికి ఉన్న బుద్ధికూడా నశింపజేసి వెడలిపోవును తదుపరి అతడు చింతామణి కొఱకై మరల యత్నింప వంచక పిద్దులచే వానియెదుట నొక గాజాముక్క యుంచబడగా అది చింతామణియే యని తలంచి దానిచే పమస్తైక్యములు ప్రాప్తించునని తనకున్న సంపత్తినంతయు వచలి వేసి ఒకానొక కూన్యవనమున కేగి యట వసించుచు పెక్కు దుఃఖముల ననుభవించెను.

హస్తీపకోపాఖ్యానము

ఓ రాజా ! మణియొక వృత్తాంతమును వినుము
 వింధ్యారాజ్యమున నొక గొప్ప పురుషుడైన ఒకడు మావటివాడు దానిని
 గొలుసుతో బంధించి దూరమునకుఁబెండు ఒంధనము వలన ఆ యేనుగు
 మూడురోజులు మిగుల బాధనంది తదుపరి ప్రయత్నముచే ఆ
 గొలుసును త్రొక్కివైచెను మావటివాడది ప్రహరణ సమీపమందలి యొక
 తాటిచెట్టుపైనేక్కి దానినెత్తిపై దుముక పారబాటున క్రింద లడెను కాని
 అవయవములు విరుగలేదు అతని నెదుట గాంచి ఆ పురుగు కరుణ
 గలిగి అతనిని వధింపక తనదారిని తానేగెను ఆ మావటివాడు ఏనుగు
 తప్పించుకొనిపోయి నందులకు దుఃఖితుడై దానిని మరల వెతకుదు
 చిరకాలమునకు ఒకచోట దానిగాంచి రాజసామగ్రి సహాయముచే
 దానిచుట్టూ కందకము త్రవ్వ దానిపై గడ్డి లతలు మున్నగువానిని
 పఱచెను కొంతకాలమునకా గజము ఇటు నటు తిరుగుచు ఆ
 కందకమునందుపడి మావటివానిచే తిరిగి గొలుసుచే బంధింపబడెను,
 అట్లు బంధింపబడిన యది ఇప్పటికిని అచటనే యున్నది. మొదటనే ఆ
 గజము మావటి వానిని వధించియుండినచో కందకమందలి దుఃఖము
 ననుభవింపకయే యుండెడిది. కాబట్టి ఓ రాజా ! అజ్ఞానమే పరమ
 బంధము.

ఓ రాజా ! ఇప్పుడు తెలిపిన ఈ రెండు కథలయొక్క తత్పర్యమును
 వినుము శాస్త్రకుశలుడుకాని తత్వజ్ఞానరహితుడైన ఆ మణి
 సాధకుడవు నీవే సర్వత్యాగమే చింతామణి అట్టి సర్వత్యాగము నీకు
 సిద్ధించినది ఏల యనగా నీవు రాజ్యాది సమస్తమును త్యజించినిది
 కాని సర్వత్యాగరూప మహోదయు మది కాదనియు ఇంకేదియో ఇతర
 మనియు తలంచి చింతనచే మెల్లగ సంకల్ప ప్రహణమును వృద్ధిజేయ నీ
 సర్వత్యాగ మెవటికో యెగిరి పోయినది. తదుపరి నీవు సంకల్పమును
 నేత్రముచే తపస్సును గాఢ ముక్కును నీ యెదుటగాంచి దానిని ప్రహరించి
 దుఃఖితుడవగు చున్నావు రాజ్యబంధనమును వీడి నీవెప్పుడు
 వనవాసమును బంధనమున తగుల్కొని యున్నావు చింతామణిని

దొంగిలించి నీవు తలందు చున్నావు కాని సజమునకు గాఢముగ ను గూడ నీవు బొందలేదు.

ఇక రెండవ కథ తాత్పర్యమును వినుము - ఈ పృథ్వీమయ విద్యావలము విద్యావలమున నీవు దాని రెండు వంతులతో నీ వివేక వైరాగ్యములు మావటివాడు నీ అజ్ఞానము వినుగువలె నీవు బలవంతుడవైనను అజ్ఞానమును మావటివాడనచే ననేక దుఃఖములను భయములను బొందు చున్నావు అశయే గొలుసు నీ రాజ్యత్యాగము సజము శృంఖలమును భేదించుట రాజ్యత్యాగ సమయమున నీ యుండు అజ్ఞానము ప్రవేశించుటయే బంధచ్ఛేద సమయమున మావటివాడు వినుగువై పడుట భాగములను సంపూర్ణముగ త్యజించినచో మనుజుని యొక్క అజ్ఞాన మెవటికో పారిపోవును రాజ్యత్యాగ సమయమున నీ యుండలి అజ్ఞానమును మనస్థాగముచే నీవు భేదించుకొంటివి అజ్ఞానముచే నీ యజ్ఞానమును సమూలముగ నశింపజేయుకొంటివి శత్రువు కందకమును శ్రవ్యుట యేదికలదో అది అజ్ఞానము సన్ను దుఃఖములను పత్రోయుట యగును కందకము కోమల లతాదులచే గప్పబడుట ఏది కలదో అది నీ తపోదుఃఖ మొకటిత కాంత్యాది సజ్జన వృత్తులచే నావేష్టించబడుట ఈ ప్రకారముగ నేటి వఱకు నీవు తపో యాప దారుణ కందకమునబడి దుఃఖితుడవై యున్నావు

ఓ రాజా ! పూర్వము చూడాల నీకు వదలచిన జ్ఞానమును నీవేల అప్రవాదరింపకుంటివి? పోనీ, నీవు తలపెట్టిన సర్వత్యాగమునైన ఏల ఆదరింప కుంటివి?

శి - ఏమి ? నేను రాజ్య, గృహ, ధన దారాది సమస్తమును త్యజించివైచితినే అది సర్వత్యాగము కాదా?

చూ - ఆ రాజ్యధనాదులన్నియు నీవికావు నీ వస్తువును ఉత్తమమైన భాగమును నగు ఒకదానిని నీ వింకను త్యజించినచో యున్నావు దానిని త్యజించినచో దుఃఖిరహితుడవగుదువు

శి - సరే, వృక్షాదిసహితమగు ఈ వనమును గూర్చిన వాసన నీవును త్యజించి వేసితిని ఇక సర్వత్యాగము సిద్ధించినది

చూ - త్యజింపవలసిన ఉత్తమభాగ మింకను నీవు త్యజింప లేదు

అదివిసి శిఖిధ్వజుడు తన యాశ్రమమును గూర్చిన ప్రీతిని గూడ త్యజించి ఇక సర్వత్యాగము సిద్ధించినది గదా యని వచింప చూడాల 'ఈ ఆశ్రమాదులు నీవు కావు నీదైనట్టి ఒక ఉత్తమ వస్తువు యింకను త్యజింప వలసినది గలదు,' అనెను అప్పుడు శిఖిధ్వజుడు తన యజ్ఞపాత్ర, కుటీరము మున్నగు సామాగ్రిసంకలము తన వల్చలాదులను గూడ అగ్నికి అహుతిజేసి "ఇప్పుడు నా సర్వత్యాగము సంపూర్ణి అయినది," ఏలయనెన నా బంధనము లన్నియు తొలగినవి, అని వచింప చూడాల "ఓ రాజా! నీవు సర్వము నింకను త్యజింపలేదు సర్వత్యాగముచేతనే పరమానందము లభించును" అని చెప్పుగ అప్పుడు శిఖిధ్వజుడు "ఇక మిగిలియున్నది. ఈ నా శరీరము మాత్రమే దీనినిగూడ అగ్నియందు వైచెదను అప్పుడు సర్వత్యాగము సంభవించును, అని నిశ్చయించి లేచి అగ్నియందు దుముకడగా చూడాల నివారించి రాజున కిట్లు హితపదేశము చేసెను. -

ఓ రాజా! నిరపరాధియగు ఈ దేహమును వ్యర్థముగ నగ్నియందు బదద్రోయకుము దేహము జడమే దానిని చరింప జేయునది వేణుగ గలదు అదియే మనస్సు అదియే దేహదులన్నిటికి రీజము దానిని వీడిననే సర్వత్యాగము సిద్ధించును అప్పుడే పూర్ణసౌఖ్యము లభించును వాసనయే ఆ చిత్తముయొక్క స్వరూపము అజ్ఞానమే దాని రీజము ఆ వాసనను, అజ్ఞానమును సమూలముగా నశింపజేసిననే చిత్తము నశించును విషయ భోగముల యందలి ఆసక్తిని విడుచుట వలనను, 'నేనెవరు' అను నీ ప్రకారముగు అత్మవిచారణ చేతను చిత్తము క్షయించును. మఱియు ఈ శరీరాది దృశ్య జగత్తు మిథ్య, అత్మయే సత్యము అను భావన దృఢపరచుకొనవలెను ఇట్లు అజ్ఞానము నశించి శరీరాది దృశ్యపదార్థభావన లాధితము కాగా కుద్ధ చిన్మాత్ర అత్మనస్తువగ వీవే శిషింకువు అప్పుడే బంధరహితుడ వగుదువు

ఈ ప్రకారముగ బహురీతుల చూడాల శిఖిధ్వజునకు అత్మపదేశము చేయగా రాజు ప్రబుద్ధుడై రెండు పుడియల పేపు

నేత్రములను మూసికొని నిశ్చలముగ అత్యయందు స్థితిగలిగి యుండెను. అ పిదప చూడాలతో తాను కృతకృత్యుడాయె ననియు, సరతిశయానంద రూపమగు అత్యవదము తనకు లభించెననియు చెప్పి, పూర్వమే అట్టి స్థితి తనకేల లభింపలేదని యడుగ, రాగద్వేషాది కషాయములపుడు పరిపాకము జెందలేదనియు ఇపుడవి పరిపక్వములై చిత్తము శుద్ధ మగుటచే ఉపదేశము బాగుగ అందెననియు చూడాల వచించెను, మరియు రాజున కిట్లుపదేశించెను ఓ రాజా! పునర్జన్మకరమగు ఘనీభూతమైన వాసనయే చిత్త మనబడును అట్టి వాసన జ్ఞానుల కుండనందుచే వారలకు చిత్తములేనట్టి తత్త్వజ్ఞుడు ఏ వాసనచే ఈ ప్రపంచమున విహరించునో అది దగ్ధ వీజమువలె పునర్జన్మ రహితమైనది.

మూఢుల చిత్తమునే చిత్తమందురు, జ్ఞానుల చిత్తమును సత్త్వమందురు ఓ రాజా! నీ విపుడు చిత్తమును, వాసనను త్యజించితివి కావున సత్త్వయుతుడవై వెలయుచున్నావు ఈ ప్రకారముగ తత్త్వబోధను బాగుగ నెఱింగి, మననము చేసి పరమాత్మ పదమున నీ యిచ్చవచ్చినట్లు సమాధిచేగాని, వ్యవహారముచేగాని మెలగుము ఇపుడు నేను స్వర్గమునకు బోవుచున్నాను ఏలయనగా ఈ పర్వకాలమున బ్రహ్మలోకము నుండి నారదముని ఇంద్రుని సభకు వచ్చి యుండవచ్చును అతడు నన్నచట గాంచనిచో కృద్ధుడగును నీవు పంకల్యమును, ఇచ్చును వదలి నేను వచించినరీతి అత్యధ్యస్థియందే సదా మెలగుము.

- అని యిట్లు వచించి చూడాల రాజోపంగుచున్న పుష్పాంజలిని గ్రహింపకయే అంతర్ధాన మొందెను తదుపరి శిఖిధ్వజుడు తన భాగ్యోదయమునకు మిగుల సంతసించి పంకల్యరహితుడై సమాధి యందు నిశ్చలముగ నుండెను.

ఇట చూడాల శిఖిధ్వజున కుపదేశించిన పిదప ఆకాశ మార్గముగుండా నెగిరి తన నగరమున బ్రవేశించి రాజకార్యముల నొనర్చుకొని మూడు దినములైన ఏమ్మట కుంభుని వేషము ధరించి శిఖిధ్వజుడున్న వనమునకేగి చూడనట యాతడు సమాధియందు

నిశ్చలముగ నుండెను. (ఇంకను ప్రారబ్ధకర్మ శేషించియుండ) ఈతడిపుడే యేల దేహమును త్వజింపవలయును? కొంతకాలము రాజ్యమునగాని, వనమునగాని క్రియల నాచరించి ఆ పిదప యిరువురము విదేహముక్తి నొందెదము- అని నిశ్చయించి చూడాల అతనిని మేలుకొలుపుటకై గొప్ప సింహనాదము చేసెను కాని దానిచే నతడు లేవలేదు అపుడు చేతితో నాతని గదిల్చి క్రిందపడ వైచినను సమాధినుండి లేవకుండెను అత్తతీ యామె యిట్లు చింతన జేసెను - ఈతడు స్వాత్మపదమున పరిణతుడాయెను ఇపుడు క్రియాయుక్తిచే ఈతనిని మేలు కొలిపెదను లేక ఇతనిని మేలుకొలుపనేల? విదేహముక్తి నొంది సుఖ పూర్వకముగ నిట్టియుండుగాక! నేనున్ను ఈ నా స్త్రీ దేహమును వీడి పతితో గూడ జనన మరణ రహితమగు కైవల్య ధామము నొందెదను, అని తలంచి దేహత్యాగమున కుద్యుక్తురాలు కాగా నపుడామె పతియొక్క ఆవశ్యభోక్తవ్య ప్రారబ్ధమును గూర్చి యోచించి ముందీరాజు యొక్క అంతఃకరణమున జాగ్రద్భీజభూతమగు మనశ్శేష మేమైన యున్నదో చూచెదను ఉన్నచో ఈతడు తప్పక జాగృతుడై జీవన్ముక్తుని పగిది వ్యవహరించును లేకున్న ఈతనితోబాటు నేను కూడ విదేహముక్తి నొందెదను అని తలంచినదై స్వర్ణాదుల ద్వారా అతనియందింకను జాగ్రద్భీజ భూతమనశ్శేష మున్నదని యెఱింగి కాలక్రమమున నీతడు జాగ్రతుడగును

కాని నేనేల అంతవఱకు నొంటరిగ నుండవలెను అని యోచించి తన దేహమును వీడి అతని హృదయమున బ్రవేశించి అలచైతన్యముతో నేకరసీభూతమై యున్న బుద్ధిని పృథగ్రూపమున స్ఫురించుచున్నట్లు చేస్తే యొనర్చి తిరిగి తన దేహమున బ్రవేశించి పుష్పాసనముపై గూర్చుండి సామగానము చేయుచుండ నింతలో శిఖిధ్వజుడు మేలుకొని తన యెదుట సామగాన మొనర్చుచున్న కుంభుని గాంచి అతని రాకకు కారణమరయ 'నీవంటి మిత్రుడు నాకింకొకడు లేడు, ఇచటి నుండి వెళ్ళినప్పటినుండియు నా మనస్సిద్ధుటనే లగ్నమైయున్నది' అని కుంభుడు (చూడాల) వచింప శిఖిధ్వజుడు 'మీరిచట ఈ రమణీయ వనమందే వసింపుడ'ని ప్రార్థించెను తదుపరి వారిరువురును కలిసి అనేక పర్వత వన కుంజములందు విహరించిరి ఇట్లుండ చూడాల తన పతితోడ

భోగముల ననుభవించుటలందు ఒక పన్నాగము పన్నెను ఏదన తన భర్త కడకేగి ఆమె నేను చైత్ర శుక్ల పాడ్యమి మహాదివసముగాన స్వర్గమున ఇంద్రుని సభ జరుగును అటకు దేవతలు ఋషులు పెక్కురు వచ్చును కాబట్టి అట నా తండ్రిగారి వద్దకు నేను తప్పక వెళ్ళ వలయును అని చెప్పి వెడలిపోయి తన యంతఃస్వర్గమున బ్రవేశించి రాజకార్యములను జూచుకొని తిరిగి వెంటనే శిఖిర్ధ్వజుని కడకు వ్రాసిన ముఖ్యమై, దుఃఖముతో నున్నట్లు నటించుచుచోవ ఆతడామె దుఃఖమునకు కారణమగు చూడాల గద్గద స్వర్గముతో నెట్లు వచించెను

నీ వద్దనుండి వెడలి స్వర్గమునకు జని అచట సభ పూర్తియైన పిదప ఆకాశమార్గము గుండా యుచటికి తిరిగి వచ్చుచుండ త్రోవలో మేఘముల గుండా భూలోకమునకు శిశుముగ జనుచున్న దూర్వాసమునిని జూచి నమస్కరించి 'నీలమేఘమును వ్యక్తమును ధరించుటచే మీరు ఆకాశారిక (వ్యభిచారిణి) వలె జూపట్టుచున్నారు' అని నేననగా ఆ వాక్యములకు విని, యాతడు 'ప్రతి రాత్రియందు నీవు స్త్రీవి యగుదువుగాక' అని నన్ను శపించెను ఆపుడు నే నొకంత చింతన చేయుచుండ సంతలోనే యాత దంతర్ధాన మొందెను కావున నేను దుఃఖపరవశుని యుచటి కేతలచిత్తని అపుడు శిఖిర్ధ్వజుడు దుఃఖింపకుము శరీరమున కేమి సంభవించినను ఆత్మకు దానితో సంబంధములేదు కాబట్టి యథాప్రాప్తమగు దాని నంగీకరించి సమత్వము గలిగియుందుము' అని యామెను సమాధాన పఱచెను ఆనాటి నుండి రాత్రి సమయములం దామె మదనక యను పేరుతో స్త్రీరూపమున వ్యక్తమై కన్యాధర్మమును బాలించుచు పిగలు కుంభరూపమున శిఖిర్ధ్వజుని మిత్రుడుగ వ్యవహరించుచు నుండెను

అట్లు కొన్ని రోజులు గడచిన మీదట చూడాల తన స్త్రీ రూపమును సఫలమొనర్చుటకుగాను ఆతనిని (శిఖిర్ధ్వజుని) వివాహమాడ దలంచి నట్లుగ ఆతనికి దెలుప ఆతడందులకు సమ్మతంప నాటి రేయి యిరువురును అగ్నిసాక్షిగ గాంధర్వ వివాహ మాడిరి పిటి యందు వారు ప్రియమిత్రులుగను రాత్రి యందు దంపతులుగను నుండుచు అన్యోన్యమురాగము గలిగి వర్తించుచు అనేక పర్వత వనాదులందు విహరించుచు నుండిరి మూడు మూడు దినములకొకసారి చూడాల పతి

నిదురించిన మీదట తన నగరమున కేగి రాజ్యకార్యములను జూచుకొని మరల పతి వద్దకు వచ్చుచుండెను. ఇట్ల నేకమాసములు గడచిన వెనుక 'ఈతనికి భోగముల దాసక్తి క్షయించినదా లేదా అను విషయము నిపుడు అనేక ఉత్తమ భోగ సమూహములచే నీతనిని బరీక్షించెదను' అని నిశ్చయించి తన మాయచే అవ్వనభూమియందు దేవతా, అప్పురసాది సహిత ఇంద్రుని దర్శింపజేసెను. ఆ యింద్రుడు స్వర్గము నకు వచ్చి అనేక సౌఖ్యములననుభవింపుమని రాజును ప్రాధేయ పడినను అతడు 'స్వర్గము (చిదాత్మ) సర్వత్ర గలదు నేను సర్వత్ర సంతృప్తుడను, స్వర్గమునకు బో నభిలషించను' అనిచెప్పి, అది విని యింద్రుడు సపరివారముగ వెడలిపోయెను, అట్లు రాజు భోగేచ్ఛకు వశిభూతుడు కాకుండుట జూచి చూడాల సంతసించి మఱియొక పరీక్ష చేయ దలంచినదై, రాత్రి సమయమున శిభిధ్వజుడు సంధ్యాజపతత్పరుడై యుండ నొకచోట లతాగృహమున సంకల్పరచిత పుష్పశయ్యపై సంకల్ప రచిత జారపురుషునితో క్రిడించుచు పరుండెను. ఇంతలో శిభిధ్వజుడొకమెను వెతకుచునటకు వచ్చి అట్లు జారునితో క్రిడించు చుండుటకు గాంచి సమచిత్తుడై 'నన్ను గాంచి భయపడకుడు, నేను మీ కార్యమున విఘ్నమును గల్పింపను' అని చెప్పి వెడలిపోయెను తదుపరి చూడాల ఆ మాయ నుపసంహరించి ఏకాంతమున కిలపై సమాధి యందున్న రాజును జూచెను. క్షణకాలములో రాజు సమాధినుండి లేచి ఎదుటనున్న మదనికనుగాంచి "నీ యెడల నాకు క్రోధములేదు. కాని సాధుజనులచే నిందితవగు నిన్నిక నా భార్యగా మాత్రము పరిగ్రహంపజాలను.

పూర్వము వలెనే యిపుడును మనమిక మిత్రులవలె సంచరించెదము" ఆ వాక్యములను విని చూడాల తన పతి యొక్క నిర్వికారస్థితిని జూచి యానంద మొంది ఇక తన నిజవృత్తాంతమంతయు నాతని కెఱిగింప దలంచి చూడాల రూపముతో నట ప్రత్యక్షమై అంత దనుక జరిగిన సమాచార మంతయు నాతనికి విశదపరచి తానే ఆయా రూపముల ధరించి యాతనికి ప్రబోధము సలుపుచు చిత్తమును పరీక్షించుచు నుండెననియు, విషయ మంతయు తాను ధ్యానముద్వారా

చూడవచ్చు నని చెప్ప నంత శిఖిధ్వజాడట్లే రెండు ఘడియలసేపు ధ్యానమందుండి అంతయు గ్రహించి పరమాశ్చర్య యుక్తుడై చూడాలనుకొంగలించుకొని స్తుతించెను అప్పుడు చూడాల "స్వభావముగనే మనము రాజులము కావున మోహమును వీడి యథాప్రాప్తమగు ఆ రాజ్య కార్యమును నిర్లేపముగ ఆచరించెదము" అని చెప్పి శిఖిధ్వజాడందుల కియ్యకొన సంకల్ప నిర్మిత సువర్ణ సింహాసనముపై యాతనిని గూర్చుండ బెట్టిచూడాల సప్త సముద్ర జలముచే నాతని నభిషేకించి మహారాజ పదవి యందధిష్ఠింపజేయ ఆ రాజున్ను చూడాలనట్లే యభిషిక్త మొనర్చి ఆమెను మహారాణి పదమునందధిష్ఠింపజేసి సంకల్పముచే గొప్ప సైన్యమును సృష్టింపమని కోరగా చూడాలయట్లే తనసత్య సంకల్పముచే గజతురగాది సమన్వితమైన మహా సైన్యమును సృజింప ఇరువురును గజారూక్షలై తత్సైన్యము వెంటరాగా మహా విభవముతోను, అనందముతోను స్వపురమునకు బోవ అట మంత్రాదులు దూరముననే జయ జయ రావములను విని సేనాసమేతులై నగరమునుండి బయలుదేరి ఇరు సైన్యములను గలసి మహా సంరంభముతో నగరమున బ్రవేశించిరి అతత యేడు దినముల వఱకు గొప్ప ఉత్సవము జరుపబడెను తదుపరి పదివేల వత్సరములు సమదృష్టితో రాజ్యమేలి శిఖిధ్వజాడు చూడాలతో గూడ విదేహ ముక్తి నొందెను.

ఓ రామచంద్రా ! ఈ ప్రకారముగ (శిఖిధ్వజునివలె) నీవున్ను రాగద్వేష రహితబుద్ధి నవలంబించి, సమదృష్టి గలిగి వ్యవహార మొనర్చుము. మఱియు శిఖిధ్వజుని వలెనే బృహస్పతి తనయుడగు కచుడెట్లు జ్ఞానప్రాప్తి నొందెనో నీవును నట్లే జ్ఞానమొందుము

కపోపాఖ్యానము

పూర్వము బృహస్పతి పుత్రుడగు కచుడు సమస్త విద్యలందును ప్రవీణుడై ఒకపుడు తండ్రిని సమీపించి సంసార సాగరమును దాటుటెట్లు అని యడుగ నంత యాతడు సర్వత్మాగముచే సులభముగ దాటబడునని చెప్పెను ఆ వాక్యమును విని కచుడు తన సర్వస్వమును వీడి ఏకాంత వనమునకు జనెను ఎనిమిది వత్సరములైన పిదప ఒకానొక మహావన

మున కచుడు తన తండ్రిని కలిసికొనగా అపుడాతడు తండ్రితో "నేను సర్వత్యాగ మొనర్చి ఎనిమిది వత్సరములైనది ఇంకను చిత్త విశ్రాంతిని బొందలే"దని చెప్పి, నంత బృహస్పతి సమస్తము త్యజింపుము" అని నుడివి స్వర్గమునకుబోయెను అపుడు కచుడు తన చిరవల్కలాడులను గూడ త్యజించివైచెను మరల మూడు సంవత్సరములకచట తన తండ్రిని కలిసికొని "తండ్రి ! నేను దండ వస్త్రాది సమస్తమును త్యజించితిని నాకింకను ఆత్మ పదమున విశ్రాంతి కలుగలేదే" యని యడుగ బృహస్పతి "పుత్రకా ! చిత్తమే సర్వమున్ను అయియున్నది దానిని త్యజించుటయే సర్వత్యాగము అట్టి త్యాగముచేతనే నీకు శ్రేయము కలుగును" అని వచించి ఆకసమున నెగసిపోవ, అంత కచుడు చిత్త మెయ్యది అని చింతనజేసి దానినెఱుంగుటకై తన తండ్రివద్దకేడలంచి స్వర్గమునకు బోయి చిత్తము యొక్క స్వరూపమునుగూర్చి యడుగ అది విని బృహస్పతి యిట్లు వచించెను - "పుత్రా ! అహంభావమే చిత్తము సాక్షి రూపమగు ఆత్మ నెఱింగినచో, దానిని వదలుట బహుసుకరము రజ్జు సర్పమువలె వాస్తవముగ అహంకారమును నదియే లేదు అజ్ఞానముచేతనే అదిభాసించుచున్నది. నిర్మలమై సర్వుల యనుభవ రూపమైనట్టి ఆత్మ యొకటియే సత్యమైనది, అట్టి ఆత్మ నీవే అయియున్నావ్న కాబట్టి పరిచ్ఛిన్నమైనట్టి అహంభావమును వదలి సత్యమగు ఆత్మ యందే స్థిరుడవై యుంచుము" అని యిట్లు బోధింప దానిని విని అట్లే యాచరించ కచుడు జీవన్ముక్తుడై మమత్వ ఆహంకార వర్జితుడై శాంతచిత్తుడై విలసిల్లెను.

ఓ రామచంద్రా ! మాయారూపుడును, మూఢమతియునగు ఒక పురుషు యుండెను ఆత డేకాంతమున జనించిన వాడై ఏకాంతము ననేయుండెను అచట ఆతడు తప్ప మఱేదియును లేదు ఏది గలదో అదియాతడే ఆతడు పెరిగినమీదట నేనాకాశమునకు జిందినవాడను ఆకాశమునాది కావన దానినేరక్షించెదను అని తలంచి ఆ యాకాశరక్ష ణముకొరకై యాతడొక గృహమును నిర్మించెను అట్లు నిర్మించి 'నేనాకాశమును రక్షించితిని' అనితలంచి సంతుష్టుండయ్యెను ఇట్లుండ కాలక్రమమున ఆ గృహము నశింప 'అయ్యో ! నాగృహాకాశమా !

నివృత్యమిదియే !' అని దుఃఖించి మరల యొక ఘటమును నిర్మించెను. అదియు నశింప ఒక కుండమును నిర్మించెను తదుపరి మహాకాల కుసులము (గరిసె) మున్నగు వానిని ఆకాశ రక్షణార్థము నిర్మించెను, ఇట్లాతనికి అనంత కాలము గడుచుచున్నది. ఈ ప్రకారముగ ఆతడు మహా దుఃఖము నొందుచు ఒకప్పుడు దాని నుండి విడి వడుచుచున్నాడు.

ఓ రామచంద్రా ! ఇక ఈ అఖ్యాయిక యొక్క తాత్పర్యమును వినుము అహంకారమే మిథ్యాపురుషుడు, ఆతడు అసజ్జెనను మాయచే వ్యర్థముగ రక్షించుటకొఱకే ఆ యహంకారము నానా దేహములను నిర్మించుచున్నది. గృహ కూప ఘటాది రూపదేహములను నిర్మించి ఆ శరీరావచ్ఛిన్న ఆకాశమునే మాయచే ఆత్మయని తలపోసి దానిని రక్షించుచున్నది. పూర్వబ్రహ్మమున ఈ యహంకారమును మిథ్యాపురుషుడు భూతాకాశమును కల్పించి అద్వైతయందు జగద్రచనను సెక్తయించి నానావిధ సుఖదుఃఖముల నొందుచు నున్నాడు. ఓ రామచంద్రా ! మిథ్యాపురుషుడు ఘటాకాశాదులను రక్షించినట్లు నీవున్ను దేహాద్యుపాధులను ఆత్మయను నమ్మికచే వానిని రక్షించినట్లు రక్షించుచు క్లేశము నొందకుము. ఆత్మ ఆకాశముకంటెను విస్తృతమై శుద్ధమై సూక్ష్మమై శివమైయున్నది. అట్టిదానినెవడు పట్టి రక్షించగలడు? ఘటము నశించినను ఘటాకాశము నశించనట్లు దేహము నశించినను ఆత్మ నశింపదు

ఓ రామచంద్రా ! ఈ జగత్తంతయును చిన్మాత్రమే ఇట అన్యమిద్దీయును లేదు కాబట్టి నీవు మనస్సు ఇత్యాది అనేకత్వమును వీడి అభ్యంతరమందలి శుద్ధచిన్మాత్ర వస్తువు నందు స్థితి గలిగి యుండి ఇంద్రియాదులను నిగ్రహించి అహంకారరహితుడై యథా ప్రాప్తములగు రాజ్యాది వ్యవహారములను జేయుచు ఈ ప్రపంచమున వర్తింపుము

ఓ రామచంద్రా ! పూర్వమొకప్పుడు సుమేరు పర్వత ఉత్తర శిఖరమున పరివార సమేతముగ శంకరుడు వసించుచుండ భృంగీకుడు పరమభక్తితో నాతని నిట్లడిగెను - 'దేవా ! ఏ యుత్తమ వస్తువును గ్రహించి నవో నేనీ జగత్తున సంతాప రహితముగ నుండగలను? అది విని

యమ్మహేశ్వరుడిట్లనియె - ఓ భృంగీశా! నీవు మహా కర్తవు, మహాభోక్తవు, మహాత్మాగివి కమ్ము అపుడే సంతాపరహితముగ నుండ గలవు. అత్యయందు స్థితిగలిగి అహంకార మమత్వాది రహితుడై ఉద్వేగ వర్జితుడై సమబుద్ధి గలిగి యథాప్రాప్తములగు కార్యములను నిస్సంగమున నాచరించువాడు మహాకర్త అట్లే సాక్షి మాత్రుడై సుఖదుఃఖాదులందు సముండై పదార్థముల ననుభవించువాడు మహాభోక్త యనబడును ఈ దృశ్యకల్పనను మిథ్యయని యెఱిగి త్యజించినవాడును, 'నేను దేహమునుగాను, నాకు జన్మలేదు' ఇత్యాదిభావనలు గలవాడును, సమస్త ఇచ్ఛలను సంశయములను విషయాదులను త్యజించి నిత్యత్వప్రసాదు అత్యయందు స్థితిగలవాడును మహాత్మాగి యనబడును, ఈ ప్రకారము శివుడు బోధింప అదివిని అట్టి యుత్తమదృష్టి నవలంబించి భృంగీకుడు దుఃఖరహితుడై వెలసెను ఓ రామచంద్రా! నీవున్ను అట్లే ధైర్య మవలంబించి మహాకర్తవు, మహాభోక్తవు, మహాత్మాగివి కమ్ము

ఓ రామచంద్రా! అహంకార రూపమగు చిత్తము క్షయింప దొడగునపుడు మనుజుని యందలి కామక్రోధాదు లెచటికో పారిపోవును సుఖదుఃఖాదులపుడు జీవుని బాధింపవు. అత్యంత జీవుడు కాంతుడై, ప్రియుడై, స్వచ్ఛుడై, సంసార భ్రమ రహితుడై వెలుగొందును. సమస్త అపదలను నశింపజేయునట్టి అత్యజ్ఞానమెయ్యది గలదో, అద్వానిని పొందని మనుజుడు అథముండే యగును "నేనెవడను, ఈ ప్రపంచమేమి? అత్మత్వమెట్టిది? భోగములదే నేమి ప్రయోజనము?" ఇత్యాది విచార వైరాగ్య యుక్తమగు బుద్ధియే మోక్షప్రాప్తికి ఉత్తమ ఉపాయము.

ఓ రామచంద్రా! మీ అది పురుషుడగు ఇక్ష్వాకురాజు ఎట్లు ముక్తిబడసెనో వినుము.

ఇక్ష్వాకు మమ సంవాదము

పూర్వము ఇక్ష్వాకు మహారాజు రాజ్యమేలుచు నొకపు డేకాంతము నకు జని 'సుఖదుఃఖాది భ్రమయుక్తమగు ఈ దృశ్యప్రపంచమునకు

కారణమేమై యుండును' యని యాలోచించి అద్వైత నెఱుంగుట బ్రహ్మలోకమునుండి తన సభ కేతెంచిన తన తండ్రి యగు మనువు నెట్లు ప్రశ్నించెను - మహాత్మా ! ఈ స్వస్థి యెటనుండి యేతెంచినది? దీని స్వరూపమేమి? రచయిత యెవడు? అది విని మను విట్లు వచించెను ౬ రాజా ! ఈ కానుపించునది యంతయు వాస్తవముగ లేదు. ఇది గంధర్వ నగరము వలెను, ఎండమావుల వలెను మిథ్యమై యున్నది. ఏదో కలదో అది ఇంద్రియాతీతమైన సద్రూప ఆత్మయే ఈ జగత్తు ఆ చంద్రూప ఆత్మయందు ప్రతిబింబించినది ఈ సుఖదుఃఖాదులు మనస్సునందే కలవుగాని ఆత్మయందు లేవు. 'నేను దేహమును' అను బుద్ధి సంసారమున బంధించునది గావున ముముక్షువు లెన్నడును అట్టి బుద్ధికలిగి యుండరాదు. నేను చిన్మాత్ర ఆత్మను' అను నిరంతర బుద్ధియే ముక్తి హేతువు ఈ జగత్తు చిద్వస్తువగు ఆత్మమయము' అను భావన చేయుచు అభిలాషావిరహాత్మకై యుండువాడు అట్టి భావనారూపక వచనము వలన సంసార మోహముచే అభేద్యుడై సుఖము నొందును విషయభోగము లందలి ఆశ యుండునంతవరకు మనుజుడు జీవదశ గలిగి యుండును వివేకముచే ఆ యాశ శమించునపుడు ఈ జీవదశను త్యజించి నిరామయమగు బ్రహ్మ (ఆత్మ) రూపర్తము నొందును. అహంకారము గలిగియుండుటయే బంధము జ్ఞానముచే తద్విनाశ మగుటయే ముక్తి ముముక్షువగువాడు సత్యమమున కుభేచ్ఛ గలిగి వైరాగ్యయుక్తుడై సాధనాభ్యాసమువలన క్రమముగ ఉత్తమ (జ్ఞాన) భూమికలందు వర్తించుచు తుదకు జీవస్మృక్తుడై వెలయును అట్టి యోగినుండి సంహమువలె ఈ జగజ్జాల బంధమునుండి వినిర్గతుడై హృదయకాది రహితుడై యందే సదా వర్తించుచుండును ఐశ్వర్యాదులను గోరువారట్టి జీవస్మృక్తుని పూజింప వలయును జ్ఞానియగువాడు ఆత్మస్థితిచే సత్యత్వపుడై యుండును గాన అణిమాది సిద్ధులను నాంధ్రంపడు మను విట్లు బోధించి తదుపరి బ్రహ్మలోకమున కేగెను ఇక్ష్వాకువున్ను అట్టి ఆత్మ దృష్టిని దృఢముగ నవలంబించి స్థిరచిత్తు డాయెను

౬ రామచంద్రా ! జీవనకు స్థూల (దేహము), సూక్ష్మ (మనస్సు).

పరము (అత్మ)లను మూడరూపములు గలవు. అందు మొదటి రెంటిని వదలి వానియం దాత్మబుద్ధిలేకమూడవదియగు తురీయ (ఆత్మ) పదము నాశ్రయించి అద్వాని యందు దృఢముగ ఆత్మబుద్ధి గలిగియుండుము అజ్ఞానుల కీజగత్తు స్థిరముగను జ్ఞానులకు విలీనమయ్యునుండును అహంకారములేక సమత్వము గలిగి చిత్తము క్షయింప తురీయావస్థ కలుగును.

ముని వ్యాధీయము

ఒకానొక యరణ్యమున మహామౌనమును ధరించి యున్న ఒకానొక మునిని బాణముచే గొట్టబడిన లేడిని తరుముకొనుచు అటు పరువెత్తుచున్న ఒక బోయవాడు చూచి "మహాత్మా! బాణముచే గొట్టబడిన లేడి యిటు వచ్చినది. అది యెటకేగినది?" అది విని అమ్మునీశ్వరుడిట్లు పలికెను - సాధూ! వ్యవహార సమర్థమగు అహంకారమెద్దిగలదో అదిమాకు లేదు సమస్తేంద్రియ అహంకార మెద్దిగలదో అది మాకు లేదు సమస్తేంద్రియ కార్యములను మనస్సు చేయును అట్టి అహంకార పూర్ణమగు మనస్సు నా కిపుడో క్షయించినది. కావున జాగ్రత్త్వపు సుషుప్తదశలను నే నెఱుంగను దేనియందీ దృశ్యము లేదో అట్టి తురీయ స్థితియందు నేనిపుడున్నాను" - మునియొక్క యా వాక్యముల భావ మెఱుంగక ఆ బోయవాడు తనదారి తానేగెను

కావున ఓ రామచంద్రా! తురీయదశ యందితర జాగ్రదాది దశలులేవు జాగ్రత్త్వపు సుషుప్తి దశలు చిత్తము యొక్క రూపములు వికల్ప రహితమగు శుద్ధచైతన్యమే తురీయము నీవు అంధ బధిరుల వలె శబ్దాది విషయరహితుడవై నిత్యము అంతర్ముఖుడవై, ఆత్మయందే పదాస్థితి గలిగియుండుము రమణీయ, అరమణీయ వస్తువులను జూచినపుడు చిత్తము శిలవలె నిర్వికారముగ నుండవలెను

ఇంత మాత్రపు ప్రయత్నముచేతనే ఈ సంసారము జయింప బడును సుఖదుఃఖములయొక్కయు, వాసి సాధనముల యొక్కయు దింతను చేయరాదు ఇంతమాత్రపు యత్నము చేతనే అనంతసుఖము కలుగును.

ఓ రామచంద్రా! ప్రవృత్తుడు, నివృత్తుడు అని మనుజులిరు తెరగులు “ఈ సంసారమే ఉత్తమము నిర్వాణమేమి?” అని తలంచి భోగసాధనాది కార్యము లందు ప్రవర్తించువాడు ప్రవృత్తుడు అట్టివానికి అనేక జన్మలుగడచిన పిదపయే వివేకాభ్యాసముచే తుదకు మోక్షము కలుగును “ఈ సంసారము అసారము, ఉత్తమ విశ్రాంతి స్థానమెద్ది” అను విచారణ గలిగి సంసారతరణోపాయము నాలోచించువాడు నివృత్తుడు అట్టివాడు మొట్టమొదట కర్మల నాచరించును భోగములయెడల ఇచ్చ లేకుండును అత్తజీ యాతడు శుభేచ్ఛయను ప్రథమజ్ఞాన భూమికయందు ప్రవేశించును ఏమృత విచారణయను రెండవ భూమికయందు ప్రవేశించి, ఉత్తమ గురువుల వద్ద శ్రుతిస్మృత్యాదుల భావమును గ్రహించుచు నుండును. తదుపరి అసంగమును మూడవ భూమికయందు ప్రవేశించి ‘నేను కర్తనుగాను భోక్తనుగాను, భోగములు మహారోగములు, సంపదలు విపత్తులు, అను నిశ్చయముచే గలుగు పదార్థముల గూర్చిన అభ్యాసమేది గలదో అట్టిరూపమగు, మాన్యఅసంగమును నిరంతరాభ్యాస రూపయత్నముచే సంసార సముద్రమును దాటి ఆత్మ సాక్షాత్కారము గలిగి శాంతముగను, మోనముగను నుండునట్టి స్థితియగు శ్రేష్ఠ అసంగమును రెండింటిని స్వయముగ నపుడనుభవించును సాధకునకు ప్రథమమున వైరాగ్య ముదయించినపుడు అద్దానిని బహుజాగరూకతతో సంరంక్షించవలెను అదియే తక్కిన భూమికలకు పునాది ఈ భూమికల యభ్యాసకాలమున దేహము వీడుట తటస్థించినను, మరల యుత్తమ కులమున జనించి విడచిన దానిని తిరిగి అభ్యసించును ఈ మూడు భూమికల యభ్యాస ముచే ఆజ్ఞానము క్షయించి సమ్యక్ జ్ఞాన ముదయింప యోగి చతుర్థభూమిక యందు ఈ జగత్తును స్వప్నతుల్యముగ వీక్షించును పంచమభూమికయందు యోగి మిక్కిలి అంతర్ముఖుడై యుండి సుషుప్తి (నిద్రించువాని) పగిది కానుపించును తురీయమును ఆతవ భూమికయందు సముద్రమందలి పూర్ణఘటమువలె ఆత్మయందు ముగ్ధుడై వెలయును తదుపరి ఏడవభూమిక యందు ప్రవేశించి

కేవలము శివస్వరూపుడై విదేహముక్తుడై వెలుగొందును ఈ సప్తభూమికల
యభ్యాసముచే జన్మదు దుఃఖానుభవ మొందదు

ఓ రామచంద్రా ! ఇచ్చ (వాసన, లేక మనస్సు) అను ఏనుగును
ధైర్యమును అస్త్రముచే జయించినవాడీ భూమికల యందు విజయము
నొందును లేకున్న ఈ సంసార సమర భూములందెవడు ప్రవేశింప
గలుగును? ఇది నాకు లభించుగాక ! అను నిట్టి రూపముగు మనస్సే
సంసారము అ మనస్సు శమిండుటయే మోక్షము ఇదియే జ్ఞాన
సంగ్రహము వెయ్యేల ! సంకల్పమే పరమబంధము అద్దాని అభావమే
మోక్షము.

శ్రీ వసిష్ఠ మునీంద్రుని యా బోధ విని శ్రీరామచంద్రుడు
ప్రబుద్ధుడై ఆత్మానందమగ్నుడై ప్రశ్నోత్తరవర్జితుడై రెండు ఘడియల
కాలము అత్యయందు విశ్రమించెను, సమాధి యందుండిను
శ్రీరామచంద్రుడట్లు సమాధియందాత్మస్వరూపమున స్థితుడై యుండు
నపుడు విశ్వామిత్రుడు వసిష్ఠ మునీంద్రునితో నిట్లనెను - ఓ మునీంద్రా !
మీరు మీ యనుగ్రహముచే శ్రీరామచంద్రుని జ్ఞానయుతునిగ జేసిరి.
కాని నేను ఇప్పుడు ఏ కార్యము నుద్దేశించి యిట కేతెంచితిన్ అద్దానిని
స్మరించి మీరాతనిని సమాధి నుండి మేలుకొలుపవలెను భక్త రక్షణాది
అవతార ప్రయోజన రూపములగు కార్యము లిన్నింటిన్ అతడు
మున్ముందు చేయవలసి యున్నది అప్పుడు వసిష్ఠుడు శ్రీరామచంద్రుడు
ఈ జన్మకు పూర్వము దేవుడా, మనుజుడా చెప్పవలసిలనదిగా కోరగా,
అతడు (శ్రీరాముడు) కేవలము స్వస్థి స్థితిలయ కారకుడును జననమరణ
రహితుడును భక్తవత్సలుండునునగు పరమాత్మయే, అయి యున్నాడు
అని విశ్వామిత్రుడు వాక్రుచ్చెను

భరద్వాజుడు (వారీకితో) మహాత్మా ! శ్రీరామచంద్రునకు
అత్యపదము సంసారస్థితి నది అట్టి స్థితి నాకెట్లు కలుగును? నేని సంసార
మెట్లు రాటగలను?

వారీకి భరద్వాజా ! వసిష్ఠ ప్రోక్షములగు నదుపదేశములను
అనుభవమునకు తెచ్చుకొనుము ఈ జగత్తు వాస్తవము లేదు అత్యమే

సత్యము. అట్టి ఆత్మయందే నీవు స్థితి గలిగియుండుము, చిత్తము శుద్ధమగు వఱకును సాకారమగు శ్రీ శంకరుని రూపమును ధ్యానింపుము ఈశ్వరానుగ్రహము చేతనే మనుజునకు వాంఛిత ఫలము లభించును

భ - తామువచించినది యెఱింగితిని వైరాగ్యమునకు మించిన బంధువుగాని సంసారమునకు మించిన శత్రువుగాని లేడు. ఇప్పుడిక శ్రీవసిష్ఠ మునీంద్రుడు వచించిన జ్ఞానసారమును తెలిసికొన గోరుచున్నాను.

వాల్మీకి :- ఎద్దాని శ్రవణ మాత్రముచే సంసార సాగరమున నొక మునుగకుండువో అట్టి ముక్తిదాయకమగు జ్ఞానమును వచించెద వినుము:- శమ దమ వైరాగ్యశ్రద్ధాది సమన్వితుడనై, ఇంద్రియములను జయించి, దేహేంద్రియాది దృశ్యజాతము నంతయు వాని వాని కారణములందు లయముచేసి ఆత్మమాత్రుడనై శేషింపుము (ఆత్మయందు సమస్తమును లయము చేసి ఆత్మమాత్రుడనై శేషింపుము) (ఆత్మయందు సమస్తమును లయము చేయుము) అదియే తురీయ పదము. "అట్టి పరమాత్మయే నేను" అని ధ్యానింపుము అప్పుడే నీవు ముక్తుడ వగుదువు. ఆత్మయందు మనస్సు అస్తమింప మనుజున కిది ఆత్మయే మిగిలి యుండును అట్టి అత్మామృత సముద్రమున మునుక లిడుము అట్టి అత్మాజ్ఞాన సిద్ధికై జగద్గురువగు శ్రీ శంకరుని (ఈశ్వరుని) భజింపుము - ఇదియే వసిష్ఠ మునీంద్రుని యుపదేశసారము.

భ :- మహాత్మా! శ్రీరామచంద్రుడు సమాధి ద్వారా ఆత్మకోటి ఏకత్వమును కొందిన పిదప మరల వసిష్ఠ మునీంద్రు డాతని నెట్లు వ్యవహారమున బ్రవేశింప జేసెను? వాల్మీకి పలికెను - తదుపరి వసిష్ఠ మునీంద్రుడు శ్రీరాముని నుద్దేశించి "ఓ రామా! రామా! ఇది సమాధియందు విశ్రాంతి నొందు కాలము కాదు లోక సంగ్రహ మొనర్చి ప్రపంచమునకు అనందదాయకుడవు కమ్ము" అని చెప్పుగా నిర్వికల్పసమాధిస్థుడైయున్న రామచంద్రుడు ప్రత్యుత్తర మేమియు నీయక యున్నందున అతఁడీ క్రమముగ శ్రీరామచంద్రుడు ప్రబుద్ధుడై

వసిష్ఠ మునీంద్రునితో "మహాత్మా! తమ కృపచే నేను బ్రహ్మ (అత్మ) స్వరూపుడనై విధి నిషేధములకు పాత్రుడను గాకున్నను తమ యాజ్ఞ ప్రకారమే యాచరించెదను" అని విన్నవించి యాతని చరణములకు శిరస్సుచే వందన మాచరించి పశ్చులెల్లరకు నిట్లు చెప్పెను - "ఓ సభ్యులారా! వినుడు మహా నిశ్చయమగు వార్త యిదిగో - అత్మజ్ఞానము కంటెను, దానినెఱింగిన గురువు కంటెను సుత్తమమైన దేదియు ఈ ప్రపంచమున లేదు

ఓ భరద్వాజా! అది విని సిద్ధాదు లందఱును శ్రీరాముని స్తుతించి నమస్కరించి వారి వారి స్థానములకు వెడలిపోయిరి. అత్తతీ శ్రీరామచంద్రుని శిరంబుపై పుష్పవృష్టి కురుసెను - ఈ ప్రకారముగ శ్రీరామచంద్రుని యాభ్యాసము నంతయు నీకు వచించితిని. అదే రీతిగా నీవున్ను అచరించి సుఖింపుము మోక్షప్రదమగు ఈ వసిష్ఠ రామచంద్ర సంవాదము నెవడు ప్రతి దినము శ్రవణము చేయునో అతడట్టి శ్రవణ మాత్రము చేతనే పర్వదోషరహితుడై తదుపరి కాంత్కాది గుణముల ద్వారా బ్రహ్మమును బొందును

ఓం తత్ సత్

నిర్వాణ ప్రకరణ పూర్వార్థము సమాప్తము

6. విర్యాణ ప్రకరణము (ఉత్తరార్థము)

శ్రీ వసిష్ఠ మునీంద్రు డిట్లు పలికెను - ఓ రామచంద్రా ! దేహాది దృశ్యవస్తువులు సత్యమును అధిమానమే సంకల్పమనబడును సర్వత బ్రహ్మకాశ సత్తయొక్క భావనయే సంకల్ప త్యాగమనబడును. అనుభూత, అననభూత పదార్థముల నన్నింటిని విస్మరించి బ్రహ్మకార వృత్తియందు లీనమై కాఫము పగిది సిక్చలముగ నుండుము. నేను భుజములనెత్తి దాటుచున్నాను సంకల్పమే బంధము అసంకల్పమే పరమశ్రేయము దృశ్యరహితమగు అత్యుత్తమే అసంకల్పము కావున సంకల్పమును వీడి అసంకల్ప రూపమగు అత్యయందు స్థిరుడనై యుండుము ఓ రామ చంద్రా ! కర్మయను వృక్షమును సమూలముగ భేదించి వేయవలెను సమస్త కర్మలకును ఆదిబీజము జీవుడు లేక అహంకారము జ్ఞుడు అహంకారముతో కలిసి యుండునపుడు కర్మబీజత్వమును బొందును అహంకారముకంటే భిన్నమైన కుర్థ చిద్రూపమును భావించుటదే పరమాత్మ రూపుడే యగుచున్నాడు చిదాభాస (జీవ) తూన్యమగు చిద్రూప సత్తయే మోక్ష మనబడును. దేహమున్నంతవఱకు చిత్తము యొక్క గాని కర్మముల యొక్కగాని త్యాగము సంభవింపదు జ్ఞానముద్వారా 'అసంగ అద్వితీయ చిన్మాత్రమును నేను కుర్థ చిద్రూపుడనగు నేనేమియు చేయుటలేదు' అనునిట్టి విస్మయ అత్యస్వలావస్థితిచే కర్మ అకర్మలగూర్చిన వికల్పమును త్యజించి జీవుడు స్వయముగ బ్రహ్మరూపుడగు చున్నాడు. ఓ రామచంద్రా ! చిదాభాసుని రహిత మొనర్చి అనంత నిశ్చల బ్రహ్మరూపుడనై మూలసహితముగ సంసారమును భేదించి వేయుము. నిశ్చల అత్యస్థితియే యథార్థమైన కర్మత్యాగము అహంభావమే సంసారమునకు మూలము అయ్యది అనహంభావనా అత్యలావనా మాత్రముచే శమించును ఈ శరీరాదులు నేను, ఈ ధనాదులునావి. ఇత్యాది రూపమగు జగత్తు శమింప బోధరూపమగు శాంత అత్యయే శమించును నిర్మల చిత్తముగల మనుజునియందు నిర్మల వస్త్రమునై రంగువలె స్వల్ప ఉపదేశమైనను బాగుగ ప్రవేశించును మరియు చిత్తునియందట్లు ప్రవేశింపదు

ఇవిషయమున కాక భుకుందుడు నాకు జెప్పిన ఒక పురాతన వృత్తాంతమును వినుము.

విద్యాధరోహిభ్యానము

పూర్వము మేరుపర్వత శిఖరమున ఏకాంత ప్రదేశమందున్న భుకుందుని అధ్యాత్మ కథా ప్రసంగమున నేనిట్లడిగితిని - మహాత్మా! ఆత్మజ్ఞాన రహితుడును, దీర్ఘకాలము జీవించిన వాడును నగు ఏ ప్రాణియైన మీకు స్మృతియందు కలదా? అది విని భుకుందు డిట్లు పలికెను. రోకారోకాంతర పర్వత శిఖరముపై అట్టివాడగు ఒక విద్యాధరుడు పూర్వముండియుండెను. తపనియమారులచే నాతడు దీర్ఘజీవియై నాలుగు కల్పముల వఱకు బ్రతికెను. నాల్గవ కల్పము యొక్క చివరి కాలమున నాతనికి చిరకాల సాధనచే వివేక ముదయుంప జరామరణ రహితమైన స్థిరవస్తువేది గలదు? అని చింతించి ఆ విషయమును నన్నుడుగుటకు గాను నావద్ద కేతెంచి యిట్లు నుడిచెను -

మహాత్మా! చిరకాలము కాంతాద్యనేక భోగముల ననుభవించి నానిలో సారములేదని గ్రహించి అవి దుఃఖప్రదములుగనే యెంచి తుదకు విరక్తిబొందితిని. దుఃఖరహితమై క్షయాతిశయ వర్జితమై అనంద రూపమైనట్టి పరమపావనపద మెయ్యది గలదో నాకు శ్రీధ్రుముగ వచింపుడు. ఈ దుష్టజాన్ద్రియములు నన్ను బహుకాలము వేధించినవి. నానినిజయించుట మహా కష్టతరముగా తోచుచున్నది. నానిని జయించిన వాడే నిజమైన తూరుడని నా మతము. జాన్ద్రియములను భయంకర రోగముల కాంక్ష్యర్థము, జ్ఞానార్థనయే పరమోపధమని నేను తలంచు చున్నాను. మహాత్మా! దుష్టములగు జాన్ద్రియములచే జనింపబడిన అపత్సముద్రమున మునింగిన నన్ను దయచేసి యుద్ధరింపుడు

ఇట్లాతడు వచింప నేనిట్లంటిని - ఓ విద్యాధరా! నీవు నైరాగ్యుడియుతుడనై యొప్పుచుంటివి గావున నే నుపదేశించు దానిని ప్రయాసము లేకుండగనే గ్రహింపగలవు. మేము బహుకాలము విచారణ పలిపి నిశ్చయించినది గావున నేను వచించు దానిని అంగీకార బుద్ధితో గ్రహింపుము. సక్తువలె భాసించినప్పటికిని ఈ జగత్తు ఎండమావులవలె

అస్తత్తని, అవస్తువని (లేనిదిని) యెఱుంగుము ఉన్నది అత్మ మొకటియే, అదియే సత్యము రజ్జు సర్పమువలెను, జలతరంగము వలెను అదియే ఈ జగద్రూపమున భాసించుచున్నది నామరూపాత్మకమగు ఈ జగత్తునకు బీజము అహంకారము అద్వానిని అత్మజ్ఞాన రూపమగు అనాంభావనయను అగ్నిచే కార్మినైచినచో ఉన్నప్పుటికిని మరల మొలకెత్తదు శస్త్రములచే దెబ్బ తగిలినప్పుడుగాని, స్త్రీ యొక్క అవయవములు దిగంబర శరీరమునకు తగిలినప్పుడుగాని ఎవడు విర్వికారుడై అవి తగులకుండ యున్నట్లే యుండునో, అట్టి జితేంద్రియు డగు మనుజుడు పరమాత్మ పదమున నున్నవాడే యగును అత్మనేతేంగిన తత్త్వజ్ఞునకు గొప్ప మానసిక వ్యథయైనను ఏమియు చేయ జాలదు మనస్సు, అహంభావము, బుద్ధి, దేశకాలాదుల యనుభవము మున్నగునవి యన్నియు అవిద్యయనియే యెఱుంగుము అ అవిద్య అత్మజ్ఞానమను పురుష ప్రయత్నముచే నశించును అవిద్య యొక్క అర్థభాగము శాస్త్రవిచారణ సత్సంభాషణాదుల చేతను, తక్కిన యర్థభాగము అత్మసాక్షాత్కారము చేతను నశించును. స్వప్నమును స్వప్నమనుజుడు కాంచునట్లు ఈ స్మృతి ఏ మనుజుని మనంబున ఉదయించునో, ఆతడే అద్వాని నుభవించును ఇవిషయముననొక అభ్యాసమును వచించెద వినుము

ఇంద్రియోపాఖ్యానము

మాయాశబలిత బ్రహ్మమను కల్పవృక్షమున ఆవిర్భవించిన అనేక బ్రహ్మాండములను ఫలములం దొకానొక బ్రహ్మాండము నందలి ఇంద్రుడు గురూపదేశ స్వాభ్యాసములచే అజ్ఞానావరణ రహితుడై యుండెను ఒకపుడతడు అసురులతో యుద్ధ మొనర్చి పరాజితుడై పారిపోయి, విశ్రాంతిస్థాన మెచటను గానక తుదకు మార్మకరణ కోశమందలి యొక క్రప రేణువునందు ప్రవేశించి, అదట విశ్రాంతి లభింప సుఖముగ నుండెను క్రమము నాతడ చట తనకల్పనచే పర్వత నగరవనాది సహితములగు ముల్లోకములను వీక్షించెను ఆ త్రిలోకమున నాతడు దేవతాధీశుడై నివసింపదొడగెను కాలక్రమమున నాతడు దేహమును

త్యజించి నిర్వాణ (మోక్ష) మును బొంద అతని శత్రుడగు కుందుడు రాజయ్యెను అతడున్న కొంత కాలమునకు దేహమును వీడి పరమపదమును బొంద అతని సుకుడు రాజయ్యెను ఈ ప్రకారముగా ఆ త్రప రేణువునందు ఇంద్ర సంకల్పితమగు ఆ రాజ్యమున ఆ వంశమందలి అంశకుడను రాజు నేడు పరిపాలన చేయుచున్నాడు ఆ వంశమందలి ఒకానొక ఇంద్రుడు బృహస్పతి యొక్క యుపదేశముచే ఆత్మజ్ఞాన మొంది యథా ప్రాప్తకర్మల నాచరించుచు నూఱు అశ్వమేధయాగముల జేసెను ఒకప్పుడేదో యొక కార్యవశమున నాతడు కమలదండ సూత్రమున నివసించి యచట యుద్ధాద్యనేక కార్యముల ననుభవించెను ఒకానొక సమయముననాతనికి ధ్యానమందుండి (మాయా శబరిత) బ్రహ్మము యొక్క స్వరూపము నవలొకిందెదను అను కోర్కె పొడమెను అట్లే యాతచేకాంతమున ధ్యానస్థుడై సర్వ వ్యాపకమును, సర్వశక్తి యుతమును, అనంత హస్తపాదాది సమన్వితమును, చరాచర రూపమును చిన్మయ మునునగు బ్రహ్మమును వీక్షించెను అతఁడీ యాతడు బ్రహ్మాండము లన్నింటిని పరమాత్మ యందు గాంచుచు ఈ మనఃబ్రహ్మాండమును గూడ జూచి యందు విహరించుచు ఇంద్రుని వద్దకు బోవ పూర్వపు ఇంద్ర సంస్కారము గలవాడగుటచే ఆ ఇంద్రుని యనంతర మింద్రు డయ్యెను ఈ ప్రకారముగా త్రప రేణువందలి ఇంద్రవంశమున జనియించిన రాజు ఈ బ్రహ్మాండమున ఇప్పటికిని ఇంద్రుడుగ నున్నాడు ఇట నింద్రుడుగ నున్నతఁడీ కమలదండ సూత్రమందలి తన నివాసాది వృత్తాంతము లన్నియు నాతని స్మరణకు వచ్చెను ఆ ఇంద్రుని వంటి ఇంద్రులెందఱో ఈ (మాయా శబరిత) చిదాకాశమున గలరు మఱియు నట్టి వ్యవహారము లెన్నియో యీ చిదాకాశమున విద్యమానములై యున్నవి. అత్య సాక్షాత్కారము కలుగనంత వఱకు ఈ దృశ్యమును నది నిరంతరము ప్రవహించుచునే యుండును.

ఈ దృశ్య జగత్తునకు బీజము అహంకారము ఆ యహంకారము అనహంభావమును జ్ఞానముచే నశించును అప్పుడు నిర్వాణరూపమగు

ఆత్మయే శేషించును ఓవిద్యావరా! అహంకారమును నిశంబుచేసి ఆట్టి ఆత్మయందు నీవు నిలకడ కలిగి యుండుము

ఓ మునీంద్రా! ఈ ప్రకారముగ నేనా విద్యాధరుడనకు వచ్చిందు చుండ నాతని దృశ్యవృత్తులన్నియు శమించుటచే నాతడు సమాధిసంస్కారమును అత్తతే నేనెంత మేలుకొలిపినను నాతడా సమాధి స్థితి నుండి లేవకుండెను కనుకనే శుద్ధ చిత్తమున ఉపదేశము శీఘ్రముగ నప్రవేశించి విస్తరించునని నే నిదివఱకు చెప్పితిని ఆత్మస్వరూపుడవగు నీ యందు వాస్తవముగ అహంకారము లేదు కాబట్టి అసత్యమగు ఆ అహంకారమును గూర్చిన భావన జేయుకుము ఇదియే పరమోత్తమ మగు ఉపదేశము ఇట్టి యుపదేశము విదారరహితులగు సాంసారిక జనుల మనంబున బడిననునయ్యది ప్రతిబింబించదు ఈ ప్రకారము అత్తజ్ఞాన రహితులను అపుడపుడు చిరంజీవులగుదురు కాని చిరజీవమునకు ముఖ్యకారణము తత్త్వజ్ఞానమే యని యెఱుంగుము

ఓ రామచంద్రా! మేరు పర్వత శిఖరమున ఆ పక్షిరాజగు భుశుండు డిట్లు పలికి మౌనముగ నుండ నేనాతని వద్ద పెట్టినాకాని ఆ సంవాదమును గూర్చి యడుగుటకై ఆవిద్యాధరుని కడకేగి తమపరి సంభాషమున కరిగితిని అట్లు భుశుండునతో నేను సంభాషించి యిప్పటికి పదునెకండు మహాయుగములు గడచినవి.

ఓ రామచంద్రా! అయా జీవుల సంకల్పముచే కల్పితములగు అనేక బ్రహ్మాండము లీ యాకాశమున పరిభ్రమించు చుండుటను నేనిప్పుడు నాయెదుట గాంచుచున్నాను నీవున్న బుద్ధిద్వంద్వచే గాంచుము ఈ బ్రహ్మాండములన్నియు క్షణభంగురములు, మిథ్యారూపములు, గంధర్వ నగర తుల్యములు, అజ్ఞానాంధ కారముచే ఆవృతములు, చంద్రూప పరమాత్మ యొక్క వివర్ణములు, మిథ్యారూప మగు యీ దృశ్యము నుండి చిత్తమును మరలించి సత్యస్వరూపమగు ఆత్మయందు జేర్చి పరమానందము నొందుము మాయాశక్తిచే నాచ్ఛాదితుడగు జీవుడు దృశ్యాది ద్వైత రూపమునే గాంచును గాని తన శుద్ధ రూపమును వీక్షింపదు జ్ఞానముచే అహంకారమును అజ్ఞాన గ్రంథి నశింప

బంధవిముక్తుడై తన యథార్థ (ఆత్మ) స్వరూపము నవలోకించును అదియే మోక్షము ఓ రామచంద్రా! మనుజుడు జ్ఞాని కావలెనేగాని జ్ఞానబంధువు కాగూడదు జ్ఞానబంధువు కంటి అజ్ఞానియే శ్రేష్ఠుడని నా యభిప్రాయము శాస్త్రములను జీవికోపార్జన కొఱకు పఠించువాడును, పఠించియు అనుష్ఠింపని వాడును జ్ఞానబంధు వనబడును దృశ్యమును మిథ్యగ నెఱుంగువాడును, వాస నా రహితుడును, ఆత్మలాభముచే సంతుష్టుడును, యథాప్రాప్త కర్మలను శాంత చిత్తముతో కామసంకల్ప వర్జితముగ నాచరించువాడు జ్ఞాని యనబడును

అజ్ఞాని వాసనా సహితుడై దృశ్య పదార్థములు పత్యములని యెంచి వ్యవహరించును, జ్ఞాని వాసనారహితుడై దృశ్య పదార్థములు అసత్యములని యెంచి వ్యవహరించును ఇంత మాత్రము భేదము తప్ప వ్యవహారమందు వారిరువురికిని మరియే వోషమున్ను లేదు

ఓ రామచంద్రా ! మంకి యను బ్రాహ్మణుని వలె సమస్త సంసార వాసనను త్యజించి తత్త్వబోధచే సంసారమును దాటి అత్మ పదమును పొందుము.

మంక్యురౌఖ్యానము

పూర్వమొకపుడు నీ పితామహుడగు అజానివలన ఒకానొకకార్యము నిమిత్తము అహ్వనింపబడి నేనతని కడకు దోవుచుండ శ్రోతలో నొక మహా ఆతపసంయుక్తమగు విశాలారణ్యమును దొందితిని అయ్యది ధూళిచే ధూసరితమై విశాలమై, తూన్యమైయుండెను అట్లునేనా మహారణ్యమున సంచరించుచుండ నింతలో నొక బాటసారిని అచ్చటగాంచితిని 'అహా ! ఈ ఎండ తీక్షణముగనున్నది ! ఈ మహా ఆ తపముచే నా అవయవములు శిథిలములగుచున్నవి కావున ఎదుటనున్న ఈ చిన్నిగ్రామమున బ్రవేశించి 'పేదదీర్చుకొని తిరిగి వెడలెదను' అని యాతవసుకొనుచు ఆ గ్రామమున ప్రవేశింపదలంచుచుండ 'అయ్యది దుష్టులనివాసమైన గ్రామ మనియు, దుష్టులసహవాసము చేయరాదనియు చెప్పి' ఆతడిట్లు వదించెను - 'మహాత్మా ! తామెవరో మహానీయులుగ గన్పట్టుచున్నారు, తామెవరు? నేను శాండిల్యగోత్రున్నుడనగు మంకియను బ్రాహ్మణుడను,

తీర్థయాత్రకై చాల దూరమేగి, అనేక తీర్థములగాంచి తిరిగి గృహమునకు జనుచున్నాను ప్రాణులయొక్క క్షణిక్మున స్థితిని జూచి నేను వైరాగ్యయుక్తుడనుకాగా, నాకిప్పుడు గృహమునకు దోవ విష్ణుములేక్షుచి ఇంద్రియాదులు నన్ను వేధించుచున్నవి నా అజ్ఞానమింకను నశింపలేదు ప్రాపంచిక సుఖములు దుఃఖరూపములుగ తోచుచున్నవి. మతీయు సాంసారిక సుఖముల కంటి దుఃఖములనే ఉత్తమములుగ నేను తలంచుచున్నాను కావున మహాత్మా! దయచేసి ఆత్మతత్త్వమును నాకితింగింప వేడెద!

అప్పుడు సేనాకసికి నేనివరో, ఎడటికి దోవుచుంటివో చెప్పి మతీయు నిట్లు ప్రబోధింపితిని - ఓ ద్విజాదా! నీవు వైరాగ్యయుక్తుడవైతివి కావున సంసారమును తరింపితి వనియే నేను తలంచుచున్నాను ఏలయునగా వైరాగ్యాది సాధనయుక్తుడై జ్ఞానదేశమునకు అధికారి అజ్ఞివాదే జ్ఞానముద్వారా ఆత్మను బొందగలదుగాని తదితరులుకాదు వాసనల వలననే జీవుడీ సంసారమున బంధింపబడుచున్నాడు సమస్త అనర్థములకును కారణము ఆ వాసనలే కావున జ్ఞానముచే వాసని సమూలముగ నశింప జేయవలెను ఈ జగత్తంతయు వాస్తవముగ ఆత్మస్వరూపమే నామరూపాత్మకమగు దృశ్యమును మిథ్యగ నెఱింగి వాసనారహితుడవై పర్యమగు ఆత్మయందే స్థితి గలిగియుండుము. అహంకారమును త్యజించినచో ఆత్మసత్త్వమే శేషించును ఆత్మయే పర్యత్ర పరిపూర్ణమైయున్నది జ్ఞానియగువాడు వ్యవహార మాచరించుచున్నను తన ఆత్మ స్వరూపముననే స్థితిగల్గియుండును పదార్థముల గూర్చిన అభిలాషయే బంధము. తత్త్వామే మోక్షము. సమస్త అభిలాషా రహితుడై దేహదులగూర్చిన యభిమానములేక జ్ఞాని కేవలము తన ఆత్మయందే స్థితుడై యుండును - ఈ ప్రకారమగు నా యొక్క బోధను విని తత్కాలముననే యా బ్రాహ్మణుడు సంసార మోహమును పారదోలి వాసనారహితుడై యథాప్రాప్తకార్యముల జేయుచు సూక్ష్మవత్సరముల యనంతరము ఒకానొక పర్యంతముపైకి జని సమాధిసిష్టుడై పితృలముగ ముందెను ఇప్పుడును అతడట్లే యుండున్నాడు ఎవరైన మేలుకొరిపినచో మేలుకొనును

ఓ రామచంద్రా ! మంకివలె నీవున్ను జ్ఞానయుతుడనై వివేకము ద్వారా స్వాత్మానందమున విహరింపుము రాగయుక్తుడనై దీనత్వము నొందకుము, అత్యయందు స్థితిగల్గి అంతర్ముఖుడనై బాహ్యమున యథాప్రాప్తములగు సమస్త కర్మలను రాగ రహితముగ నాదరింపుము ఈ ప్రకారముగ మెల్ల మెల్లగ నభ్యసించుచు, అద్యంత వర్జితమై సర్వపదార్థాతీతమైనట్టి అత్యపదమును దొందుము ద్వైతముగాని ఏకత్వముగాని, ఈ జగత్తుగాని వాస్తవముగ లేవు అను సిశ్చయము గలిగి విశాలాంతఃకరణయుక్తుడనై పరమవిశ్రాంతిని బడయుము

శ్రీరాముడు - మునీంద్రా ! పదార్థములస్థియు మిథ్యయైనచో రాముడను నేనెవరు, వసిష్ఠుడను తామెవరు, ప్రకృత్తర వ్యవహారమే అపుడు సంభవింపదుగదా! శ్రీరాముడుడిట్లు పలుక నంత వసిష్ఠమునీంద్రుడు ఒక ఘడియకాలము స్పృష్టముగ మౌనమును ధరింప అపుడు సభాసదు లందరును 'ఇపుడేమగునో' అను సంశయమున మగ్నులైరి అత్తత శ్రీరాముడు 'తాము మౌనమేల ధరించిరి? విజ్ఞులగు గురువులు బదులివ్వ జాలని ప్రశ్నయేదియు నుండదు' అని వచింప అంత ఆ మునీంద్రుడిట్లు పలికెను -

ఓ రామచంద్రా ! చెప్పుటకు యుక్తి దొరకక అట్లు మౌనమే ప్రత్యుత్తరము కావున నట్లుంటిని అజ్ఞానికి అజ్ఞానరీతిగను జ్ఞానికి జ్ఞానరీతిగను ప్రత్యుత్తర మియవలసి యున్నది. నీవు అత్యపదమేతేంగి జ్ఞానివైతివి, కావున జ్ఞాన పూర్వకముగ నీకు ప్రత్యుత్తర మొసగితిని. ఏలయనగా అత్య వాగాది పరిచ్ఛేదములకు అతీతమై మౌనరూపమై యున్నది. వాగాతీతమగు అత్యపదమున మన్నవాడు వాగ్రూప మలయు నెట్లు ధరించును కాబట్టి అవాచ్యమగు అత్యను మౌనము ద్వారాయే నీకు నిరూపించితిని.

నిత్య నిరతిశయానంద రూపమై దుఃఖాది క్షోభవర్జితమైనట్టి అత్యయందలి స్థితియే మోక్షమనబడును 'నేను చిద్రూపమగు అత్యను' అను సిశ్చయము సంసారమను అగ్నిని శమింప జేయుచున్నది. సమస్త అవిద్యలకు మూలమై మోక్షపదమును గప్పినదియైనట్టి అహంకారమను

మలమును పూర్ణముగ విడిచి నాది జ్ఞాని నిర్మల చిదాకాశమున సుతాప రహితుడై వెలయుచుండును వ్యవహార నిమగ్నుడైనను అతడు వి శ్లేషయులేక సమరూపమున నుండును 'నేను (దేహదులు) గాని ఇతరముగానిలేదు' అను నిట్టి అనహంభావనచే నిర్భయుడనై చిన్నం దుము ఓ ముముక్షువులారా! మోక్షప్రాప్తికై భోగ ల్యాసము, తర్క్య విచారము, ఇంద్రియ మానసాదుల నిగ్రహము అను పురుషప్రయత్నము తప్ప మఱియేదియు నుపకరింపదు కావున అనాత్మ వస్తువులన్నింటిని త్యజించి శీఘ్రముగ మీ యాత్మనే శరణుబొందుచు వాసనా రహితముగ మనస్సుయొక్క బ్రహ్మరూపస్థితియే మోక్షమని పెద్దలచే వదిలివదిలినది. అయ్యది తర్క్యజ్ఞానములేక ఎన్నడును సిద్ధింపదు జగత్తు భ్రమ మివ్వ అత్మ పత్యము అనునదియే ఉత్తమజ్ఞానము ఇట్టి జ్ఞానమందు దృఢవిశ్వాసము లేనందుచేతనే జీవులకు చిరకాలము బంధము పంథవించుచున్నది.

నేనెవరను? ఈ దృశ్యమేమి? జీవుడెవడు? - ఈ ప్రకారముగ విచారణను తర్క్యజ్ఞాని సాంగత్యమున యావశ్యవికము గావింప వలయును తర్క్యజ్ఞుడగు మహాత్ముని సహవాసముచే అహంభావ మను బంధము క్షయించును కాస్త్రీయ ప్రతి కల్పనచే అకాస్త్రీయ (వాసనారూప) కల్పనను వేదించి వేయవలెను అహంభావ నాశము కొఱకై అనహంభావ (బ్రహ్మభావ) రూప ప్రతికల్పనను గావింపవలయును ఇహలోక పరలోక రూపములగు రెండు మహాహార వ్యాధులు జీవునకు గలవు అందు ఇహలోకమునకు జెందిన వ్యాధుల నివారణకై ఔషధ సేవనాది యత్నములను జనులు గావించుచున్నారు గాని, పరలోక వ్యాధి నివారణకై యత్నించుట లేదు ఉత్తములు తమ పశ్చాంగత్య జ్ఞానములను అమృతత్యుల్య ఔషధములచే పరలోక రూప మహావ్యాధి నివారణకై యత్నించుచున్నారు భోగములను త్యజించి తమ జ్ఞానములను సేవించినచో మోక్షప్రాప్తి యందు విజయము చేకూరును. నరకమును మహావ్యాధికి ఈ మనుష్య శరీరముననే యెవడు చికిత్సను గావించుకొనచో అట్టివాడు సత్సంగ, కాస్త్రాది ఔషధ తాన్యమగు నరక స్థావరాది స్థానములకు రోగ సహితముగబోయి యేమి చేయగలడు?

అయువు మిగుల దంచలమైనది. కాబట్టి అత్మజ్ఞానాది విషయములచే పరలోక వ్యాధికి చికిత్స వెంటనే గావించుకొనవలెను అత్తతీ ఇహలోక వ్యాధి తనంతట నదియే క్షమముగ శమించును

ఈ జగత్తు దర్శన మాత్రముచే జనించుచు, అదర్శనమాత్రముచే శమించుచు నున్నది. కావున ఇది దృష్టిమాత్రమే అయియున్నది. ఇట్లే జగత్తు కల్పనా మాత్రమే అయియున్నందున విచారణచేసినది శమించి పొవుచున్నది. భోగైచ్ఛా త్యాగమే పరమ సమాధి యని చెప్పబడునది. విషయములందలి నీరసత్వమును గ్రహించి భోగ రూప రోగములకు చికిత్స నొనర్చునచో నీక శాంతి యెచట? ఇచ్ఛాత్యాగముచే మనస్సు శాంతించునట్లు మఱియెన్ని యుపదేశముల చేతను శాంతించదు ఇచ్చయే దుఃఖదాయకమగు చిత్తము ఇచ్ఛా శాంతియే మోక్షము ఇచ్ఛా శాంతియే సమస్త శాస్త్ర తపయమ నియమాదుల తాత్పర్యమై యున్నది. ఇచ్చ యెంతెంత యుదయించుచుండునో జీవునకు దుఃఖ మంతంత వృద్ధి యగుచుండును ఎవేకముచే నయ్యది యెంతెంత తగ్గుచుండునో దుఃఖము, చింత అంతంత తగ్గుచు నుండును ఒక్క పర్యాయమే ఇచ్చులన్నిటిని త్యజింప జాలనచో కొంచెము కొంచెముగా వాసిని త్యజించుచు రావలయును ఏలయనగా సన్మార్గమున బోవువానికి దుఃఖమెన్నటికిని గలుగదు వెయ్యేల, ఇచ్చయే సంసారము, తత్త్వాగ్రే మోక్షము. కావున ఇచ్ఛారాహిత్యమునకై బుద్ధిమంతులు ప్రతిక్షణము నన్ను ప్రయత్నింప వలెను.

మనుజునకు జ్ఞాన మెంతెంత ఉదయించుచుండునో దృశ్యరూప మగు ద్వైత మాతనికి అంతంత శమించుచు, వాసన లయించుచు నుండును కావున దృశ్యమే లేదను రూఢభావన గలిగియున్న జ్ఞానికీక విషయములం దిచ్చ యెట్లు జనించును? ఒకవేళ జనించినను అయ్యది (అతనికి) బ్రహ్మాస్వరూపమే యగును ఎవనికి ఈ విశ్వమంతయు రోమము యొక్క లేశముతో సమానమో, అట్టి జ్ఞానికీక (విపదార్థముచే) నెవడి ముల్లోకమున లోభింప జేయగలడు? ఓ రామచంద్రా! ఈ దృశ్యాదులు సదా దుఃఖదాయకములును, భ్రమరూపములునై యున్నవి. కావున అసత్తగు ఈ దృశ్యమును భావన చేయకుము

నాశరహితమగు నిర్వాణ రూపమైన అత్యయందే నెలకొని యుండును. దృశ్యమున్నచో మహదుఃఖము, లేనిచో మహాసుఖము కలుగును. కాబట్టి బంధన హేతువగు ఈ దృశ్యమును జ్ఞానాగ్నిచే భస్మీభూత మొనర్చుము.

ఓ రామచంద్రా! వివేకమును కానుక నర్పించి సద్బుధానంద రూపుడగు ఆత్మదేవుని నీవు పూజింపుము. అట్లు వివేకముచే పూజితుడగు ఆత్మ నిరతిశయానంద మను వరమును ప్రసాదించును. ఇట్టి పరమాత్మ యొక్క పూజ ముందు తక్కిన దేవతాదులగుర్చిన పూజలు తృణసదృశములు ఏలయనగా విచార శమసత్పంగాది పుష్పములచే పూజితుడైన ఆత్మరూప పరమేశ్వరుడు తత్కాలమే మోక్షమును ఫలము నొసంగును. కావున నీవు బహిర్ముఖ వృత్తులను వదిలి నాసనారహితుడైన ఆత్మబోధ యందు మగ్నుడనై జన్మాది రహిత నిర్వాణ రూపుడవై కమ్ము అజ్ఞానమును జ్వరము పోయినవాడును, జ్ఞానమును శీతలత్వము గలవాడును నగు మనుజుని చిహ్నము ఆతనికి భోగములు రుచింప కుండుటయే ఓ పజ్జనులారా! మీరు చిదాకాశరూపులుకందు నిర్వాణ మను నందనవనమున నిరతిశయానంద మనుభవింపుడు. ఈ సంసార మను మహారణ్యమున వ్యర్థముగ గడుపకుడు మనస్సు జగత్పదార్థములు - ఈ రెంటియందును భేదములేదు. ఏవనస్సందముల వలె మనస్సు, జగత్తు (దృశ్యవాసన) ఈ రెంటిలో ఒకటి నశించిన రెండును నశించును.

అవిద్య శమింప మహాత్ములు ఆత్మానంద పరిపూర్ణులై సమాధి తత్పరులై యుందురు ఓ రామచంద్రా! సమాధియను వృక్షమునకు వైరాగ్యమే బీజము. అద్వానిని బహుజాగరూకతతో రక్షించుచు కుద్ధ చిత్తమును క్షేత్రమున నుంచి, శ్రవణ మననాది జలములచే తడుపుచు నుండిన కాలక్రమమున వివేకమును అంకుర ముద్భవింప శాస్త్రవిచారణా వైరాగ్యాది జలముచే నయ్యది వృద్ధి నొందును. ఆత్మ పూర్వము సంసారారణ్యమున పరువెత్తి పరువెత్తి అలసిన మనస్సును (జీవుడను) మృగము ఆ సమాధి వృక్షము క్రిందకు జేరి విశ్రమించును. ఆ జీవుడు ఆ ధ్యాన వృక్షము యెడల ప్రీతిగలవాడై ఆత్మ సాక్షాత్కారమును ఫలమును ఆ వృక్షముపై గాంచి అద్వాని ననుభవించుటకై సమాధి వృక్షమును

కాలక్రమమున అధిరోహించి తుదకు అత్మరూప ఫలము నాస్వాదించి పరమానందము నొందును అత్తతీ సంసార రూపములగు క్రింద నున్న పదార్థముల నాతదభిలషింపక అత్మానంద మనుభవించుచు క్రింద నున్నట్టి సాంసారిక మనుజులను జూచి వారి యజ్ఞానమునకు నవ్వుచుండును

దృశ్యరూప సంకల్పిత పదార్థముల పరిత్యాగముచే గలుగు అత్మస్వభావ మందలి విశ్రాంతియే పరమార్థ బ్రహ్మ మనబడును దృశ్యము శమింప త్రిపుటీ రహితమగు శేషించు సాక్షిచైతన్య మాత్రమే బ్రహ్మమన బడును విషయముల యెడల తీవ్ర వైరాగ్యమే (తృప్తారూపిత్యమే) సమాధి. సంసారము యెడల అట్టి పరమ వైరాగ్యమేవడు సంపాదించునో అమ్మహాత్మునకు నా నమస్కారము & రామచంద్రా! నీవు దృఢవైరాగ్యము జేపట్టి అత్మజ్ఞానమును బొందిభేద బుద్ధిని విడనాడుము అదియే ఉత్తమధ్యానము & రామచంద్రా ! మనస్సు అవస్థువు (లేనిది) అగుటచే గలుగు మనోనాశమే మోక్షప్రాప్తియగును. అనగా మనస్సు శమింప శేషించు అత్మ యందలి స్థితియే మోక్షము.

చిత్ర లిఖిత మనుజునివలె భోగములను గాంచనంత వఱకు మహాత్ములు విషయ వైరాగ్యమును సంపాదించుచు నుందురు జ్ఞానముద్వారా బలాత్కారముగ సంభవించు 'విషయముల యెడల వైరాగ్యమే' సమాధి యనబడును దృశ్య అస్వాదన రహితుడును, ఉత్తమ జ్ఞాన యుక్తుడును నగు జ్ఞానికి నిర్వికల్ప సమాధి నిరంతరము స్వయముగనే ప్రవృత్తమగు చుండును. వివేకి యగువాడు శాస్త్రాభ్యాస్య సాధు సాంగత్యములను - స్వప్నమందును వాచి ననుభవించునంతటి తీవ్రముగ నాచరించుచుండును. జ్ఞాని సర్వజన ప్రియుడును, పరోపకార సాధకుడును, పవిత్రకార్యముల నాచరించువాడును, శీతలాంతఃకరణు డునునై వెలయుచుండును. అట్టి జ్ఞానుల చెంత యితరులును చిత్తశాంతిని, అంతఃశీతలత్వమును బొందుదురు సంపదలు, స్త్రీలు (విషయములు) క్షణభంగురములు. కావున బుద్ధిమంతులందు రమింపదు పరమ వైరాగ్యమను ఖడ్గముచే నెవరు మనస్సుయొక్క బాహ్యవిషయానుసరణమును, సంకల్పాదులను భేదించి వేయుదురో

అట్టివారి హృదయమున జ్ఞానము ప్రకాశించును అశ్మజ్వలగు మహానీయులకు విషయభోగములు రుచింపవు.

అహర్నిశము ఓరకాలము పరమ భక్తితో వీశ్వరుని ప్రసన్న మొనర్చినచో వివేకముద్వారా యాతనికి నిర్వాణపదము లభించును ఈశ్వరుడు దూరమున లేడు దుర్లభుడు కాదు మహాబోధ స్వరూప మగు ఆత్మయే పరమేశ్వరుడు ముముక్షువు యొక్క కుభకర్మాదులచే నమ్మహేశ్వరుడు ప్రసన్నుడై బోధ సమిత్తము వివేకమును దూత నాకని కడకు పంపును ఆ దూత వాసనామయుడగు యా జీవునకు క్రమముగ బోధ పలిపి సంసార సాగరమును దాటించును

౬ రామచంద్రా! వాసనావృత్తి నశింప చిదాకాశమే శమించును వాసనయే మహాపికాచి వాసన శమింప ఈ సంసారము స్వప్నముగ శమించిపోవుచున్నది. కావున వివేకులిద్దాని చేదనమున తత్పరులై యుందురు బాహ్య పదార్థముల త్యాగముచే పూర్ణరీతి మనస్సు శమించునట్లు మతీయే యితరోపాయముచేతను శమింపదు సత్యము (బ్రహ్మము సత్యము, జగత్తు మిథ్యయను జ్ఞానము) యొక్క అభ్యాసముచే ఈ దేహజగదాదుల గూర్చిన భ్రాంతి నివృత్తమగుచున్నది. అతటి జగత్పదార్థములందలి సత్యత్వభావన కొలగుచున్నది కావున మృగత్పన్నా జలమువలె ఎదుట నున్నప్పటికిని అసత్యములగు దృశ్యపదార్థములు వివేకికి స్వాదిష్టములుగ గానుపింపవు, ఏ వస్తువు మిథ్యయని యెఱుగబడునో అద్దాసి యందు గ్రాహ్యబుద్ధి యెట్లు కలుగును? స్వప్నమని యెఱింగిన పిదప (అనగా జాగ్రత్తనందు) ఇక ఆ స్వప్నమందలి సువర్ణము నెవడు వాంఛించును?

(అభిష్టాన దృష్టచే) సమస్త పదార్థములున్న చిన్మయ స్వరూప ములు స్వప్న మందలి నగర పర్వతాది పదార్థ సమూహమంతయు చిన్మాత్రమే అయి యున్నట్లు జాగ్రద్వస్తుజాతమంతయు గూడ చిదాకాశ మాత్రమే అయియున్నది ఇవిషయమున పూర్వము నాదే గాంచబడిన ఒక విద్రావ అభ్యాసమును వచించెద, వినుము

పొద్దొడోపొద్దొనము

పూర్వమొకపుడు నేను వేద్యవస్తువు (బహ్మము) నెఱుంగుటచే
పూర్వచిత్తుడనై వ్యవహారపూర్ణమగు యీ లోకమును త్యజింపనెంచి
ఏకాంతస్థలమును వాంఛించుచు దేవలోకమున నిట్లు చింతించితిని - 'ఈ
సంసార స్థితి నీరసమై, సుఖరహితమై యున్నది. వివేకముచే 'ఇది ఏమి,
నేనెవరు' అని విచారించి అంతయు నిరాకార చిన్మాత్ర అత్మగనే
భాసించుచున్నది. కాబట్టి జగద్విక్షేప శాంతి కొరకై సిద్ధ దేవదైత్యాది సర్వ
ప్రాణులకును దుర్గమమైనట్టి స్థలమున ఏ జీవికిని కానరాక గుప్తముగ
నున్నవాడనై సర్వదృశ్యవృత్తులను త్యజించి నిర్వికల్ప సమాధి తత్పరుడనై
సమస్వచ్ఛ శాంత అత్మవదమున స్థితుడనై యుండెదను అందులకుగాను
శబ్ద సర్పాది విషయముల యొక్కయు అనుభవములేని ఏకాంత నిర్విక్షేప
స్థలమెయ్యది? భూప్రదేశ మనేక శబ్దాదులతో గూడి సమాధి విఘ్నకరమై
యున్నది' - అని తలంచి ఆకాశమున కేగి చూడనదియు దేవ
గంధర్వాదులతో గూడి వ్యవహారయుక్తమైయుండ అప్పుడు నేనాకాశమున
నతి దూరము వెడలి ఏప్రాణీయొక్కయు పంచారము లేనిచోట
సంకల్పముచే నొక కుటీరమును నిర్మించి ఏ జీవియు రాకుండునట్లు
సంకల్పించి నూఱు సంవత్సరములైన పిదప సమాధి నుండి లేవవలెనని
నిశ్చయించి పద్మాసనస్థుడనై శాంత చిత్తముతో సమాధి నవలందించితిని.
తదుపరి శతవర్షములైన తదుపరి పూర్వపు వ్యుత్థానమును గూర్చిన
సంస్కారము ప్రబుద్ధముకాగా నేను సమాధినుండి లేచితిని. అ
నూఱుసంవత్సరములు నాకొక నిమిషమువలె గడచెను ఏలయనగా,
ఏకాగ్రచిత్తునకు కాలగతి అల్పముగ రోచును ఓ రామచంద్రా ! అధిష్ఠాన
రూపమగు చిదాకాశమున (ఆరోపితమై, కల్పితమగు) అనంత సృష్టి
సముదాయము గలదు మఱియు లోగుల్మ కుడ్య ఆకాశవాయు జల
అగ్ని ప్రాణి అంకురాదు లందును అసంఖ్యేయములగు సృష్టలు కలవను
నిర్విషయమును ఈ పాపాణోపాఖ్యానము ద్వారా నీ కేతగింపబోవు
చున్నాను.

అట్లు సమాధినుండి లేచిన పిదప అచట వేనాక సూక్ష్మముగు శబ్దమును వింటిని ఆ శబ్దమెచట నుండి వచ్చినది యని అశ్చర్యముతో నలుదెసలు పరికించినను ఏమియు కానరాదయ్యె అత్తతీ నేను ద్యావము ద్వారా చిదాకాశముతో నేకత్వమునంద అప్పుడు సమస్త జగదాది పదార్థములకును ఆరాధభూతుడనైతిని అట్టి దశయందు చిదాకాశమున అనేకములైన స్వప్నులను, బ్రహ్మాంతములను పీక్షించితిని అవి యన్నియు ఆరోప దృష్టిచే జగదాకారములుగ నున్నను, అధిష్ఠాన దృష్టిచే కేవల చిదాకాశ రూపములే అయియున్నవి.

అట్లు నేనా శబ్దమొనర్చిన వానిని వెతుకుచు చిదాకాశరూపుడను కాగా నత్తతీ యాశబ్దము స్ఫుటముగు ఆర్యాభండమున నాకు విసిరించెను అంత ఆ శబ్దమునైపునకు నాదృష్టి పశుప సమీపముననే నేనొక సుందర స్త్రీని గాంచితిని 'దోషరహితుడవును, పంసారమును నదియుండు మునిగి పోవుచున్న వానికి ఆవలంబనమైనట్టి తీరమందలి వృక్షము వంటి వాడవునగు ఓ మునీ' నీకు నమస్కారము' అను నర్థమును సూచించు ఆర్యాభండము నామె పఠించెను అదివిని 'స్త్రీ తోటి నాకేమి ప్రమోజనమ'ని తలంచి అమె నాదరింపక వెడలిపోతిని తమపరి నేను చిదాకాశరూపుడనై చిదాకాశ మందలి మాయా నిర్మిత జగద్భావమును అందలి నైచిత్రము లన్నిటిని గాంచితిని దేహార్థ బుద్ధిగల మనుజుడు తన దేహమందలి అవయవములను గాంచునట్లు నేనా జగత్తు లన్నిటిని ద్విద్రూప నేత్రముచే నా అత్యయంచే చూచితిని

ఆర్యాభండమును పఠించిన - అకాశరూప ధారిణీయుగు అస్త్రీ నా సమీపముననే యుండెను సమాధికి పూర్వము నేనామెను గాంచలేదు ఎప్పుడు నేను చిదాకాశ రూపుడనైతిని అప్పుడు చిదాకాశరూపిణీయుగు అమెను జూతగల్గితిని అప్పుడు స్వప్న మనుజులకు వలె మాయురువృక్షకును సంభాషణాది వ్యవహారము సంభవించెను నీ వెవరవ? నీ స్వానమెయ్యది? ఏల యిచట కేతెంచెతివి? అని నేనామె నడుగ అమె యిట్లు వదించెను.

మహాత్మా! చిదాకాశమున ఒకానొక కోణమందున్న యీ మీ

జగత్తునందు భూతలము యొక్క చివరి లోకలోకమును బర్వత మొందు కలదు. అది అత్యున్నతమై మనోహరమై యలరుచున్నది. దానిపై ననేక శిలలు గలవు. ఆ పర్వతము యొక్క ఉత్తర దిశయందలి శిఖరమున గల ఉత్తమ శిలయందు నేను వసించుచున్నాను. అట్లచట నివసించుచు నా కనేక యుగములు గడచిపోయినవి నేనేకాదు అచట నాభర్తయు పరివార మంతయు గూడ వసించుచున్నాము. పురాణ పురుషుడును, ద్విజాదునగు నాభర్త అనేక యుగములు జీవించుచు ఎచటికిని భోక ఒకే చోట నుండును, బాల్యకాలము నుండియు ఆతడు బ్రహ్మచారియు వేదశాస్త్రజ్ఞుడును కాని అలసుడునునై యున్నాడు పూర్వమాతడు తనకు యోగ్యమైన ఉత్తమ గుణసంపన్నుమగు స్త్రీ యెట్లుత్పన్నమగునని తలంచి మనస్సు చేతనే నన్నాతడు పుజించెను, నేను క్రమముగ యౌవనవతి నైతిని. కాని నా పతి తపోనిరక్తుడై యుండుటచే నన్నింకను వివాహమాడలేదు. యౌవన భోగముల ననుభవింప కోరిక గల నేను ఆతనిని భోగవ్యసన రహితునిగ గాంచి చాలకాలము మిగుల సంతాప మొందితిని. తదుపరి క్రమముగ నాకు భోగముల యెడల విరక్తి జనించినది. ఇట్లు నైరాగ్యముతో గూడు కొనిన నాకును ఆత్మజ్ఞానము నింకను బొందని నాపతికిని ఆత్మ జ్ఞానోపదేశము జేసి తరింప జేయుదు. నాపతి విరక్తుడై యుండుట వలన నేనున్ను సంసార వాసనను వర్జించితిని. మఱియు ధారణాదులచే అకాశగమనాది సిద్ధులను బడిసి సజ జగత్తును గాంచి అద్భాని వెలుపలకు రాగా ఈ లోకలోకపర్వత శిలను జూచితిని. మహాత్మా! మేమిరువురమును పరమ (ఆత్మ) పదమును వాంఛించు చున్నారము కాబట్టి మాకు తత్త్వోపదేశము చేయుదు అకాశమున కల్పితమైన ఆసనముపై గూర్చుండిన ఆ విద్యాధరి యిట్లు వచింప, అంత అట్లాకాశమున కల్పితమైన ఆసనముపై గూర్చుండియున్న నేనామె నిట్లడిగితిని -

ఓ విద్యాధరీ! నీ వంటి దేహధారులకా శిలయందు సంచలనాది వ్యవహార మెట్లు కలదో అట్లే ఆ శిలయందలి మా జగత్తున్ను గలదు ఇచట నున్న వ్యవహార జాలమంతయు నచటను గలదు మీకు ఆశ్చర్యముగ నున్నచో ఆ శిలాంతర్గత జగత్తును జూచుట కేదము రండు!

అంత మే మిరువురమును అకపమున కేగసి ఆ లోకలోక పర్వతశిలను సమీపించి అందు స్పృష్టి యేమియు నాకు కానరామి అమెను కారణమరయ అభ్యాసాభావమే అందులకు గారణమనియు, అభ్యాసముచే సాధింపరాని దెద్దియును లేదనియు, క్షేతములచే పూర్వపు సూక్ష్మజ్ఞానము యొక్క విస్మృతి సంభవించుటచే తనకును ఆ శిలాజగత్తు పూర్వమువలె పుష్టముగ గోచరించుట లేదనియు నిర్మల పరమాత్మయందు సర్వజ్ఞత్వ మొసంగు, సమాధిరూప ధారణచే తమ పూర్వపు సమాధ్యభ్యాసము నిరువురము సాక్షాత్కరించుకొనెదమనియు అమె చెప్పి అంతట నేను సమాధిస్థుడనై చిదాకాశ రూపత్వము నొంది స్మృతత్వ (భౌతిక) బ్రాంతిని వీడిచూడ ఆ శిలాది సమస్తము పరమాత్మమయముగ గనుపట్టిను. తదుపరి ఆ విద్యాధరి శిలయందలి స్పృష్టియందు బ్రవేశింప పంకల్ప (సూక్ష్మ) రూపుడనగు నేనున్ను అమెతో గూడ నందు బ్రవేశించితిని అమె ఆ శిలయందలి బ్రహ్మలోకమున కేగి బ్రహ్మదేవుని యెదుట గూర్చుండి - ఈతడే నాభర్త ఇప్పుడు మహాప్రళయము సమీపించినను ఈతడు తన ధ్యానము నుండి చలింపక నున్నాడు. ఓ మునీశ్వరా! ఈ మా యిరువురకును జ్ఞానప్రదానము చేసి బ్రహ్మమార్గమున నియోజింపుము' అని నాతో జెప్పి తన భర్తను ధ్యానము నుండి మేలుకొలుప అంతట ఆ బ్రహ్మదేవుడు కనులు విప్పగా దేవతా సిద్ధాది సమూహము నలువైపుల నుండి యట కేతెంచెను మీకు కుభాగమనము అసనముపై విరాజిల్లుడు, అని ఆ బ్రహ్మదేవుడు నాతో జెప్పి నేనాతనికి వందన మాచరించి అట్లే మణిమయ అసనముపై గూర్చుండ అంతట దేవ ఋష్యాదులొకనికి స్తుతి పూజాదులొనర్చి విమ్మట నేనాతనితో నట్లంటిని - తాము సకల జ్ఞానపారంగతులు, భూతేశ్వరులు అయియుండ ఈ విద్యాధరి నా వద్దకు వచ్చి 'మా యిరువురకును ప్రబోధము సల్పుము' అని చెప్పుచున్నది. 'హేతువేమి? భార్య కొరకు ఈమెను స్మరించి మరల యేల భార్యగా పరిగ్రహించలేదు? వదింపుడు' అది విని బ్రహ్మదేవుడిట్లనియె -

ఓ మునీ! ఇంతచిద్రూపమైన సద్భక్తస్థుడనుచు నేను వ్యక్తమైతిని నేను చిదాకాశరూపుడనై చిదాకాశముననే స్థితి గలిగియున్నాను

జగద్వాసనా అధిపాత్మదేవతయగు ఈమె నాయొక్క సంకల్పముచే దేహరూపిణియైనది అంతే గాని ఈమెను నాయొక్క గృహిణీకౌత్సే స్మరింపలేదు ద్విపరార్థపర్యంతమగు నాయొక్క ఆయువు సమాప్తమగు చున్నందున నేను నిత్యానంద చిదాకాశమయ కైవల్యస్థితిని బొందదలంచు చున్నందుచే మహాప్రళయ మిపుడాసన్నమగు ఇచ్చి సమయమున నేనీమెను త్యజింపదలంచుటచే నీమెవైరాగ్యమును బొందినది. మణియు మహాప్రళయము వాసనాక్షయము సంభవింప నున్నందున వాసనా రూపిణీయగు నీమె నామార్గము (బ్రహ్మాజ్ఞానము) వైపునకు బరువిడుచున్నది అత్యంతత్వ దర్శనాభిలాష గల యీమె ధారణాభ్యాసముచే మీ బ్రహ్మాండమును ఈ లోకలోక పర్యవశిలను గాంచి మిమ్ములను దర్శించినది. ఆ పర్యవశిలయందీ జగత్తెట్లుకలదో అట్లే అచటి యితర శిలలందును మా జగత్తునందలి పదార్థము లందును ఈ శిల వలెనే అగు ఘట పటాదులందును అనేక జగత్తులు కలవు. ఆ బ్రహ్మాండములన్నిటిని భేదదృష్టిచే గాంచ జాలము సమాధి ద్వారా చిద్రూపత్వము నొందినదో అట్టి యోగదృష్టిచే శీఘ్రముగ వాని నన్నింటిని గాంచగలము ఓ మునీంద్రా! వాస్తవముగ ఈ నదులుగాని, పదార్థములుగాని లేవు చిదాకాశమే యట్లు అయా పదార్థరూపమున వివర్తితమగుచున్నది ఆ పదార్థములు నిజరూపముచే మిథ్యయు, అధిష్ఠానదృష్టిచే చైతన్యము కంటే భిన్నముకాకయు నున్నవి ఓ మునీంద్రా! ఇప్పుడు ప్రళయ మాసన్నమైనది గావున మీరు మీ బ్రహ్మాండమునకు లోయి సమాధి ద్వారా నిర్విక్షేప అత్య సుఖమును భవించుడు. నాచే కల్పితమైన ఈ జగత్తు ఇప్పుడు అవ్యక్తరూపమును బొందుగాక! మేమున్ను ఇప్పుడు కైవల్య పదమును పొందుచున్నాము.

ఈ ప్రకారమా బ్రహ్మదేవుడు వచించి పద్మాసనస్థుడై తక్కిన బ్రహ్మలోక నివాసులతో గూడ సమాధి తత్పరుడై ప్రణవలక్ష్మితమగు పరమాత్మయందు చిత్తమును లయముజేసి నిశ్చలముగ నుండెను ఆ బ్రహ్మదేవుని స్మరించుచు ధ్యానతత్పరయైన విద్యాధర రూపిణీయగు ఆ వాసనయు సర్వధా శమించుటచే చిదాకాశరూపము నొందెను, అత్తతీ నేను సమాధిద్వారా సర్వగామి యగు చిదాకాశ రూపము నొంది అచటి

నృత్తాంకమంతయును గాంచితని ఆ బ్రహ్మదేవుని యొక్క సుకర్మము నశరిప రాదుగగా భూమి క్రమముగ శిథిలము కావచ్చెను జ్వాల వ్యవహారములన్నియు అస్తవ్యస్తములైపోయెను భూకంపాలు పంథవించెను. తదుపరి బ్రహ్మదేవుడు ప్రాణముల నెపుడు ఉపసంహరించెనో అపుడు వాయువు గ్రహ నక్షత్రాదుల దారణాదూపస్థితిని త్యజించెను సిద్ధులాకాశము నుండి పతనమై పరి. ద్వాదశాదిత్యులుదయుంచి ప్రపంచము నంతయు దృఢమొనర్చిరి. ప్రళయ వాయువులు వీయదొడగెను పుష్కరావర్త మేఘములు వర్షింప అంతయు జలమయమైపోయెను ఇట్లు తపోరోకమువలకు ప్రళయసముద్ర మావరింప అత్తలి సత్యరోక సమీపమున అకాశముననున్న నేను ఆ (సత్య) రోకమునైపు దృష్టి వెలుప అచట బ్రహ్మదేవుడుపమాధిస్టునై అధికారి పురుషులగు దేవమునులతో గూడను ఇంద్ర, వరుణ, కుబేర, యమాదులతోడను, ద్వాదశాదిత్యులతోడను నంతర్ధానమగుటను గాంచితని వారందరును ముక్తి పదము నొందిరి. తదుపరి భూలోకాదు లను వలె బ్రహ్మరోకమును గూడ అగ్నిచ్ఛాలలు భస్మమొనర్చి అపుడు మహాసముద్ర మచ్చటను పూరించెను

ఏమృత ఆ యాకాశమునుండి త్రానేత్ర త్రిశూలాది యుక్తమగు నొక భయంకర కృష్ణవర్ణరూపము బయలు వెడలెను అతడు కాలరూపుడగు రుద్రుడని యెఱింగి దూరమున నుండియే అమృహేళునకు వందన మాచరించితిని. ఆ మహాసముద్రము నంతటిని నాతడు శీఘ్రముగ త్రాగి నైచెను అపుడు జలరహితమగు నిర్మలాకాశమే శిషించెను. తదుపరి వికాల రూపధారియగు ఆ రుద్రుడయ్యాకాశమున నృత్యమొనర్చి వారంభించెను. అనంతర మాతని శరీరమునుండి అతని శక్తియగు కాళిభగవతి యావిర్భవించి అతని నృత్యము ననుకరించెను. అమె వికాలాకారవతియు కృష్ణవర్ణము గలదియు పర్వతాదుల యొక్కయు, శూన్యాదులయొక్కయు మాలలను ధరించునదియు, నగర గ్రామాదులచే శోభించు నదియు, త్రిశూలాద్యాయుధములతో గూడి నదియునై యొప్పుచు ఆ రుద్రునితో సహా యాకాశమున తాండవము సల్పెను వాయు స్పృందములకు భేదములేనట్లు భైరవరూపుడగు ఆ

శివునకును, అతని యుద్ధారూపిణియగు ఆ భైరవీ (కాళి) దేవికిని భేదములేదు అట్లు చిదాకాశమున నృత్యము చేయుచు ఆ దేవి కాకతాళియ యోగముచే ప్రేమవశమున సమీపమున నున్న శివుని స్పృశించి క్రమముగ తన రూపమును వీడి శివుని రూపమున నైక్యమొందెను ఏలయున పురుషుని (ఈశ్వరుని) స్పృశింపనంతవఱకు ప్రకృతి (ఈశ్వరేచ్ఛారూపిణియగు దేవి) ఈ ప్రపంచమున పరిభ్రమించుచుండును స్పృశించిన వెంటనే, నదిసముద్రమున గలిసి సముద్ర రూపమగునట్లు తన ప్రకృతి రూపమును వదలి ఈశ్వరరూపమే యగును. అటు ఏమ్మట ఆ రుద్రభగవానుడు వైన క్రింద నున్న బ్రహ్మాండ ఖండములగాంచి క్షణకాలములో నారెండిటిని తన నోటిలోనికి అకర్షించివైచి క్రమముగ సూక్ష్మరూపమునుబొంది అంతర్ధాన మయ్యెను. అపుడంతయు నిర్మల బ్రహ్మరూపముగ విలసిల్లెను

ఓ రామచంద్రా ! ఈ ప్రకారముగ ఆ శిలయందలి యా మహావిలాసము నంతయు స్మరించి నేనాశ్చర్యము నొందితిని తదుపరి యా శిలయొక్క అన్యస్థానమును బరికింప, అదియు అనేక స్పృష్టులచే బరిపూర్ణమై యుండెను ఇట్లాశిల యంతయు స్పృష్టిమయమై యుండెను. బుద్ధిరూప సేత్రము చేతనే అవి కానుపించును. మాంససేత్రముచే శిలయే దృగ్గోచరమగును ఏమ్మట నేనాశ్చర్యముతోడ ఆ పర్వతము యొక్క అన్యశిలలను, తృణ లతాదులనుజూడ, పర్వత్ర ఆ ప్రకారముగనే అనేక జగత్తులు కానుపించెను. తరువాత సేనేకాగ్ర చిత్తముతో జూడ నా హృదయమందే స్పృష్టియగు పడెను కాని వాస్తవముగ ఈ జగదాది దృశ్య సమూహము సత్యముకాదు అంతటను బ్రహ్మకాశమే వెలయుచున్నది. మరుభూమి యందు భ్రమచే జలమును గాంచునట్లు అజ్ఞానావృతచిత్తమే ఈ జగద్రుమను గాంచుచున్నది అటు ఏమ్మట నేను నాచిత్స్వరూపమును త్యజింపకయే క్రమముగ పృథివీ, జల, అగ్ని, వాయు, ఆకాశముల గూర్చిన ధారణలచే అయా పంచభూత రూపములనొంది, అయా భూతక్రియల నన్నిటిని స్వయముగ నొనర్చితిని, అనుభవించితిని.

పిదప, ఆ యాకాశమందలి పూర్వపు నా సమాధిస్థానమగు

కుటీరమువద్దకు బోయి చూడ అట నా శరీరమెచటను గన్పెట్టెను. అదే సమాధియందున్న ఒక సిద్ధపురుషుడు మాత్రమచట నుండిను అతడు పద్మాసనస్థుడై సమాధియందు నిశ్చలముగ నుండెను. అతనిని గాంచి నేను 'ఈతడెవరో' నావలెనే సమాధికై యేకాంత స్థలమపేక్షించి యిటకు వచ్చి యుండును. మఱియు చిరకాలము వఱకు నేను రాకుండుటచే నా శరీరమును మృతమని తలంచి యెచటనో పారవైచి యుండును. ఇప్పుడు నా స్థూల శరీరము నశించిపోయినది. కావున ఈ సూక్ష్మ శరీరముతోనే నిజసప్తర్షి లోకమునకు జనెదను' అని నిశ్చయించి అటనుండి పారొకగ 'నేనుండునంతవఱకీ కుటీరముండు గాక' అను నా పూర్వపు సంకల్పము క్షయించుటవలన, ఆ కుటీరము నశించిపోవ, ఆ సిద్ధుడట నుండి క్రిందపడెను. నేను మనస్సు (సూక్ష్మ శరీరము) తోనే ఆ సిద్ధునితో చూడ భూతలమునకు వచ్చితిని. ప్రాణాపానముల యూర్ధ్వగమనమువలన నాతడు కుటీరముననున్న విధముగానే పద్మాసనస్థుడై సప్తరీషి, సప్తసముద్రాంతమున గల దేవతాక్రీడాస్థలమగు సువర్ణ భూమిపై ఒడిను. యోగబలముచే వజ్రకుల్యముగను, లేక, దూదివలె లఘువుగను నున్నందున అతడు అంత దూరమునుండి పడినను సమాధినుండి లేవకుండెను. ఏదప నేనాతనిని మేలుకొలుపుటకై సంకల్పముచే మేఘము నుత్పన్నమొనర్చి వడగళ్ళవార వర్షింపజేసి, బలపూర్వకముగ గర్జన మొనర్చి అతడు లేచెను. అతఁడీ నేను సూక్ష్మ శరీర ధారియైయున్నను' ఈతడు నన్ను జూచుగాక' యని నేను సంకల్పించుటచే నన్నాతడు చూడగలిగెను. అంతట నేనాతనిని 'నీ వెవడవు? ఎచటనున్నావు? ఇంత దూరమునుండి పడినను ఏల తెలియకయున్నావు! అని యడుగ, అంత నాసిద్ధుడు 'మహాత్మా! కొంచెము సేపాగుడు నేను నాపూర్వ వృత్తాంత మంతయు స్మరించి చెప్పెదను' అని పలికి, తన వృత్తాంతమును చింతనజేసి ఏమ్మట యిట్లు చెప్పడొడగెను - మహాత్మా! మిమ్ములనిపుడు నేనెఱింగితిని, నమస్కారము. మొదటనే నమస్కరింపని దోషమును క్షమింపుడు మునింద్రా! నేను మొదట దేవతల యూపవన భూములందు చిరకాలము సంచరించి అనేక భోగముల ననుభవించి, ఈసంసార సాగరమున దృశ్యతరంగములచే వ్యాకులత్వము జెంది కుదకిట్లు చింతన జేసితిని -

‘ఈ ప్రపంచమున రమణీయమగు వస్తువేదీ? జ్ఞాన మాత్రమగు చిదాకాశమే కావున నేనద్వానియందే స్థితి నొందెదను దుఃఖప్రదములగు శబ్ద స్పర్శాది విషయములందు రమింపనేల? ధన పుత్రాది సాంసారిక పదార్థములు అనిత్యములు అట్టివానియందు విశ్వాసమేల? ఆయువు ప్రతిక్షణము తరిగిపోవుచున్నది కాని ఆవిషయమెవరును గమనించుట లేదు పైగా అనేక వ్యర్థకార్యములందు జీవితమును గడిపివేయు చున్నారు. విషయములందు ప్రీతిలేకుండుటయే ఉత్తమస్థితి ప్రీతి గలిగియుండుటయే అధమస్థితి. సంపదలు అపత్తిస్వరూపములే గావున, అవి సంభవించినపుడు అపదలు సంభవించినట్లే అని బుద్ధిమంతుడెంద వలెను. సుఖములే దుఃఖములు, సంపదలే అపదలు, భోగములే (సాంసారిక) రోగములు సంపదలు, స్త్రీలు మున్నగునవి తరంగముల వలె క్షణభంగురములు సర్వపు పథగ క్రిందవలె అట్టివాని యందు ఏ బుద్ధిమంతుడు ప్రీతిగొనును? వాసనా రహితులగు మనుజులకు అత్యయందు విశ్రాంతి లభించుటచే నే సుఖము సంప్రాప్తించు చున్నదో, అట్టిది పాతాళమునగాని, స్వర్గమునగాని, భూతలమునగాని, మఱియే భోగములచేగాని ప్రాప్తించదు’ - ఈ ప్రకారముగ చింతనజేసి తుదకు నేను వైరాగ్యము నొందితిని. ఇకనిపుడు పంచేంద్రియవృత్తులు నన్ను జయింపజాలవు.

ఇట్లు వైరాగ్యయుతుడనగు నేను ఏకాంతమున చిరకాలము అత్యయందు విశ్రాంతి నొందుటకై ఆకాశమును బొంది, అట తమ కుటీరమును గాంచితిని అది తమదనిగాని మీరు మరల దీనియందు ప్రవేశింతురనిగాని నేను తలంచి యుండలేదు సిద్ధుడెవడో యిందుండి యుండి దేహశ్యాగము చేసి కైవల్యపదము నొంది యుండవచ్చునని యూహించితిని. ఇపుడు తమ యిష్ట ప్రకారము చేయుడు. తమవంటి సిద్ధులకున్న ఏకాగ్రచిత్తముగల్గి సమాధి దృష్టిచే విచారించిన తప్ప త్రికాలముల జ్ఞానము కలుగదు.

అది విని నే నిట్లంటిని - మీరు చెప్పినది సత్యమే. నేను మీస్థితిని ముందుగ విచారించి ఆ కుటీరమును స్థిరమొనర్చి యుండినచో మీరట స్థిరముగ యుండెడివారు లేండు ఇరువురమును సిద్ధులొకములకు

పోయెదము - అని వదలించి యిరువురమును ఆకాశమున కెక్కి మా అభీష్ట స్థలములకు బోయితిమి మనమాత్ర చేహధారినగు సేనారథ యుండ్రపురమునకు బోవ అచట నన్నెవరును జూడజాలకుండెరి నేను మాత్రము వారలను జూచుచు అట వ్యవహరించుచు నుంటిని ఇట్లా దేవతా స్థానములందు నేను పిశాచము పడితి వర్తింపితిని ఓ రామచంద్రా ! పిశాచములు సూక్ష్మ శరీరధారులై కర్మానుసారము వివిధ రీతుల వర్తించుచుందురు అందు కొందఱు అపవిత్ర స్థానములందు సంచరించుచును కొందఱు జీవుల నాక్రమించి బాధించును, మఱికొందఱు వాక్యర్యవంతులయ్యు - ఇట్లు పలుతెలిగులనుందురు వారి యెదుట ఎపుడును అంధకారమే యుండును అంధకారముననే వారు వ్యవహరించుచుందురు.

అట్లు నేను పిశాచమువలె నాకాశమున సంచరించుచు ఈ దేవతలందఱును నన్ను జూచుగాక ! యని సంకల్పింప వారందఱును నన్ను జూడగల్గి నేను వారితో భాషణాది వ్యవహారముల గావించితిని నేనట్లు వ్యవహరించినను చిదాకాశరూపుడనే అయియుంటిని ఆజ్ఞానము వలననే ఈ దృశ్యము సత్యముగ తోచును జ్ఞానము కలుగగా ఈ దృశ్యదృష్టి శమించిపోవును సంసారవాసనా వశమున ఇంద్రియార్థము లగు భోగ్యపదార్థములందాసక్తుడును, మెక్తేచ్చా రహితుడునునగువాడు తునకము లేక కృమియేగాని మనుజుడు కాదు చిత్తముయొక్క శీతలత్వమే (శాంతిమే) మెక్తము, సంతప్తతమే బంధము (అపుడు సాయం సమయముకాగా పభ విరమింపబడెను

ఓ రామచంద్రా ! ఈ ప్రకారముగ పాపాణాపాఖ్యానమును నీకు వర్ణించి చెప్పితిని దీనిచే సమస్త సృష్టియు చిదాకాశమున కర్చితమై యున్నదని యెఱుగుము ఈ జగత్తు అధిష్ఠానదృష్టిచే బ్రహ్మమాత్రమే అయియున్నది ఆరోపితదృష్టిచే లేకమే యున్నది. 'నేను సర్వాచార విదాకాశరూపుడను' అనునట్టి ప్రత్యాక్షానుభవము లేని మూఢుని జ్ఞానులు శవమనియే చెప్పుదురు 'నేను అద్వితీయ చిదాత్మను, శరీరేంద్రియాదులు నాకు లేవు' అనునట్టి జ్ఞానము కలవానిని బుద్ధ మరణాద్యాపదలెవ్వియు భేదింపజాలవు తృణాగ్రమందలి జలబిందువు

వలె జీవితము క్షణికమైనది గావున అట్టి పరమార్థజ్ఞానముకొంతై ముముక్షువు శిష్యుముగ పద్గురువు నాశ్రయింపవలెను పద్గురువులును, ఉత్తములగు మహాత్ములును ముల్లోకములందును బహు అరుదు, దేవతలలో యమ, చంద్ర, సూర్య, రుద్ర, వరుణ, వాయు, బ్రహ్మ, విష్ణు, శుక్ర, అగ్నులును, ప్రజాపతులలోదక్ష, కశ్యపాదులును; దేవర్షులలో నారదాదులును; దేవ పుత్రులలో సనకాదులును; దానవులలో హిరణ్యాక్ష, బలి, ప్రహ్లాద, శంబర, మయ, వృత్ర, అంధక, నముచి, కేశపుత్ర, మురాదులును; రాక్షసులలో విభీషణ, ప్రహస్త, ఇంద్రజిదాదులును; పర్వములలో శేష, తక్షక, కర్కటక, మహాపద్మాదులును జ్ఞానులై యున్నారు. ఇంకను అయా లోకము లందు జ్ఞానులగు మహాత్ములు కొందరుగలరు.

అత్మ పదమున విశ్రాంతి నొందు జ్ఞానిజనులు లోభమోహాది రహితులై, ఉత్తమ ఆచరణశీలులై, ప్రయకోమలభాషులై, తమ సాంగత్యముచే జనుల కానందమును గొల్పువారై, సంపత్తి విపత్తులందును, సుఖదుఃఖాదులందును సములై, చిత్తమను మహా సముద్రమును నిరోధింపగలవారైయుందురు పంసారమార్గమున శ్రమగొని యున్నవారట్టి మహానీయుల నాశ్రయింపవలెను. ఈ భయంకర పంసారసముద్రము పత్సంగమను నావ లేకున్న దాటనశక్యము. పైన దెల్పిన యుత్తమ గుణములందు ఏ యొకటియైనను మనుజుని యందున్నచో అతని తక్కిన దోషములను బాటింపక అతని నాశ్రయింపవలెను. పత్సంగ, సచ్చాస్రాదులచే మొదట బుద్ధిని వృద్ధిచేయవలయును. దుష్ట సాంగత్యముచే సాధువున్ను అసాధుత్వము నొందును. కావున దోషములను త్యజించి పత్సంగత్యమే చేయవలెను అర్హత అప్రయత్నముగనే ఆ పత్సరుషుల గుణరేణువులాతని ప్పుశించును.

ఓ రామచంద్రా ! మనకు వలెనే క్రిమి కీటకాదులకు గూడ సుఖదుఃఖానుభవముందును. రాగద్వేష, భయ, ఆహార, మైథున, సుఖ, దుఃఖ, జనన, మరణాదులందు మనుజులకును, వానికిని ఏ భేదమున్నులేదు కాని వాస్తవముగ ఈ జగత్తుగాని, నీవు నేననునవిగాని,

సత్యములుకావు. అత్మతత్వజ్ఞానములేనంత వఱకు ఈ దృక్కు జగత్తు సత్యముగను, జ్ఞానానంతరము మిథ్యగను భాసించును స్వప్నకుల్కమును, అసత్యమును నగు ఈ జగత్తునందు సత్యత్వకల్పన అట్లాలే కావించిరి. జ్ఞానముచే అట్టిభ్రాంతి నశించి, జగత్తుయొక్క అసత్యత్వము గోచరించును వాస్తవముగ చిద్రూప బ్రహ్మమే (అత్మయే) సర్వత్ర వ్యాపించియున్నది.

ఓ రామచంద్రా ! జీవుడు చిన్మాత్రుడే అతడెన్నటికిని నశింపదు కావున 'నేను నశించుచున్నాను' అను కోకము వ్యర్థము. ఇకసపుడు జీవన్ముక్తుడగు వాడు యావత్కలితము ఎట్టి గుణములు, లక్షణములు గలిగియుండునో వినుము - జీవన్ముక్తుడు ఉత్తమ అచరణయుక్తుడై, కోక, భయాదిరహితుడై, దుఃఖములను సుఖములుగ నెంచుచు, సర్వత్ర సమబుద్ధిగలిగి నిర్భీకుడై సదా అశ్మానందయుక్తుడై వేలయుచుండును తత్త్వజ్ఞులు వాసన, ద్వైత, అభిమానవర్జితులై యుందురు గావున తమ యోన్నత్యమును, అంతరికభావములను గుప్తముగ నుంచుదురు కాని అహంకారులు, దంభాదియుతులునగు అజ్ఞానులు వానిని ప్రసిద్ధిమొనర్చుచు తమ్ములోకము పూజించుగాకయని తలంచుచుండురు ఇదియే జ్ఞాని, అజ్ఞానులకు గల భేదము మఱిష మంత్ర, బేషధాదులబలముచే అకాశగమనాది సిద్ధులు అజ్ఞానులకు గూడ కలుగును కాని మిథ్యా వస్తువులగు వానియందు జ్ఞాని ఆసక్తిగలిగి యుండదు. తత్త్వజ్ఞానిని ఈ ముల్లోకములందలి యేవస్తువు గూడ లోభింప జేయకాలదు జగత్తు యావత్తు తృణప్రాయమై యుండు ధీరుడగు జ్ఞానికి అత్మకంటి నన్యముగ నిక గ్రహింప దగిన వస్తువేది యుండును? ఈ జగత్తు ఇంద్రకాలమువలె భ్రమమాత్రమని నిశ్చయించి ఎవేకియగువాడు దిన దినము కోర్కెలను త్యజించి వేయుచుండును తన దేహమునకు సంప్రాప్తించినను, శీత, అతపాది దుఃఖములను జ్ఞాని అన్యదేహము నకు సంప్రాప్తమైనవానిగ దలంచి అనాదరముతో జూచును. యథాప్రాప్తము లగు లోక సామాన్య వ్యవహారముల నాచరించుచు నాతడు చరాచరా భూతములకు ఉపరిగనుండును ప్రజ్ఞయను మేధవైనెక్కి దుఃఖరహితుడైనను అజ్ఞానులను జూచి దుఃఖించుచుండును మఱియు

పర్వతముపై నున్నవాడు క్రింది జనులనువలె సర్వులను
జూచుచుండును భ్రమయను సముద్రమున కామ క్రోధాది
తరంగములచే చిరకాలము విక్లిప్తచైతుడకు జ్ఞానముచే నాపరి
తీరమును బొంది యాతడు పరమ విశ్రాంతి నొందును మఱియు తన
పూర్వ కాలిక సాంసారిక గతులను స్మరించి నవ్వుకొనుచుండును
జీవన్ముక్తులగు జ్ఞానులలో కొందఱు పర్వత గుహలందు వసించురు,
కొందఱు గృహస్థాశ్రమమున నుండురు కొందఱు భిక్షాటన మొనర్చుచు
యాత్ర సల్పుదురు కొందఱేకాంతమున తపమునర్చుచు కొందఱు
మౌనముగ నుండురు, అట్లే మఱి కొందఱు పండితులుగ నుండురు,
కొందఱు అజ్ఞులవలెను, పిచ్చివారివలెను పైకినుండురు కొందఱు
సన్న్యాసమును గ్రహింతురు ఈ రీతిగవాడు వివిధ తెజగులనుండురు
పురుషుడు శరీరముకాదు, చిత్తాదులుకాదు, చైతన్యమాత్రమే, ఆ
చైతన్యమెన్నటికిని నశించునదికాదు అట్టి చైతన్య మగు అత్మనిజీంగిన
జ్ఞానివిచటనున్నను అతని స్వరూపము నశింపదు పిలయన, అతడు
కాంత, నాశరహిత శివపదమగు అత్మమే అయియున్నాడు

ఓ రామచంద్రా ! అత్మజ్ఞానవిచారణమందు గొప్ప ప్రయత్నమును
గావింపవలెను మరల మరల అభ్యాసము చేయకున్న, ఆ స్థానము
తెలిసినను తెలియనిదే యగును అవిద్య శమించినను జీవన్ముక్తియొక్క
స్థిరప్రతిష్ఠ అభ్యాసము లేకున్న కలుగదు అత్మజ్ఞాన ప్రాప్త్యర్థము,
సంసారరొగశమనార్థము, పర్వోత్తమమగు ఈ యోగవాసిష్ఠ శాస్త్రమును
ప్రతిదినము కొలది కాలమైన విచారణ చేయవలెను మృత్యువు
జీవితమును గ్రహించి వేయకమునుపే, సచ్చాస్త్ర విచారణ గావించి
వివేకము నొందవలయును ఓ సభ్యులారా ! మానమోహదులను
త్యజింపవేసి, సర్వాపదలను సమూలముగ భేదింపవేయునట్టి అత్మ
జ్ఞానము నొంది సుఖింపుడు దేహదులందు అత్మబుద్ధిని వదలి
అపరిచ్ఛిన్న బ్రహ్మాత్మభావమును పొందుడు మరణమును ఆపదకు
ఇప్పుడే చికిత్సచేయకున్న, మరణించిన విదప బింధములేని ప్రదేశమున కేగి
మనుజుడిక నేమి చేయగలడు కాబట్టి మరణము సమీపింపకమునుపే
సర్వోపదేశ సారమగు వైరాగ్య మవలంబింపుడు, సమస్త పదార్థము

లందును వైరాగ్యము జనింపకున్న పదార్థములగూర్చిన వాసన శమింపదు. వాసనాక్షయము తప్ప అత్యనుద్ధరించుటకు వేరొకయుపాయ మెట్టి యునులేదు. ఈ పదార్థములు సత్యములైనచో వానియందు వాసన గలిగి యుండుట యుక్తమే కాని యధార్థములు కావు. శశశృంగములవలె మిథ్యయై యున్నవి కాబట్టి అవిచారణచే రమణీయముగ భాసిండు. ఈ దృశ్య పదార్థముల యెడల వాసనలను, విచారణచేతను అయా పదార్థములందలి మిథ్యాత్వబుద్ధిచేతను నశింపజేయవలెను.

స్వప్తమెట్లు మిథ్యయో, అట్లే ఈ జాగ్రత్తపంచమున్ను మిథ్యయై యున్నది. కావున జాగ్రత్తచ్ఛములకు భేదములేదు. ఈ జగత్తు చిదాకాశముయొక్క స్వప్తమే యగును. అకాశమునందు నీలత్వమువలె అజ్ఞానముచేసెందు కల్పింపబడిన దగును. సంపూర్ణ ఇచ్ఛారహితుడను, శాంతచిత్తుడను, బాహ్యభ్యంతర రూపాది విషయ వర్జితుడను నగు మనుజునియొక్క స్వాభావిక సుఖస్వరూప భావమే చిదాకాశము జగత్పదార్థములయొక్క నామరూపములను వర్ణించి జగత్తు అవాస్తవము. అని యెఱింగి శిలవలె నిశ్చలముగ అత్యయందు స్థితిగలిగి యుండవలెను. పృథ్వాది అసత్పదార్థముల యొక్క చింతనలచే జీవితము వ్యర్థముగ గడచిపోవునే గాని ప్రయోజనము లేదు. యధార్థముగ ఉత్పన్నమేకానివియు, అసద్రూపములు నగు జగత్పదార్థములను సత్యములుగ నెఱింగి వ్యవహరించువాడు మూఱుడే యగును.

శ్రీ రామచంద్రుడు - మునీంద్రా! అవిద్య నశింపని కారణముచే ఈ జగత్తు ఎవనికి దృశ్యరూపముగ స్ఫురించుచుండునో, అయ్యది అతనికి ఎంతకాలము ఏ రూపమున నుండునో వచింపవేడెద.

శ్రీ వసిష్ఠుడు - ఓ రామచంద్రా! అవిద్యాజనితమగు ఈ పృథ్వాది జగత్తు అజ్ఞానుల దృష్టియందే కలదు. బ్రహ్మమునందువలె ఈ దృశ్య జగత్తు నందును అంతము దొడకదు. ఇన్విషయమున నొక అజ్ఞానమును వచించెద వినుము -

అవిద్యోపాఖ్యానము

పిదాకాశమున నొకచోట ఈ జగత్తును బోలినదే యగు నొక త్రైలోకము గలదు అట భూతలమున తతమిత' యను నగరమొందు కలదు దానిని విపశ్చిత్తు అనునొక గొప్ప ధార్మకుడగు రాజు పాలించుచుండెను అతడు విద్యావంతుడును, మహాగుణ సంపన్నుడును అగ్నిదేవుని భక్తుడునై యుండెను అతనికి ప్రజ్ఞాశీలురగు నలుగురు మంత్రులుగలరు. అతడు శత్రువులచే జయింపబడక నిష్క్రంఠకముగ రాజ్యమును బాలించుచుండెను

ఇట్లుండ ఒకనాడ రాజువద్దకు తూర్పు దిక్కునుండి యొక దూతవచ్చి యిట్లు చెప్పెను - 'దేవా ! తూర్పుదిక్కునందలి నాయకుడు ఆ ప్రదేశము నంతటిని జయించుటకు ప్రవృత్తుడుకాగా, శత్రువులాతని నెదిర్చి చంపి వేసిరి. ఏమృత పశ్చిమ దిక్కునందలి నాయకుడు పూర్వ, దక్షిణ దిశలను జయించుటకుద్యుక్తుడు కాగా, మార్గమధ్యముననే శత్రువులాతనిని వధించివైచిరి. ఆ దూత యిట్లుపలుకు చుండ నింతలో మఱియొక దూత శీఘ్రముగ నేతెంచి 'ఉత్తరదిశయందలి సేనాధ్యక్షుడు శత్రువులచే నీడింపబడి సేనా సమేతముగ నిటకేతెంచుచున్నాడ'ని రాజునకు దెలిపెను అది విని యా రాజు యుద్ధమునకు శీఘ్రముగ సన్నాహమొనర్చుడని సమీపస్థులగు జనులకు చెప్పుచుండ నింతలో రాజాజ్ఞను బొందిన ఉత్తర దిశయందలి సేనాధ్యక్షుడు ఛిన్నాంగుడైలోనికి ఏతెంచి పూర్వ దక్షిణ, పశ్చిమ, దిశయందలి సేనాపతులు మరణించిరనియు, గొప్ప శత్రుసేన నగర సమీపమునకు వచ్చినదనియు ఎట్లు ఉచితమో అట్లు చేయుడనియు వచించుచుండ నింతలో మఱియొకడు వచ్చి శస్త్రాస్త్ర సమన్వితమగు గొప్ప శత్రుసేన నగరమువద్ద కేతెంచెనని రాజునకు విన్నవించి పోయెను తదుపరి మంత్రు లందరును ఆ రాజు కడకు వచ్చి శత్రువు సామరాన భేదములకు వశుడు కాదనియు, దండమే యుచితమనియు, కావున యుద్ధముచే నెదిరించుటయే మంచిదనియు చెప్పి, రాజు 'మీరు పాము రణసన్నాహముల నొనర్చుడని' వారలను పంపివైచి, స్నానమొనర్చి, అగ్ని గృహమున బ్రవేశించి, అయ్యగ్ని

దేవుని బూజించి, విజయము సందిగ్రముగానున్నదనితలంచి, విజయవాత
యగు అగ్ని దేవునకు తన శిరస్సును, అహుతిచేయ నిశ్చయించి ఆ అగ్ని
దేవుని గూర్చి 'ఓ అగ్నిదేవా ! నీవు నా యెడల ప్రసన్నుడవు అగుచో, ఈ నా
కార్యముచే ఈ అగ్నికుండము నుండి మహాబల సంపన్నములగు నాలుగు
శరీరములు తృప్తములగుగాక ! ఆ నాలుగు శరీరములచే నేను
నలుదిశలందలి శత్రువులను నిర్విఘ్నముగా జయించగలుగుదును గాక !
నీ యొక్క స్మృతి నా యందు సదా గలిగి యుండుటకై నీ దర్శనమును
గూడ నాకు కలుగ జేయుము' అని పలికి ఖడ్గముచే తన శిరస్సును
శిఘ్రముగ చేదించి అగ్నియందు హోమము చేయదొడగ నింతలో శరీర
సహితముగ నాతడు అగ్నియందు పడిపోయెను అగ్ని దేవుడాతని
శరీరమును హవిస్సువలె భస్మమొనర్చివేయ, ఆ అగ్నికుండమునుండి
మహాబల సంపన్నములును, శస్త్రాస్త్రసహితములును, సమానాకారము
గలవియునగు నాలుగు దేహములతో రాజు బయలుదేరినను.

అయ్యవసరమున నగరమునకు నాలుగువైపుల శత్రుసైన్యము
వచ్చిచేర, వారితో గొప్ప యుద్ధము ప్రారంభమయ్యెను. ఇంతలో రాజు
బయలుదేరినట్లును సూచించుధంకా శబ్దములు దిక్కులు విక్రమిల్లునట్లు
మ్రోసెను అతఁడీ యా రాజు తన నాలుగు దేహములతో నలువైపుల
బయలుదేరి, నగరము వెలుపలకుబోయి సర్వత్ర వ్యాపించియున్న గొప్ప
శత్రు సైన్యమును జూచి, మంత్రస్మరణ పూర్వకముగ వాయవ్య,
పశ్చిమాస్తములను వదలగా, ఆ భయంకర అస్త్రముల ప్రభావముచే
శత్రువులు చిన్నాభిన్నులై పారిపోయిరి. అట్లు పరుగిడుచున్న శత్రు
సైన్యమును వెన్నంటుచు ఆ నలుగురు విపశ్చిత్ రాజులున్ను సముద్ర
పర్యంతము అతిదూరమేగి దిగ్విజయము నొందిరి. అట్లు శత్రుసేన
క్రీడించిన వెనుక ఆ అస్త్రములు తమ్ము కృతకత్కులుగ నెఱింగి
అకాశమున కమించిపోయెను తదుపరి ఆ నలుగురు విపశ్చిత్తులును,
వారి మంత్రాదులును విశాలములై, గంధీరములై యున్నట్టి యా
సముద్రములను జూచిరి. సముద్రతటములను దొందిన వెనుక
మంత్రాదులు ఆ విపశ్చిత్తునకు వన, వృక్ష, సముద్ర, పవన, వనచర,

పర్వత, నదీ, పక్షి, మేఘ, గ్రామ, తటాక, హంస, కమల, బక, కాక, వియోగీపథిక, చాతకాదులను జూపి, వానిని గూర్చి వర్ణించి చెప్పిరి

ఏమ్మట ఆ నలుగురు విపశ్చిత రాజులు సముద్రతటములపై గూరుచుండి రాజ్యమర్యాదను స్థాపించిరి. ఆ తరువాత సూర్యభగవానుడస్తమింప వారు నిజదైనిక కార్యములను బూర్తిచేసికొని పరుండి యిట్లు చింతనజేసిరి - 'అహ! అగ్నిదేవుని యనుగ్రహముచే మనము పరిశ్రమలేకయే యింత దూరమేతెంచితిమి 'ఈ విశాల దృశ్యమెంత పరిమితి గలిగియున్నదో మనమెఱుంగవలయును' అని తలంచి ఆ నలుగురు విపశ్చిత్తులును నాలుగు సముద్రతటములపై యాసీనులై ఏక కాలమున అగ్ని దేవుని ఆహ్వానింప, ఆతడు ప్రత్యక్షమై వరము కోరుకొమ్మనగా, అంతనా విపశ్చిత్తులిట్లు ప్రార్థించిరి - 'దేవా! ఈ దృశ్యము యొక్క పరిమితిని, (ఈ దేహముతో జూడగలిగినంత వఱకు ఈ దేహముతోను, తదుపరి మంత్రసంస్కృత దేహముతోను, తదుపరి సూక్ష్మ దేహముతోను) మేము చూడగలుగులాగున వరమొసంగడు' అది అని అగ్నిదేవుడు 'అట్లే యగుగాక' అని చెప్పి యదృశ్యుడయ్యెను. తదుపరి ఆ రాత్రి గడచిన వెనుక ప్రాతఃకాలమున నీతి శాస్త్రానుసారము రాజ్య వ్యవస్థను గావించి, దుఃఖించుచున్న పరివారమును వీడి, దిగంతములను జూచి తిరిగి వచ్చెమదని వారికిజెప్పి, ఆ విపశ్చిత్తులు భూతలమువైవలె సముద్రముపై నడచిపోయిరి సముద్రమునుండి ద్వీపమును, ద్వీపమునుండి సముద్రమును జేరుచు, శిఖ్రుముగ వారు గమనమును సాగించుచుండిరి 'త్రవలో మకరాదులచే గ్రసెంపబడినను, అగ్నిదేవుని వర ప్రసాదముచే తిరిగి బయటకువచ్చి పురోగమనము చేయుచుండిరి ఒకే మనుజుడు స్వప్నమునందనేక రూపములతో వ్యవహరించినట్లు ఆ విపశ్చిత్తున్ను నాలుగు రూపములతో భిన్న భిన్న ప్రదేశములందు భిన్న భిన్నముగ వ్యవహరించుచు నుండెను మఱియు ఆ విపశ్చిత్తులు అపదలందు పరస్పరము ఒకరికొకరు సహాయమొనర్చుకొనుచును నుండిరి. ఓ రామచంద్రా! వారు పారంగతులగు అర్కజ్ఞానులుకాదు జ్ఞాన, అజ్ఞానముల రెంటిమధ్యనున్నవారు అగ్నిదేవుని కృపచే దారణామాత్రమును బొందిన యోగులు వారియందు అవిద్య ఇంకను

గలదు పరమ (ఆత్మ) బోధను బొందిన వానియందొక అవిద్య యుండనేరదు అ విపశ్చిత్తులు తమ సత్త్వమును సాధించుటకొక్క అనేక జన్మలెత్తుచు, అనేకద్వీప, పర్వత, సముద్ర, వనాదులందు సంచరించుచు అనేక కష్టసుఖములనుభవించుచు, స్థూలశరీరము నశింప సూక్ష్మ శరీరముతో గూడ తమ లక్ష్మ్యమును సాధింప యత్నించుచునుండిరి

ఇట్లుండ ఒకప్పుడు 'పశ్చిమ' విపశ్చిత్తు సప్తసముద్ర సహిత సప్తద్వీపము లను దాటి సౌఖ్యాగృహమున స్వర్ణమయ పృథివిపై జనార్దనభగవానుని దర్శించి అతనినుండి ఉత్తమ బ్రహ్మజ్ఞానమునొంది, మహాత్ముల సహవాసముగలవాడై, దృశ్యముయొక్క యథార్థస్వరూపము నెఱింగి అబ్బొడనే అయిదు వత్సరములు సమాధియందుండి విదప దేహమును వీడి విదేహముక్తి నొందెను 'పూర్వ' విపశ్చిత్తు ఒకప్పుడు పూర్వచంద్ర చింబ సమీపమున తన శరీరమును శుద్ధ చంద్రరూపముగ భావించుచు, శరీరము నశింప చంద్రలోకమున స్థితిగల్గి యుండెను మణియు చంద్రమండల గత మృగమందు అధిక స్నేహాభ్యాసముచే తుదకు మృగరూపమును ధరించి పర్వతముపై వసించుచుండెను 'ఉత్తర దక్షిణ' విపశ్చిత్తులు అనేక బ్రహ్మాండములను, సృష్టులను దాటి చనుచు, అవిద్య రూప దృశ్యముయొక్క అంతముగానక నేటికిని అట్లే తిరుగాడుచుండిరి. ఏలయున, ఈ అవిద్యకు (దృశ్యమునకు) అంతములేదు. వారిరువురును ఇప్పుడు ఏయే బ్రహ్మాండములందు సంచరించుచున్నారో ప్రయత్నముచే విచారించినను ఇప్పుడు దృష్టి గోచరమగుటలేదు. పూర్వ విపశ్చిత్తుమాత్ర మిప్పుడీ బ్రహ్మాండముననే మృగరూపమున నున్నాడు త్రెగర్తదేశపు రాజు నీకు కానుకగా సిచ్చిన శ్రీరామ్యుగము అతడు.

వసిష్ఠుని యా వాక్యముల వినగానే శ్రీ రామచంద్రుడు ఆశ్చర్యముతుడై అద్వానిని తన శ్రీరామ్యుగ స్థానము నుండి సభలోనికి గొని తెచ్చుటకై అనేక బాలురకాజ్ఞయొసంగ, వారట్లే దానిని తీసికొనివచ్చిరి. సభలోనికి గొనిరాబడిన ఆ యుండమగు లేడిని జూచి సభ్యులెల్లరు విస్మితులైరి అంతట శ్రీ రామచంద్రుని మృగరూప ధారియగు ఈ విపశ్చిత్తునకు పూర్వశరీరప్రాప్తిచే అడ్డుజ్ఞానముద్వారా దుఃఖాంతము ఏ

యుపాయముచే కలుగదలదని వసిష్ఠుని బ్రశ్నింప అతని యిష్టదేవత
యగు అగ్నిదేవునియందు ప్రవేశించుటచే నాతడు తన విర్మల
పూర్వరూపమును బొందగలదనియు, అదియంతయు తానిపుడు
వ్రత్యక్షముగ జూపెదననియు, వసిష్ఠుడు బదులు చెప్పి, విధి పూర్వకముగ
అచమనాదుల గావించి, ఇంద్రుని రహితజ్వాలాయను అగ్నిదేవుని
ధ్యానింప, వెంటనే యా సభామధ్యమున జ్వాలామయమగు అగ్ని
ప్రకటమయ్యెను అపుడు వసిష్ఠుడు నిజ దృష్టిపాతములచే ఆ
మృగమును పాప రహితమొనర్చుచు 'ఓ అగ్నిదేవా ! నీయెడల గల
పూర్వకాలపుభక్తిని స్మరించి, ఈ మృగముపై కరుణగలిగియుద్ధానిని
విపశ్చిత్తునిగ జేయుము' అని అగ్నిభగవానుని గూర్చి వచింప, ఇంతలో
అమృగము పరుగెత్తుకొనివచ్చి ఆ యగ్నియందు ప్రవేశించెను వెంటనే ఆ
యగ్నినుండి దేదీప్యమానము ప్రకాశించుయొక మనుజుడు
అవిర్భవించెను తరుపరి యా జ్వాలా సమూహమట లుప్తమైపోయెను
ఆ పురుషుని ప్రకాశ స్వరూపమును వీక్షించి సభాసదులలో పెక్కురు
'ఈతడు భాసుడను బేరుచే ప్రసిద్ధికెక్కును' అని వచించుటచే నాతడు
'భాసుడని' పిలువబడెను తరుపరి ఆ స్థానముననే భాసుడొక
ముహూర్తకాలము ధ్యానస్థుడై తన పూర్వ వృత్తాంతమంతయు స్మరించి
పిమ్మట లేచి వసిష్ఠ, విశ్వామిత్రులకు నమస్కరించి కూర్చుండెను.
అంతట దశరథుడు 'దిగంత దర్శనరూప అవిద్యకు వశిభూతుడై ఈతడనేక
క్షణకాలుల ననుభవించుట ఈతని వ్యర్థచేష్టయే అని తలంచు చున్నాన' ని
పలుక, అతనికి విశ్వామిత్రుడిట్లు వచించెను - 'ఓ రాజా ! మీరు చెప్పినది
సత్యమే. అశ్మజ్ఞానరహితులగు మనుజులలో కొందఱు విచిత్ర
వాసనాయుక్తులై దిగంత దర్శనమున కుపక్రమింతురు

వటధానులను క్షతియులకులమున జన్మించిన మువ్వరు రాజ
పుతులున్న ఇట్లే ఈ దృశ్యముయొక్క అంతమును కనుగొనుటకై
యత్నించుచు అనేక జన్మలెక్కుచు ఈ దృశ్యమండలమున పదునేడు లక్షల
సంవత్సరములనుండి తిరుగాడుచు ఇప్పటికిని ఈ భూమండలమున
వర్తించుచునే యున్నారు కాని దృశ్యము యొక్క అంతమును వారు
పొందజాలరైరి. ఏలయన, స్వప్నకుల్యమగు ఈ జగత్తు అజ్ఞానమువలన

అనంతమై బాసించును జ్ఞానముచే అయ్యది నశింప, కుర్తఁబోయియు మాత్రమే శేషించును' అని యిట్లు పలికి విశ్వామిత్రుడు భాసుని దృశ్య పంచారానుభవములను దెలుపుమని యాతని (భాసుని) నడుగ, తానెత్తిన హంస, మృగ, వృక్ష, విద్యాధర, శృగాలాది వివిధ జన్మలను తాను గాంచిన విచిత్రములను, అనుభవించిన సుఖదుఃఖములను వర్ణించి చెప్పుచు, ఒకానొక బ్రహ్మాండమున తాను గాంచిన యొక విచిత్రవృత్తాంతము నిట్లు తెలిపెను -

(అవిద్యోపాఖ్యానాంతర్గత) శవోపాఖ్యానము

ఒకానొక బ్రహ్మాండమున నేను సంచరించుచు ఒకపుడు దిక్కుల బరికింప గొప్ప పర్వతాకారమగు తాయ భూమిపై కదులుచుండెను ఇదియేమి అని అశ్రద్ధముగ విచారించుచుండ నింతలో అనేక పర్వతాకృతిగల ఒక ఏకాల పురుషాకారము అకాశమునుండి క్రిందకు పడుచుండుటను వీక్షించితిని. తదనే మహానేగముతో, భయంకర శబ్దముతో అకాశప్రదేశము నుండి సూర్యుడు క్రిందకుపడెను అపుడు నేను భయపడి పమిపమున నున్న అగ్ని యందు ప్రవేశించితిని అనేక జన్మలందు నాచే పూజితుడైన ఆ యగ్నిభగవానుడంత శీతలాకృతి ధరించి, 'భయపడవలదు, మా రోకమునకు రమ్ము.' అని నాతో జిప్సి నిజవాహనమగు కుటముపై నన్నిక్కించుకొని క్రిందబడిన ఆ మహాశవమునకొకదోట కాల్చుటద్వారా చిద్రమునర్చి అందుండి యాకాశమార్గమున కెగసెను ఆ యాకాశమునుండి నేనా మహాశవము నవలోకించితిని. అది పడుటచే వృథివి కంపించెను. పర్వతాదులు మార్గమై పాతాలదేశము జొచ్చెను ప్రాణకోటి హాహాకార మొనర్చసాగెను ఆ శవముయొక్క శిర, పాదాది కొన్ని అవయవములు భూమికి అవలనే యుండెను ఇంతలో అన్ని దిక్కులనుండి సిద్ధ, సాధ్య, గంధర్వ ఋషి, మున్యాదులేతెంచి భక్తితో కాశరాత్రియగు భగవతిని స్తుతించి, అంతపేత్ర, మార్కగణాది సహితయై దేవి ప్రత్యక్షముకాగా, 'ఓ దేవి! ఈ మృత శరీరమును నీకు ఉపాహారముగ నొసంగితిమి కావున పరివార సహితముగ దీని ననుభవింపుము' అని యా దేవతలందఱును యాదేవిని

గూర్చి పలుక, తోడనే యా భగవతి ప్రాణవాయువ్యద్వారా ఆ మృతశరీరమందలి రక్తము తనయందాకర్షించుకొని ఆ రక్తపానముచే తృప్తిపొంది ఆకాశమున నృత్యము చేయదొడగెను తదుపరి పికాద కుంభాండ, ప్రేతాదులు ఆ శవమును జూట్టి అద్దాసి కటి, ఉదర, స్వస్థాది భాగములను భక్షించి నాట్యమునర్హులై పృథివీకి ఆవలనున్న శర పాదాద్యవయవములు కాలక్రమమున స్వయముగ క్షీణించి పాయెను అతఁడీ పృథివి రక్తము తోడను అస్తులు మున్నగువానితోడను ఆవృతమై దుర్లంధపూర్ణమై యొప్పెను పృథివి పర్వత సముద్రాదుల యొక్క యా వినాశస్థితి నవలోకించి (ఆ శవముయొక్క కటిమున్నగు అవయవములకంది నెత్తుగానున్న) లోకాలోక పర్వత శిఖరముపైనున్న దేవగణము మిగుల దుఃఖించెను ఏమ్మట శేషించిన రక్తము దేవతలయొక్క సంకల్పముచే ఒకే ప్రవాహముద్వారా ఒకానొక సముద్రమునందు జేర్చబడెను ఆ సముద్రమునే దేవతలు తమ సంకల్పముచే మదిరార్థవముగ నొనర్చిరి భూతగణము ఆకాశమున నృత్యము సలిపి ఆ సాగరమున మధ్యము గ్రావి మరల యాకాశమున నృత్యము చేసెను ఆ భూతగణముచే భుజింపబడి శేషించినట్టి మేదస్సు (క్రొవ్వ) భూతలముపై వ్యాప్తమై యుంచుట బట్టి పృథివి 'మేదినీ' యనబడెను ఈ ప్రకారము క్రమముగ ఆ శవము నశించిన వెనుక, సూర్యుడు స్వస్థానమునకేగ, ప్రజాపతి మరల నూతనముగ ప్రజలను సృజింప, సృష్టి తిరిగి యథా ప్రకారము వర్తిల్లజొచ్చెను

అతఁడీ తుకవాహనముపైనున్న నేను 'ఈ శవమేమి' ఈ జరిగినంతయు నేమి' యని అగ్నిదేవుని యడుగ అతడీ ప్రకారము చెప్పినారంభించెను -

పూర్వము అనురజానికి జెందిన యొకమ దర్శముచే ఒకానొక మునీశ్వరుని యాశ్రమమును మర్తించెవేయగా, అమ్మునీశ్వరుడు 'నీవు మహా అధమమగు దోషవైషామ్యగాక' యవి శిషింప తత్కాపాగ్నిచే నాతడు వెంటనే భస్మమై దోమయై పుట్టెను దాని ఆయువు రెండు దినములు మాత్రమే ఆ ఏమ్మట అది లేడిచే త్రొక్కబడి మరణించెను లేడి ముఖము జూచి మరణించుటచే నది తిరిగి లేడియై పుట్టెను ఆ లేడి యొక

బోయవాని ధనుస్సుచే చంపబడెను బోయవానిని జూచి మహాకవి ఓడ తిరిగి యుది బోయవాడై పుట్టి అరణ్యమున విహరించుచు ఒకానొక ముని యాతనికి హింస త్యజింపు మనియు, అహింసావ్రతము నవలంబింపు మనియు బోధించెను దుఃఖరాహిత్యమున కుపాయ మేమి యని వ్యాధుడడుగ, హింసామార్గమును వీడి శమ దమాది మునుల యాచార ముల నాశ్రయింపుమని యమ్మునివరుడు వచింప నాతడట్లే యొనర్చి క్రమముగ శాస్త్రజన్యవివేకము నొందెను ఒకనాడా వ్యాధుడు 'ఓ మునీశ్వరా ! అంతః కరణమున నున్న స్వప్న పదార్థములు (స్వప్నమున) బాహ్యమున నున్నట్లేల కానుపించును?' అని యా మునిని ప్రశ్నింప అతడిట్లు ప్రత్యుత్తరించెను -

ఓ సాధూ ! పూర్వము నాకును స్వప్నమును గూర్చి ఇది యెటనుండి వచ్చుచున్నది? అను సంశయము పొడమి, దానిని గాంచు నిమిత్తము పరకాయ ప్రవేశాది దారణ నభ్యసించి, పద్మాసుతస్యుచ్చయై, నాయొక్క చిత్తసహిత ప్రాణ వాయువు ఎదుటనున్న ఒకానొకని ముఖాగ్రమున నున్న ప్రాణమున నియోజించి ఆ ప్రాణము ద్వారా ఆతని హృదయమున సూక్ష్మరూపమున బ్రవేశించి, ఆతని శరీరస్థ నాదీమండలాదులను, తత్తత్క్రియలను గాంచి అనంతరము హృదయమండలి తేజో రాకువ్వనందు ప్రవేశించి అట ఆతని స్వప్న ప్రపంచము నంతటిని గాంచి విదప యిట్లు నిశ్చయించితిని - 'ఈ స్వప్న ప్రపంచ మంతయు, చైతన్యము యొక్క స్ఫురణ మాత్రమే చిత్స్వరూపము, నిజ చిదాకాశ రూపత్వమును త్యజింపకయే తన స్వరూపమును ఘటపటాది ఏ యే రూపమున భావించుచున్నదో ఆయా రూపమున వర్తించు చున్నది. ఈ చిత్స్వరూపము యొక్క ఒకానొక స్ఫురణ స్వప్నమనియు, ఒకానొక స్ఫురణ జాగ్రత్తనియు దెప్పబడు చున్నది వాస్తవముగ జాగ్రత్స్వప్నములు భిన్నముకావు రెండును చిద్రూప ఆత్మయొక్క స్ఫురణ మాత్రములే జీవుడు అంతర్ముఖుడగు నపుడు జాగ్రజ్జగద్రూపమున గాంచును ఇదియే స్వప్న జాగ్రత్తులకుగల భేదము ఇట్లు జాగ్రత్స్వప్నముల తత్త్వమును గూర్చి చింతించి, ఆ పిమ్మట సుషుప్తి కురీయములను గూర్చియు విచారించితిని. (మాయా శబరిత)

అత్మయొక్క సంకల్పరహిత మగు గాఢనిద్రాకార పరిమాణముమే సుషుప్తి యనియు, ఈ జగత్తు ఉత్పన్నమే కాలేదు బ్రహ్మమే యీ జగద్రూప మున వర్తించుచున్నది' అను బోధ గలిగి యుండుటయే, అనగా దృశ్యరహితమగు ఆత్మాకార స్థితియే తురీయ మనియు నేను నిశ్చయించితిని.

అనంతరము నేనాతని హృదయస్థ తేజమును వీడి ఆతని చిదాభాస సంవిత్తునందుబ్రవేశింప, ఇరువురి వాసనల యొక్క ప్రతిభాసముచే భూమండల, దిగాది సమస్త ప్రపంచము ద్విగుణకృతముగ భాసించెను ఏమృత ఇరువురి సంవిత్తులను నేను మేళవింప జగత్తున్న ఏకరూపమున గన్పట్టెను అట ఆతని చిత్తవృత్తి ననుసరించి శబ్దాదివిషయములను గ్రహించుచు ఆ దినమునం దాతని జాగ్రద్రూప వ్యవహారమును నేననుభవించితి తదుపరి యాతడు భోజనాదుల గావించి శ్రాంతుడై నిద్రింప, నేనున్న ఆతని హృదయ ప్రదేశమున బ్రవేశించి ఆతనితో గూడ కొద్దిసేపు సుషుప్తి ననుభవించి ఏమృత ఆతని స్వప్నమును గాంచితిని. అట మహా భయంకరమైన ప్రళయము సంభవింప, ఆ ప్రళయ సముద్రమున నేను కొట్టుకొని పోవుచు అనేక దుఃఖముల ననుభవించి ఏమృత పూర్వపు నా సమాధిమయ స్వరూపమును స్మరించి 'నేను ఇతరుని హృదయమున గాంచుచున్న స్వప్నమిది కావున ఇది భ్రమ మాత్రమై, మిథ్యయై యున్నది' అను సత్యము నెఱింగి స్వస్థచిత్తుడనై ఇంద్రాదులు, ముల్లోకములు కూడ కొట్టుకొని పోవుచున్న యీ భీకర ప్రళయ సముద్ర దృశ్యము నవలోకించితిని ఏమృత ఆ జలమంతయు నెచటికో ప్రవహింప దొడగ నేనందు కొట్టుకొనిపోవుచు దైవవశమున ఒకానొక తీరమును బొంది యట విశ్రమించితిని ఇంతలో ఆ జలమంతయు నెచటికో పోయెను ఆయ్యవసరమున నేను తీరస్థ పర్వత శిఖరమున నున్న ఒకానొక మునియొక్క ఆశ్రమమున శ్రాంతుడనై పరుండి, కొంతసేపు గాఢనిద్ర ననుభవించి, ఏమృత స్వప్నమున ప్రళయమును వీక్షించి, మేలుకొని తిరిగి ఆ తీరస్థ పర్వత శిఖరమును బొందితిని మరునాడు ఆకాశ, పర్వత, నదీ, పృథ్వ్యాది సహితమగు ప్రపంచము నట జూచి, పూర్వానుభూత విషయముల నొకింత విస్మరించి,

అపముఖ పదార్థములతోడ వ్యవహరింప జొచ్చితిని అట నేనొక గ్రామమున ఒక గృహమున బంధువులతో గూడ వసిండు బ్రాహ్మణుడనై పూర్వకాలిక వివేకబుద్ధిని పూర్తిగ విస్మరించెతిని ఇట్లుచట నాజీవితమున నూరు వత్సరములు గడువగా, అనంతర మొకపు డొక ఆత్మజ్ఞానగు తాపసి అతిథిగ మాయింటికి రాగా, ఆతనిని సత్కరించెతిని భోజనానంతరము రాత్రి పడుండునపు డాతడు ఆత్మజ్ఞానమును గూర్చి నాకు బోధించుచు, 'ఈ జగద్రూపముగ స్ఫురించునది వాస్తవముగ నిర్వికార చిద్రూపబ్రహ్మమే' అని వచింప నేను క్రమముగ దోధ రూపమును బొంది పూర్వకాలమున ప్రాణి శరీరమున ప్రవేశించుట మొదలైన వృత్తాంతయు సంతయు స్మరించి ఆ ప్రాణియొక్క అంతఃకరణమును వీడి ఆతని ప్రాణవాయువుద్వారా బయటకురాగా, ఒకానొక పర్వత గుహయందలి ముని ఆశ్రమము, అట పద్మాసనస్థమగు నా శరీరము, అద్దాని సేవాదుల గావించు విద్యార్థులు ఉండియుండుట జూచితిని అప్పటికి నేను సమాధియందు ప్రవేశించి ఒక ముహూర్తమాత్ర కాలమే వారికి గడిచినది ఎవని హృదయమున నేను ప్రవేశించెతిని ఆతడు సుఖముగ నట నిదురించుచుండెను

అంతట నేను కౌతుకముతో ఆతని హృదయమున మరల బ్రవేశింప అచటి స్వప్నరూపమగు జగత్తు ప్రళయముచే విపరీత దశను బొందుచుండెను కాని ఓ సాధూ! వాస్తవముగ ప్రాణిభాసికమగు ఆ స్వప్న జగత్తుగాని, వ్యావహారికమగు ఈ జాగ్రజ్జగత్తుగాని, జ్ఞానియొక్క దృష్టియందు శూన్యరూపమై, కేవలము చిదాకాశము మాత్రమే యట భాసించుచున్నదగును అజ్ఞానమే బంధము, బ్రహ్మజ్ఞానముచే ఆ బంధము శమించును ఆత్మజ్ఞానరూపమగు పాండిత్యము సంపాదించ నంత వరకు ఈ మాయ భయకారిణియై యొప్పును ఎద్దానిని బొందుటచే జీవుడు మరల సంసార చక్రమందు పడడో అదియే పాండిత్యము కాబట్టి ఆత్మజ్ఞానమును పాండిత్యమును సంపాదించుట కొరకై శ్రవణ మననాది రూప ప్రయత్నము గావింపుము అట్లు కాకున్న మరీ దేసిచేతను గూడ నీ (సంసార) భయము తలగనేరదు ఆత్మజ్ఞాని ఏగతి (మోక్ష సుఖము) నొందునో, అట ఇంద్రాదుల విశ్వరూపులైన శిథిలత్పణమువలె

భాసిండును అత్మజ్ఞానమును పొందిత్యమునకు మించిన ఐశ్వర్యముగాని, సుఖముగాని పాతాళ, భూతల, స్వర్గములందెడటను నేను గాంచుట లేదు అవిద్యారూపమగు ఈ దృశ్యము బోధద్వారా అత్మజ్ఞానికి రజ్జు సర్పమువలె కమించినదై అధిష్ఠానమగు బ్రహ్మముగనే కేపించుచున్నది. బ్రహ్మమునందు వాస్తవముగ సృష్టియే యెఱుఁడు సత్యముకాదో, అపుడిక ఆ సృష్టియొక్క వృద్ధి క్షయాది ధర్మములుగాని కర్మములుగాని తద్బోధకములగు పదవాక్యాదులుగాని లేసవేయగును స్వప్నమనుజుని యొక్క కారణముగాని, కర్మగాని యెట్లు కల్పనికమై నవో, అట్లే జాగ్రత్తున్ను ఈ స్వప్నమందలి మనుజుని యొక్క కారణము గాని, కర్మగాని కల్పనికమేగాని వాస్తవముకావు అత్మజ్ఞానముచే సమస్త జగత్తు ఒకే చిన్మాత్ర చిదాకాశముగ విలసిల్లును అత్మజ్ఞానశూన్యుడగు అజ్ఞానికి ఆ ఒకే చిన్మాత్ర ఆత్మ అనేక జగద్రూప మున వర్తించును ఓ సాధూ ! ఆత్మరూపుడనగు నాయొక్క సాక్షి చైతన్యమునందు ఈ త్రైలోక్యరూప జగత్తు స్ఫురించుచున్నది వాస్తవముగ బాహ్య ప్రదేశమున ఏమియు లేదు ఏలయన బాహ్య ప్రదేశముయొక్క అభావము ప్రసిద్ధమైయున్నది.

ఓ సాధూ ! పంచకర్మేంద్రియ, జ్ఞానేంద్రియ పంచస్థాన, అంతకరణ చతుష్టయముల సంఘాతరూపమగు సూక్ష్మశరీరసంయుక్తుడగు చిదాభాస రూపుడైన జీవుడు నాడులు, శ్లేష్మ, పిత్త, వాతములలోనే దేసి ఒకదానిచే గాని, అన్నిటిచే గాని పూర్ణమైయుండునపుడు, తదనురూప మగు స్వప్నములను హృదయతేజమున సూక్ష్మరూపమున నున్న వాడై వీక్షించుచుండును మతియు జీవుడెపుడు 'పురీతతి' యను నాడి యందు ప్రవేశించునో అపుడు ప్రాణసంచారమునకు చిద్రములేనివారై, తత్సంచార నిరోధముచే హృదయతేజమున సుషుప్తి ననుభవించును తిరిగి పరిపాకముచే బోధితుడై స్వప్నమును జూచును కుపితవాత విత్తాదులతోను, సంక్షుబ్ధ అన్న రసములతోను గూడిన జీవుడు అకాశాదుల భ్రమణము పిచార్థముల జ్వలనము, విపరీతవ్యవహార ములు మున్నగు వానిని స్వప్నమున గాంచును

ఓ సాధూ ! నేనా ప్రాణియొక్క హృదయమున ప్రళయకాల దృశ్యమును గాంచి ఏదవ అతనితో గూడ సుషుప్తికొంత తడవనుభవించి

మరల యందుండి స్వప్న ప్రపంచమున ప్రవేశించి, అట్లప్పుకాల పరివతమగు నా గ్రామము గృహము ఒండ్వాదులు క్షేత్రమున నుండు గొర్రె పూర్వవాసనలచే వాని యందభిమానముతుచ్చనై ఆ నా ఒండ్వాదులతో గూడ నట సుఖము నుండిసి ఆ సమయమున నా బుద్ధిప్రౌఢ ఆత్మజ్ఞాన యుక్తమైలేదు కావుననే ఒండ్వాదుల వాచితచే హతమై పోయినది ఇప్పుడో నా బుద్ధిని ఎ వాసనా సమూహము నశింపజేయగలదు? ఇది యంతయు చిదాకాశమాత్రమే ఆనుభూతము కలవాడు ద్వైతవాసనచే గొట్టబడదు. శుద్ధ చిద్రూపముగనే యుండును సర్వలమగు ఆత్మయొక్క స్వస్థి నశింపనివానిని ద్వైతమను పిశాచమొకింతైనను బాధింపజాలదు శ్రవణ మననాద్యభాన్యముల చేతను, సాధుసంగ, సద్బాప్రార్థ్యయనాదులచేతను ఆత్మబోధ పూర్ణముగ నుదయించిన మహాత్ములకాయాత్మజ్ఞానము మరల యెన్నటికిని మఱువబడదు సరంతర బ్రహ్మనుసంధానముచే పూర్ణస్థాయీ యుంచును ఓ వ్యాచుడా! నీ బుద్ధియు సత్సంగత్యాది రహితమై యున్నది గావున అప్పుడే కొంతసందదు సాధన, అభ్యాసాదులద్వారా మున్ముందు శమించును.

ఓ వ్యాచుడా! ఆ ప్రాణియొక్క హృదయమున నేనారీతి కుటుంబిస్తే, పూర్వజ్ఞాన విస్మృతిగల్గి, ఆత్మజ్ఞాన రహితుడనై యుండు చుండ క్రమముగ పదునాఱు వత్సరములు నాకు గడిచిపోయెను అటు పిమ్మట ఒకనాడు మా గృహమున కొక గొప్ప తపస్వియైతంచ, నేనాతని సత్సరించి యాతఃస్థ మొసంగితని అనంతరము నేనాతనిని దుర్భిక్షాదు లందనేక జీవలొకేతూరి దుఃఖమును పొందుటకు కారణమేమి అనెనుడుగ ఆతచేట్లు వచించెను - మనము ఏ విరాట్పురుషుని ఆవయవరూపలయైయున్నామో, ఆ విరాట్పురుషుని శరీరధాతువుల, ఏకారముచేతను విషమ స్పృహనాదుల వలనను, కలుగు ఏకారాదులు, ఆతని ఆవయవ రూపలగు జనసమూహము నకు సమానముగనే యుండును మఱియు కాకలాకీయ న్యాయముచే, ఆశుభ కర్మ యుక్తులగు కొందఱు ప్రాణులకు దుఃఖాదులొకేసారి సంభవించుచు నుండును కలిసి శుభాశుభ కర్మల జేయువారికి తత్తత్ఫలితములగు సుఖదుఃఖములున్ను కరీషమే సంప్రాప్తమగుచుండును కాని,

వాస్తవముగ అనాదియు, నాశరహితమును, శివ స్వరూపమునగు బ్రహ్మమే ఈ సమస్తమునై యున్నది - ఈ ప్రకారముగ బోధచే అమునిద్వారా నేను బోధితుడనై, అత్మజ్ఞాననైతిని అటు విమృత నేనామునిని వదలలేదు. నా ప్రార్థనచే నాతడు మా గృహముననే యుండెను. ఓ వ్యాధుడా ! ఆ దయాళువగు ముని ఇప్పుడు నీ చెంతనే యున్నాడు, చూడుము ముని యిట్లు వచింపనంత అ వ్యాధుడు అశ్రుర్యయుతుడై, స్వప్నమనుజుడు జాగ్రత్తు నందెట్లే తెంచెనను సంశయము గలవాడై ఆ విషయమును గూర్చి ప్రశ్నింప (మాయాశబలిత చిదాకాశమున సంభవము కాని దెద్దియునులేదను భావముతో) అమ్మునివర్యుడిట్లు పలికెను -

నీ సమీపముననున్న యీ మునివలన నేనాత్మజ్ఞానమునొంది పూర్వపు నా ముని స్వభావమును స్మరించి యిట్లు చింతించితిని '- అహా ! ఇంతకాలము నేనీ భ్రమాత్మకమగు దృశ్యముచే మోసగింపబడితిని. ఈ శరీరాదులు, దృశ్యమునేనుగాను కుద్ధ చిన్మాత్రుడనే నేను.

విమృత నేనా మునితో ఆ నా ఆశ్రమమందున్న నా శరీరమును ఎవని హృదయమున స్వప్న ప్రపంచమును జూచుటకు నేను ఉద్యుక్తుడనైతిను అతనిని జూచుటకై నే నిప్పుడు వెడలుచున్నాను' అని చెప్పి, అతడు నవ్వుచు 'నీ యొక్కయు, ఆ ప్రాణి యొక్కయు దేహము లిప్పుడెచట! అవి అగ్నిచే దహింపబడి అతి దూరమేగినవి. అయినను నీవు స్వయముగ పోయి చూడుము ఆ విషయమును బాగుగ తెలిసికొనగలవు ! ఆ వాక్యముల విని నేను నా పూర్వ శరీరమును జూచి వచ్చు వచ్చునంతవఱకు మీరిచటచే యుండుద'ని ఆ మునికి జిప్సి ఆ నా దేహమును వీడి నిజజీవుని ఆ ప్రాణియొక్క ప్రాణ వాయువునందు నియోజించి ఆ వాయురూప రథమునెక్కి అనంతాకాశమున పరిభ్రమించితిని కాని చిరకాలము సంచరించి ప్రపంచమునంతయు కోధించినప్పటికిని ఆ ప్రాణియొక్క ముఖలిలమును పొందమి, భిన్నుడనై తిరిగి స్వగృహమును కేతెంచి అమ్మునిండుని యా విషయమై యడుగ అతడిట్లు వచించెను - మిత్రమా ! యోగనేత్రముతో జూచినచో యీ విషయమునంతయు కరతలామలకముగ గాంచగలవు. నీవు వ్యస్థి జీవుడవుకావు హిరణ్యగర్భుడవు. అట్టి నీవు వ్యస్థి రూపముచే స్వప్నము

జూడ గోర్య కలిగి మనోరాజ్యము ద్వారా ఒకానొక ఆశ్రమమున తపస్వియై, ఆ వ్యష్టిభావము పరిపుష్టము కాగా ఒకా నొకని ప్రాణి హృదయమున ప్రవేశించి స్వప్నదిదృక్పవైయుండ, ఇంతలో గొప్ప దావాగ్ని ప్రజ్వలింప, నీ యాశ్రయము, నీ యొక్కయు, ఆ ప్రాణి యొక్కయు దేహములు అందు భస్మీభూతము లయ్యెను నాశ ఉత్పత్తులందు, పంకల్పించు మనుజుని మనఃస్పందము కారణమై యున్నట్లు, బ్రహ్మదేవుని పంకల్ప నగరమే ఈ త్రైలోక్యము గావున ఈ ముల్లోకముల పంకల్పించు ఆ బ్రహ్మదేవుని మనఃస్పందమే ప్రపంచమందలి దావాగ్ని దుర్భిక్షాదుల క్షోభ, శాంతులకు కారణమగును. మాయాశబ్దిత చిదాకాశమున అనేక జగత్తులు ఒక దానియందింకొకటి వర్తించుచు నున్నవి. ఇట్లా జగత్తుల కల్పనా పరంపర అనంతమై నెగడుచున్నది.

ఆ ప్రాణి యొక్కయు, నీ యొక్కయు దేహములు నశించిపోయి నందున నీవు వానిని పొందజాలవైతివి. మతీయు ఇప్పుడు నీకు స్వప్నమే జాగ్రద్భావమును బొందియున్నది. నీవు మాకు స్వప్న పురుషుడవు. మే మందఱము నీకు స్వప్న పురుషులము కాని అవస్థాత్రయమందీ చిదాకాశము నిజచిత్వరూపాత్మకమందు సదా ఏకమైయే వెలయు చున్నది' ముని యొక్క యా వాక్యముల విని నేనాశ్చర్యమును బొందితిని మా సంభాషణా మధ్యమున నాతడు 'వ్యాధమహా గురూ' అని నన్ను సంబోధింప, ఆ వ్యాధగురుత్వమేమి యని నేనడుగ నాతడిట్లు వచించెను - 'మునీ! నీవు వ్యాధ (బోయవాని) గురువగు వాకు నేనిచటనే యుండెదను నీవు నాకు సత్కారాదుల గావించి వదిలి పెట్టవు. కొన్ని వత్సరములకు కరువు వచ్చి నీ బంధువు లందరు మరణింతురు రాజుల పరస్పర యుద్ధముచే ఈ గ్రామమందలి జనులందరు పారిపోవుదురు అప్పుడు మన మిరువురము ధైర్యము గలిగి, నిస్పృహులమై, ఉత్తమ ఆచరణయుతులమై, ఏకాంతమున నొక వృక్షము క్రింద వసించుము కాలక్రమమున మనము నివసించుచోట అతి రమణీయమైన ఉద్యానవన మేర్పడును అవ్వనమున తపంచొనర్చుచు మనకు చాలకాలము గడచిన వెనుక ఒకపుడు మృగమును వెన్నంటుచు వ్యాధుడొకడు అచటికి రాగా, అతనికి నీవు పవిత్ర కథల ద్వారా ఉపదేశింప, అతడు విరక్తుడై అచటనే

తపము సలిపి, విమ్మట ఆత్మజ్ఞానేచ్ఛచే స్వప్నమును గూర్చి సన్నుతుగ తత్రసంగమున నీ వాతనికి ఆత్మజ్ఞానమును లెప్పుగ బోధింప, అపుడాతడు యోగ్యుడగును కావుననే నెన్ను 'వ్యాధగురూ' అని పిలిచితిని.' ఓ వ్యాధుడా! ఈ ప్రకారముగ ఆ ముని వచింప, నేను విస్మితుడనై అమ్ముసితో గూడ ఈ దృశ్య సమాహమును గూర్చి విచారింప ఆశ్చర్యమును బొందితిని అసంతరము మే మిరువురమును పరస్పరము స్నేహముతో కూడుకొని ఆ వనమందే వసించుచుంటిమి

విమ్మట నేను దృశ్యమంతలమును గూర్చి విచారింపి, చిదాకాశమే అవ్యధమున స్ఫురించుచున్నదనియు, వాస్తవముగ ఈ పృథివి పర్వత, అకాశదులు లేవనియు, అది యంతయు చిదాకాశము యొక్క స్ఫురణ మాత్రమే యనియు నిర్ణయించి దృశ్యమున సంతాపరహితుడనై, వీరరాగుడనై, అపాంకర వర్జితుడనై, సంకయరహితుడనై, నిర్వాణ (శాంత) రూపుడనై యుంటిని ఓ వ్యాధుడా! నీవున్న ఇట్టి దృశ్యమును మిథ్యగ నెఱింగి నిజ (అత్య) స్వరూపమున శాంతి నొందుము - ఓ విపశ్చిద్రాజా! మునియొక్క యీ వాక్యముల విని వ్యాధుడు సంకయగ్రస్తుడై, ముని వచించిన బోధ హృదయమున ఆరూఢముకామి, 'ఈ దృశ్యమెంతవఱకున్నది? అను విషయమును తపస్సుచే వికాలచేపము నొంది కనుగొందును అవిద్యా రూపమగు ఈ దృశ్యముయొక్క ఆంతమున నేను సుఖముగ నుందును' అని నిర్ణయించి, అభ్యాసభావముచే జ్ఞానము ప్రాప్తినొందక, అనేక వేల సంవత్సరములు మహా తపమునరించుచు, ఒకపుడా ముసిసి 'నాకాత్య విశ్రాంతి యెప్పుడు కలుగును' అని యడుగ అరడిట్లుపలికెను - 'నీకు నేను గావించిన జ్ఞానోపదేశము నీ హృదయమున ఎక్కడో దాగియున్నదే గాని ప్రజ్వలితము కాలేదు అభ్యాసము లేని కారణమున ఆత్మ జ్ఞానమున నీకు విశ్రాంతి కలుగలేదు చిరకాలాభ్యాసము ద్వారా నీవట్టి విశ్రాంతిని బొందెదవ్వు ఇకసపుడు నీ భవిష్యద్వృత్తాంతమును వచించెద వినుము -

ఈ ప్రకారముగ నీవు నూజు యుగములవరకు ఘోరతపము చేయ అపుడు దేవతా సహితుడై బ్రహ్మదేవుడు నీ వద్దకెఱింద, నీ వాతని నిట్లు ప్రార్థించుదువు 'దేవా! అవిద్యారూపమగు ఈ దృశ్యమెంతవఱకు

గలదు? ఈ దృశ్యము అవతల బ్రహ్మమెంత దూరముననున్నది అ సంసారకూశ్యముగు అవిద్యారహిత బ్రహ్మమును నేను చూచగలిగి చున్నాను కావున అందులకై నాకీ వరములిందు - నా మృతశ్శవ నేను తలచినపుడు అగుగాక! నా శరీరము రోగరహితమై అకాశమున గరుచవేగము గలది అయి, ప్రతి క్షణము ప్రతి అంగమున ఒక యోజనము వృద్ధి యగుగాక! దానిచే కాలక్రమమున నేను ముల్లోకములను దాటి దృశ్యముయొక్క అంతమును బొందుదును' అని యడుగ, బ్రహ్మదేవుడు 'అట్లే యగుగాక' అని చెప్పి యంతర్జ్ఞాన మగును పిమ్మట నీవు ప్రకాశమాన దేహము గలవాడవై, నమస్కరించి అకాశమున నెగురుదువు నీ శరీరము అతి విశాలమగుచుండును ఆ విశాలకాయముతో నీవు దీర్ఘకాలము అనేక సృష్టులను జూడ మ దృశ్యము యొక్క అంతమును బొందజాలక తుదకు వైరాగ్యము సంపది మోక్షకారణములగు సచ్చాస్రాభ్యాస సాధు సంగమములు ఆ యపారదేహముతో సాధింప శక్యముగా నందున తుదకు దానిని త్యజించి వేసెదవు అది క్రిందపడుటచే భూతలము పైనున్న పర్వతాదులు చూర్ణమగును శుష్కశరీరయగు భగవతి నిజ మాత్మమండల సహితముగ ఆ శవమును భక్షింప, అప్పుడు భూమి దోషరహితమగును అవశ్యముగ జరుగనున్న భావికాల సుఖ, దుఃఖ సందర్భములను ఎవరును నివారింపజాలరు దానిని వారు వారు అనుభవించవలసినదే ఆ నీ దీర్ఘదేహము పడిపోయిన పిమ్మట నీ జీవుడు అవ్యక్తాకాశమున స్వాంతస్థవాసనానుసారము తాను భూమండలమునకు రాజైనట్లును 'సింధురాజ'ను పేరు గల్గియున్నట్లును, నూతన వత్సరములు రాజ్యమేలినట్లును, సీమాంతమున నున్న విదూరథరాజును శత్రువుతో యుద్ధము సంభవింప ఆతనిని సంగ్రామమున వధించివేసినట్లును భావించును తదుపరి సింధురాజగు నీ వొకప్పుడు మంత్రిని ఈ విదూరథరాజును జయించుట కష్టసాధ్యమేల ఆయెనో వచింపుమ'ని యడుగ ఆతడిట్లు చెప్పెను - ఆ విదూరథ రాజునకు లీలయను భార్య గలదు ఆమె తపస్సుచే జగద్ధాత్రయగు సరస్వతీదేవిని వశమొనర్చు కొనెను ఆ దేవియొక్క యనుగ్రహముచే నాతడు పరాక్రమశీలుడయ్యె

మణియు మీరున్న సరస్వతీ దేవి భక్తులైనను, పూర్వజన్మల అశుభవాసనా భ్యాసముచే మోక్షముకొఱకు గాక, శత్రునాశార్థమే ఆమెను ప్రార్థించిరి విదూరథుడు మోక్షముకొఱకు దేవిని ప్రార్థించెను కావున మీకు సంగ్రామమునజయము, అతనికి అపజయము తటస్థించినవి ఏ చిద్రూపము సదా సర్వుల హృదయమున వసించుచున్నదో దానినే సరస్వతీదేవి యందురు ఏయే భావము తోడ నెవరాదేవిని ప్రార్థించుదురో, ఆయా భావము నాతనికి ఆ చిద్రూపదేవి క్షిప్రముగ ప్రసాదించును ఓ రాజా ! మీరు తామసజాతియందుత్పన్నమైన వారై పూర్వ మనేక జన్మలను గడిపిరి వానినన్నిటిని నే నెఱుగుదును, మీరెఱుగరు అందు ముఖ్యముగ ఒక జన్మమున మహా శరీరధారియై అకాశమున చాలకాలము వ్యర్థముగ గడపితిరి అది విని సింధురాజు 'అయితే ఈ నాపూర్వ జన్మపు అథమ జాతిని పవిత్ర మొనర్చుట కేదేని యుపాయమున్నదో వచింపును'ని యడుగ మంత్రి యిట్లుచెప్పును 'ఈ ముల్లోకము లందును స్థిరచిత్తునిచేతను, ప్రయత్నవంతుని చేతను పొందరాని పురుషార్థ మెద్దియునులేదు. నిన్నచేయబడిన దుష్క్రియ, నేటిసత్క్రియచే శోభించునట్లు, పూర్వపు అథమజాతిని ఇప్పటి ఉత్తమ క్రియలచే జయించి పవిత్రవంతము చేయుడు' మంత్రియొక్క యా వాక్యములను విని సింధురాజు రాజ్యమును ద్యజించి, అతి దూర వనమునకేగి, సాధుజన మధ్యమున వసించుచు, వారి సాంగత్యముచే క్రమముగ వివేకమునొంది, నిరంతర ఆత్మానాత్మ విచారణగల్గి తద్వారా ముక్తుడగును.

ఓ వ్యాధుడా ! ఇట్లు నీ భవిష్యద్వృత్తాంతమును దెలిపితిని ఇక నీ యిచ్ఛవచ్చినట్లొనర్చుము - అని మునీంద్రుడు వచింప వ్యాధుడు విస్మయ చిత్తుడాయెను పిదప కొంత కాలము యిరువురును శాస్త్రవిచార పూర్వకముగ నట తపంబొనర్చుచుండిరి. అనంతరము వ్యాధుడు ముని యాజ్ఞగేకొని తపము సలుపుటకేగెను ఆ మునియు కొంతకాలమునకు దేహమును వీడి నిర్వాణాస్థితి నొంది పరమాత్మ పదమున నైక్యము బడసెను వ్యాధుడున్నూ అనేక యుగరూప దీర్ఘకాలము తపస్సుచేసి బ్రహ్మదేవునివలన 'దీర్ఘకాయ' వరమును బొంది బహుకాలము

అకాశమున సంచరించి అవిద్యా (భ్రమ) రూప దృశ్యముయొక్క అంతముగానక తుదకు వైరాగ్యమొంది, తన వికారదేహమును త్యజింప, అది మహా శవ రూపమున భూమిపైబడగా, భగవతయగు చందీకా దేవి పరివార సహితముగ దానిని భక్షించెను వ్యాధుని యా అకాశ్య జీవుడు నిండురాజయ్యెను.

'ఓ విపశ్చిద్రాజా ! ఇకనిపుడు శవదోషరహితమై, స్థిరత్వమొందిన భూమండలమునకేగి అభీష్టదిశకు జనుము ఇంద్రుడు స్వర్గమున నూతన యజ్ఞము జరుపనున్నాడు ఆతనిచే నేనాహూతుడైతిని గావున అచ్చటికేగు చున్నాను' అని పలికి అగ్ని దేవుడంతర్ధానమయ్యెను పిమ్మట నే సింకను అనేక చిత్రవిచిత్రమైన జగత్తులను, వృత్తాంతములను జూచుచు, అవిద్యయొక్క అంతముగానమి, భిన్నుడనై, అనంతర మొకానొక ఏకాంతస్థలమున మోక్షసిద్ధికై తప మొనర్చునుద్యుక్తుడనుకాగా, అప్పుడింద్రుడు 'ఓ రాజా ! నీకును, నాకును ఇప్పుడు మృగ (లేడి) జన్మములు సంభవింప నున్నవి' అని పలుక, 'నేనిపుడు సంసారముచే భిన్నుడనైతిని, ముక్తుడనగుటకై వరమొసంగుమ'ని యాతనినేనడుగ, 'నిరాకార, శుద్ధ చిత్త్వరూపమగు ఆత్మయే నేను' అనుజ్ఞానముచే మోక్షము కలుగునను విషయమును నీవు అగ్నివలన నెఱిగితివి గావున మఱియొక వరము కోరుకొమ్మని యింద్రుడు వచింప, మృగరూపము ధరించిన పిదప ఏమగునో తెలుపు మని నేను కోరగా, అప్పుడింద్రుడు 'మృగరూపమును ధరించిన పిమ్మట మహా పవిత్రమగు దశరథుని పభకు వెడలగా, అట (వసిష్ఠమునీంద్రుని యనుగ్రహముచే) పురషశరీరమొంది, నీ పూర్వ వృత్తామునంతయు స్మరించి, ఆత్మజ్ఞాన ప్రాప్తిచే చిరకాలపు అవిద్యనువీడి నిర్వాణము (మోక్షము) నొందెదవు.' ఇంద్రుడిట్లు పలికిన మీదట నేను వెంటనే లేడినై, అప్పటి నుండి పర్వతముపై తృణాదులను భక్షించుచు నుండ సమీపముననున్న రాజా అచటకీ వేటకై ఏతెంచి నన్ను గొనిపోయి మూడు దినములు తన యింటి వద్దనుంచుకొని పిదప నీకు (రామచంద్రునకు) క్షీరార్థముగ నన్నొసంగెను ఈ ప్రకారముగ అనేక శాఖావిస్తారములతో గూడిన ఈ అవిద్య అనంతమై యున్నది. ఆత్మ జ్ఞానముచే తప్ప మఱి ఏ యుపాయము చేతను అయ్యది శమింపదు

. వాల్మీకి - ఓ భరద్వాజా ! ఈ ప్రకారము విపశ్చిత్తు చెప్పుచుండు నపుడు సాయంసమయం కాగా సభ విరమింపబడెను దశరథుడు విపశ్చిత్తునకు గృహధనాది రాజ్యానుదూపైశ్వర్యము నొసంగెను ఏమృత సర్వులు వారి వారి స్థానములకేగి స్నాన సంధ్యాదుల గావించుకొని, భుజించి యా రాత్రి గదపి మరల ప్రాతఃకాలమున సభా స్థలమునకు విచ్చేసిరి. అపుడు వసిష్ఠ మునీంద్రుడిట్లు బోధింపబడెను - ఓ రాజా ! అసత్యమును సత్యమువలె నున్నదియునగు ఈ అవిద్య యొక్క అంతమును ఇంత ప్రయత్నము చేసినను విపశ్చిత్తు కనుగొనజాలడయ్యె ఈ అవిద్య తెలియనపుడు (ఆత్మజ్ఞాన ప్రాప్తికి పూర్వము) అనంతముగ భాసించును తెలిసిన పిదప (ఆత్మజ్ఞాన ప్రాప్త్యనంతరము) మృగత్వస్థానది వలె సర్వధా లేనిదేయగును. ఇక, ఈ యుత్తమ కథలచే ఆత్మ తత్వమెఱిగి అవిద్యశమించుటచే మీవలెనే ఈ విపశ్చిత్తున్న జీవన్ముక్తుడగును ఈ అవిద్య అత్యంత నికృష్టమై, అశుభమై యున్నది. జీవుడు దేని దేనిని సంకల్పించునో దాని దానిని దేహమున్నను, లేకున్నను తప్పక అనుభవించును జీవుడు ఏ భావముతోగూడి ఒక దేహమును త్యజించునో, ఆ భావముతో గూడియే అన్యదేహమును గాంచును పుణ్యకారి యగు శుభ చిత్తము పుణ్యలోకములను గాంచి చిరకాలము వాని ననుభవించును పాపకారియగు అశుభచిత్తము భయంకరమైన నరకాది దుఃఖముల ననుభవించును ఈ దేహాది సమస్తమున్ను సంకల్పము యొక్క భ్రాంతివేతనే భాసించుచున్నది. మఱియు చిరకాలానుభూత వాసనచే జీవుడు బహుకాలము సంసారమున అవాగమన మొనర్చుచున్నాడు.

ఓ రామచంద్రా! జీవుడు తనను తానే యుద్ధరించు కొనవలెను ఆత్మజ్ఞానార్థము దృఢ ప్రయత్న మొనర్చుటచే తనకు తాను బంధువున్ను, ఒనర్చునిదో తనకు తాను శత్రువున్ను నగును జ్ఞానముద్వారా తనను తాను రక్షించుకొననిదో, ఇక తన ఆత్మ రక్షణమున మఱి ఏ యుపాయమున్ను లేదు ఎంతవఱకు నీకు యువావస్థయుండునో అంతవఱకు శుద్ధ బుద్ధియను నొకద్వారా సంసార సముద్రమును దాటివేయుము (యువావస్థగల) ఇప్పుడే ఆత్మజ్ఞానమును శ్రేయము

నొనర్చుము ఏలయనగా, వృద్ధుడవైనచో నెక ఏమి చేయగలవు? అప్పుడు నీ శరీరావయవములే నీకు భారభూతములుగ నుండును. బాల్యవార్తక్యావస్తలు జ్ఞానసాధకములు కానందుచే పకు, ఎక్కి, మరణసదృశములు కేవలము యౌవనావస్థయే వివేకయుక్త మగుచో జీవుని జీవనమై యున్నది. వివేకము లేకున్న జీవుడు పశ్యాదులకన్న కథమమే యగును మెఱుపువలె చంచల మైనట్టి ఈ సంసారమున శాస్త్ర, సత్సాంగత్వాదుల ద్వారా మనుజుడు అజ్ఞానమును బురదలో నుండి తన ఆత్మను బయటకు తీయవలెను ఈ దృశ్యముయొక్క స్వరూపమును తెలియని వానికి అది దుఃఖ ప్రదమున్ను, అది వాస్తవముగ బ్రహ్మమే అని యెఱుగు వానికి అది దుఃఖ ప్రదముగాకయు నుండును, స్వప్న పదార్థములు ప్రత్యక్షముగా అనుభూతమైనను, స్వప్నమని తెలియు నపుడు ఎట్లు అసత్తుగునో, అట్లే స్పష్టముగ అనుభూతమైనను జాగ్రత్పదార్థములు ఆత్మజ్ఞానముచే అసత్తుగ భాసించును బాహ్య విషయ ప్రదేశములందు పంచరించు ఇంద్రియములను జయించి, జ్ఞానము ద్వారా ఆవిద్యను నిర్మూలించి ముక్తుడవై, జననమరణ రహితుడవు కమ్ము.

ఓ రామచంద్రా! ఇంద్రియములను జయింపకున్న అజ్ఞానము శమింపదు అట్టి ఇంద్రియ జయమున కుపాయము చెప్పెద వినుము ఇంద్రియములను సైనికులకు చిత్తము నాయకుడు దానిని జయించి నచో ఇంద్రియములు జయింపబడును. చిత్తవృత్తిని బ్రహ్మమున నైక్యపఱచి హృదయమున నిజ ఆత్మయందు స్థితుడైయుండువాని మనస్సు స్వయముగనే శమించును మఱియు బాహ్య విషయాకారమగు చిత్తవృత్తిని నిరోధించుటచే చిత్తమెట్లు శమించునో అట్లు తప, తీర్థ, విద్యా యజ్ఞాదిక్రియా సమూహములచే శమించదు ఏయే విషయముల గూర్చిన స్మరణ చిత్తమందగునో, వాని వానిని అధిష్ఠాన బ్రహ్మమున లయమునర్చి, విషయ సంస్కారనాశముద్వారా విషయ విస్మృతియను ఉపాయము ద్వారా భోగహేతువులగు ఆ విషయాల జయము స్వయముగనే సంభవించును నిజ ఆభ్యాసమును యత్నముచే చిత్తవృత్తి విషయముల నుండి ఒకింతైనను నిరోధింపబడినచో నెక స్వారాజ్య (మోక్ష)

పదవి ప్రాపించినట్టి యెంచుము. పదార్థము లందలి ఇచ్చను త్యజించి, శమ, సంకోషముల నార్జించువాడు జితేంద్రియుడు చిత్తమెప్పుడు విషయములవైపునకు పరుగిడుటను వీరునో, అప్పుడు వివేకము వైపునకు పరుగిడును వివేకియగుటచే మనుజుడు జితేంద్రియుడగును జితేంద్రియుడగుచో నిక వాసనా తరంగదేగముచే సంసారమున కొట్టుకొని పోడు సత్యము (అత్మ) యొక్క అవలోకనముచే సంసారభ్రమ నశించును (మృగత్వస్థయొక్క యథార్థజ్ఞానముచే భావన, పతనాది దుఃఖము నశించునట్లు). ఓ రామచంద్రా ! మనస్సుయొక్క అంకుర రూపమగు సంసారమునందలి రాజ్యాదులందేమి ముఖము గలదు? తత్త్వజ్ఞానమున విశ్రాంతి నొందినచో ఇంద్రుని ముఖమున్ను తృణమువలె భాసించును సర్వోత్తమ అనందరూపమగు మోక్షము (ఇంద్రియ, వివేకాది) యత్త సమూహముచే తప్ప సిద్ధింపదు. మహాభ్యాసమును వృక్షముయొక్క ఫలమే పరమాత్మ పదమని యెఱుంగుము. అన్ని శాస్త్రములకంటి నుత్తమమగు ఈ యోగవాసిష్ఠ శాస్త్రముయొక్క విచారణచే మనుజుడు ఈ జగత్తు మాయ యని యెఱింగి, వివేకముద్వారా ముక్తి పదము నొందగల్గును పరబ్రహ్మము అద్యంతరహితమై, వాక్కునకు విషయము కానిదై శిలాగర్భమువలె (జ్ఞాన) ఘన భూతమై వెలయుచున్నది. ఇవ్విషయమున నొక అభ్యాసమును వచించెద, వినుము -

శిరోహి ధ్యానము

అనేకదేవ కోట్ల యోజనముల విస్తీర్ణముగలదై (అనంతమై), నిర్మలమై, నాశరహితమైనట్టి ఒకానొక శిలగలదు దానియందనేక రేఖలు కలవు. ఆ శిల పర్వత్రవ్యాప్తమై, ఎవరిచేతను భేదింప శక్యముగానిదై యున్నది. దానికంటి వేరుగ ఏ పదార్థమున్ను లేదు. ఓ రామచంద్రా ! పర్వత్రవ్యాప్తమగు పరమాత్మ మహాసత్తయే ఆ శిల. అకాశ, వాయు, అగ్ని, జల, పృథివీ, పర్వత, ప్రాణి సమూహాదులేదాని యందలి రేఖలు వేనున్న ఆ శిలయందలి ఒక రేఖనే అకాశాదులును, మనమందరమును, ఆ శిలయొక్క అవయవరూపులమే కావున మనమందరము

అరిన్త (పరమాత్మ) రూపులమే. భ్రమచే తిన్నరూపులుగ కలుగుచున్నాము. ఆ పరమాత్మ కంటి అన్యముగ ఏదియును లేదు. ఈ నానారూపముగ దృశ్యమానమగు విశాల జగత్తు వాస్తవముగ పరమాత్మసత్త కంటి వేఱుకాదు. పరబ్రహ్మరూపమగు ఆ మహాలయే తనయందు పుష్టి, జగత్తు, పదునాలుగు లోకములు, ఇత్యాది దృశ్యరూప కల్పనను సృజించినది.

ఓ రామచంద్రా ! ఈ పదార్థములన్నియు చిద్రూపములనుట యందు నిత్యదృష్టమగు స్వప్నమే దృష్టాంతము కాబట్టి దానిని విచారించుము. ఈ జగత్తునందు చిన్మాత్రము కంటి వేఱుగ సారమేమి గలదు?

ఓ రామచంద్రా ! అజ్ఞానుల బుద్ధి విషయములనుండి చలించినట్లు జ్ఞాని యొక్క బుద్ధి చిదాకాశము (అత్మ)నుండి చలించదు. అట్టి చిదాకాశరూప అత్మయందే నిశ్చలముగనుండును. అట్టివాడే జీవన్ముక్తుడనబడును. అతడు సదా అత్మయందే సంచుస్థి నొందుచు అత్మయందే రమించుచునుండును. మతయు పరమాత్మయందు విశ్రాంతి నొందిన అట్టి జీవన్ముక్తుల చిత్తము అటనుండి మరలి తిరిగి దృశ్యమునందు ప్రవేశింపదు. వ్యవహారమొనర్చు చున్నప్పటికిని జీవన్ముక్తులకు పదార్థములందు రాగముండదు. ఏ జ్ఞానవిషయమున అజ్ఞానుల నిదురించు చుందురో (నిర్లక్ష్యముచేయుదురో) అట్టి జ్ఞానవిషయమున జ్ఞానులు సదా మేలుకొని యుందురు. ఏ దృశ్యవిషయమున అజ్ఞానులు మేలుకొనియుండురో, అద్వాని యెడల జ్ఞానుల నిదురించుచుండురు (దృష్టిలేకయుండురు). సమస్త జగత్తును మ్రొంగివైచి (తనయందు లయమొనర్చుకొని) తృప్తి పర్యంతము అత్మానందామృతమును గ్రోలి, పరమపూర్ణత్వమునొంది, కామక్రోధాది రహితుడై, సంసార సముద్రమును దాటి, చిదాకాశమును శయ్యపై అత్మజ్ఞాని సుఖముగ విశ్రమించును. అత్మజ్ఞాని యీ జగత్తును చిదాకాశరూపమగు నిజస్వరూపమున ఏ మూలనో స్వప్నమువలె గాంచుచు అత్మయందు సుఖముగ విశ్రమించును. జీవన్ముక్తుడగువాడు యథాప్రాప్తమగు

పవిత్రకర్మయను మిత్రుసతో క్రిడించుచుండును ఆ కుభకర్మరూప మిత్రుసకు స్నాన, దాన, తప, ధ్యానాదులను అనేక పుత్రులను, 'ముదిత' (నిత్యసంతోషత్వము) సమత్వము, మైత్రియను భార్యలను కరుణయను సఖియు, వైర్య ధర్మపేత ఒద్దియను ద్వారపాలికయు సత్యత్వమును ధనాధ్యక్షురాలును గలరు ఇట్టి పరివారసహతుడును, నిజ మిత్రుడును (లేక మంత్రియు) నగు స్వకర్మతో గూడ వ్యవహరించుచు జీవన్ముక్తుడు హాని లాభములందు కోప ప్రసన్నత్వములులేక సమముగ నుండును వ్యవహరించుచున్నరు ఓతలిఖిత యోధుసేవలే జీవన్ముక్తు డగు ముని సదా నిర్వాణ మనస్కుడై, స్వస్వరూపమున నిశ్చలముగ స్థితి నొందియుండును ఈ యుత్తమ గుణములన్నియు ఆత్మజ్ఞులగు జీవన్ముక్తులకు స్వభావమేగాని అన్యుల ప్రయత్నముచే వారు గుణముక్తులై యుండుటలేదు

ఓ రామచంద్రా ! జగత్తునందు స్వప్న నగరమెట్లు భాసించునో, అట్లే బ్రహ్మము నెఱింగిన మీదట ఈ జగత్తున్ను (మిథ్యగా) భాసించును అట్టిచో వివేకి యగు వానికి ఈ స్వప్నమునంటి జగత్తునందు విశ్వాస మెట్లుండును? దృశ్యము భ్రాంతి మాత్రమని, అత్యంత అసంభవమని యెఱింగి అత్మబోధ గలిగియుండుటయే పరమపవము మఱియు సమ్యక్ - జ్ఞానము కలిగి చిన్మాత పరాయణులై యుండుటయే (సమ్యక్గోచైక ఘనత్వమే) ధ్యానము అత్మజ్ఞానముచే దప్ప ఈ జగద్భ్రాంతి తప, తీర్థప్రతాదులచే నెన్నటికిని శమింపదు ఏలయనగా, తప, తీర్థాదులచే స్వర్గలోకాదులు ప్రాప్తిండునే గాని ముక్తికాదు అత్మజ్ఞానపూర్ణమగు మోక్షోపాయరూపమైన ఈ (యోగవాసిష్ఠ) శాస్త్రము యొక్క అర్థమును ఉత్తమ కుర్తబుద్ధిచే విచారించుటచేతనే ఈ సంసార భ్రాంతి శమించును గాని మఱి ఏ యుపాయముచేత గాదు అనర్థదాయకమగు అవిచారణచే ఆయువును భృంభాతమొనర్చుకుము జ్ఞానసార మగు బోధచే దృశ్యమును అత్మరూపముగ నొనర్చుము ఆయువు యొక్క ఒక్కొక్క క్షణము సర్వరక్తములచేతను గూత లభింపజాలదు కావున అట్టి అమూల్య ఆయువును వ్యర్థముగ గడుపుట మహాప్రమాదమై యున్నది.

ఓ రామచంద్రా ! (పరమాత్మయొక్క మాయాశక్తివలన, ఒక్కొక్క అణువునందును గూడ అసంఖ్య బ్రహ్మాండములు గలవు. వానిని స్పృశించిన వారు లెక్కింపగలరు ఇవిష్టఫలమున పూర్వము బ్రహ్మచేష్టమ నాకు వచించిన ఆభ్యాసమును దెప్పెద వినుము -

బ్రహ్మేంద్రాభ్యాసము

పూర్వముకప్పుడు నేను బ్రహ్మచేష్టని 'ఈ జగజ్జాల మెంతగలదు? ఎచట భాసించుచున్నది' అని యడుగ నాతడిట్లు వచించెను - ఓ మునీ ! బ్రహ్మమే ఈ సమస్త జగద్రూపమున భాసించుచున్నది. అజ్ఞానుల కీ జగత్తు జగద్రూపముగను, జ్ఞానులకు అనంత బ్రహ్మ సత్తారూపముగను గోచరించును ఈ ముల్లోకములందలి ప్రతి పరమాణువునందును అతి విశాలములగు అసంఖ్య బ్రహ్మాండములు గలవు. ఆ బ్రహ్మాండములను జీవ, పృథ్వ్యాది సమూహములచే దూర్ణములై యున్నవి. ప్రతి జీవమును నిజ హృదయమున ఆత్మయను అర్థమున ప్రతిబింబమువలన ముల్లోకములను అనుభవించుచున్నాడు ఈ రీతిగ ఆత్మతత్త్వముయొక్క జ్ఞానము లేనపుడు (అజ్ఞానమువలన) ఈ అవిద్య అనంత దృశ్యరూపమైయు, ఆత్మ జ్ఞానముచే బాధితమగునపుడు కేవల నిర్మల బ్రహ్మరూపమైయు విలసిల్లుచున్నది

ఓ రామచంద్రా! బ్రహ్మమయమగు ఈ జగత్తునందు వాస్తవముగ ఆకారవంతమగు పదార్థమెద్దియును లేదు. అంతయు నిరాకార, శాంత బ్రహ్మమే అయియున్నది. ఏది ఆద్యంతములందు లేదో, అదియంతయు భ్రమరూపమే యగును. చైతన్య బ్రహ్మమే స్వప్నమందువలె ఈ సమస్త పదార్థ రూపమున ప్రతిభాసించుచున్నది కావుననే తత్త్వజ్ఞులు జ్ఞానత్పత్తి ద్వారా ఈ వాసనారూప సాకారజగత్తును బాధితమొనర్చి, ఆకాశ, పర్వతాది ఈ సమస్తమును నిరాకార బోధరూపముగనే యెఱుగు చున్నారు సమస్త జగత్తును సత్తారూప చిన్మయ బ్రహ్మముగనే నీవెఱుగుము కాని అన్యముగ కాదు ఇవిష్టఫలమున పూర్వము వచించినట్టి ఐందవోపాభ్యాసమును, (జగత్తు చిన్మాత్రమను) దృష్టిచే తెలిపెద వినుము

ఐందవోపాఖ్యానము

ఒకానొక జగత్తునందు వేదాధ్యయనపరుడును, పుణ్యకర్మానుష్ఠానయుతుడునగు ఐందవుడను బ్రాహ్మణుడుండెను అతనికి పదిమంది సజ్జనులగు పుత్రులు కలరు కాలక్రమమున వారి తండ్రి మరణింప, తల్లియు అతని ననుసరింప, వారికి దహనాది సంస్కారముల గావించి, మాతాపితృ వియోగ దుఃఖియుతులై ఆ పదిమంది సుకులును, వ్యవహారముల నన్నిటిని వీడి సమాధిశీలించుట కొఱకు అరణ్యమున కేగిరి. అట ఒకానొక ఏకాంత స్థలమున వారందఱును పద్మాసనస్థులై, ఉత్తమ సిద్ధిదాయకమును, బ్రహ్మదేవ పదవి నొసంగునదియునగు ధారణను గూర్చి యోచించి, మేము బ్రహ్మాండరూపులము, బ్రహ్మదేవులము అగుగాక! యను దృఢ నిశ్చయము గలవారై అట్టి ధారణయందు పదునెనిమిది మాసములుండ, అంతట వారి స్థూలదేహములు హింసజీవులచే భక్షింపబడి నశించెను కాని వారు అట్టి బ్రహ్మదేవపద చింతనాయుక్తులైయే చాల కాలముండగా, ధ్యాన పరిపాకముచే వారందఱును వేఱు వేఱుగా బ్రహ్మాండ శరీరులైరి ఈ ప్రకారముగ నిరాకార, నిర్మల చైతన్యమే వారి ఇచ్ఛాదూపమై తిరిగి బ్రహ్మాండ రూపమాయెను కావున ఆ బ్రహ్మాండములన్నియు చిన్మయములగుటచే భూమి పర్వతాదులన్నిటిని చిన్మాత్రముగనే నీ వెఱుంగుము ఐందవ జగత్తులందువలెనే ఈ జగత్తునందును చిన్మాత్రమునకు భిన్నముగ ఒకింతైనను లేదు

ఓ రామచంద్రా ! ఏ యే రీతి ఈ ప్రపంచమును చిద్రూపదృష్టిచే వీక్షించుదురో, ఆయా రీతి శీఘ్రముగ ఈ సంసార దుఃఖమున్ను విలయమగుచుండును. మరియు ఏ యే రీతి ఈ ప్రపంచమును చిద్రూపదృష్టిచే వీక్షింపకుందురో, ఆ యా రీతి ఈ సంసార దుఃఖమున్ను మహాఘనీభూతమగు చుండును మహాపాపముచే మూఢుడై ఎవడు చిద్రూప (ఆత్మ) దృష్టిచే జగత్తును వీక్షింపకుండునో అతనికి ఈ సంసారము దృఢపడి ఎన్నటికిని శమింపకయే యుండును,

శ్రీరామచంద్రుడు - ఓ మునీంద్రా ! నా యీ సుఖము మును
తాము నివారించవేరెద -

తాపనీపాఖ్యానము

ఒకపుడు నేను పారకాలయందు పండితుల సభయందుండగా
నచ్చటి కొక మహా తేజస్సుంపన్నుడైన తపస్వియగు బ్రాహ్మణువేతెంద,
మేమందరమాతనికి నమస్కరించితిమి ఏమ్మట నేనాతనిని 'ఏచటినుండి
యేతెంచితిరి' అని యడుగు ఆతడిట్లు చెప్పదొడగెను - మహాశయా !
నేను ఏ కార్యము కొఱకు వచ్చినది తెలిపెద వినుడు - విదేహదేశమున నొక
బ్రాహ్మణ కులమున నేను జన్మించితిని నా దంతములు కుండ
పుష్పమువలె తెల్లగ నుంచుటచే కుండదంతుడని ప్రసిద్ధి కెక్కితిని.
విద్యోపార్జనానంతరము వైరాగ్యము జనింప, సంసారశ్రమ నివారణార్థము
మహా ప్రయత్నయుక్తుడనై మునుల స్థానములందు సంచరించుచు,
క్రమముగా శ్రీ పర్వతమునకు వచ్చి అటదీర్ఘకాలము కోమల
తపంబొనర్చుచుంటిని ఒకపుడట నొక యరణ్యమున ఒక వృక్షశాఖ
యందు, కాళ్ళు త్రాటివే కొమ్మకు కట్టబడి శిరస్సు క్రిందకు ప్రలాచుచు
నున్నట్టి తాపసునిగాంచి, ఆతని స్పృహమూలకమున నాతడు
జీవించియున్నట్లీతంగి, ఆతనికి సేవచేయుచు క్రమముగ నాతని
విశ్వాసమును చూరగొని 'ఏల యిట్టి దారుణ తపంబొనరించు చుంటిరి'
అని యాతనినడుగ, ఆతడిట్లు వచించెను -

నేను మథురయందు జన్మించితిని. బాల్యయౌవనముల మధ్య
కాస్తముల పదపదార్థ జ్ఞానముతో గూడుకొనిన వాడనై, ఒకపుడు 'రాజు
పమస్త సుఖములకు స్థానభూతుడని విని సప్తద్వీపపతియగు ఈ వికాల
వృధివికి రాజు ఎట్లగుదునను తలంపుగలవాడనై, ఈ ప్రదేశమునకు వచ్చి
తపస్సునాదరించుచు ఇప్పటికి పండ్రెండు వత్సరములు గడచినవి నీవు
నీయుభీష్ట స్థలమునకు పొమ్ము మనోరథ సిద్ధివఱకు నేనిట్లే తపోనిరతుడనై
యుందును అని పలుక, 'అంతదనుక నేనెట మీ సేవచేయుచు
నుందున'ని నేను చెప్పి యచ్చటనే శిరోస్థాదులను సహించుచునే నాతని
చెంత నుండ, ఒకపుడొక ప్రకాశమానుడగు పురుషుడు మార్గ

బింబమునుండి వినిగ్గతుడై యచ్చోటికివచ్చి 'ఓ తపస్వీ ! ఇక నీ తపమును విరమించి యభీష్టవరమును గ్రహింపుము ' నీవు రాజై ఈ పృథివిని ఏడు వేల సంవత్సరములు పాలింతువు' అని చెప్పి తిరిగి సూర్యునియందు ప్రవేశించి యంతర్ధాన మొంద, అభీష్టమీతేరుటచే తపస్సును విరమింపుడని నేనాతనితో జెప్ప, అతడు సమ్మతింప అపుడాతని కాళ్ళకు కట్టబడి యున్న త్రాటిని విప్పితిని పిమ్మట అతడు స్నానముచేసి, అఘమర్షణ మంత్రమును జపించిన పిదప మేమిరువురమును ఫలముల భుజించి, అచ్చటనే మూడు రోజులు విశ్రమించి పిదప మథురయందలి ఆతని స్వగృహమునకు పయనమైతిమి. అట్టిరువురమును పోవుచు, గ్రామ వనములను దాటుదు చనుచుండ నొకచోట ఆ తపస్వి ప్రకృత మార్గమును వీడి అన్యవనమున బ్రవేశించుచు 'మునులచే శోభితమగు ఈ గౌరీ ఆశ్రమమునకు బోవుదము రమ్ము, అట నావలెనే రాజపదవి ప్రాప్తికై తపము పలుపుచున్న నా తక్కిన యేడుగురు సోదరులు కలరు నేనున్న పూర్వమిచట వారితోగూడ ఆఱు నెలలు వసించితిని' అని యాతడు పలుక, పిమ్మట మేమా యాశ్రమమునకు బోవ, అయ్యది శూన్యమై చూపట్టిను ఒకచోట మాత్రమొక వృక్షము క్రింద ఒక వృద్ధ తపస్వి సమాధియందు స్థితుడైయుండిను చాలాసేపచట వేచి యుండినను, అతడు సమాధినుండి లేవనందున, నా చంచల స్వభావముచే నేను 'ఓ మునీ ! ఇక సమాధినుండి మేలుకొనుము' అని బిగ్గరగా పలుక, అతడు సమాధి విరతుడై 'మీరెవరు? గౌర్యాశ్రమమెచట? నన్నిచటికి ఎవరుచేర్చిరి? ఇపుడేకాలము జరుగుచున్నది' అని మమ్ముల నడుగ 'తామే యోగబలముచే వీక్షించి తెలిసికొనుడు, మేమెఱుంగము' అని మేము నుడువ, అతడొక ముహూర్తమాత్రకాలము ధ్యానమందుండి, పిమ్మట మాతో విట్లనెను -

సఘన పుష్పాది యుక్తమగు ఈ రమ్య కదంబ వృక్షము ఇవ్వనమున నా నివాస స్థానము పూర్వ మీ వృక్షముపై గౌరీదేవి పది సంవత్సరములు నివాసముండెను అతఁడీ యీ వనమంతయు మిగుల శోభావంతముగ వెలసెను దేవి స్మర్యచే యీ వృక్షము పవిత్రమై శైధిల్యము నొందక యున్నది గౌరీదేవి వెతలిపొయిన పిదప ఈ వృక్షమునుతప్ప తక్కిన ఈ

వసమునంతయు సమీపస్థ జనులు కొట్టివేయగా, ఇది శూన్యమైపోయెను. నేను మాటవచేశరాజును వైరాగ్యముచే రాజ్యమును వదలి మనుల స్థానములందు సంచరించుచు, ఇట ధ్యాన పరాయణుడనైతి. ముట్టు కొంతకాలమునకు తక్కిన సోదరులతో గూడ నీవి యాశ్రయమునకు తపము సలుప నేతెంచితివి. తదుపరి కొంతకాలమైన వెనుక నీవు శివ పర్వతమునకు జనితివి నీ రెండవ సోదరుడు కార్తికేయస్వామి నిలయమునకు, మూడవ వాడు కాశీకి, నాల్గవవాడు హిమాలయమునకు తపస్సుకైపోయిరి. తక్కిన నలుగురు ఇచ్చటనే ఉగ్రతపమాచరించిరి నీవు తపస్సుచేయుచుండగనే నీ తక్కిన సోదరులు వరములపొంది నిజగృహమునకు తిరిగి వచ్చిరి. తదుపరి మీరిరువురును ఇట కేతెండితిరి ఇక మీరు మీ గృహములకు జనుడు అంత నేనా తాపసిని 'ఒకే తూరి ఏడుగురును ఒకటియగు ఈ పృథివికి రాజెట్లగుదురు?' అని యడుగ అతడిట్లు వచించెను -

ఇంతమాత్రమే అసమంజసముకాదు ఇంకను అసమంజసమైన దానిని వినుము. ఈ ఎసిమిదిమంది సోదరులకును ఎసిమిదిమంది ఉత్తమ భార్యలుకలరు వారు తమ భర్తలు తపమునకై వెదలిన పిదప, మిగుల దుఃఖము నొంది శత చాంద్రాయణ వ్రతమును సలుప, దానిచే పార్వతీదేవి సంతృప్తయై పూజాసమయమున వారి యంతఃపురములందు అచ్చక్క రూపమున వెలసి వరములను కోరుకొమ్మనగా, చిరండికయును భార్య 'దేవీ శివుని యెడల నీకెట్టి ప్రేమ గలదో, అట్టి ప్రేమ నా భర్తయెడల నాకుండుగాక' మఱియు నా భర్త మృత్యురహితుడగు గాక।' అని ప్రార్థింప దేవి సృష్టిార్థరంభమునుండి గల నియతి ననుసరించి తపోదానాదులచే మృత్యురహిత పదవి లభింపదు కావున మఱియొక వరము కోరుకొమ్మన, అట్లైన నా మృతపతియొక్క జీవితము నా యంతఃపురమునుండి క్షణకాలమైనను ఒయటకు పోకుండుగాక' అను వరము ననుగ్రహింపమని ఆమె కోరగా దేవి అట్లేయుని యంతర్ధాన మొందెను అనంతరము వారి పతులు వరములబొంది యింద్లకు తిరిగి వత్తురు

ఇంకొక ఆశ్చర్య వృత్తాంతమును వినుము. ఆ సోదరులందరును తపస్సు చేయుచున్న సమయమున పుత్రవియోగముచే నతి దుఃఖికులై వారి తల్లిదండ్రులు, కోదండ్రతో గూడ తీర్థయాత్రకుజని, కలాప గ్రామమును తీర్థమున ప్రతము సలిపి, వీధప ముని గ్రామమార్గమున బోవుచు, త్రోవలో నొక కపిల వర్ష మనుజునిగాంచి, ఎవరో అనుకొని నమస్కరింపక అనాదరించి చనుచుండ, ఆ తపస్వి కృద్ధుడై 'దుర్వాసుడనగు నన్ను అనాదరించి బోవుచున్న మీయొక్క కుమారులు, కోదండ్రు పొందిన వరములు విపరీత ఫలముల నొసంగుగాక!' అని శపించెను. వారు తిరిగి యాతనిని సన్మానించు లోపలనే అతడంతర్ధానమై పోయెను. ఏమృత వారు అతి దుఃఖికులై స్వగృహమున కేతెంచిరి. ఈ ప్రకారముగ, చిదాకాశమున పంకల్యముచే కల్పింపబడిన ఈ పంసారమున అనేక విచిత్ర అసమంజస వార్తలు సంభవించుచుండును.

అటుఏమృత, కొంతకాలమునకు ఆ యెనిమిదిమంది సోదరులు మరణింప, వారి బంధువులు దహనాది క్రియలను పలుపుదురు. అత్తలి వారి వర, శాపములు క్రమముగ విష్ణు, శంకరరూపముల దార్పి యటకేతెంచి, 'మేమెక్కువ, మేమెక్కువ' అని స్పర్శించుకొని తుదకు వరములు చెప్పిన చొప్పున యిరువురు బ్రహ్మదేవుని కడకేగి, సందర్శము నాతనికి తెలియజేయ 'మీలో లోనసారముగల వారెవరో వారు జయింతురు' అని బ్రహ్మదేవుడనగా, అంతట వారొకరి యందొకరు ప్రవేశించి చూడ నరములే అంతఃసారము గలవి యని శాపములు గ్రహించి తమ యపజయము నొప్పుకొని యటనుండి వెడలిపోయెను. అప్పుడు సూర్యదత్తసప్త ద్వీపాధిపత్యరూప వరములను, గౌరీదత్త గృహ టాహ్యస్థాననిరోధరూప వరములను గూర్చి పలుకుచు బ్రహ్మదేవుడు, మీరిరువురకు విరోధముగ సంభవించునది యేదియును లేదు. ఏల యనగా, ఆ యెనిమిదిమంది సోదరులును మరణానంతరము చిరకాలము నుండి వారి వారి గృహములందే సప్తద్వీపవతి యగు వృథివికి రాజై, వెలయుచున్నారు. ఓత్పరమాణువు నందు స్వప్నమునందు వలె అనేక బ్రహ్మాండములు వర్తించుచుండ నిక గృహాకాశమున పృథివి

వర్తిండుట యందేమి యాశ్చర్యము ! అని చెప్పగా వరములు బ్రహ్మదేవునకు ప్రణమిల్లి వెడలిపోవును

అత్తజీ ఆ సోదరులు వారి వారి గృహకాశములందు పృథివీపతులై వెలయుచు, పరస్పరము ఆజ్ఞాతులై, అన్యోన్య భూమండలగామ్యులై, పరస్పరహిత తత్పరులై, భిన్న భిన్న కార్యాచరణమగుచులై యుందుడు ఓ మునీ! ఈ జగత్తు విశాల రూపమున గన్పట్టినను, జలమందావర్తము వలె ఇట నానా రూపత్వమేమియును లేదు ఇదియంతయు శాంతమగు చిదాకాశమే స్వప్నమందువలె బ్రాంతిచే నిట్లు వివిధ రూపముల ప్రతిభాసించుచున్నదగును విశ్రుతారా! ఇక మీరు మీ మీ గృహములకు దోయి అభిమత కార్యముల నొనర్చుడు ఏలయనగా, సమాధి లేనందున నేను దుఃఖితుడనై యున్నాను కావున తిరిగి యిప్పుడు సమాధియందు ప్రవేశించుచున్నాను' అని చెప్పి ఆ కదంబ తాపసి నేత్రములను మూసికొని ధ్యానస్థు డయ్యెను మేము మరల మరల ప్రార్థించినను, బాహ్యవృత్తి లేనందున సమాధాన మొసంగకుండెను అంతట మేమటనుండి వెడలి స్వగృహములకు దోతిమి కొంత కాలమునకు ఆ యెసిమిదిమంది సోదరులు మరణింప, నేను నా యా మిత్రుని వియోగముచే నతి దుఃఖితుడనై, తద్దుఃఖ నాశార్థము అత్మజ్ఞానమును గూర్చి ప్రశ్నించుటకై ఆ కదంబ వృద్ధతాపసి వద్దకుదోవ, అట మూడు నెలలైన వెనుక ఆతడు సమాధినుండి లేచి నా ప్రశ్నను పురస్కరించుకొని యిట్లు నుడివెను - అల్యాసము లేనందున పరమార్థోపదేశము నీకు అంటుటలేదు కావున నేను చెప్పినట్లు చేయుము ఆయోధ్యానగరము నందలి దశరథ రాజకుమారుడగు శ్రీరామచంద్రుని వద్దకు నీవు పొమ్ము మునిశ్రీష్ఠుడు శ్రీరాముని కొఱకై సభా మధ్యమున మోక్షోపాయము నుపదేశించును అద్దాసి శ్రవణముచే పరమపావనమగు బ్రహ్మ (పరమాత్మ) పదమున నావలెనే చిరకాలము విశ్రాంతి నొందగలవు' ఇట్లు వచించి యా తపస్వి సమాధిసంస్కృతు కాగా, ఆతని యాజ్ఞానుసారము నే నెడటికి ఏ తెలచితని' అని ఆ కుండదంతుడు నాతో చెప్పెను ఓ మునీంద్రా ! అప్పటినుండియు నాతడు నావద్దనే సదా యుండుడున్నామె, ఆ కుండదంతుడిడు

ఇపుడిచటనే యున్నామి తాముపదేశించిన మోక్షప్రాయము నీతడిపుడు వినియున్నాడు దానిని విని యీతడు సంశయరహితుడాయెనా, కాలేదా యని యడుగ వేడెద.

అంతట వసిష్ఠ మునీంద్రుడు కుందదంతు నుద్దేశించి 'ఓ బ్రాహ్మణుడా! నా వాక్యములను వినిన నీవు నేను వచించిన మోక్ష ప్రదమగు జ్ఞేయబ్రహ్మము నెఱింగితివా' అని ప్రశ్నింప, 'మహాత్మా! తమ యనుగ్రహమువలన నా సంశయము లన్నియు సవారింపబడినవి. జ్ఞేయవస్తువగు బ్రహ్మమును నే నిపుడు పూర్ణముగ నెఱింగితిని మఱియు పరమాత్మ పదమున విశ్రాంతిని బొందితిని' అని యీతడు సత్కుత్స రించెను అటుపిమ్మట వసిష్ఠ మునీంద్రుడు శ్రీరామచంద్రున కిట్లుపదేశింపదొడగెను.

ఓ రామచంద్రా! భ్రమచే బ్రహ్మమే జగద్రూపమున భాసిందుచున్నది. కావున వాస్తవముగ సమస్తము నిర్వికారమగు బ్రహ్మమే అయి యున్నది. జ్ఞానముయొక్క దృశ్య విషయరూప ప్రాప్తియే బంధము తద్దృశ్య విషయశాన్తి రూపమగు కేవలజ్ఞాన స్వరూప స్థితియే మోక్షము (శమదమాదిసాధనారూప) దృఢ అభ్యాసజనితమగు సమ్యక్ అత్మజ్ఞానముచే విషయ జ్ఞానరూప భ్రాంతి నివృత్తమై నిరాకార, శాంత అత్మరూపమగు ముక్తి ప్రవృత్తమగుచున్నది. కారణముయొక్క అభావముచే ఈ జగత్తు సృష్ట్యాదియందే యుత్పన్నము కాకయున్నది. కావున ఇక దృశ్య జగత్తెచట? అంతయు శాంతమగు పరమాత్మయే అయియున్నది. సృష్టి కేవలము భ్రమ మాత్రమే సత్యమగు అత్మస్వరూపము యొక్క జ్ఞానముచే భ్రమరూపమగు ఈ జగత్తునందలి స్థూలత్యబుద్ధి నశించును అత్తలి భోగములయెడ ఆసక్తి క్షీణమగును దానిచే అనేక జన్మలందు బాగుగ దృఢపడి యున్నట్టియు, జన్మరూప బంధన ప్రదమును, అతిభయంకరమునునగు వాసన క్షయించును ఓ రామచంద్రా! ఈ జగత్తు కేవలము సంకల్ప మాత్రమే అని నిశ్చితమైనపుడిక అది దుఃఖపాతువెట్లగును? జగత్తుయొక్క సంకల్ప రూపత్వమును ఎఱింగిన పిదప, ఇక ఆ జగత్తుయొక్క నాశాదులచే

దుఃఖము కలుగనేరదు కాబట్టి అద్వాని తత్త్వమును విచారించుము. ఈ జగత్తు అజ్ఞానికి సాకారముగను, జ్ఞానికి నామ రూప రహితముగను పరబ్రహ్మముగను అనుభూతమగును అజ్ఞానముచే బ్రహ్మమే జగద్రూపముగ భాసిండును జ్ఞానముచే కేవలము నిర్వాణ బ్రహ్మస్వరూపమే శేషించును

అంతట, వసిష్ఠమునీంద్రుని యా వాదదే శ్రీరామచంద్రుడు ప్రబుద్ధుడై స్వానుభవము నిట్లు తెలిపెను - అహా! ఇంతవఱకు మహాకాశముందలి ఈ బ్రహ్మాండము యొక్క ఏకదేశమున ఆత్మతత్త్వ మెఱుంగక దీర్ఘకాలము మనము పరిభ్రమించుచున్నాము ఆత్మతత్త్వ మెఱింగిన పిదప ఈ జగద్బ్రాంతి పి కాలమునను లేదని తెలియఁజును ఈ సమస్తము కేవలము విజ్ఞాన మనమైన చిదాకాశమాత్రమే అయియున్నది. అహా! ఆశ్చర్యము ఈ పరమ చిదాకాశమే అజ్ఞాన మాత్రముచే జగత్తుగ భాసిండుచున్నది వాస్తవముగ దృశ్యముగాని, ద్రష్టగాని, చిదాభాసుడు (జీవుడు) గాని జాగ్రదాదులు గాని, అవిద్యగాని లేవు స్వప్న మనోరథాదులందు వలె చిత్స్వరూపమగు పరమాత్మమే పదార్థ రూపముగ భాసిండుచున్నాడు ఈ భ్రాంతియు మిథ్యమే (అసద్రూపమే) కావున, ఈ భ్రాంతియెట నుండి వచ్చినది అను విచారణ యుక్తము కాదు ఓ మునీంద్రా! జ్ఞానప్రాప్త్యనంతరము నేసిపుడు అన్యరూపుడను కాలేదు పూర్వము నాయుండు ఎఱుంగబడక యున్న ఆత్మరూప బ్రహ్మమే యిపుడు యెఱుంగబడినదై నిజస్వభావమగు ఆత్మరూపమున స్థితనొంది యున్నది నా అజ్ఞానమిపుడు నశించినది సంశయము లుడిగినవి. అసంత ఆత్మ (బ్రహ్మ) రూపమున నేసిపుడు సుస్థిరుడనై యున్నాను వాసనారహితులును, తృప్తి కౌన్యలును, శమించిన ఇచ్చగల వాడునగు సత్పురుషులకు ఇచ్చగింపకున్నను నిర్వాణ (ఆత్మ) స్వరూపత్వము స్వయముగ ప్రాప్తించుచున్నది సమాధి, వ్యక్త్యానకాలముల రెంటియందును సమాన బోధయుక్తుడై యుండు మనుజునకు సంసార విక్షేపము అకాంతిని కలుగజేయ జాలదు తృప్తిరహితమై, స్వచ్ఛమై, కీతలమై (శాంతమై), నిర్వాణ రూపమైనట్టి బోధ (ఆత్మ) సత్కళాకు బ్రహ్మ విష్ణు, మహేశ్వరులు కూడ సరంతరము

వాంఛించుచుందురు తృష్ణారాహిత్యముచే ఆత్మజ్ఞానము వృద్ధియగును, ఆత్మ జ్ఞానముచే తృష్ణ సిద్ధులమగును ఈ ఆత్మజ్ఞాన, తృష్ణారాహిత్యములు రెండును కువ్య, ప్రకాశములవలె 'పరస్పర మొకదానిచే నొకటి ప్రకటితమగుచుండును ప్రయత్నముచే ఆనెకమందిలో ఎవడో మహాధైర్య యుతుడగు ఒకానొకడు మాత్రమే సింహము బోనును విరుగగొట్టునట్లు, వాసనాజాలమును భేదించివేయును

శ్రీరామచంద్రుని అనుభవసిద్ధములగు ఆ వాక్యములను విని వసిష్ఠ మునీంద్రుడు సంతసించి, అతడు వచించినది యథార్థమే యనియు, బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరాదులు, తాను (వసిష్ఠుడు) మున్నగు జీవన్ముక్తుడు సదాచిద్ధనమగు నిర్వాణ (ఆత్మ) పదముననే స్థితి నొంది యున్నవారై, సమాధి యందును వ్యవహార మందును గూడ సమానదూషమున (ఆత్మయందు) వర్తించుచుండురని తెలిసి, శిష్యుడగు శ్రీరామచంద్రుని పరీక్షార్థము 'సత్యము' గా కానుపించు ఈ జగత్తు మిథ్య యెట్లగునని, ఇత్యాది ప్రశ్నల నొనర్చి, 'కారణ అభావముచే ఈ జగత్తు ఏ కాలమందును ఉత్పన్నము కాకయే యున్నది, పరమాత్మయే యట్లు జగద్రూపమున వివర్తితమై భాసించుచున్నది - అని యివ్వధముగ నొకడు సమాధాన మొసంగి, తనకు (జగదాది) సమస్తము చిదాకాశమయముగ అనుభూతమగుచున్నదనియు, అట్టి బ్రహ్మరూపులగు గురువర్షులైన తమకు (వసిష్ఠునకు) నమస్కారమనియు తెలిపి రెండు ఘడియలసేపు మౌనముగనున్నవాడై నిశ్చలముగ సమాధియందుండెను ఆ పిమ్మట లీలార్థ మాతడు వసిష్ఠ మునీంద్రుని యిట్లు ప్రశించెను - మునీంద్రా! స్వానుభవ మాత్రమును, అవాద్యమును, వికల్ప రహితమునునగు పరబ్రహ్మము, వికల్పపూర్వములగు శబ్దాదులచే పొందబడదు గదా! అట్టివో గురు, శాస్త్రాదులు బ్రహ్మ (ఆత్మ) జ్ఞానప్రాప్తికి కారణములగునో, కాదో తెలుపవేదెద - అది విని వసిష్ఠ మునీంద్రు లిట్లు ప్రత్యుత్తరించెను - ఓ రామచంద్రా! నీవు తెలివినది సత్యమే బ్రహ్మ జ్ఞానమునకు గురు శాస్త్రాదులు (సాక్షాత్తుగ) కారణము కాదు అయినను అవి యెట్లు కారణత్వమును బొందినవో వినుము -

కాష్ఠవైవధికోపాభ్యాసము

వైవధికులు (కావీరి మోయువారు) అను నీవజాతి కూడ్రులు కొందఱొక చోట వసించుచుండిరి దారిద్ర్యబాధచే క్రుంపించున్న వారికష్టము తమ జీవితా సర్వహాళోపాయమునకై యోచించి తమకు కట్టిలు కొట్టి, వాని నమ్మకొని జీవించుటకై సిక్కియుండిరి. తదనుసారము వారు పగలంతయు పరిశ్రమచేసి అరణ్యమున కట్టిలు కొట్టి తెచ్చి వానిని అమ్మి లభించిన ద్రవ్యముతో బొట్టపోసికొనుచుండిరి వారు పోషకులైన యరణ్యమున ఆనేక విధములైన రత్నములు సువర్ణము, చందనాది ఉత్తమ కాష్ఠములు కూడ నుంచెను కాష్ఠ వాహకులగు వారిలో కొందరికి సౌభాగ్య వశమున రత్నములు, కొందఱికి సువర్ణము, ఈ ప్రకారముగ లభించుచుండ, వానిచే వారు దారిద్ర్య రహితులును ధన్యామలైరి ఇట్లుండ నొకసారి వారికి అడట వైవయోగముచే చింతామణియే లభింప, దానిచే వారికి సమస్తైశ్వర్యములు, వాంఛితములు సంప్రాప్తము కాగా, సుఖముగ వసింప దొవగిరి కట్టిల కొఱకు ప్రయత్నించు నప్పటికిని సౌభాగ్యవశమున వారికి చింతామణి దొఱకిను అట్టి ఓ రామచంద్రా పరమార్థమందిచ్చలేక గురు శాస్త్రాధికమందు భోగార్థము (భోగములు నాకు ప్రాప్తించుగాక! యను కోరికచే) జనులు ప్రవృత్తులైనను అభ్యాసముద్వారా వారికి క్రమముగ చింతామణి రూపమగు పరమాత్మ పదము లభించుచున్నది. స్వభావముగనే పరోపకారము కొఱకు శాస్త్రములందు, అన్యకారములందు ప్రవృత్తుడగు వాడే సాధువనబడును ఆతని స్వాభావిక చేష్టలే ఆతని సాధుత్వమునకు ప్రమాణము ఓ రామచంద్రా! శాస్త్రాభ్యాసముచే చిత్తము శుద్ధమగును అత్తతే భోగములయెడల ఇచ్చారాహిత్యము జనించును తద్వారా జీవము బ్రహ్మపదమును కిషుముగ గాంచును ఈ ప్రకారము గురు శాస్త్రాదులు బ్రహ్మజ్ఞానమునకు సాక్షాత్తుగ కారణములు కాకున్నను, కారణత్వమును దొందినవి శాస్త్రాభ్యాసముచే అవిద్య యొక్క సాత్త్వికభాగము వృద్ధిచు గును ఆ సాత్త్విక భాగముచే తామస భాగము నశించును చేతి మురికి మట్టిచే కడిగివేయబడునట్లు శాస్త్రజనిత వివేకముచే క్రమముగ అవిద్య కడిగివేయబడగా ఉపాధిరహిత జ్ఞేయమగు ఆత్మయొక్క జ్ఞానము

కలుగుచున్నది. తుతర్క, వివాదముల కొఱకు గాక జ్ఞానము కొఱకు శాస్త్రాభ్యాసమే నిజమైన శాస్త్రాభ్యాసము. ఏ జ్ఞానమందు ఆత్మదర్శనముచే సర్వత్ర సమత్వము జనించునో అదియే నిజమైన జ్ఞానము. ఏ సమత్వమందు జాగ్రత్తనందే సుషుప్తి (నిర్వికల్ప ఆత్మస్వరూపమందు స్థితి) సంభవించునో, అదియే నిజమైన సమత్వము.

ఓ రామచంద్రా! మనుజుడు బాల్యావస్థయందే ఈ జగతుయొక్క యథార్థ స్థితి (జగత్తు భ్రాంతి మాత్రమను సత్యము) నెఱింగి, అత్మజ్ఞుడై సమత్వము నవలంబించియే ప్రపంచమున విహరింపవలెను. సమత్వముచే సర్వజీవుల హితమొనర్చుచు యథాస్థానములగు వ్యవహారముల నాచరించుచునుండి మనుజులకీ జగత్తునందలి సంపదయంతయు దాసి యగును. సమత్వముచే జనించు ఉత్తమ సుఖము రాజ్యాదులచే గూడ లభింపజాలదు. ఆత్మజ్ఞానజనిత సమత్వము నవలంబించియే శిబి, అంగ, సాల్వ, జనకాది రాజులున్ను, ధర్మవ్యాధాదులున్ను లోకమున వ్యవహరించిన వారై పరమశాంతిని బొందిరి.

ఓ రామచంద్రా! ఆత్మజ్ఞానము బొందిన జీవన్ముక్తులకు కర్మములను త్యజించుటచే గాని, గ్రహించుటచేగాని ప్రయోజనము లేదు అయినను, యథాస్థానములగు కార్యములను లోకసంగ్రహార్థము జీవన్ముక్తులు నిష్కామ బుద్ధితో ఆచరించుచునే యుందురు. కొందఱు రాజులై వెలయుచు రాజ్యమును పాలించుచుందురు, కొందఱు ఏకాంతమున ధ్యానపరాయణులై యుందురు, కొందఱు తీర్థయాత్రాపరులై, కాశ్యాది పుణ్యక్షేత్రముల సేవించుచు నుందురు, మఱి కొందఱు పైకి విచ్చివారివలె నుందురు, ఓ రామచంద్రా! సంసారమును తరించుటకు వనవాసముగాని, కష్టదాయకమగు తపస్సుగాని, కర్మ గ్రహణము గాని, కర్మ త్యాగముగాని కారణములు కావు. తన శుద్ధ సచ్చిత్స్వభావమందలి స్థితియే సంసారోత్థరణమునకు కారణము. ఎవని మనస్సు విషయము లందాసక్తముగాక యున్నదో, అతడు సంసారమును దాటినట్లే యెంచుము. ఆత్మదర్శన మాత్రముచే నిర్మలత్వమును బొందిన ఉత్తమ నిర్వికార బ్రహ్మరూపమేయగు చున్నది. ఓ రామచంద్రా! నీ విపుడు పొందదగిన జ్ఞానసారమైన పరమార్థ

వస్తువు (బ్రహ్మము)ను బొందితిని కాబట్టి నీ కింక బోధింపదగిన జ్ఞానపదేశ మేమియును లేదు.

శ్రీ వాల్మీకి - వసిష్ఠ మునీంద్రుడిట్లు వచించి మౌనమును వహించెను అతతే శ్రీరామచంద్రుడు బ్రహ్మపద ప్రాప్తించే సమస్త విషణ్ణారహితుడాయెను సభికులెల్లరు ధ్యానమగుచులే బ్రహ్మనందము నాస్వాదించుచు నిశ్శబ్దముగ నుండిరి. అప్పుడు సిద్ధులు, మొదలగువారు సాధువాదము (స్తుతి)ను గావించిరి దుందుభుల మ్రోగించి, పుష్పవృష్టి గురిపించిరి వసిష్ఠమునీంద్రు దుపదేశించిన అట్టి దివ్యబోధను తామిది వజ్రకెపుడును కని విని యుండలేదని వచించిరి. ఆ విమ్మట అచటనున్న వారందరు వినఘ్నములై వసిష్ఠమునీంద్రుని పుష్పాదులతో పూజించిరి. అనంతరము దశరథుడు చేత అర్హ్యపాత్ర నిడుకొని, అమ్మునీంద్రుని బూజించుచు నిట్లనెను - మహాత్మా! తమ యుపదేశముచే ఆత్మవస్తుబోధ వలన మా యంతఃకరణమున పరమ పూర్ణత్వముదయింపినది. మునీంద్రా! నాతో సహా నాయొక్క రాజ్యాదిసమస్తమును తమకర్పణ చేయుచున్నాను ఇక మమ్ముల తమ యిచ్చానుసార మాజ్ఞావింపుడు ఆ వాక్యముల విని వసిష్ఠమునీంద్రుడు - ఓ రాజా! బ్రాహ్మణులమగు మేము నమస్కారమాత్రముచే సంతుష్టులము రాజ్యపాలన క్షతయు లగు మీకే శోభించును' అని చెప్పి, ఆ విమ్మట శ్రీరామచంద్రుడు పరమ భక్తితో గురుచరణములను మరల మరల ప్రణమిల్లెను తదుపరి శత్రుఘ్న లక్ష్మణాదులున్న గురువునకు నమస్కరించిరి. ఆ తరువాత వసిష్ఠమునీంద్రుడు విశ్వామిత్ర, వామదేవాది ఋషులను, మునులను సంబోధించి తానింతవఱకు చెప్పిన దానియందేదైన అసంగతమైనది, దోషయుక్తమైనది యున్నచో దయచేసి తెలుపుదని యడుగగా, సభ్యులందరును 'తమ బోధయందు దోషయుక్తమైనది యెన్నటికిని సంభవింపజాలదు మా అజ్ఞానమంతయు తమ దివ్యబోధచే క్షాంతమైనది అట్టి మహాగురు స్వరూపులగు తమకు నమస్కారము' అని ముక్తకంఠముతో ఒరికి అమ్మునీంద్రునకు పుష్పాంజలుల సమర్పించిరి సిద్ధులు వసిష్ఠ, దశరథ, శ్రీరామచంద్ర విశ్వామిత్రాదులను స్తుతించి పుష్పవృక్షము కురిపించిరి సభ్యులున్న ఆ సిద్ధాదులను బూజించిరి

అనంతరము వసిష్ఠమునీంద్రుడు శ్రీరాముని నుద్దేశించి 'ఇప్పుడు నీ స్థితి నీకెట్లునుభూతమగుచున్నది? ఈ జగదాభాస యెట్లు గోచరించుచున్నది' అని ప్రశ్నింప అతడిట్లు ప్రత్యుత్తరించెను - 'మునీంద్రా! తమ యనుగ్రహముచే నేను ఆత్మయందు స్థితిగల్గవాడనై పరమ నైర్మల్యమును దొందితిని నా బ్రాంతి యంతయు నశించినది. దేహమాత్ర శరీరుడనై అప్పుడు యుంటిని. ఇప్పడో బ్రహ్మాండ శరీరుడనై యున్నందున ఈ జాగ్రత్తునందే సుసుప్తునివలె తృప్తుడనై, శాంతుడనై వెలయుచున్నాను ఈ జగత్తును నిర్మల చిదాకాశ మాత్రముగనే ఏక్షించుచున్నాను ఇక నేను విషయ (భోగ) ఆశలచే బంధింపబడజాలను పరమాత్మ స్వరూపుడనగు నాకు నా ననుస్కారము మునీంద్రా! ఈ దేహమున్నంతవఱకు నిర్మల దృష్టితో రోకమర్యాదను పాలించెదను ఇక తమ యుద్ధానుసారము నన్నాజ్ఞాపింపుడు' అది విని అమునీంద్రుడిట్లనియె - 'ఓ రామచంద్రా! నీవు మహాపవిత్రమగు బ్రహ్మపదమును దొందితివి కావున చాల సంతోషము ఆత్మజ్ఞుడనై నీవు భూత, వర్తమాన, భవిష్యత్ రఘుకుల పంతుని పవిత్ర వంతుము జేసితివి ఇక నీ విపుడు విశ్వామిత్ర మునీంద్రుని యభీష్టమును నెరవేర్చి, ఆ విదప తండ్రితో సహా రాజ్యపాలన మొనర్చుచు సుఖముగ నుండుము'

ఈ ప్రకారముగ వారిరువురును అధ్యాత్మ విచారణా తత్పరులై యుండ నింతలో మధ్యాహ్నము కాగా, తల్కాల సూచకములగు శంఖారావములు మ్రోగింపబడ, అప్పుడు వసిష్ఠమునీంద్రుడు శ్రీరామచంద్రునితో నిట్లనెను - 'ఓ రామచంద్రా! వినవగినది యంతయు నీవు వింటివి జ్ఞేయవస్తువు (బ్రహ్మము) ను గూడ నీవు పూర్వముగ నెఱింగితివి. ఇక తెలిసికొనదగినది అన్యము నీకేమియును లేదు నేనుపదేశించిన దానిని, నీవు శాస్త్రములవలన ఎఱింగిన దానిని, స్వయముగ అనుభవమొనర్చుకొనిన దానిని ఏకార్థ పరత్వరూపమగు ఏకవాక్యముగా (ఏకార్థ బోధకముగా) నొనరింపుము' - తమపరి వసిష్ఠమునీంద్రుని యుపదేశానుసారము దశరథుడు శ్రీరామచంద్రునితో సహా ముని, బ్రాహ్మణ నృపాలుర, సిద్ధాదులను అనేక రీతుల దానమానాదులచే సత్కరించెను ఏమ్మట సభ్యులెల్లరు లేచి వారి వారి నివాసములకేగి దైనిక

క్రియల నాచరించుకొని, ఆ రాత్రి గడపి మరునాడు దయమైన తిరిగి సభాస్థలమునకు విచ్చేసిరి. శ్రీరామచంద్రునకును ఆ తక్కిన వారికిని ఆ రాత్రి పరమార్థ చింతనమున శిష్యుముగ గడచిపోయెను. సభాస్థలమునకు విచ్చేసిన పిమ్మట శ్రీరామచంద్రుడు, 'ఇంకేమైన నేను వినదగినది యున్నచో తెలుపుదని' వసిష్ఠుని యడుగ, 'పొందదగిన ఆత్మవత్సవను పొందితివి గావున నీవు కృతకృత్యుడవైతివి' అనియు కావన ఇంక వినదగినది యేదియును లేదనియు, తానే తన యనుభవమిపు డెట్లున్నదియు తెలుపవలెననియు వసిష్ఠుడు కోరగా, అంతట శ్రీ రామచంద్రుడు తన పరిపూర్ణత్వమును, జ్ఞేయ (ఆత్మ) అనుభవమును ఆత్మ విశ్రాంతిని గూర్చి తెలిపెను.

అనంతరము వసిష్ఠమునింద్రుడు మరల శ్రీరామచంద్రునకిట్లు పరమార్థ పదేశమును గావించెను - 'ఓ రామచంద్రా! ఈ జగత్తు స్వప్నకుల్యము, కారణము లేక ఏది భాసించునో అది లేనదేయ. నును బ్రహ్మయొకటియే సత్యమైనది. ఇవిషయమున పూర్వము ఈశ్వరీప మందలి ఇలయను పట్టణమును బాలించు ప్రజ్ఞప్రియను రాజు నన్నడిగియుండెను ఏదో యొక కారణవశమున నేనా రాజువద్దకు పోగా ఆతడు నన్ను పూజించి, సభామధ్యమున 'ఈ సృష్టికి కారణమేమి, ఈ ప్రాణులెవరు? బుద్ధ్యాదులేమి? ఈ లోకములకు కర్త యెవడు?' - ఇత్యాది యనేక ప్రశ్నలను నన్నడుగ, 'ఈ జగత్తు బ్రహ్మయొక్క స్వప్న, సంకల్ప నగరమువంటిదే యగుచో అవిద్యచే చిదాకాశమున కర్పింపబడినది యనియు, ఆత్మజ్ఞానముచే జీవుడు వాసనారహితుడు కాగా అతని మోహము, అజ్ఞానము శమింప, పరమార్థ సత్యము గోచరించుననియు, అపుడు దృశ్యములేనిదై ఈ జగత్తు బ్రహ్మమాత్రము గనే శేషించుననియు, ఇట్టి మదుపదిష్ట అధ్యాత్మమార్గమున జనుచో, నీవు సర్వ దుఃఖరహితుడవై జీవన్ముక్తుడవు కాగలవనియు' - ఈ ప్రకారముగ నేను సమాధానమొసంగి, అతనిచే పూజితుడనై అచ్చట వీడి స్వర్గమునకు బోయితిని.

'ఓ రామచంద్రా! నీవున్న అట్టి చిత్తమ జ్ఞానదృష్టి నవలంబించి, శాంత మనస్కుడవై, చిదాకాశరూపుడవు కమ్ము పూర్వయొకానొక

రామావతారమున నేను గురువును నీవు శిష్యుడవునునై యుండ ఒకానొక వనమున నీవు ఇప్పటి వలెనే జగద్విషయమును గూర్చియు, చిత్రుతిథిను గూర్చి నన్ను బ్రశ్నింప నేను సమాధానమొసంగి యుంటిని. ఈ దృశ్యమేమి' యని నీ వడిగినపుడు, చిదాకాశమే యట్లు స్ఫురించుచున్న దనియు, చిదాకాశరూప పరమాత్మకంటె అన్యముగ ఏదియును లేదనియు, అట్లేఱంగినచో ఈ దృశ్యము పరమ శాంతిరూపమై వెలయుననియు, ఎఱుగనిచో దుఃఖప్రదమై యొప్పుననియు, జగత్తు వాస్తవముగ చిద్రూప పరమాత్మయే యనియు నేనపుడు బోధింప, నీకపుడు జ్ఞానము కలుగలేదు. ఇప్పుడు మరల దశరథ పుత్రుడవై జనించి ఆ విషయమునే నన్నడిగితివి. నేనుపదేశించిన యీ ఆత్మజ్ఞానముచే నీవు అజ్ఞానమును దూరీకృతము చేసి యథాప్రాప్తములగు వ్యవహారముల నాచరించుచు నిరతిశయానంద రూపమగు ఆత్మయందు సుస్థితుడవై యుండుము. మఱియు అట్టి నిర్మల బ్రహ్మ (ఆత్మ) మందు వెలయుచు, దృశ్యపదార్థ దృష్టిరహితుడవై, నిర్వాణరూప బ్రహ్మనంద మున మగ్నుడవై, తృప్తివివర్జితుడవై సమదృష్టితో రాజ్యపాలన యొనర్చుము.

వసిష్ఠమునీంద్రుడిట్లు బోధింపనంతట దేవదుందుభులు మ్రోగెను. ఆకాశమునుండి పుష్పవృష్టి కురిసెను. ఆ దివ్య కుసుమములగైకొని సభ్యులెల్లరు వసిష్ఠమునీంద్రుని చరణ పరోజముల బూజించిరి. పిమ్మట దశరథ, శ్రీరామచంద్ర, లక్ష్మణ, శత్రుఘ్ను, విశ్వామిత్ర, నారదాదులు - మునీంద్రుని యట్టి అపూర్వబోధచే తమ జన్మ పావనమైనదనియు, తాము కృతకృత్యులమైతిమనియు, అట్టి యుత్తమ దివ్యబోధను తామిదివరెన్నడును వినియుండలేదనియు, తత్రుబోధ ఫలితముగ ఆత్మ స్వరూపమున వారికి స్థితి చేకూరినదనియు - ఈ ప్రకారముగ ఒక్కొక్కరు లేచి మునీంద్రుని యెడల తమ కృతజ్ఞతను వెలిబుచ్చుచుండ నంతట వసిష్ఠ మునీంద్రుడు అధ్యాత్మ కథాంతమున తత్సాఫల్యతకొఱకును మంగళ సూచకముగను ద్విజులను బూజింప దశరథున కాజ్ఞయొసంగ, ఆ నృపాలుడు దూతలద్వారా పదివేల ఉత్తమ బ్రాహ్మణులను వివిధ దేశములనుండి యాహ్వానించి వారినందఱిని ఉచిత

రీతి భోజన, దాన, సన్మానాదులద్వారా సత్కరించెను. మఱియు నగర నివాసులను, మంత్రకులను, భృత్యాదులను, దీనులను, కృపణులను, భోజనాదులచే సంత్సప్తిపఱచి యా రాజు మహాత్మ్యమును జరిపెను. అప్పుడా రాజగృహమున, నగరమందలి ప్రతి గృహమున, గాన నృత్యాదులు సలుపబడెను. బ్రాహ్మణులు వేదపాఠమును గావించిరి. అక్షయ బ్రహ్మపదమును బొందిన యా దశరథ మహారాజు జ్ఞానభానూదయ సంజనిత మహదానందముచే ఈ ప్రకారముగ ఏడు రాత్రులు మహాత్మ్యమును జరిపెను.

వార్హికి - ఓ భరద్వాజా ! ఈ ప్రకారముగ రామాదులు జ్ఞేయము (అత్మ) నెఱింగి దుఃఖరాహిత్యమును బొందిరి. నీవున్ను అట్టి యుత్తమదృష్టి నవలంబించి, శాంత చిత్తుడవై, జీవన్ముక్తుడవై సుఖముగ నుండుము. ప్రత్యక్షముగ ఆత్మానుభవమును గలిగింపజేయు ఈ పవిత్ర మోక్షపాఠ్య గ్రంథమును వినినచో సామాన్యుడైనను అత్మజ్ఞానమును బొందును; ఇక నీ వంటి విదారణాపరుల విషయమై వేఱుగ చెప్పవలెనా? మహా అనుభవ ప్రదమగు ఈ మోక్షపాఠ్యము నెఱుంగువారు తత్త్వజ్ఞులై భవబంధవిముక్తిని బడసి మరల యీ సంసారమున జనింపకుందురు. పూర్వము నాచే రచింపబడిన యీ మోక్షపాఠ్య సంహితను విదారింది బ్రహ్మదేవుడు మునుల సమాజమున సత్య వ్యక్తలగు వసిష్ఠ, వాల్మీకుల వాక్కు అపత్యమెన్నటికిని కానేరదు' అని పలికెను. ఓ భరద్వాజా ! నీకు బోధించిన యీ బ్రహ్మతత్వ ప్రతిపాదకమగు మోక్షపాఠ్య నిర్మల శాస్త్రమును బాగుగ విదారింది, తద్రీతి యనుష్ఠించి జీవన్ముక్తుడవై, నిరతిశయ బ్రహ్మానందరూప ముక్తిని బడయుము.

ఈ ప్రకారముగ వార్హికి మహర్షి తాను భరద్వాజాన కుపదేశించిన దానిని అరిష్టనేమి రాజానకు వచింప, ఆ రాజు దానినంతయు వినిన పిదప 'మహాత్మా ! తమరు యనుగ్రహించిన అత్మదృష్టిచే నేను సంసార సాగరమును దాటితిని' అని ఆ ఋషీశ్వరునకు దెలిపెను. పిదప ఆ రాజు దేవదూతతో నిట్లనెను - ఓ దేవదూతా ! నీకు నమస్కారము. ఇక నీవు ఇంద్రలోకమునకు బొమ్ము. ఋషీశ్వరుడు వచించిన దివ్య బోధను విదారిందుచు నేనిదటనే సుఖముగ నుండెదను. అట్టి జ్ఞానసారమును నే

నిద్రితఅకెన్నడును వినియుండలేదు. దానిని విని నేను మిగుల తృప్తిని, అనందమును బడసితిని.

దేవదూత - ఓ అప్పురసా! పిమ్మట నేను వాల్మీకి మునినుండి యాజ్ఞ గైకొని యిచటకు వచ్చితిని. ఇక నిపుడింద్ర లోకమునకు బోయెదను.

అప్పురస - ఓ దేవదూతా! నీవు వదించిన శాస్త్రము యొక్క అర్థజ్ఞానముచే నేను పరమశాంతిని బొందితిని. కృతార్థునైతిని, దుఃఖరాహిత్యమును వడసితిని. ఇక నింద్రుని కడకేగుము. నీకు శుభమగు గాక!

అగ్ని వేశ్యుడు:- ఓ కారుణ్య! అనంతర మాయప్పురస దేవదూతోక్తమగు బ్రహ్మైక్య రూపార్థమును చింతనజేయుచు గంధమాదన సమీపమున హిమాలయ శిఖరముపై నుండెను. పుత్రకా! ఇట్లు వసిష్ఠపదేశమును నీవు వింటివి. దీనిని విచారించి యిక నీ యభీష్టము చొప్పున వర్తింపుము.

కారుణ్యుడు:- తండ్రీ! తత్త్వజ్ఞానముచే నిపుడీ సంసారస్థితి మృగతృప్తవలె మిథ్యారూపమున గోచరించుచున్నది. నాకిక కార్యముల జేయుటచే గాని, చేయుకుండుటచేగాని ప్రయోజనములేదు. అయినను శ్రీరామచంద్రునివలె యథాప్రాప్త వ్యవహారముల నాచరించుచునుండెద. కర్మల జేయుకుండుటయందే పట్టుదల యేల!

అగస్త - ఓ సుతీక్ష్ణ! జ్ఞానముచే కృతార్థుడైన కారుణ్యుడా ప్రకారముగ యథోచిత వ్యవహారముల నాచరించుచు నుండెను. కావున జ్ఞాన, కర్మల విషయమై ఇక సంశయము గలిగియుండరాదు.

సుతీక్ష్ణుడు (గురువునకు నమస్కరించి) - మహాత్మా! నా అజ్ఞానము నశించినది. సర్వోత్తమ (అత్యుత్తమ) జ్ఞానము కలిగినది. 'ఈ జగత్తంతయు పరమాత్మయే. పరమాత్మకంటె భిన్నముగ అణుమాత్రమై నను ఏదియు లేదు.' ఇట్లు నిశ్చయించి యథాప్రాప్తములగు కార్యముల నాచరించెదను. తమ యనుగ్రహముచే నేను కృతార్థుడనైతి. తమకు సాష్టింగ నమస్కార మాచరించుచున్నాను. గురువు ఒనర్పు

ఉపకారమును శిష్యుడు ఏ కర్మచేతను తీర్చజాలడు. శరీరముచేతను, వాక్కుచేతను, మనస్సుచేతను తనను గురు చరణములందు సమర్పించు కొనుటచే మాత్రము తీర్చగలడు. తమ కృపచే నేను సంసార సాగరమును దాటితిని. ఇప్పుడు నిజ సచ్చిత్పూర్ణానందరూపముచే బ్రహ్మాండ సమూహమును పరిపూర్ణ మొనర్చి వెలయుచున్నాను. ఎద్దానియందీ జగత్తంతయు ఉత్పన్నమై, స్థితిగలిగి, లయించుచున్నదో అట్టి పరబ్రహ్మమునకు నమస్కారము.

బ్రహ్మానందం పరమసుఖదం కేవలం జ్ఞానమూర్తిం
ద్వంద్వాతీతం గగనసదృశం తత్త్వమస్మాది లక్ష్మమ్
ఏకం నిత్యం విమలమచలం సర్వధీసాక్షి భూతం
భావాతీతం త్రిగుణరహితం శ్రీవసిష్ఠం నతాః స్మః

బ్రహ్మానందరూపుడును, (జ్ఞానోపదేశము ద్వారా) మహాసుఖ మును కలుగ జేయువాడును, కేవలము జ్ఞానస్వరూపుడును, సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వాతీతుడును, ఆకాశము వలె నిర్మలుడును, సర్వవ్యాపకుడును, 'తత్త్వమసి' ఇత్యాది వేదవాక్యము లకు లక్ష్మభూతుడును, ఏకరూపుడును, నిత్యుడును, నిర్మలుడును, నిశ్చలుడును, సమస్త బుద్ధులకు సాక్షిభూతుడును, భావాతీతుడును, త్రిగుణరహితుడును నగు శ్రీ వసిష్ఠ మునీంద్రునకు (తద్రూప బ్రహ్మమునకు) మేమందఱమును నమస్కరించు చున్నాము.

హరిః ఓం తత్ సత్

ఓమ్